GUY DE MAUPASSANT

Kulička a výbor povídek

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Guy de Maupassant

Kulička

Několik dnů za sebou procházely městem cáry rozprášené armády. Nebylo to vojsko, ale rozptýlené hordy. Muži měli dlouhé a špinavé vousy, uniformy v hadrech, a postupovali kolísavým krokem bez vlajky, bez pluku. Všichni se zdáli zdrceni, úplně hotoví, neschopni myšlenky či rozhodnutí, kráčeli jen ze zvyku, a padali únavou, jakmile zastavili. Hlavně byli vidět záložníci, pokojní lidé, klidní rentiéři ohýbající se pod váhou pušky; drobní čilí mobilizovaní z Mobilní gardy, snadno vyděšení a rychle nadšení, hotoví k útoku stejně jako k útěku; a mezi nimi pár rudokalhotníků, trosky divize rozdrcené v nějaké velké bitvě; temní dělostřelci v řadě s různými pěšáky; a občas lesklá přilba dragouna s těžkou nohou, který obtížně následoval lehčí krok řadových vojáků.

Legie dobrovolníků s hrdinskými názvy: „Mstitelé Porážky – Občané Hrobu – Druzi Smrti" procházely zase svým chodem s vzhledem banditů.

Jejich velitelé, bývalí obchodníci se suknem nebo se semeny, bývalí prodavači loje nebo mýdla, válečníci z okolností, jmenovaní důstojníky za své tolary či délku svých knírů, pokryti zbraněmi, flanelem a prýmky, mluvili dunivým hlasem, dohadovali se o válečných plánech a tvrdili, že na svých vychloubačných ramenech jediní nesou agonizující Francii; ale občas se báli svých vlastních vojáků, lidí ze šibenice, často statečných až k výstřelku, loupežníků a prostopášníků.

Prusové vstoupí do Rouenu, říkalo se.

Národní garda, která už dva měsíce prováděla velmi opatrné průzkumy v okolních lesích, občas střílela své vlastní strážce a chystala se k boji, kdykoli se v křoví pohnul malý králík, se vrátila do svých domovů. Zbraně, uniformy, celá vražedná výbava, kterou nedávno strašila hranice státních silnic na tři míle kolem, náhle zmizely.

Poslední francouzští vojáci právě přešli Seinu, aby dostihli Pont-Audemer přes Saint-Sever a Bourg-Achard; a kráčejíc nejpozději ze všech, generál, zoufalý, protože s těmi různorodými hadry nemohl nic zkusit, sám zděšený ve velké pohromě národa, který byl zvyklý vítězit a byl pohromně poražen přes své legendární hrdinství, odcházel pěšky mezi dvěma pobočníky.

Pak zavládl nad městem hluboký klid, vyděšené a tiché očekávání. Mnoho břichatých měšťáků, vykleštěných obchodem, úzkostlivě čekalo na vítěze, chvěli se, že by jejich pečicí jehly nebo velké kuchyňské nože mohly být považovány za zbraň.

Život se zdál zastaven; obchody byly zavřené, ulice němá. Občas se obyvatel, zastrašený tím tichem, rychle protáhl podél zdí.

Úzkost z čekání nutila toužit po příchodu nepřítele.

Odpoledne po odchodu francouzských vojsk několik hulánů, vyjevších se neznámo odkud, rychle projelo městem. Pak o něco později sestoupil ze svahu Sainte-Catherine černý masiv, zatímco dva další invazní proudy se objevily po silnicích z Darnetalu a Boisguillaume. Předvoje tří sborů se právě v témž okamžiku spojily na náměstí Hôtel-de-Ville; a všemi sousedními ulicemi přicházela německá armáda, rozvíjejíc své prapory, které nutily dlažbu znít pod jejich tvrdým a rytmickým krokem.

Rozkazy křičené neznámým a hrdelním hlasem stoupaly podél domů, které se zdály mrtvé a opuštěné, zatímco za zavřenými okenicemi oči sledovaly ty vítězné muže, pány města, majetků a životů, podle „válečného práva". Obyvatelé ve svých zatemněných pokojích měli to pominutí, které dávají katastrofy, velké vražedné otřesy země, proti

nimž je veškerá moudrost a síla neužitečná. Neboť stejný pocit se objevuje pokaždé, když je zavedený řád věcí převrácen, když už neexistuje bezpečí, když vše, co chránily lidské nebo přírodní zákony, je vydáno nevědomé a divoké brutalitě. Zemětřesení drtící pod bortícími se domy celý národ; vylitá řeka, která valí utopené rolníky s mrtvolami volů a trámy vyrvanými ze střech, nebo slavná armáda masakrující ty, kdo se brání, odvádějící ostatní do zajetí, plenící jménem Šavle a děkující Bohu za zvuku děla, to vše jsou hrozné pohromy, které zviklají jakoukoli víru ve věčnou spravedlnost, veškerou důvěru, kterou nás učí v ochranu Nebes a v rozum člověka.

Ale u každých dveří klepaly malé oddíly, a pak mizely v domech. Byla to okupace po invazi. Pro poražené začala povinnost ukazovat se laskavými vítězům.

Po nějakém čase, jakmile první teror zmizel, nastal nový klid. V mnoha rodinách pruský důstojník jídal u stolu. Byl občas dobře vychovaný, a ze zdvořilosti litoval Francii, říkal svůj odpor k účasti na této válce. Byl mu za ten cit vděčný; a snad někdy mohli potřebovat jeho ochranu. Když ho šetří, snad dostanou méně mužů na stravu. A proč zranit někoho, na kom jsou úplně závislí? Takhle jednat by nebylo odvaha, ale lehkomyslnost. – A lehkomyslnost už není chybou měšťanů z Rouenu, jako za dob hrdinské obrany, kterou se jejich město proslavilo. – Zkrátka si říkali, nejvyšším důvodem čerpaným z francouzské zdvořilosti, že zůstává dovoleno být zdvořilý v soukromí za podmínky, že se nebudou veřejně zdát důvěrní s cizím vojákem. Venku se neznali, ale v domě si rádi povídali, a Němec zůstával každý večer déle, aby se u společného krbu zahřál.

Samo město postupně nabývalo svůj obvyklý vzhled. Francouzi ještě moc nevycházeli, ale pruští vojáci se rojili v ulicích. Důstojníci modrých husarů, kteří pyšně vlečeli své velké vražedné nástroje po dlažbě, se ostatně nezdáli mít pro prosté občany o moc větší pohrdání než důstojníci myslivců, kteří rok předtím pili ve stejných kavárnách.

Ve vzduchu však bylo něco, něco jemného a neznámého, nesnesitelná cizí atmosféra, jako rozlitý pach, pach invaze. Plnila obydlí a veřejná místa, měnila chuť jídel, dávala pocit, že člověk je na cestách, velmi daleko, u barbarských a nebezpečných kmenů.

Vítězové vyžadovali peníze, mnoho peněz. Obyvatelé stále platili; byli ostatně bohatí. Ale čím zámožnější se normandský obchodník stává, tím víc trpí každou obětí, každou částí svého majetku, kterou vidí přecházet do rukou jiného.

Nicméně dvě tři míle pod městem, podél řeky, směrem na Croisset, Dieppedalle nebo Biessart, lodníci a rybáři často vytahovali ze dna vody mrtvolu Němce nabobtnalého v uniformě, zabitého ranou nože nebo kopnutím, s hlavou rozdrcenou kamenem, nebo hozeného do vody vysunutím z mostu. Bahno řeky pohřbívalo tyto temné, divoké a legitimní pomsty, neznámé hrdinství, tiché útoky, nebezpečnější než bitvy za bílého dne a bez věhlasu slávy.

Neboť nenávist k Cizinci vždy ozbrojuje pár Odvážlivců hotových zemřít pro Myšlenku.

Nakonec, protože útočníci, přestože podrobili město své neohnutelné disciplíně, nenaplnili žádnou z hrůz, které jim pověst připisovala celou cestu jejich triumfálním pochodem, nabrali odvahy, a potřeba obchodu znovu rozpohybovala srdce místních kupců. Někteří měli velké obchodní zájmy v Le Havru, který obsazovala francouzská armáda, a chtěli se pokusit do toho přístavu dostat tak, že půjdou po zemi do Dieppe, kde se nalodí.

Použil se vliv německých důstojníků, které poznali, a bylo získáno povolení k odjezdu od vrchního velitele.

Byl tedy objednán velký dostavník se čtyřmi koňmi, deset osob se zapsalo u přepravce a rozhodlo se vyrazit v úterý ráno, před rozedněním, aby se předešlo shromážděním.

Už nějakou dobu mráz zpevňoval zem a v pondělí kolem třetí přinesly velké černé mraky od severu sníh, který neustále padal po celý

večer a celou noc.

V půl páté ráno se cestující shromáždili na dvoře Hôtel de Normandie, kde se mělo nasednout.

Byli ještě ospalí a drkotali zuby pod přikrývkami. Ve tmě se moc neviděli; a nahromadění těžkých zimních šatů dávalo všem těm tělům podobnost s obézními kuráty v dlouhých sutanách. Ale dva muži se poznali, třetí k nim přistoupil, povídali si: „Beru s sebou ženu," řekl jeden. „Já také." „A já také." První dodal: „Nevrátíme se do Rouenu, a jestli se Prusové blíží k Le Havru, dojedeme do Anglie." Všichni měli stejné záměry, protože byli stejné povahy.

Vůz se však nezapřahoval. Malá lucerna, kterou nesl stájník, občas vycházela z temných dveří, aby okamžitě zmizela v jiných. Nohy koní bušily do země ztlumené podestýlkou, a mužský hlas mluvící k zvířatům a klnoucí bylo slyšet z hloubky stavení. Lehký šum rolniček oznámil, že se zapřáhá postroj; ten šum se brzy stal jasným a nepřetržitým chvěním, rytmizovaným pohybem zvířete, občas se zastavoval, pak znovu začínal prudkým trhnutím, které doprovázel tupý zvuk okovaného kopyta bijícího do země.

Dveře se náhle zavřely. Všechen hluk ustal. Zmrzlí měšťáci ztichli; zůstávali nehybní a ztuhlí.

Záclona nepřetržitých bílých vloček stále se třpytila, snášejíce se k zemi; mazala tvary, pudrovala věci ledovou pěnou; a v tom velkém tichu klidného a zimou pohřbeného města už nebylo slyšet nic než ten mlhavý, nepojmenovatelný a plápolající šum padajícího sněhu, spíš pocit než zvuk, promíchání lehkých atomů, které jako by plnily prostor, pokrývaly svět.

Muž se znovu objevil s lucernou, táhl na konci provazu smutného koně, který nešel ochotně. Postavil ho k oji, upevnil tažné řemeny, dlouho kolem něho obcházel, aby zajistil postroj, protože mohl použít jenom jednu ruku, druhá nesla jeho světlo. Když šel pro druhé zvíře,

všiml si těch nehybných cestujících, už bílých od sněhu, a řekl jim: „Proč nenasednete do vozu, aspoň se schováte."

Nenapadlo je to, bezpochyby, a vrhli se tam. Tři muži usadili své ženy vzadu, pak nastoupili sami; pak si ostatní nejasné a zahalené postavy vzaly poslední místa bez výměny jediného slova.

Podlaha byla pokryta slámou, do níž se nohy bořily. Dámy vzadu, které si vzaly malé měděné ohřívače s chemickým uhlíkem, zapálily tyto přístroje, a chvíli tichým hlasem vypočítávaly jejich přednosti a opakovaly si věci, které už dávno věděly.

Konečně, když byl dostavník zapřažen, se šesti koňmi místo čtyř kvůli obtížnějšímu tahu, hlas zvenčí se zeptal: „Všichni nasedli?" Hlas zevnitř odpověděl: „Ano." Vyjelo se.

Vůz postupoval pomalu, pomalu, drobounkými kroky. Kola se bořila do sněhu; celá bedna sténala s tlumeným praskáním; zvířata klouzala, oddychovala, kouřila; a gigantický bič kočího práskal bez odpočinku, poletoval ze všech stran, zauzloval se a rozpouštěl jako tenký had a prudce šlehal občas nějaký odulý zadek, který se napínal pod silnějším úsilím.

Ale den se nepostřehnutelně rozednával. Lehké vločky, které jeden z cestujících, Rouenan čisté krve, přirovnal k dešti bavlny, už nepadaly. Špinavé světlo pronikalo přes velké temné a těžké mraky, které dělaly ještě oslnivější bělost kraje, kde se tu objevila řada velkých stromů oděných jíním, tam chalupa s čepičkou sněhu.

Ve voze se lidé zvědavě dívali v smutném jasu toho úsvitu.

Úplně vzadu, na nejlepších místech, dřímali tváří v tvář pan a paní Loiseauovi, velkoobchodníci s vínem z Rue Grand-Pont.

Loiseau, dřívější příručí u šéfa zruinovaného v obchodech, odkoupil podnik a získal majetek. Prodával za velmi nízké ceny velmi špatné víno drobným venkovským výčepníkům a mezi známými a přáteli platil za vychytralého darebáka, pravého Normana plného lstivostí a bodrosti.

Jeho pověst šibala byla tak zavedená, že jednoho večera v prefektuře pan Tournel, autor bajek a písní, jízlivý a jemný duch, místní sláva, navrhl dámám, které viděl trochu ospalé, aby si zahrály hru „Loiseau krade" („loiseau vole"); to slovo samo prolétlo salony prefekta, pak sousedních městeček, a měsíc rozesmávalo všechny v provincii.

Loiseau byl ostatně známý svými všelijakými šprýmy, dobrými i špatnými vtipy; a nikdo o něm nemohl mluvit, aniž by hned dodal: „K popukání, tenhle Loiseau."

Nízké postavy, předvedl břicho jako balón korunované rudou tváří mezi dvěma šedivějícími licousy.

Jeho žena, vysoká, silná, rozhodná, s vysokým hlasem a rychlým rozhodnutím, byla pořádkem a aritmetikou obchodu, který on oživoval svou veselou činorodostí.

Vedle nich seděl, důstojnější, patřící k vyšší kastě, pan Carré-Lamadon, muž významný, usazený v bavlně, majitel tří přádelen, důstojník Čestné legie a člen generální rady. Zůstával po celou dobu Císařství šéfem laskavé opozice jen proto, aby si nechal víc zaplatit přistoupení k věci, kterou potíral zdvořilými zbraněmi, podle svého vlastního výrazu. Paní Carré-Lamadonová, mnohem mladší než manžel, zůstávala útěchou důstojníků z dobrých rodin posílaných do Rouenu do posádky.

Seděla naproti manželovi, úplně malá, úplně roztomilá, úplně hezká, zabalená do kožichů, a dívala se zarmouceným pohledem na politováníhodný vnitřek vozu.

Jejími sousedy byli hrabě a hraběnka Hubert de Brévillovi, kteří nesli jedno z nejstarších a nejušlechtilejších jmen Normandie. Hrabě, starý šlechtic velkého vzrůstu, se snažil zdůraznit vymyslostmi své toalety přirozenou podobnost s králem Jindřichem Čtvrtým, který, podle legendy slávné pro rodinu, obtěžkal jistou dámu de Bréville, jejíž manžel se za tento čin stal hrabětem a guvernérem provincie.

Hrabě Hubert, kolega pana Carré-Lamadona v generální radě, zastupoval orleánskou stranu v departementu. Příběh jeho sňatku s dcerou malého loďaře z Nantes zůstal vždy tajuplný. Ale protože hraběnka měla velkou vznešenost, přijímala lépe než kdokoli, dokonce prý byla milována jedním ze synů Ludvíka Filipa, celá šlechta ji slavila, a její salon zůstával prvním v kraji, jediným, kde se zachovala stará galantnost a kam byl vstup obtížný.

Jmění Brévillových, celé ve statcích, dosahovalo prý pět set tisíc liber renty.

Těchto šest osob tvořilo zadní část vozu, stranu rentovanou, klidnou a silnou společnost, poctivé a autorizované lidi, kteří mají Náboženství a Zásady.

Zvláštní náhodou se všechny ženy ocitly na stejné lavici; a hraběnka měla ještě za sousedy dvě jeptišky, které odříkávaly dlouhé růžence, bručíce *Otče náš* a *Zdrávas*. Jedna byla stará, s obličejem rozbrázděným neštovicemi, jako by dostala z plné blízkosti výboj kartáče přímo do tváře. Druhá, velmi chatrná, měla hezkou chorobnou hlavu na tuberkulózní hrudi sžírané tou vybitou vírou, která činí mučedníky a jasnozřivé.

Naproti oběma jeptiškám přitahovali muž a žena pozornost všech.

Muž, dobře známý, byl Cornudet demokrat, hrůza slušných lidí. Dvacet let máčel svou velkou ryšavou bradu v pivech všech demokratických kaváren. Projedl s bratry a přáteli dost pěkné jmění, které měl po otci, bývalém cukráři, a netrpělivě čekal na Republiku, aby konečně získal místo zasloužené tolika revolučními konzumacemi. 4. září se díky snad šprýmu považoval za jmenovaného prefekta, ale když chtěl nastoupit do úřadu, kancelářští sluhové, jediní zůstavší pány místa, ho odmítli uznat, což ho donutilo k ústupu. Jinak byl velmi dobrý člověk, neškodný a ochotný, s nedostižitelnou horlivostí se zabýval organizováním obrany. Nechal kopat jámy v nížinách, pokládat všechny mladé

stromky v blízkých lesích, kladl pasti na všechny silnice, a při blížícím se nepříteli, spokojen se svými přípravami, se čile stáhl do města.

Teď si myslel, že se bude ještě víc hodit v Le Havru, kde budou potřeba nové opevňovací zákopy.

Žena, jedna z těch, kterým se říká galantní, byla slavná svou předčasnou tělnatostí, která jí vysloužila přezdívku Kulička. Malá, zakulacená všude, tlustá jako slanina, s prsty odulými a staženými u kloubů, podobnými růžencům krátkých klobás; s lesklou a napjatou kůží, s obrovskou hrudí, která vyčnívala pod šaty, zůstávala však chutná a vyhledávaná, tak její svěžest dělala radost na pohled. Její obličej byl rudým jablkem, puk pivoňky hotov zakvést; a v tom se nahoře otvíraly dva nádherné černé oči, zastíněné velkými hustými řasami, které v nich dělaly stín; dole kouzelná ústa, úzká, vlhká k polibku, zařízená drobnými lesklými zoubky.

Byla navíc prý plná nedocenitelných kvalit.

Jakmile byla poznána, mezi poctivými ženami probíhaly šepoty, a slova „prostitutka", „veřejná hanba" byla šeptána tak hlasitě, že zvedla hlavu. Pak projela pohledem po sousedech tak provokativním a smělým, že hned zavládlo veliké ticho, a všichni sklopili oči, s výjimkou Loiseaua, který ji sledoval rozpaleným pohledem.

Ale rozhovor mezi třemi dámami brzy pokračoval; přítomnost té dívky je udělala náhle přítelkyněmi, skoro důvěrnými. Zdálo se jim, že musí tvořit jakoby svazek svých důstojností manželek proti té neskromné prodané; neboť zákonná láska vždy shlíží z vrchu na svou svobodnou kolegyni.

Tři muži, také sblíženi konzervativním instinktem při pohledu na Cornudeta, mluvili o penězích jistým pohrdavým tónem k chudým. Hrabě Hubert líčil škody, které mu způsobili Prusové, ztráty z ukradeného dobytka a ztracených úrod, s jistotou velkého pána desetinásobného milionáře, že tyto spoušti ho sotva na rok obtíží. Pan Carré-Lamadon, těžce zasažený v bavlnářském průmyslu, se postaral o to, aby

šest set tisíc franků poslal do Anglie, hrušku pro žízeň, kterou si šetřil pro každou příležitost. Pokud jde o Loiseaua, zařídil si prodat francouzské intendantuře všechna obyčejná vína, která mu zbyla ve sklepě, takže mu stát dlužil ohromnou sumu, kterou doufal, že v Le Havru dostane.

A všichni tři si mezi sebou vrhali rychlé a přátelské pohledy. I když byli různých stavů, cítili se bratry přes peníze, z velkého svobodného zednářstva těch, kteří vlastní, kteří cinkají zlatem při vložení ruky do kapsy kalhot.

Vůz jel tak pomalu, že v deset dopoledne neujeli ani čtyři míle. Muži sestoupili třikrát, aby vyšli pěšky do kopců. Začínalo se znepokojovat, protože se mělo obědvat v Totes a teď se zoufalo nad tím, že se tam dorazí před nocí. Každý vyhlížel, aby viděl na silnici hospodu, když se dostavník propadl do závěje sněhu a trvalo dvě hodiny, než ho vyprostili.

Chuť k jídlu rostla, mátla mysl; a žádná hospůdka, žádný prodavač vína se neobjevil, blížící se Prusové a průchod francouzských hladovějících vojsk vystrašily veškerý průmysl.

Páni běžili pro zásoby na statky u cesty, ale nenašli tam ani chleba, protože nedůvěřivý rolník schovával své zásoby ze strachu, že ho vyplení vojáci, kteří, nemajíce co dát pod zub, brali silou vše, co nalezli.

Kolem jedné odpoledne Loiseau oznámil, že rozhodně má v žaludku pořádnou díru. Všichni jako on trpěli už dlouho; a prudká potřeba jíst, stále rostoucí, zabila rozhovory.

Čas od času někdo zívl; další ho hned napodobil; a každý postupně, podle své povahy, společenského způsobu a společenského postavení, otvíral ústa s rachotem nebo skromně, rychle dávaje ruku před rozšklebenou díru, z níž vycházela pára.

Kulička se několikrát sklonila, jako by hledala něco pod sukní. Vteřinu zaváhala, podívala se na sousedy, pak se klidně narovnala. Tváře byly bledé a strnulé. Loiseau potvrdil, že by za uzené koleno zaplatil

tisíc franků. Jeho žena udělala pohyb, jako by protestovala; pak se uklidnila. Vždycky trpěla, když slyšela mluvit o vyplýtvaných penězích, a ani vtipům na toto téma nerozuměla. „Faktem je, že mi není dobře," řekl hrabě, „jak jsem jen mohl zapomenout vzít si zásoby?" Každý si činil tutéž výčitku.

Nicméně Cornudet měl flašku plnou rumu; nabídl ho; všichni chladně odmítli. Jen Loiseau přijal dvě kapky, a když vracel flašku, poděkoval: „Je to dobré přece, zahřeje to a oklame hlad." Alkohol ho dostal do dobré nálady a navrhl, aby se udělalo jako na malé lodičce z písně: jíst nejtučnějšího z cestujících. Ta nepřímá narážka na Kuličku šokovala dobře vychované lidi. Nikdo neodpověděl; jen Cornudet se usmál. Dvě jeptišky přestaly odříkávat růženec, a s rukama zabořenýma do velkých rukávů zůstávaly nehybné, zatvrzele sklopené oči, nabízejíce bezpochyby Nebi utrpení, které jim poslalo.

Konečně ve tři, protože byli uprostřed nekonečné pláně, bez jediné vesnice na dohled, Kulička se čile sklonila, vytáhla zpod lavice velký koš pokrytý bílým ubrouskem.

Vytáhla nejprve malý fajánsový talířek, jemnou stříbrnou mističku, pak rozlehlou kameninovou mísu, v níž dvě celá kuřata, úplně nakrájená, odpočívala pod svým rosolem; a v koši bylo ještě vidět jiné dobré věci v obalech, paštiky, ovoce, lahůdky, zásoby připravené na třídenní cestu, aby se nemusela sahat k hostinské kuchyni. Mezi balíčky s potravinami vyčnívala hrdla čtyř lahví. Vzala kuřecí křídlo a jemně se je dala jíst s jedním z těch malých chlebíčků, kterým se v Normandii říká „Regence".

Všechny pohledy byly napjaté k ní. Pak se rozlila vůně, roztáhla nozdry, nutila do úst hojné sliny s bolestnou kontrakcí čelistí pod ušima. Pohrdání dam k té dívce bylo divoké, jako chuť ji zabít nebo ji vyhodit z vozu do sněhu, ji, její mističku, její koš a její zásoby.

Loiseau však mísu s kuřetem hltal očima. Řekl: „Dobrá chvíle, paní měla více opatrnosti než my. Jsou lidé, kteří umějí vždy myslet na

všechno.” Zvedla k němu hlavu: „Pokud byste si přál, pane? Je těžké postit se od rána.” Pozdravil: „Opravdu, upřímně, neodmítám, už nemohu dál. Ve válce jako ve válce, že, paní?” A dívaje se kolem, dodal: „V chvílích, jako je tahle, je člověk rád, že najde lidi, kteří zavazují.” Měl u sebe noviny, rozprostřel je, aby si neposkvrnil kalhoty, a na špičce nože, který měl pořád v kapse, vzal stehýnko celé pokryté rosolem, zuby ho rozebral, pak ho žvýkal s tak zjevným uspokojením, že ve voze zazněl velký povzdech tísně.

Ale Kulička pokorným a sladkým hlasem navrhla jeptiškám, aby se podělily o její svačinu. Obě okamžitě přijaly, a aniž zvedly oči, daly se do velmi rychlého jídla po odkoktaných díkůvzdáních. Cornudet také neodmítl sousedčiny nabídky a s jeptiškami vytvořil jakýsi stůl rozkládáním novin na kolenou.

Ústa se otvírala a zavírala bez ustání, polykala, žvýkala, hltala divoce. Loiseau ve svém koutě tvrdě pracoval a tichým hlasem nabádal ženu, aby ho napodobila. Dlouho vzdorovala, pak po křeči, která jí projela útrobami, povolila. Pak její muž, zaoblujíc svou větu, požádal jejich „půvabnou společnici”, aby mu dovolila nabídnout malý kousek paní Loiseauové. Řekla: „Ale ano, jistě, pane,” s laskavým úsměvem, a podala mísu.

Nastaly rozpaky, když se odzátkovala první láhev bordeaux: byla jen jedna mistička. Posílala se dokola, poté co ji otřeli. Jen Cornudet, bezpochyby z galantnosti, položil rty na místo ještě vlhké od rtů své sousedky.

Pak obklopeni jedlíky, dušení výpary jídel, hrabě a hraběnka de Bréville, stejně jako pan a paní Carré-Lamadonovi trpěli to odporné utrpení, které si uchovalo jméno Tantalovo. Náhle mladá žena průmyslníka vydala povzdech, který obrátil hlavy; byla bílá jako sníh venku; její oči se zavřely, čelo spadlo: ztratila vědomí. Její manžel, pominutý, prosil o pomoc všech. Všichni ztráceli hlavu, když nejstarší z jeptišek, podpírajíc hlavu nemocné, vklouzla jí mezi rty Kuliččinu mističku

a dala jí polknout pár kapek vína. Hezká dáma se pohnula, otevřela oči, usmála se a prohlásila umírajícím hlasem, že se teď cítí velmi dobře. Ale aby se to už neopakovalo, jeptiška ji donutila vypít celou sklenici bordeaux a dodala: „Je to hlad, nic jiného." Pak Kulička, rudnoucí a v rozpacích, koktala při pohledu na čtyři cestující, kteří zůstávali hladoví: „Můj Bože, kdybych se opovážila nabídnout těmto pánům a dámám…" Zmlkla ze strachu před urážkou. Loiseau se chopil slova: „U všech, v takových případech jsou si všichni bratry a musí si pomáhat. No tak, dámy, bez obřadnosti, přijměte, do pekla! Víme snad, zda najdeme třeba jen dům k přenocování? Při tomto tempu, co jedeme, nebudeme v Totes dřív než zítra v poledne." Váhali, nikdo neopovažoval se vzít na sebe odpovědnost za „ano".

Ale hrabě tu otázku rozsekl. Obrátil se k zastrašené tlusté dívce, a nasadil svůj velký výraz šlechtice, řekl jí: „Přijímáme s vděčností, paní."

Jen první krok stál námahu. Jakmile byl Rubikon překročen, pustili se do toho naplno. Koš byl vyprázdněn. Obsahoval ještě paštiku z husích jater, paštiku ze skřivanů, kus uzeného jazyka, hrušky Crassane, kousek sýra Pont-l'Évêque, drobné pečivo a šálek plný okurek a cibulek v octě – Kulička jako všechny ženy milovala syrové.

Nedalo se jíst zásoby té dívky, aniž se s ní mluvilo. Mluvilo se tedy, nejprve zdrženlivě, pak, protože se chovala velmi slušně, se povolilo víc. Paní de Bréville a Carré-Lamadon, které měly velkou společenskou vybranost, byly jemně půvabné. Zvláště hraběnka ukázala tu laskavou snášenlivost nejušlechtilejších dám, kterou žádný kontakt nemůže ušpinit, a byla kouzelná. Ale silná paní Loiseauová, která měla duši četníka, zůstala mrzutá, mluvila málo a hodně jedla.

Mluvilo se o válce, přirozeně. Vyprávělo se o hrozných činech Prusů, o rysech statečnosti Francouzů; a všichni ti lidé, kteří utíkali, vzdávali hold odvaze těch druhých. Brzy začaly osobní příběhy, a Kulička vyprávěla s opravdovým pohnutím, s tím zápalem řeči, který

mají občas děvčata, aby vyjádřila své přirozené vznětlivosti, jak opustila Rouen: „Nejdřív jsem si myslela, že zůstanu," říkala. „Měla jsem dům plný zásob a radši jsem živila pár vojáků, než abych se vystěhovala nevím kam. Ale když jsem je viděla, ty Prusy, bylo to silnější než já! Zažalili mi krev vzteky; a plakala jsem hanbou celý den. Ach, kdybych byla muž, teda! Dívala jsem se na ně z okna, ty velké sviny se špičatou přilbou, a služka mi držela ruce, abych na ně nehodila ze zad nábytek. Pak jich pár přišlo bydlet ke mně; a já jsem skočila po krku prvního. Nedusí se o nic hůř než jiní! A dorazila bych ho, kdyby mě nebyli chytli za vlasy. Potom jsem se musela schovávat. Konečně, když se mi naskytla příležitost, odjela jsem, a tady jsem."

Hodně jí blahopřáli. Rostla v úctě svých společníků, kteří se neukázali tak statečnými; a Cornudet, poslouchaje ji, uchovával souhlasný a laskavý úsměv apoštola; jako kněz slyší zbožného chválit Boha, neboť demokraté s dlouhou bradou mají monopol na vlastenectví jako muži v sutaně na náboženství. Pak mluvil zase on doktrinářským tónem, s důrazem naučeným v proklamacích, které se každý den vylepovaly na zdi, a skončil kusem výmluvnosti, kde mistrovsky zbičoval tu „zrůdu Badinguetta".

Ale Kulička se hned rozzlobila, protože byla bonapartistka. Stávala se červenější než višeň, a koktala rozhořčením: „Chtěla bych vás vidět na jeho místě, vy ostatní. To by byla pěkná legrace, ano! To jste ho zradili vy, toho muže! Člověk by musel opustit Francii, kdyby ho vládli šibalové jako vy!" Cornudet, nehybný, uchovával pohrdavý a nadřazený úsměv, ale cítilo se, že přijdou hrubá slova, když se hrabě vložil a ne bez námahy uklidnil rozzuřenou dívku, autoritativně prohlásil, že všechny upřímné názory jsou úctyhodné. Hraběnka a továrníkova žena, které měly v duši nerozumnou nenávist spořádaných lidí k Republice, a tu instinktivní něžnost, kterou chovají všechny ženy k vládám s péřími a despotickým, se cítily navzdory sobě přitahovány k té prostitutce plné důstojnosti, jejíž city se tolik podobaly jejich.

Koš byl prázdný. Deset lidí ho bez námahy vyčerpalo, litujíc, že nebyl větší. Rozhovor pokračoval ještě chvíli, přece jen trochu ochlazen od chvíle, kdy se dojedlo.

Padala noc, tma se postupně stávala hlubokou, a zima, citelnější během trávení, nutila Kuličku se chvět, navzdory jejímu tuku. Paní de Bréville jí nabídla svůj ohřívač, jehož uhlík byl od rána několikrát obnovován, a ta ihned přijala, neboť cítila nohy zmrzlé. Paní Carré-Lamadonová a Loiseauová daly své jeptiškám.

Kočí rozsvítil lucerny. Osvětlovaly jasným svitem oblak páry nad zpocenou záďou tažných koní, a po obou stranách silnice sníh, který se zdál rozvíjet pod pohyblivým odrazem světel.

Ve voze už nic nebylo vidět; ale náhle se mezi Kuličkou a Cornudetem něco pohnulo; a Loiseau, jehož oko propátrávalo stín, se domníval, že viděl muže s velkou bradou se čile stáhnout, jako by dostal nějaký dobrý úder vržený bez hluku.

Vepředu na cestě se objevila drobná ohnivá světélka. To byl Totes. Jelo se jedenáct hodin, což se dvěma hodinami odpočinku rozdělenými na čtyřikrát pro koně, aby se najedli ovsa a odfukli, dávalo čtrnáct. Vjelo se do městečka a před Hôtelem du Commerce se zastavilo.

Dveře se otevřely! Dobře známý zvuk všechny cestující otřásl; byly to údery pochvy šavle o zem. Hned křikl něco hlas Němce.

I když dostavník byl nehybný, nikdo nescházel, jako by se čekalo zmasakrování při výstupu. Pak se objevil řidič, drže v ruce jednu z lucerny, která najednou osvětlila až na dno vozu dvě řady vyděšených hlav s otevřenými ústy a očima rozšířenýma překvapením a hrůzou.

Vedle kočího stál v plném světle německý důstojník, vysoký mladík nesmírně hubený a plavý, stažený v uniformě jako dívka v korzetu, se šikmou plochou voskovanou čapkou, která ho činila podobný poslíčkovi anglického hotelu. Jeho obrovský knír s dlouhými rovnými vlasy, který se nekonečně zužoval na obou stranách a končil jediným plavým

vláknem tak tenkým, že jeho konec nebyl vidět, se zdál tížit koutky úst, stahoval tvář a vtiskoval rtům padající záhyb.

Pozval francouzštinou s elsaským přízvukem cestující vystoupit, řekl strnulým tónem: „Fychyláte, páni a dámy?"

Dvě jeptišky poslechly jako první s poddajností svatých dívek zvyklých na všechna podrobení. Pak se objevili hrabě a hraběnka, následováni továrníkem a jeho ženou, pak Loiseauem strkajícím před sebou svou velkou polovičku. Ten, když vstoupil na zem, řekl důstojníkovi: „Dobrý den, pane," z pocitu opatrnosti mnohem víc než ze zdvořilosti. Ten druhý drze jako lidé všemocní se na něj podíval bez odpovědi.

Kulička a Cornudet, i když byli u dveří, vystoupili poslední, vážní a hrdí před nepřítelem. Tlustá dívka se snažila ovládnout a být klidná: demokrat trápil tragicky a trochu třaslavou rukou svou dlouhou ryšavou bradu. Chtěli si udržet důstojnost, chápajíc, že v takových setkáních každý trochu reprezentuje svou vlast; a stejně pohoršeni poddajností svých společníků, ona se snažila ukázat hrději než své sousedky, poctivé ženy, zatímco on, cítě dobře, že musí dávat příklad, pokračoval v celém svém postoji v misi odporu začaté při kopání zákopů do silnic.

Vešlo se do rozlehlé kuchyně hostince, a Němec si nechal předložit povolení k odjezdu podepsané vrchním velitelem, kde byla uvedena jména, popis a profese každého cestujícího, dlouho zkoumal všechen ten lid, srovnávaje osoby s psanými údaji.

Pak náhle řekl: „Je to tobře," a zmizel.

Pak se oddychlo. Měli ještě hlad; večeře byla objednána. Byla potřeba půlhodina na její přípravu; a zatímco dvě služky se o to zdály starat, šlo se podívat na pokoje. Byly všechny v dlouhé chodbě, zakončené prosklenými dveřmi s výmluvným číslem.

Konečně se mělo sednout ke stolu, když se sám objevil majitel hostince. Byl to bývalý koňský handlíř, tlustý astmatický muž, který měl

ustavičné pískání, zachraptění, zpěvy hlenu v hrtanu. Jeho otec mu předal jméno Follenvie.

Zeptal se:

„Slečna Alžběta Roussetová?"

Kulička sebou trhla, otočila se:

„To jsem já."

„Slečno, pruský důstojník si s vámi chce okamžitě promluvit."

„Se mnou?"

„Ano, pokud jste slečna Alžběta Roussetová."

Zmátla se, chvíli uvažovala, pak přímo prohlásila:

„Je to možné, ale nepůjdu."

Kolem ní nastal pohyb; všichni diskutovali, hledali příčinu toho rozkazu. Hrabě přistoupil:

„Nemáte pravdu, madam, protože vaše odmítnutí může přinést značné obtíže nejen vám, ale i všem vašim společníkům. Nikdy se nesmí vzdorovat lidem, kteří jsou silnější. Tenhle krok určitě nemůže představovat žádné nebezpečí; je to bezpochyby kvůli nějaké zapomenuté formalitě."

Všichni se k němu přidali, prosili ji, naléhali, poučovali ji, až ji přesvědčili; neboť všichni se báli komplikací, které by mohly vyplynout z paličatosti. Nakonec řekla:

„Dělám to pro vás, buďte si jisti!"

Hraběnka ji vzala za ruku:

„A děkujeme vám."

Vyšla. Čekalo se na ni, aby se usedlo ke stolu.

Každý byl zarmoucen, že nebyl zavolán místo té prudké a vznětlivé dívky, a mentálně si připravoval ploché řeči pro případ, že by zase byl předvolán.

Ale po deseti minutách se objevila, oddychujíc, rudá k zalknutí, zuřící. Koktala: „Á, lotr! Lotr!"

Všichni se vrhli, aby věděli, ale neřekla nic; a protože hrabě naléhal, odpověděla s velkou důstojností: „Ne, to se vás netýká, nemohu mluvit."

Pak se usadili kolem vysoké polévkové mísy, z níž stoupala vůně zelí. I přes to vzrušení byla večeře veselá. Mošt byl dobrý, manželé Loiseauovi a jeptišky si dali ho z úspornosti. Ostatní si vyžádali víno; Cornudet žádal pivo. Měl zvláštní způsob otvírání láhve, nechání pěnit tekutinu, pozorování při naklánění sklenice, kterou pak zvedal mezi lampu a oko, aby dobře ocenil barvu. Když pil, jeho velká brada, která si uchovala odstín milovaného nápoje, se zdála chvět něžností; oči se mu šilhaly, aby neztratily z dohledu půllitr, a vypadal, že plní jedinou funkci, pro kterou se narodil. Člověk by řekl, že v mysli vytvářel sbližování a jakousi afinitu mezi dvěma velkými vášněmi, které zabíraly celý jeho život: Pale Ale a Revolucí; a určitě nemohl ochutnat jedno, aniž myslel na druhé.

Pan a paní Follenvieovi večeřeli až na konci stolu. Muž, chrápaje jako prasklá lokomotiva, měl příliš mnoho tažení v hrudi, aby mohl mluvit při jídle; ale žena nikdy nemlčela. Vyprávěla všechny své dojmy z příchodu Prusů, co dělali, co říkali, nenáviděla je, nejdřív, protože ji stáli peníze, a za druhé, protože měla dva syny v armádě. Obracela se zejména na hraběnku, polichocena, že si povídá s dámou kvality.

Pak snižovala hlas, aby řekla jemné věci, a manžel ji čas od času přerušoval:

„Byla bys radši zticha, paní Follenvieová." Ale ona si toho nevšímala a pokračovala:

„Ano, madame, ti lidé nedělají nic jiného, než že jedí brambory a vepřové, a pak vepřové a brambory. A nevěřte, že jsou čistotní. – Ale ne! – Házejí svinstvo všude, odpusťte, že to říkám. A kdybyste je viděli dělat cvičení celé hodiny a dny; jsou tam všichni na jednom poli: – a pochod vpřed, a pochod vzad, a otočka tudy, a otočka tamtudy. – Kdyby aspoň obdělávali zem, nebo kdyby pracovali na silnicích ve své

zemi! – Ale ne, madame, tihle vojáci, to není užitečné nikomu! Má snad chudý lid je živit, aby se naučili akorát masakrovat! – Jsem jen stará nevzdělaná žena, pravda, ale když je vidím, jak si rozbíjejí tělo pořád dupáním od rána do večera, říkám si: – Když jsou lidé, kteří dělají tolik objevů, aby byli užiteční, mají jiní tolik se namáhat, aby škodili! Opravdu, není to ohavnost zabíjet lidi, ať jsou Prusové, Angličané, Poláci nebo Francouzi? – Když se pomstíte na někom, kdo vám ublížil, je to špatně, protože vás odsoudí; ale když vymláti naše kluky jako zvěř, s puškami, to je dobře, protože dávají vyznamenání tomu, kdo jich zničí nejvíc? – Ne, podívejte, to nikdy nepochopím!"

Cornudet zvedl hlas:

„Válka je barbarství, když se napadá mírumilovný soused; je to posvátná povinnost, když se brání vlast."

Stará žena sklonila hlavu:

„Ano, když se bráníme, to je něco jiného; ale neměli bychom spíš pobít všechny krále, kteří to dělají pro svou zábavu?"

Oko Cornudetovo vzplanulo:

„Výborně, občanko!" řekl.

Pan Carré-Lamadon zamyšleně přemýšlel. Byť byl fanatikem slavných vojevůdců, zdravý rozum té venkovanky ho nutil myslet na blahobyt, který by přinesly do země ty nezaměstnané a tedy ničivé paže, ty síly udržované neproduktivně, kdyby byly zaměstnány velkými průmyslovými pracemi, které bude třeba celá staletí dokončit.

Loiseau však opustil místo, šel si tiše popovídat s hostinským. Tlustý muž se smál, kašlal, plival; jeho obrovské břicho poskakovalo radostí z vtípků svého souseda, a koupil od něj šest sudů bordeaux na jaro, až Prusové odejdou.

Jakmile byla večeře hotová, protože byli zlomeni únavou, šlo se spát.

Loiseau však, který pozoroval věci, uložil ženu do postele, pak přilepil tu ucho, tu oko ke klíčové dírce, aby se pokusil odhalit to, co na-

zýval „tajemstvím chodby". Po asi hodině uslyšel šustění, rychle se podíval a uviděl Kuličku, která se zdála ještě plnější pod modrým kašmírovým županem s bílými krajkami. Držela svícen v ruce a mířila k tučnému číslu úplně na konci chodby. Ale vedlejší dveře se pootevřely, a když se za pár minut vracela, Cornudet, ve šlích, ji následoval. Mluvili tiše, pak se zastavili. Kulička se zdála energicky bránit vstup do svého pokoje. Loiseau, bohužel, neslyšel slova, ale nakonec, protože zvedali hlas, pár jich zachytil. Cornudet živě naléhal. Říkal:

„Podívejte, jste blázen, co vám na tom záleží?"

Vypadala rozhořčeně a odpověděla:

„Ne, drahý, jsou chvíle, kdy se tyhle věci nedělají; a tady by to byla hanba."

Nepochopil, bezpochyby, a ptal se proč. Pak vybuchla, ještě víc zvýšila tón:

„Proč? Vy nerozumíte proč? Když jsou v domě Prusové, snad vedle v pokoji?"

Umlkl. Ta vlastenecká stydlivost courky, která se nenechala laskat blízko nepřítele, musela v jeho srdci probudit jeho zchromenou důstojnost, neboť po tom, co ji jen políbil, se stáhl ke svým dveřím vlčím krokem.

Loiseau, úplně rozpálen, opustil klíčovou dírku, udělal po pokoji entrechat, nasadil si madras, zvedl prostěradlo, pod kterým ležela tvrdá kostra jeho společnice, kterou probudil polibkem, bruče: „Miluješ mě, drahá?"

Pak se celý dům ztišil. Ale brzy se někde zvedlo, směrem neurčitým, které mohlo být sklepem stejně jako podkroví, mohutné, monotónní, pravidelné chrápání, tlumený a prodloužený zvuk s otřesy kotle pod tlakem. Pan Follenvie spal.

Protože bylo rozhodnuto, že se nazítří vyjede v osm, všichni se sešli v kuchyni; ale vůz, jehož plachta měla střechu ze sněhu, stál osamocen uprostřed dvora, bez koní a bez řidiče. Hledali ho marně ve stá-

jích, v senících, v kolnách. Pak se všichni muži rozhodli propátrat kraj a vyšli ven. Ocitli se na náměstí s kostelem vzadu, a po obou stranách s nízkými domy, kde bylo vidět pruské vojáky. Prvního, kterého viděli, loupal brambory. Druhý, dál, mýdlem čistil krámek holiče. Jiný, zarostlý až po oči, líbal uplakané dítko a houpal ho na kolenou, aby ho uklidnil; a tlusté selky, jejichž muži byli v „armádě války", označovaly znameními svým poslušným vítězům práci, kterou je třeba dělat: štípat dřevo, dávat polévku, mlít kávu; jeden z nich dokonce pral prádlo své hostitelky, úplně nemohoucí babičky.

Hrabě, překvapený, se zeptal kostelníka, který vycházel z fary. Starý kostelní hlodavec mu odpověděl: „Á, tihle nejsou zlí; to prý nejsou Prusové. Jsou odjinud; nevím přesně odkud; a všichni nechali ženu a děti doma; a válka je nebaví, no! Jsem si jist, že se tam také hodně pláče po mužích; a bude tam pořádná bída, u nich jako u nás. Tady, ještě, zatím nejsme moc nešťastní, protože neubližují a pracují, jako by byli u sebe. Vidíte, pane, mezi chudými lidmi, musíme si pomáhat… To velcí vedou válku."

Cornudet, pobouřený srdečným porozuměním mezi vítězi a poraženými, se stáhl, raději se zavřel do hostince. Loiseau si pustil pusu: „Oni to zalidňujou." Pan Carré-Lamadon řekl vážně: „Oni to napravují." Ale kočí se nenašel. Konečně ho objevili v místní kavárně, bratrsky usazeného u stolu s pobočníkem důstojníka. Hrabě ho oslovil:

„Nebyl vám dán rozkaz zapřáhnout na osmou?"

„Á, ano, ale od té doby mi dali jiný."

„Jaký?"

„Vůbec nezapřahat."

„Kdo vám dal ten rozkaz?"

„No! pruský velitel."

„Proč?"

„To nevím. Jděte se ho zeptat. Zakazují mi zapřáhnout, tak nezapřahám. – Hotovo."

„On sám vám to řekl?"

„Ne, pane, hostinský mi dal rozkaz od něj."

„Kdy?"

„Včera večer, jak jsem šel spát." Tři muži se vrátili velmi znepokojení.

Žádali o pana Follenvieho, ale služka odpověděla, že pán kvůli astmatu nikdy nevstává před desátou. Dokonce formálně zakázal, aby ho dřív budili, kromě v případě požáru.

Chtěli vidět důstojníka, ale to bylo absolutně nemožné, i když bydlel v hostinci. Jen pan Follenvie byl oprávněn s ním mluvit o civilních záležitostech. Čekalo se tedy. Ženy se vrátily do pokojů a bavily se maličkostmi.

Cornudet se usadil pod velký komín kuchyně, kde plápolal velký oheň. Nechal si přinést jeden z malých kavárenských stolků, pivo, a vytáhl svou dýmku, která se mezi demokraty těšila úctě skoro stejné jako on, jako by sloužila vlasti tím, že sloužila Cornudetovi. Byla to nádherná pěnovka obdivuhodně vyzrálá, stejně černá jako zuby svého pána, ale provoněná, zahnutá, lesklá, důvěrně známá jeho ruce a dokončující jeho fyziognomii. A zůstal nehybný, s očima zafixovanýma tu na plamen krbu, tu na pěnu korunující jeho půllitr; a pokaždé, když se napil, projel si spokojeně dlouhými hubenými prsty svými dlouhými mastnými vlasy a nasával knír posetý pěnou.

Loiseau, pod záminkou procvičení nohou, šel umístit víno u místních výčepníků. Hrabě a továrník se dali do politiky. Předpovídali budoucnost Francie. Jeden věřil v Orleánské, druhý v neznámého zachránce, hrdinu, který se objeví, až bude všechno zoufalé: nějakého Du Guesclina, snad Johanku z Arku? Nebo dalšího Napoleona Prvního? Á, kdyby jen císařský princ nebyl tak mladý! Cornudet, poslouchaje je,

se usmíval jako člověk, který zná slovo osudu. Jeho dýmka voněla v kuchyni.

Když odbilo deset, pan Follenvie se objevil. Rychle ho vyzpovídali; ale mohl jen dvakrát třikrát opakovat beze změny tato slova: „Důstojník mi takhle řekl: Pane Follenvie, zakážete, aby se zítra zapřáhal vůz těch cestujících. Nechci, aby bez mého rozkazu odjeli. Rozumíte. To stačí."

Pak chtěli vidět důstojníka. Hrabě mu poslal svou vizitku, kde pan Carré-Lamadon připsal své jméno a všechny tituly. Prus dal odpovědět, že oba tyto muže přijme, až poobědvá, to znamená kolem jedné.

Dámy se znovu objevily a trochu se jedlo, i přes neklid. Kulička se zdála být nemocná a nesmírně rozrušená.

Dojížděli kávu, když pobočník přišel pro ty pány.

Loiseau se k prvním dvěma připojil; ale když se pokusili táhnout i Cornudeta, aby dali jejich kroku větší slavnostnost, hrdě prohlásil, že nemá nikdy v úmyslu mít s Němci jakýkoli styk; a vrátil se ke svému krbu, žádaje si další pivo. Tři muži vystoupili a byli uvedeni do nejkrásnějšího pokoje hostince, kde je důstojník přijal natažený v křesle, s nohama na krbu, kouře dlouhou porcelánovou dýmku, a zahalený do plápolavého županu, bezpochyby ukradeného z opuštěného domu nějakého měšťáka špatného vkusu. Nezvedl se, nepozdravil je, nedíval se na ně. Předkládal nádherný vzorek té drzosti přirozené vítěznému vojákovi.

Po několika okamžicích konečně řekl:

„Co chceme?"

Hrabě se chopil slova:

„Přejeme si odjet, pane."

„Ne."

„Mohl bych se opovážit zeptat na příčinu tohoto odmítnutí?"

„Protože nechcu."

„Dovolte mi uctivě upozornit, pane, že nám váš vrchní velitel vydal povolení k odjezdu, abychom dojeli do Dieppe; a nemyslím si, že bychom udělali něco, co by si zasloužilo vaši přísnost."

„Nechcu... to je fšechno... Můšete týt."

Všichni tři se poklonili a stáhli se.

Odpoledne bylo politováníhodné. Nikdo nerozuměl tomu německému rozmaru; a nejpodivnější představy mátly hlavy. Všichni byli v kuchyni a bez konce diskutovali, představujíce si neuvěřitelné věci. Snad je chtěli zadržet jako rukojmí – ale za jakým účelem? – Nebo je odvést jako zajatce? Nebo spíš žádat o značné výkupné? Při té myšlence je zachvátila panika. Nejbohatší byli nejzděšenější, viděli se už nuceni, aby si vykoupili život, vysypat pytle plné zlata do rukou toho drzého vojáka. Rozemnuli si mozek, aby objevili přijatelné lži, zakryli své bohatství, vydávali se za chudé, velmi chudé. Loiseau sundal řetízek od hodinek a schoval ho do kapsy. Padající noc zvýšila obavy. Zapálila se lampa, a protože byly ještě dvě hodiny před večeří, paní Loiseauová navrhla partii „jednatřicítky". Byla by to zábava. Souhlasilo se. I Cornudet, zhasnuvši dýmku ze zdvořilosti, se účastnil.

Hrabě zamíchal karty, rozdal; Kulička měla jednatřicet hned napoprvé; a brzy zájem o hru uklidnil strach, který pronásledoval mysli. Ale Cornudet si všiml, že se Loiseauovi domluvili, aby podváděli.

Když se mělo sedat ke stolu, pan Follenvie se znovu objevil, a svým chrchlavým hlasem pronesl: „Pruský důstojník se ptá slečny Alžběty Roussetové, zda nezměnila názor."

Kulička zůstala stát, celá bledá; pak zrudla rudou jako šarlat, dusila se vzteky tak, že nemohla už mluvit. Konečně vybuchla: „Řekněte mu, tomu lotrovi, tomu sviňákovi, té pruské mršině, že nikdy nebudu chtít; slyšíte dobře, nikdy, nikdy, nikdy."

Tlustý hostinský odešel. Pak byla Kulička obklopena, dotazována, žádána všemi, aby odhalila tajemství své návštěvy. Nejprve vzdorovala; ale brzy ji ovládlo pominutí: „Co chce?... co chce? Chce se mnou spát!"

vykřikla. Nikdo se slovem nešokoval, tak bylo rozhořčení živé. Cornudet rozbil svůj půllitr, když ho prudce položil na stůl. Byl to pokřik zavržení toho ohavného žoldnéře, vlna hněvu, jednota všech pro odpor, jako by každý byl žádán o část té oběti, které od ní žádali. Hrabě prohlásil s hnusem, že se ti lidé chovají jako staří barbaři. Zvláště ženy ukázaly Kuličce energický a hladivý soucit. Jeptišky, které se objevovaly jen při jídlech, sklonily hlavu a nic neříkaly.

Nicméně se povečeřelo, když se první zuřivost uklidnila; ale mluvilo se málo: přemýšlelo se.

Dámy se stáhly brzy; a muži, kouříce, zorganizovali kartu, k níž byl přizván pan Follenvie, s úmyslem obratně ho vyzpovídat o prostředcích, jak zlomit odpor důstojníka. Ale myslel jen na karty, nic neposlouchal, nic neodpovídal; a bez ustání opakoval: „Ke hře, pánové, ke hře." Jeho pozornost byla tak napjatá, že zapomínal plivat, což mu občas vyvolávalo fermáty v hrudi. Jeho pískavé plíce dávaly celou stupnici astmatu, od hlubokých vážných tónů po pronikavé chraptění mladých kohoutků zkoušejících zpívat.

Odmítl dokonce vyjít nahoru, když si pro něj přišla žena, která padala spánkem. Pak odešla sama, protože byla „ranní ptáče", vždy vstávala se sluncem, zatímco její muž byl „večerní pták", vždy ochoten strávit noc s přáteli. Křikl na ni: „Dej mi vaječný koňak před oheň," a vrátil se ke hře. Když se vidělo, že z něj nic nedostanou, prohlásilo se, že je čas odejít, a každý šel do své postele.

Vstalo se nazítří ještě dost brzy s neurčitou nadějí, větší touhou odjet, hrůzou dne, který by se měl strávit v tomhle hrozném malém hostinci.

Běda! Koně zůstávali ve stáji, kočí byl pořád neviditelný. Chodilo se, z nedostatku zaměstnání, kolem vozu.

Oběd byl velmi smutný; a objevilo se jakési ochlazení vůči Kuličce, protože noc, která přináší radu, trochu změnila úsudky. Skoro se jí teď zazlívalo, že nešla tajně za Prusem, aby ráno nachystala svým spo-

lečníkům pěkné překvapení. Co prostšího? Kdo by to ostatně věděl? Mohla by zachovat zdání, kdyby vzkázala důstojníkovi, že se slitovala nad jejich tísní. Pro ni to přece má tak malou důležitost!

Ale nikdo tyto myšlenky ještě nevyznával.

Odpoledne, protože se umírali nudou, hrabě navrhl procházku po okolí vesnice. Každý se pečlivě zabalil a malá společnost vyrazila, kromě Cornudeta, který radši zůstal u ohně, a jeptišek, které trávily dny v kostele nebo u faráře.

Zima, intenzivnější den po dni, krutě bodala do nosu a uší; nohy se stávaly tak bolavé, že každý krok byl utrpením; a když se kraj odhalil, zjevil se jim tak hrozivě pochmurný pod tou nekonečnou bělostí, že se všichni hned otočili zpátky, s duší ledovou a srdcem sevřeným.

Čtyři ženy šly vpředu, tři muži následovali trochu za nimi.

Loiseau, který situaci chápal, se najednou zeptal, zda ta „courka" je nenechá zůstat ještě dlouho na takovém místě. Hrabě, vždy zdvořilý, řekl, že nelze žádat od ženy tak bolestnou oběť, a že musí přijít od ní samé. Pan Carré-Lamadon poznamenal, že pokud by Francouzi, jak se o tom mluvilo, podnikli ofenzivní návrat přes Dieppe, setkání by se mohlo konat jen v Totes. Ta úvaha udělala oba druhé zádumčivé. „Co kdybychom utekli pěšky?" – řekl Loiseau. Hrabě pokrčil rameny: „Myslíte to vážně, v tom sněhu? S našimi ženami? A pak bychom byli hned pronásledováni, chyceni za deset minut a vráceni jako zajatci na milost vojáků." – Byla to pravda; umlkli.

Dámy mluvily o toaletách; ale jisté strojení se zdálo je rozdělovat.

Náhle, na konci ulice, se objevil důstojník. Na sněhu, co uzavíral obzor, se jeho vysoká sosí postava v uniformě rýsovala, a kráčel s rozkročenými koleny, tím zvláštním pohybem vojáků, kteří se snaží neposkvrnit si pečlivě naleštěné boty.

Zahnul se, když šel kolem dam, a pohrdavě se podíval na muže, kteří měli ostatně důstojnost se neobnažit, i když Loiseau naznačil pohyb, aby sundal pokrývku hlavy.

Kulička zrudla až po uši; a tři vdané ženy pocítily velkou ponížení, že je takhle potkal ten voják ve společnosti té dívky, s kterou zacházel tak kavalírsky.

Pak se mluvilo o něm, o jeho postavě, o jeho tváři. Paní Carré-Lamadonová, která znala mnoho důstojníků a soudila je jako znalkyně, shledávala tohoto docela ne špatným; dokonce litovala, že není Francouz, protože by z něj byl velmi hezký husar, do kterého by se určitě zamilovaly všechny ženy.

Když se vrátili, nevěděli, co dělat. Byla dokonce vyměněna několik ostrých slov o bezvýznamných věcech. Večeře, tichá, trvala krátce, a každý šel spát, doufaje, že si usne, aby zabil čas.

Nazítří sestoupili s unavenými obličeji a vznětlivými srdci. Ženy sotva mluvily s Kuličkou.

Zazvonil zvon. Byl na křest. Tlustá dívka měla dítě vychovávané u rolníků v Yvetot. Neviděla ho ani jednou do roka, a nikdy na ně nemyslela; ale myšlenka na to, které bylo křtěno, jí vrhla do srdce náhlou a silnou něžnost k jejímu, a chtěla naprosto účastnit se obřadu.

Jakmile odešla, všichni se na sebe podívali, pak se přitáhly židle, protože se cítilo, že se nakonec musí něco rozhodnout. Loiseau měl inspiraci: byl toho názoru, aby se navrhlo důstojníkovi nechat si Kuličku samu a nechat ostatní odjet. Pan Follenvie se znovu ujal poselství, ale skoro ihned sešel. Němec, který znal lidskou povahu, ho vyhodil. Trval na zadržení všech, dokud nebude jeho přání uspokojeno.

Pak vybuchl lidový temperament paní Loiseauové: „Nebudeme tady přece umírat stářím. Protože je její řemeslo, té courky, dělat to se všemi muži, nemyslím, že má právo odmítat jednoho spíš než jiného. Řeknu vám, ta vzala všechno, co našla v Rouenu, i kočí! Ano, madame, kočí z prefektury! Vím to dobře, kupuje si víno u nás v domě. A dnes, kdy jde o to dostat nás z problémů, ta rozmazlená pipka dělá okolky!... Já, myslím, že se chová docela dobře, ten důstojník. Snad má dlouho půst; a byly tu tři, které by nejspíš dal přednost. Ale ne, spokojí se

s tou, co je pro všechny. Respektuje vdané ženy. Pomyslete přece, je pánem. Stačilo říct: „Chci," a mohl nás vzít silou se svými vojáky."

Dvě ženy se trochu zachvěly. Oči hezké paní Carré-Lamadonové se blyštily, a byla trochu bledá, jako by se cítila už silou vzata důstojníkem.

Muži, kteří diskutovali stranou, se přiblížili. Loiseau, zuřící, chtěl vydat „tu mizernou", svázanou po rukou a nohou, nepříteli. Ale hrabě, pocházející ze tří generací velvyslanců a obdařený diplomatickým zevnějškem, byl zastáncem obratnosti: „Musíme ji přesvědčit," – řekl.

Pak se spiknuli.

Ženy se přitiskly, tón hlasu se snížil, a diskuse se stala všeobecnou, každý dával svůj názor. Bylo to ostatně velmi slušné. Zvláště ty dámy nacházely jemnosti obratů, kouzelné jemnosti výrazů, aby řekly ty nejdvojsmyslnější věci. Cizinec by nic nepochopil, tak byly dodržovány opatrnosti jazyka. Ale lehká tenká slupka cudnosti, která obaluje každou ženu ze společnosti, pokrývajíc jen povrch, se v tomto neslušném dobrodružství rozpjaly, náramně se bavily v hloubce, cítíce se ve svém živlu, zacházejíce s láskou se smyslností mlsného kuchaře, který připravuje večeři někomu jinému.

Veselost se vracela sama od sebe, tak jim ten příběh připadal nakonec legrační. Hrabě našel trochu riskantní vtipy, ale tak dobře řečené, že nutily k úsměvu. Loiseau pustil ze sebe pár ještě drsnějších neslušností, jimiž nikdo nebyl zraněn; a myšlenka brutálně vyslovená jeho ženou ovládla všechny mysli: „Když je to řemeslo té dívky, proč by odmítala tohohle víc než jiného?" Milá paní Carré-Lamadonová jako by si i myslela, že na jejím místě by tohoto odmítla méně než jiného.

Dlouho se chystalo obléhání, jako u obklopené pevnosti. Každý si určil roli, kterou bude hrát, argumenty, o které se bude opírat, manévry, které bude muset vykonat. Určil se plán útoků, lsti, které se použijí, a překvapení útoku, aby se donutila tahle živá citadela přijmout nepřítele dovnitř.

Cornudet mezitím zůstával stranou, zcela cizí této záležitosti.

Pozornost byla tak hluboká, tak napínala mysli, že nikdo neslyšel vrátit se Kuličku. Ale hrabě foukl lehké: „Pst!" které zvedlo všechny oči. Byla tam. Náhle umlkli, a určité rozpaky zprvu zabránily s ní mluvit. Hraběnka, ohebnější než ostatní v dvojsmyslnostech salonu, se zeptala: „Byl to zábavný křest?"

Tlustá dívka, ještě dojatá, vyprávěla všechno, obličeje, postoje, dokonce i vzhled kostela. Dodala: „Je tak dobře se někdy pomodlit."

Nicméně až do oběda se dámy spokojily tím, že k ní byly laskavé, aby zvýšily její důvěru a poddajnost k jejich radám.

Hned u stolu začalo přiblížení. Nejprve to byla neurčitá konverzace o oddanosti. Citovaly se staré příklady: Judita a Holofernés, pak bez jakéhokoli důvodu Lukrecie se Sextem, Kleopatra, která nechala přes své lože přejít všechny nepřátelské generály a redukovala je na otrockou poddanost. Pak se rozvinul fantazijní příběh, zrodilý v představě těch nevědomých milionářů, kde občanky Říma šly v Capui uspat Hannibala do své náruče, a s ním i jeho poručíky a falangy žoldnéřů. Jmenovaly se všechny ženy, které zastavily dobyvatele, udělaly ze svého těla bojiště, prostředek nadvlády, zbraň, které svými hrdinskými pohlazeními přemohly ohavné nebo odporné bytosti a obětovaly svou cudnost pomstě a oddanosti.

Mluvilo se dokonce v zahalených termínech o té Angličance z velké rodiny, která se nechala naočkovat strašlivou a nakažlivou nemocí, aby ji přenesla na Bonaparta, zázračně zachráněného náhlou slabostí v hodinu osudového setkání.

A to všechno se vyprávělo způsobem slušným a mírným, kde občas propuklo chtěné nadšení pro povzbuzení soutěžení.

Člověk by mohl nakonec věřit, že jedinou rolí ženy zde je neustálá oběť osoby, nepřetržité oddávání se rozmarům vojáckých hord. Dvě jeptišky se zdály nic neslyšet, ztraceny v hlubokých myšlenkách, Kulička neříkala nic.

Celé odpoledne ji nechali uvažovat. Ale místo aby ji oslovovali „madam", jak to dělali doposud, říkali jí prostě „slečno", aniž nikdo přesně věděl proč, jako by ji chtěli stáhnout o stupeň v úctě, na niž se vyšplhala, dát jí pocítit její hanebné postavení.

V okamžiku, kdy se podávala polévka, se pan Follenvie znovu objevil a opakoval svou větu z předvečera: „Pruský důstojník se ptá slečny Alžběty Roussetové, zda nezměnila názor."

Kulička sucho odpověděla: „Ne, pane." Ale u večeře koalice oslabila. Loiseau měl tři nešťastné věty. Každý si vyprošťoval ledví, aby objevil nové příklady, a nic nenacházel, když se hraběnka, snad bez promyšlenosti, cítíc nejasnou potřebu vzdát hold Náboženství, zeptala nejstarší z jeptišek na velké činy ze života svatých. A mnozí spáchali činy, které by byly zločiny v našich očích; ale církev bez obtíží tyhle hříchy rozhřeší, když jsou vykonány pro slávu Boží nebo pro dobro bližního. Byl to mocný argument: hraběnka ho využila. Pak, buď díky jedné z těch tichých dohod, zahalených shovívavostí, v nichž vyniká každý, kdo nosí církevní šat, nebo prostě účinkem šťastné nechápavosti, pomocné hlouposti, stará jeptiška přinesla spiknutí ohromnou podporu. Myslelo se, že je plachá, ukázala se smělá, mnohomluvná, prudká. Tahle nebyla zmatena tápáními kazuistiky; její doktrína se zdála železnou tyčí; její víra nikdy neváhala; její svědomí nemělo žádné skrupule.

Obětování Abrahamovo jí přišlo úplně jednoduché, protože by hned zabila otce i matku na rozkaz Shůry; a nic podle jejího názoru nemohlo nelibě přijít Pánu, když byl úmysl chvályhodný. Hraběnka, využívajíc posvátné autority své nečekané spolupachatelky, ji dala udělat jakousi poučnou parafrázi tohoto axiomu morálky: „Účel světí prostředky."

Vyptávala se jí.

„Takže, sestro, myslíte, že Bůh přijímá všechny cesty, a odpouští čin, když je motiv čistý?"

„Kdo by o tom mohl pochybovat, madame? Čin sám o sobě odsouzeníhodný se často stává záslužný díky myšlence, která ho inspiruje."

A tak pokračovaly, rozmotávaly vůle Boží, předvídaly jeho rozhodnutí, nutily ho zajímat se o věci, které se ho opravdu moc netýkaly.

Všechno to bylo zahalené, obratné, diskrétní. Ale každé slovo svaté dívky v čepci dělalo průlom v rozhořčeném odporu té kurtizány. Pak, když se rozhovor trochu odbočil, žena s visícími růženci mluvila o domech svého řádu, o své představené, o sobě samé a o své milé sousedce, drahé sestře Svatonikofoře. Byly povolány do Le Havru, aby pečovaly v nemocnicích o stovky vojáků postižených neštovicemi. Popsala je, ty ubožáky, detailně vyložila jejich nemoc. A zatímco byly cestou zastaveny rozmary toho Prusa, velký počet Francouzů mohl zemřít, které by snad byly zachránily! Byla to její specialita, pečovat o vojáky; byla na Krymu, v Itálii, v Rakousku, a vyprávěla své tažení, projevila se najednou jako jedna z těch jeptišek s bubny a trubkami, které vypadají stvořené pro táhnutí s armádami, sbírat raněné ve vírech bitev, a lépe než velitel, zkrotit slovem velké neukázněné žoldnéře; pravá jeptiška Ratatata, jejíž zpustošený, nespočetnými otvory rozbitý obličej vypadal jako obraz pustošení války.

Nikdo po ní nic neřekl, tak se efekt zdál vynikající.

Jakmile byl oběd dojeden, rychle se vrátili do pokojů, aby sestoupili až druhého dne dost pozdě dopoledne.

Oběd byl klidný. Dávalo se zasetému semeni z předchozího dne čas vyklíčit a vydat plody.

Hraběnka navrhla odpolední procházku; pak hrabě, jak bylo dohodnuto, vzal Kuličku pod paží a zůstal za ostatními, s ní.

Mluvil s ní tím důvěrným, otcovským, trochu pohrdavým tónem, který důstojní muži používají s dívkami, oslovoval ji „mé drahé dítě", zacházel s ní z vrchu svého společenského postavení, své nesporné úctyhodnosti. Hned pronikl do podstaty otázky:

„Takže raději nás tady necháte vystaveny, jako vy sama, všem násilím, která by následovala po porážce pruských vojsk, než abyste svolila k jedné z těch úsluh, které jste tak často v životě poskytla?"

Kulička neodpovídala.

Vzal ji po dobrém, úvahou, city. Dokázal zůstat „panem hrabětem", přitom se ukázal galantní, když to bylo třeba, lichotivý, laskavý zkrátka. Vychválil službu, kterou by jim poskytla, mluvil o jejich vděčnosti; pak najednou, vesele jí tykaje: „A víš, drahá, mohl by se chlubit, že ochutnal takovou krásnou dívku, jakou v jeho zemi mnoho nenajde."

Kulička neodpověděla a připojila se ke společnosti. Jakmile vešla, vystoupala k sobě a už se neukázala. Neklid byl nejvyšší. Co udělá? Jestli bude vzdorovat, jaké rozpaky!

Odbila hodina večeře; marně na ni čekali. Pan Follenvie, vstoupivší, oznámil, že slečna Roussetová se necítí dobře a že lze zasednout ke stolu. Všichni napjali uši. Hrabě přistoupil k hostinskému a tiše: „Je to tam?" „Ano." Z taktu to svým společníkům neřekl, jen jim lehce pokynul hlavou. Hned se ze všech hrudí vydral velký povzdech úlevy, na tvářích se objevila veselost. Loiseau vykřikl: „Hergot! Platím šampaňské, pokud ho v podniku máme"; a paní Loiseauová měla úzkost, když se majitel vrátil se čtyřmi lahvemi v rukou. Každý se najednou stal sdílným a hlučným; dvojsmyslná radost plnila srdce. Hrabě si jako by všiml, že paní Carré-Lamadonová je kouzelná, továrník dělal komplimenty hraběnce. Rozhovor byl živý, radostný, plný ostrých vtípků.

Náhle Loiseau s úzkostnou tváří a zdviženýma rukama zařval: „Ticho!" Všichni umlkli, překvapení, skoro už vyděšení. Pak natáhl ucho, dělaje „Pst!" oběma rukama, zvedl oči k stropu, poslouchal znovu, a pokračoval přirozeným hlasem: „Uklidněte se, všechno jde dobře."

Lidé váhali s porozuměním, ale brzy prolétl úsměv.

Za čtvrt hodiny opakoval tentýž žert, během večera jej obnovoval často; a předstíral, že oslovuje někoho v patře nahoře, dávaje mu dvojsmyslné rady čerpané z duševního obzoru obchodního cestující-

ho. Chvílemi nasadil smutnou tvář, aby povzdechl: „Chudé děvče"; nebo si zuřivě brukal mezi zuby: „Pruský syčák!" Někdy, když se na to už nemyslelo, zvolal chvějícím se hlasem několikrát: „Dost! Dost!" a dodal, jako by mluvil sám k sobě: „Jenom aby ji zase viděli; aby ji nezabil, ten mizera!"

I když ty vtípky byly žalostného vkusu, bavily a nikoho nezraňovaly, protože rozhořčení závisí na prostředí jako cokoli jiného, a atmosféra, která se postupně kolem nich vytvořila, byla nabita neslušnými myšlenkami.

Při dezertu i ženy dělaly duchaplné a diskrétní narážky. Pohledy se leskly; hodně se vypilo. Hrabě, který si i ve svých výstřelcích uchovával velký vzhled vážnosti, našel vysoce oceňovanou přirovnání o konci zimování na pólu a radosti ztroskotanců, kteří vidí otevřít se cestu k jihu.

Loiseau, pominutý, vstal, se sklenkou šampaňského v ruce: „Piju na naše vysvobození!" Všichni stáli; tleskali mu. I dvě jeptišky, vyzvány těmi dámami, souhlasily, že si smočí rty v tom šumivém víně, které nikdy neokusily. Prohlásily, že to připomíná limonádu, ale je to přece jen jemnější.

Loiseau shrnul situaci.

„Je škoda, že nemáme klavír, mohli bychom pustit čtverylku."

Cornudet neřekl jediné slovo, neudělal gesto; zdál se být ponořen do velmi vážných myšlenek a občas si zuřivým pohybem tahal svou velkou bradu, kterou snad chtěl ještě protáhnout. Konečně kolem půlnoci, když se mělo rozcházet, Loiseau, který se potácel, mu najednou poklepal po břiše a koktaje mu řekl: „Nejste dnes legrační, občane; nic neříkáte?" Ale Cornudet prudce zvedl hlavu, a probíhaje lesklým a strašným pohledem společnost: „Říkám vám všem, že jste právě spáchali hanebnost!" Vstal, dorazil ke dveřím, ještě jednou opakoval: „Hanebnost!" a zmizel.

To nejprve chladu dodalo. Loiseau, zaskočen, zůstal hloupý; ale sebral se, pak se najednou zkroutil smíchy a opakoval: „Jsou moc kyselé, kamarádi, jsou moc kyselé." Protože se nerozumělo, vyprávěl „tajemství chodby". Pak nastala obrovská vlna veselosti. Dámy se bavily jako šílené. Hrabě a pan Carré-Lamadon plakali smíchy. Nemohli uvěřit.

„Jak! Jste si jist? Chtěl…"

„Říkám vám, že jsem to viděl."

„A ona odmítla…"

„Protože byl Prus ve vedlejším pokoji."

„Není možné?"

„Přísahám vám."

Hrabě se dusil. Průmyslník si tiskl břicho oběma rukama. Loiseau pokračoval:

„A pak, chápete, dnes večer se mu to vůbec nelíbí, ale vůbec ne."

A všichni tři začali znovu, nemocní, bez dechu.

Rozešli se na tom. Ale paní Loiseauová, která byla povahy kopřivy, upozornila manžela, v okamžiku, kdy si lehali, že „ta ouklejka" malá Carré-Lamadonová se celý večer smála přes slzy: „Víš, ženské, když se jim zamíří do uniformy, ať je francouzská nebo pruská, je jim to opravdu úplně jedno. Není to k politování, Pane Bože!"

A celou noc v temnotě chodby pobíhala jako chvění, lehké zvuky, sotva znatelné, podobné dechům, otírání bosých chodidel, nepostřehnutelná praskání. A spalo se jen velmi pozdě, určitě, protože dlouho klouzaly pruhy světla pod dveřmi. Šampaňské má tyhle účinky; prý ruší spánek.

Nazítří jasné zimní slunce dělalo sníh oslňující. Dostavník, konečně zapřažen, čekal přede dveřmi, zatímco armáda bílých holubů, naježených v hustém peří, s růžovým okem s černou skvrnkou uprostřed, se vážně procházela mezi nohama šesti koní a hledala si život v kouřícím koňském trusu, který rozhrabávali.

Kočí zahalený v ovčí kůži smažil dýmku na kozlíku, a všichni rozzářená cestující si rychle nechali zabalit zásoby na zbytek cesty.

Čekalo se už jen na Kuličku. Objevila se.

Zdála se trochu zmatená, zahanbená; a plaše přistoupila ke svým společníkům, kteří se všichni jediným pohybem odvrátili, jako by ji neviděli. Hrabě s důstojností vzal paži své ženy a vzdálil ji od toho nečistého kontaktu.

Tlustá dívka se zastavila, ohromená; pak sebrala všechnu odvahu a přistoupila k ženě průmyslníka s pokorně zabrukaným „dobrý den, madam". Ta jen hlavou udělala drobný impertinentní pozdrav, který doprovodila pohledem uražené ctnosti. Všichni se zdáli zaneprázdněná a drželi se od ní daleko, jako by přinášela infekci ve svých sukních. Pak se vrhli k vozu, kam ona přišla sama, poslední, a v tichu si vzala místo, které obsadila během první části cesty.

Zdáli se ji nevidět, neznat; ale paní Loiseauová, pozorujíc ji z dálky s rozhořčením, řekla polohlasem manželovi: „Naštěstí nesedím vedle ní."

Těžký vůz se roztřásl a cesta začala znovu. Nejprve se nemluvilo. Kulička se neopovažovala zvednout oči. Cítila se zároveň rozhořčená proti všem svým sousedům a ponížená, že povolila, poskvrněná polibky toho Prusa, do jehož náručí ji pokrytecky vhodili.

Ale hraběnka, obracejíc se k paní Carré-Lamadonové, brzy to bolestné ticho porušila.

„Myslím, že znáte paní d'Étrellesovou?"

„Ano, je to jedna z mých přítelkyň."

„Jaká kouzelná žena!"

„Rozkošná! Opravdová elitní povaha, velmi vzdělaná, a navíc umělkyně až do konečků prstů; zpívá rozkošně a kreslí perfektně."

Průmyslník si povídal s hrabětem, a uprostřed rachotu skel občas vyletělo slovo: „Kupón – splatnost – prémie – na dodání."

Loiseau, který štípl staré karty hostince vycpané pěti lety tření o špatně utírané stoly, zaútočil s manželkou do bezigy.

Jeptišky vzaly z pasu dlouhý visící růženec, spolu udělaly znamení kříže, a najednou se jim rty začaly čile hýbat, spěchajíce stále víc, zrychlujíce svůj mlhavý šum, jako na závodech *oremus*; a občas políbily medailku, znovu se pokřižovaly, pak začaly svůj rychlý a nepřetržitý šum.

Cornudet uvažoval, nehybný.

Po třech hodinách cesty Loiseau sebral své karty: „Mám hlad," řekl.

Pak jeho žena dosáhla na provázkem svázaný balík, odkud vytáhla kus studeného telecího. Pořádně ho nakrájela na tenké a pevné plátky, a oba se dali do jídla.

„Co kdybychom udělali totéž?" řekla hraběnka. Souhlasilo se, a vybalila zásoby připravené pro obě manželské dvojice. V jedné z těch podlouhlých váz, jejichž víčko nese fajánsového zajíce, aby ukázalo, že zajíc v paštice leží dole, byla výborná lahůdka, kde bílé řeky slaniny procházely hnědým masem zvěře mísené s dalšími jemně sekanými masy. Krásný čtverec gruyère přinesený v novinách měl otisknuté „krátké zprávy" na své maznaté hmotě.

Dvě jeptišky rozbalily kolečko klobásy, která voněla česnekem; a Cornudet, zabořiv obě ruce zároveň do velkých kapes pláštěnky, vytáhl z jedné čtyři natvrdo vařená vejce a z druhé krušku chleba. Oddělil skořápku, hodil ji k nohám do slámy a dal se kousat přímo do vajec a nechával si padat na velkou bradu částečky světlého žloutku, které vypadaly v ní jako hvězdy.

Kulička v spěchu a zmatku svého vstávání nemohla myslet na nic; a dívala se, rozzuřená, dusíc se vzteky, na všechny ty lidi, kteří klidně jedli. Bouřlivý hněv ji nejprve zkřivil, otevřela ústa, aby jim do očí hodila s přívalem urážek, které jí stoupaly ke rtům; ale nemohla mluvit, tak ji pominutí dusilo.

Nikdo se na ni nedíval, nemyslel na ni. Cítila se utopena v pohrdání těch poctivých lotrů, kteří ji nejprve obětovali, pak zavrhli jako špinavou a neužitečnou věc. Pak myslela na svůj velký koš plný dobrot, které tak lačně pohltili, na svá dvě kuřata lesklá rosolem, na své paštiky, své hrušky, své čtyři lahve bordeaux; a její zuřivost náhle poklesla, jako příliš napjatá šňůra, co praskne, a cítila se hotová plakat. Dělala strašlivé úsilí, ztuhla, polkla vzlyky jako děti, ale slzy stoupaly, leskly se na okraji víček, a brzy dvě velké slzy, oddělivše se od očí, pomalu stekly po tvářích. Další je následovaly rychleji, tekly jako kapky vody filtrující se skály a padaly pravidelně na odulou křivku jejích prsou. Zůstala rovná, s pohledem upřeným, s tváří strnulou a bledou, doufajíc, že ji nikdo nevidí.

Ale hraběnka si toho všimla a znakem na to upozornila manžela. Pokrčil rameny, jako by říkal: „Co chcete, není to má chyba." Paní Loiseauová se mlčky zasmála vítězně a zabrukala: „Pláče svou hanbu."

Dvě jeptišky se vrátily k modlitbě poté, co stočily do papíru zbytek klobásy.

Pak Cornudet, který trávil svá vejce, natáhl dlouhé nohy pod lavici naproti, zaklonil se, zkřížil paže, usmál se jako muž, který právě našel dobrý vtípek, a začal hvízdat *Marseillaisu*.

Všechny tváře se zamračily. Lidový zpěv určitě nelahodil jeho sousedům. Byli nervózní, podrážděni, vypadali hotovi vyvýt jako psi, kteří slyší flašinet. Všiml si toho, nepřestal už. Někdy dokonce broukal slova:

Posvátná lásko k vlasti, veď, podpírej naše mstící paže, Svobodo, drahá Svobodo, bojuj se svými obhájci!

Jeli rychleji, protože sníh ztvrdl; a až do Dieppe, po dlouhé pochmurné hodiny cesty, přes drncání silnice, za padající noci, pak v hluboké tmě vozu, pokračoval s divokou tvrdohlavostí svůj mstící a monotónní hvizd, nutil unavené a rozzuřené mysli následovat zpěv

od konce do konce, pamatovat si každé slovo, které vkládali do každé taktu.

A Kulička stále plakala; a občas vzlyk, který nedokázala zadržet, prolétl mezi dvěma slokami temnotou.

Dům Tellierové

I

Chodilo se tam každý večer, kolem jedenácté, jako do kavárny, docela prostě.

Scházelo se jich tam šest až osm, pořád ti stejní, nikoli nějací flamendři, ale lidé čestní, obchodníci, mladí mužové z města; a dávalo se chartreusku a trochu se škádlily dívky, nebo se vážně mluvilo s *Madam*, kterou si každý vážil.

Pak se šlo před půlnocí domů spát. Mladí muži někdy zůstávali.

Dům byl rodinný, docela malý, natřený žlutě, na rohu ulice za kostelem Saint-Étienne; a z oken bylo vidět bazén plný lodí, které se vykládaly, velké solné močály nazývané „Zádrž" a za nimi stráň Panny Marie se starou šedou kaplí.

Madam, pocházející z dobré rolnické rodiny z departementu Eure, přijala toto povolání naprosto tak, jako kdyby se stala modistkou nebo prádlářkou. Předsudek hanby spojený s prostitucí, tak prudký a houževnatý ve městech, na normandském venkově neexistuje. Rolník říká: „Je to dobré řemeslo"; a posílá své dítě vést harém holek, jako by ho poslal řídit penzionát slečen.

Tenhle dům ostatně přišel dědictvím po starém strýčkovi, kterému patřil. *Pán* a *Madam*, kdysi hostinští u Yvetot, okamžitě ten statek zlikvidovali, protože posoudili, že záležitost ve Fécampu bude pro ně výhodnější; a jednoho krásného rána přibyli převzít vedení podniku, který v nepřítomnosti majitelů upadal.

Byli to hodní lidé, kteří si hned získali oblibu u personálu i u sousedů.

Pán zemřel před dvěma lety na mrtvici. Jeho nové povolání ho udržovalo v měkkosti a nehybnosti, zesílil, a zdraví ho udusilo.

Madam, od své vdovství, byla marně žádána všemi stálými hosty podniku; ale říkalo se o ní, že je naprosto rozumná, a ani její chovanky nebyly schopny nic odhalit.

Byla velká, kyprá, přívětivá. Pleť, zbledlá v temnotě toho stále zavřeného domu, se jí leskla jako pod mastným lakem. Tenké pásmo falešných nakadeřených vlasů obkroužalo její čelo a dávalo jí mladistvý vzhled, který se tloukl s dozrálostí jejích tvarů. Vždycky veselá a s otevřenou tváří žertovala ráda, s nádechem zdrženlivosti, kterou jí její nová zaměstnání ještě nedokázala vzít. Hrubá slova ji vždycky trochu šokovala; a když špatně vychovaný chlapec nazval zařízení, které vedla, jeho pravým jménem, zlobila se, pobouřená. Zkrátka měla jemnou duši, a ačkoli se k svým ženám chovala jako k přítelkyním, ráda opakovala, že „nejsou z téhož koše".

Někdy, během týdne, odjížděla najatým vozem s částí své party; a šlo se dovádět na trávník k té říčce, co protéká dolinami Valmontu. Byly to pak výlety uprchlých chovanek, bláznivé běhy, dětské hry, celá radost samotářek opojených vzduchem. Jedlo se uzené na trávníku a popíjel se jablečný mošt a vracelo se za soumraku s lahodnou únavou, se sladkým dojetím; a v kočáře se Madam objímala jako velmi hodná matka, plná laskavosti a shovívavosti.

Dům měl dva vchody. Na rohu byla jakási šerá kavárna, která se večer otvírala lidem z lidu a námořníkům. Dvě z osob pověřených zvláštním obchodem místa byly určeny zvlášť pro potřeby této části zákazníků. Obsluhovaly, s pomocí číšníka jménem Frédéric, malého plavovlasého mládence bez vousů a silného jako býk, žejdlíky vína a pivní lahvičky na vratkých mramorových stolech, a s rukama hoze-

nýma hostům kolem krku, sedíce napříč na jejich nohou, popoháněly ke konzumaci.

Tři ostatní dámy (bylo jich jenom pět) tvořily jakousi aristokracii a zůstávaly vyhrazeny společnosti v prvním patře, pokud ovšem nebyly potřebovány dole a první patro nebylo prázdné.

Jupiterův salonek, kde se scházeli měšťáci místa, byl potažen modrou tapetou a ozdoben velkou kresbou představující Lédu ležící pod labutí. Do tohoto místa se vcházelo točitým schodištěm zakončeným úzkými dveřmi, pokorně vypadajícími, do ulice, nad nimiž celou noc svítila za mřížkovím malá lucerna jako ty, které se v některých městech zapalují ještě dnes u nohou madon zasazených ve zdech.

Budova, vlhká a stará, lehce páchla plísní. Chvílemi průvan kolínské vody procházel chodbami, nebo napůl otevřené dveře dole vybuchly v celém obydlí, jako výbuch hromu, pokřiky lůzy mužů za stoly v přízemí, a vyvolávaly na tváři pánů v prvním patře neklidný a znechucený úšklebek.

Madam, důvěrně přátelská s klienty-přáteli, salonek neopouštěla a zajímala se o městské pověsti, které jí od nich docházely. Její vážný rozhovor dělal odpočinek k nesouvislým řečem tří žen; byla jako oddych v hříšném škádlení těch břichatých jedinců, kteří se každý večer oddávali této slušné a prostřední prostopášnosti – vypít sklenici likéru ve společnosti veřejných holek.

Tři dámy z prvního patra se jmenovaly Fernanda, Rafaela a Růžena Macatá.

Protože byl personál omezený, snažili se, aby každá z nich byla jako vzorek, shrnutí nějakého ženského typu, aby každý zákazník u nich mohl najít alespoň přibližné uskutečnění svého ideálu.

Fernanda představovala *krásnou blondýnu*, velmi vysokou, skoro obézní, měkkou, dívku z polí, jejíž pihy se odmítaly zmizet a jejíž vlákenné, zkrácené, světlé a bezbarevné vlasy jako česaná konopí, nedostatečně kryly její lebku.

Rafaela, Marseillanka, trmácka přístavů, hrála nenahraditelnou roli *krásné Židovky*, hubená, s vyčnívajícími lícními kostmi omítnutými červení. Její černé vlasy, naleštěné hovězím morkem, tvořily na skráních smyčky. Oči by byly vypadaly krásně, kdyby pravé nebylo poznamenáno bělmem. Zahnutý nos padal na výraznou čelist, na níž dva nové zuby nahoře dělaly skvrnu vedle těch dolních, které stářím získaly tmavý odstín jako staré dřevo.

Růžena Macatá, malá masitá kulička, celá v břiše s drobounkýma nohama, zpívala od rána do večera chraplavým hlasem střídavě sloky lascivní a sentimentální, vyprávěla nekonečné a bezvýznamné historky, přestávala mluvit jen aby jedla, a jedla jen aby mluvila, pořád se hýbala, mrštná jako veverka přes svou tloušťku a drobnost svých tlapek; a její smích, kaskáda ostrých výkřiků, propukal bez ustání sem a tam, v pokoji, na půdě, v kavárně, kdekoli, pro nic za nic.

Obě ženy z přízemí, Lujza, zvaná Kokoška, a Flora, řečená Houpačka, protože trochu kulhala, jedna vždycky jako *Svoboda* s trikolorním opaskem, druhá jako španělská fantazie s měděnými cetkami, které jí tancovaly v mrkvových vlasech při každém jejím nestejném kroku, vypadaly jako kuchyňské holky nastrojené na karneval. Podobné všem ženám z lidu, ani ošklivější, ani krásnější, pravé hospodské služky, byly označovány v přístavu přezdívkou „obě Pumpy".

Mezi těmi pěti ženami panoval žárlivý, ale málokdy rušený mír, díky smířlivé moudrosti Madam a její nevyčerpatelné dobré náladě.

Podnik, jediný v tom malém městečku, byl pilně navštěvován. Madam mu uměla dát tak slušnou úpravu; byla tak milá, tak pozorná ke každému; její dobré srdce bylo tak známé, že ji obklopovala jakási úcta. Stálí hosté se pro ni rozdávali, triumfovali, když jim projevila přátelství výraznější; a když se během dne setkali kvůli svým záležitostem, říkali si: „Večer na známém místě", jako by si říkali: „V kavárně, ne? po večeři."

Zkrátka Dům Tellierové byl zdrojem, a málokdo chyběl na denním dostaveníčku.

Jednoho večera koncem května pan Poulin, obchodník se dřevem a bývalý starosta, který přišel první, našel dveře zavřené. Malá lucerna za mřížkovím nesvítila; žádný hluk nevycházel z obydlí, které vypadalo mrtvé. Zaklepal, nejprve jemně, pak silněji; nikdo neodpovídal. Vrátil se tedy drobnými kroky ulicí, a když přišel na náměstí Tržiště, potkal pana Duverta, loďaře, který mířil na stejné místo. Vrátili se tam spolu bez většího úspěchu. Ale náhle u nich vybuchl veliký hluk, a když obešli dům, uviděli shromáždění anglických a francouzských námořníků, kteří pěstmi bušili do zavřených okenic kavárny.

Oba měšťáci hned utekli, aby nebyli kompromitováni; ale slabé „pšš" je zastavilo: to byl pan Tournevau, nakladač ryb, který, poznav je, na ně kývl. Řekli mu, co se stalo, a to ho zasáhlo tím víc, že on sám, ženatý, otec rodiny a hodně hlídaný, chodíval tam jen v sobotu, „*securitatis causa*", jak říkal, odvolávaje se na opatření sanitární policie, jejíž pravidelné návraty mu odhalil jeho přítel doktor Borde. Dnes byl právě jeho večer a tak teď byl na celý týden ochuzen.

Tři muži udělali velkou okliku až na nábřeží, cestou potkali mladého pana Philippa, syna bankéře, stálého hosta, a pana Pimpesse, výběrčího. Všichni dohromady se pak vrátili ulicí „U židů", aby se o to pokusili naposledy. Ale rozzuření námořníci dům obléhali, házeli kameny, řvali; a pět klientů prvního patra se co nejrychleji otočilo a jalo se bloumat ulicemi.

Potkali ještě pana Dupuise, pojišťovacího agenta, pak pana Vasseho, soudce obchodního soudu; a začala dlouhá procházka, která je zavedla nejdřív na přístavní hráz. Posadili se do řady na žulové zábradlí a dívali se, jak se vlny vlní jako ovce. Pěna na hřebenech vln dělala ve stínu světélkující bělosti, které zhasly skoro ihned, jak se objevily, a jednotvárný zvuk moře tříštícího se o skály se protáhl v noci podél celého útesu. Když se tam smutní procházeči zdrželi nějakou chvíli, pan

Tournevau prohlásil: „Není to veselé.“ „Jistěže ne,“ pokračoval pan Pimpesse; a znovu se vydali drobnými kroky.

Když šli ulicí, nad níž se tyčí stráň a která se nazývá „Pod lesem“, vrátili se po dřevěné lávce přes Zádrž, prošli u železnice a znovu vyšli na náměstí Tržiště, kde náhle vzplanula hádka mezi výběrčím panem Pimpessem a nakladačem panem Tournevauem kvůli jedlé houbě, o které jeden z nich tvrdil, že ji našel v okolí.

Protože mysli byly roztrpčené nudou, snad by se bylo dopouštěli i rukodajných pokusů, kdyby se ostatní nebyli vložili. Pan Pimpesse, zuřící, odešel; a hned se zdvihla nová hádka mezi bývalým starostou panem Poulinem a pojišťovacím agentem panem Dupuisem kvůli platům výběrčího a výhodám, které si mohl zařídit. Urážlivé řeči padaly z obou stran, když se najednou rozpoutala bouře strašlivých výkřiků a houf námořníků, unavených marným čekáním před zavřeným domem, vyrazil na náměstí. Drželi se za paže, dva po dvou, tvořili dlouhý průvod a zuřivě řvali. Skupina měšťáků se schovala za nějakými vraty, a vyjící horda zmizela směrem k opatství. Ještě dlouho byl slyšet křik slábnoucí jako bouře, která se vzdaluje; a opět nastalo ticho.

Pan Poulin a pan Dupuis, rozzuření jeden na druhého, odešli, každý svou cestou, bez pozdravu.

Čtyři ostatní se znovu vydali na pochod a instinktivně sešli zpátky k podniku Tellierové. Byl pořád zavřený, němý, nepřístupný. Opilec, klidný a vytrvalý, bubnoval krátkými údery do výlohy kavárny, pak se zarazil, aby polohlasem zavolal číšníka Frédérika. Vida, že mu nikdo neodpovídá, rozhodl se posadit si na stupeň u dveří a čekat, co bude.

Měšťáci se chystali odejít, když se na konci ulice znovu objevila bouřlivá parta přístavních mužů. Francouzští námořníci řvali *Marseillaisu*, Angličané *Rule Britannia*. Všichni se vrhli proti zdem, pak proud brutálních táhl zpátky k nábřeží, kde propukla bitva mezi námořníky obou národů. Při rvačce měl jeden Angličan zlomenou paži a jeden Francouz rozťatý nos.

Opilec, který zůstal přede dveřmi, teď plakal, jak pláčou pijáni nebo trucující děti.

Měšťáci se nakonec rozešli.

Postupně se nad vzrušeným městečkem vrátil klid. Chvílemi se tu a tam ještě ozval hlas, pak se v dálce ztišil.

Jen jeden muž pořád bloudil, pan Tournevau, nakladač, zoufalý, že má čekat až do příští soboty; a doufal v nějakou náhodu, nechápal, pobuřoval se nad tím, že policie takhle nechává zavřít veřejně užitečné zařízení, které sama hlídá a drží pod ochranou.

Vrátil se tam, očichával zdi, hledal důvod; a všiml si, že na stříšce je přilepená cedulka. Rychle zapálil zápalkovou svíčičku a přečetl si tato slova psaná velkým nestejnoměrným písmem: „*Zavřeno pro prvokomunium*."

Pak se vzdálil, chápaje, že je po všem.

Opilec teď spal, natažený jak byl dlouhý napříč před nehostinnými dveřmi.

A nazítří všichni stálí hosté, jeden za druhým, si našli způsob, jak projít ulicí s papíry pod paží, aby působili zaneprázdněně; a letmým pohledem si každý přečetl tajemný nápis: „*Zavřeno pro prvokomunium*."

II

Madam totiž měla bratra usazeného jako truhlář v jejich rodném kraji, ve Virville v Eure. V době, kdy byla Madam ještě hostinskou v Yvetot, byla kmotrou dcery toho bratra, kterou pojmenovala Konstance, Konstance Rivetová; sama byla rozená Rivetová po otci. Truhlář, který věděl o dobrém postavení své sestry, ji nespouštěl ze zřetele, přestože se nevídali často, oba zdrženi svými povinnostmi a bydlíce ostatně daleko od sebe. Ale protože mělo dívence být dvanáct let a toho roku šla k prvokomuniu, využil té příležitosti ke sblížení a napsal sestře, že na ni při obřadu spoléhá. Staří rodiče byli po smrti, nemohla kmotřence odmítnout; přijala. Její bratr, jenž se jmenoval Josef,

doufal, že by snad díky ohleduplnosti mohl dosáhnout toho, aby se udělala závěť ve prospěch malé – Madam byla totiž bezdětná.

Profese jeho sestry nijak nepoškozovala jeho skrupule, a ostatně v kraji nikdo nic nevěděl. Mluvilo se o ní jen tak: „Paní Tellierová je měšťanka z Fécampu", což dávalo tušit, že může žít ze svých rent. Z Fécampu do Virville se počítá nejméně dvacet mil; a dvacet mil země je pro rolníky obtížnějších překonat než Oceán pro civilizovaného. Lidé z Virville nikdy nebyli dál než v Rouenu; nic nelákalo lidi z Fécampu do malé vesnice o pěti stech ohních, ztracené uprostřed plání a patřící k jinému departementu. Zkrátka nikdo nic nevěděl.

Ale s blížícím se obdobím přijímání se Madam dostala do velikých rozpaků. Neměla zástupkyni a nijak se jí nechtělo opustit svůj dům ani na jeden den. Všechny rivality mezi dámami nahoře a dámami dole by se neomylně rozhořely; a Frédéric by se asi opil, a když byl opilý, mlátil lidi pro ano, pro ne. Nakonec se rozhodla vzít s sebou celou svou skupinu, kromě číšníka, kterému dala volno až do pozítří.

Oslovený bratr se nijak nestavěl na odpor a vzal na sebe povinnost ubytovat celou společnost na jednu noc. V sobotu ráno tedy ranní rychlík v osm hodin odvezl Madam a její družky ve voze druhé třídy.

Až do Beuzeville byly samy a štěbetaly jako straky. Ale na této stanici nastoupil jeden pár. Muž, starý sedlák v modré haleně se zdobným stojacím límečkem, se širokými rukávy staženými u zápěstí a zdobenými drobnou bílou výšivkou, pokrytý starodávným kloboukem s vysokou korunou, jehož zrudlý chlup se zdál ježit, držel v jedné ruce obrovský zelený deštník a v druhé velký koš, z něhož vyčnívaly vyděšené hlavy tří kachen. Žena, strnulá ve své venkovské toaletě, měla slepičí fyziognomii se špičatým nosem jako zobák. Posadila se naproti svému muži a zůstala bez pohnutí, polekaná, že se ocitla uprostřed tak krásné společnosti.

A vagon byl opravdu oslňující záplavou pestrých barev. Madam, celá v modrém, v modrém hedvábí od hlavy k patě, přes to měla pře-

hozen šátek z falešného francouzského kašmíru, červený, oslepující, zářivý. Fernanda supěla ve skotských šatech, jejíž živůtek, zavázaný ze všech sil družkami, zvedal její splývající hruď v dvojitou kupoli ustavičně se chvějící, která vypadala pod látkou jako tekutá.

Rafaela, s uchesem posetým peřím napodobujícím hnízdo plné ptáků, měla toaletu lila, pošitou zlatými flitry, cosi orientálního, co se hodilo k její židovské fyziognomii. Růžena Macatá, v růžové sukni s širokými volánky, vypadala jako příliš tlusté dítě, jako obézní trpaslice; a obě Pumpy jako by si vystřihly zvláštní oděvy ze starých okenních závěsů, těch starých závěsů s rostlinnými vzory z doby Restaurace.

Jakmile v kupé přestaly být samy, dámy se zatvářily vážně a začaly mluvit o vznešených věcech, aby o sobě vyvolaly dobré mínění. Ale v Bolbec se objevil pán s plavými licousy, s prsteny a zlatým řetězem, který si do síťky nad hlavou dal několik balíčků zabalených ve voskovaném plátně. Měl taškářský a dobromyslný vzhled. Pozdravil, usmál se a lehce se zeptal: „Dámy mění posádku?" Ta otázka vrhla do skupiny rozpaky. Madam nakonec sebrala odvahu a suše odpověděla, aby pomstila čest korpusu: „Mohl byste být zdvořilý!" Omluvil se: „Promiňte, chtěl jsem říct kláštera." Madam nenacházela odpověď, nebo snad soudila, že oprava stačí, a hrdě pokývla, přisklívajíc rty.

Tu pán, který seděl mezi Růženou Macatou a starým sedlákem, začal mrkat na tři kachny, jejichž hlavy vyčnívaly z velkého koše; pak, když cítil, že si už své publikum získává, začal pod zobáky zvířat šimrat a vedl s nimi vtipné řeči, aby společnost rozveselil: „Opustili jsme svůj malý rýbníček! kvák! kvák! kvák! – abychom se seznámili s malým rožněm, – kvák! kvák! kvák!" Nešťastná zvířátka otáčela krky, aby unikla pohlazení, strašně se namáhala vylézt z proutěného vězení; pak najednou všechny tři najednou vydaly žalostný výkřik tísně: Kvák! kvák! kvák! kvák! Následovala exploze smíchu mezi ženami. Nakláněly se, strkaly se, aby viděly; o kachny se bláznivě zajímaly; a pán zvyšoval půvab, vtip a lichocení.

Růžena se do toho vložila a nahýbajíc se přes nohy souseda, políbila tři zvířata na nos. Hned každá žena je chtěla líbat; a pán si dámy sázel na kolena, nadhazoval je, štípal; najednou jim začal tykat.

Oba rolníci, zděšenější ještě než jejich drůbež, kouleli očima jako posedlí, aniž se odvážili pohnout, a jejich staré svraštělé obličeje neměly jediný úsměv, jediný záškub.

Pak pán, který byl obchodním cestujícím, nabídl dámám z legrace šle, a zmocniv se jednoho z balíčků, otevřel ho. Byla to lest, balíček obsahoval podvazky.

Byly z modrého hedvábí, z růžového hedvábí, z červeného hedvábí, z fialového hedvábí, z malvového hedvábí, z šarlatového hedvábí, s kovovými sponkami tvořenými dvěma propletenými zlacenými amorky. Dívky vykřikly radostí, pak si vzorky prohlížely, chycené vážností přirozenou každé ženě, která mučí nějaký předmět toalety. Radily se zrakem nebo pošeptaným slovem, odpovídaly si stejně, a Madam prohrabávala s touhou pár pomerančových podvazků, širších, impozantnějších než ostatní: pravé podvazky paní domu.

Pán čekal, chovaje nápad: „Tak co, kočičky," řekl, „musíte si je zkusit." Byla to bouře výkřiků; a tiskly sukně mezi nohy, jako by se bály násilí. On klidně čekal na svou chvíli. Prohlásil: „Nechcete, tak balím." Pak, chytře: „Dám pár, podle výběru, těm, které si je vyzkouší." Ale nechtěly, velmi důstojné, s napřímenou postavou. Nicméně obě Pumpy vypadaly tak nešťastně, že jim nabídku zopakoval. Zvláště Flora Houpačka, mučená touhou, viditelně váhala. Naléhal na ni: „Jdi, holka, trochu odvahy; na, pár lila, bude se hodit k tvé toaletě." Rozhodla se tedy, zvedla si šaty a ukázala silnou nohu krávařky, špatně staženou do hrubé punčochy. Pán, sehnuvši se, upevnil podvazek nejprve pod koleno, pak nad ním; a jemně dívku šimral, aby ji donutil k drobným výkřikům a prudkým záškubům. Když skončil, dal jí pár lila a zeptal se: „Kdo je další?" Všechny najednou vykřikly: „Já! Já!" Začal Růženou Macatou; ta odkryla cosi beztvárného, úplně kulatého, bez kotníku,

pravou „nohu-jitrnici", jak říkala Rafaela. Fernanda byla komplimentována obchodním cestujícím, kterého nadchly její mocné sloupy. Hubené holeně krásné Židovky měly menší úspěch. Lujza Kokoška mu z legrace nasadila jako čapku svou sukni; a Madam musela zasáhnout, aby zarazila tenhle nevhodný žert. Nakonec sama Madam natáhla nohu, krásnou normandskou nohu, kyprou a svalnatou; a cestující, překvapený a nadšený, galantně smeknul klobouk, aby pozdravil tenhle mistrovský lýtek jako pravý francouzský rytíř.

Oba sedláci, ztuhlí v ohromení, pokukovali ze strany jedním okem; a tak podobali kurám, že muž s plavými licousy, když se zvedal, jim udělal pod nosem „Ky-ky-ri-ky". Což znovu rozpoutalo uragán veselosti.

Staří vystoupili v Motteville, se svým košem, kachnami a deštníkem; a bylo slyšet, jak žena manželovi, když se vzdalovali, říká: „To jsou samé courky, co jedou zas do té zatracené Paříže."

Žertovný obchodní cestující sám vystoupil v Rouenu, poté co se ukázal tak hrubým, že se Madam viděla nucena ho zprudka postavit do mezí. Dodala jako morálku: „To nás naučí povídat si s každým prvním, kdo přijde."

V Oissel přesedly do jiného vlaku a na následující stanici našly pana Josefa Riveta, který na ně čekal s velkým vozem plným židlí, zapřaženým v bělouše.

Truhlář zdvořile všechny ty dámy políbil a pomohl jim vyšplhat se do své káry. Tři se posadily na tři židle vzadu; Rafaela, Madam a její bratr na tři židle vpředu, a Růžena, protože neměla sedadlo, si sedla tak či tak na kolena velké Fernandě; pak se povoz dal do pohybu. Ale hned trhavý poklus starého koníka tak strašně vozem lomcoval, že židle začaly tancovat a nadhazovaly cestující do vzduchu, napravo, nalevo, s pohyby loutek, s vyděšenými grimasami, s výkřiky úleku, které náhle přerušil silnější otřes. Chytaly se po boku vozu; klobouky jim padaly na záda, na nos nebo na rameno; a bílý kůň pořád běžel, nata-

hoval hlavu a vztyčený ocásek, krátký krysí ocásek bez chlupů, kterým se čas od času bil po zadnici. Josef Rivet, s jednou nohou nataženou na oji, s druhou nohou podloženou pod sebou, s velmi zdviženými lokty, držel otěže, a z hrdla se mu každou chvíli vyráželo jakési zakuckání, které, když koník nadstavil uši, urychlilo jeho krok.

Po obou stranách silnice se rozvíjel zelený kraj. Rozkvetlé řepkové pole dávalo tu a tam velký žlutý vlnivý koberec, z něhož stoupal zdravý a mohutný pach, pronikavý a sladký pach, nesený daleko větrem. Ve žitě, které už bylo vysoké, chrpy ukazovaly své malé modravé hlavičky, které chtěly ženy trhat, ale pan Rivet odmítl zastavit. Pak občas celé pole vypadalo jako zbrocené krví, tak hustě bylo napadeno vlčími máky. A uprostřed těchto plání zbarvených zemskými květy projížděl vůz, který sám jako by nesl kytici květů ještě žhavějších odstínů, v klusu bílého koně, mizel za velkými stromy nějakého statku, aby se vynořil na konci listnoví a znovu táhl mezi žlutými a zelenými úrodami, pichanými červení nebo modří, tento zářivý kočár žen, co pod sluncem utíkal.

Zrovna odbíjelo poledne, když přijeli před dveře truhláře.

Byly schvácené únavou a bledé hladem, protože od odjezdu nic nejedly. Paní Rivetová se vrhla, nechala je sestupovat jednu po druhé, líbala je, jakmile se dotkly země; a nemohla se nabažit polibků své švagrové, kterou by si nejradši sama uzmula pro sebe. Jedlo se v dílně uklizené od ponků, který se chystal na zítřejší oběd.

Dobrá omeleta, po níž následovala grilovaná jelítka, zapitá dobrým ostrým jablečným moštem, všem vrátila veselost. Rivet, aby si cinkl, vzal si sklenku, a jeho žena obsluhovala, vařila, přinášela mísy, odnášela je, šeptajíc každé do ucha: „Je toho dost pro vás?" Hromady prken opřených o zdi a hromady hoblin smetených do koutů šířily vůni ohoblovaného dřeva, pach truhlárny, ten pryskyřičný dech, který proniká na dno plic.

Volalo se po malé, ale byla v kostele a měla se vrátit až večer.

Společnost pak vyšla ven, aby si prošla kraj.

Byla to docela malá vesnice, kterou protínala hlavní silnice. Asi deset domů seřazených podél této jediné cesty ukrývalo místní obchodníky, řezníka, kupce, truhláře, hostinského, ševce a pekaře. Kostel na konci té jakési ulice byl obklopen úzkým hřbitovem; a čtyři nesmírné lípy, zasazené před jeho portálem, ho celý stínily. Byl postaven z opracovaného křemence, bez stylu, a nahoře měl břidlicovou věž. Za ním začínal zase kraj, sem a tam protnutý hájky stromů skrývajících statky.

Rivet, pro obřadnost, byť v pracovních šatech, vzal si pod paži sestru a majestátně ji provázel. Jeho žena, celá vzrušená ze šatů s zlatými pruhy Rafaely, se postavila mezi ni a Fernandu. Baculatá Růžena pobíhala za nimi s Lujzou Kokoškou a Florou Houpačkou, která trochu belhala, úplně vyčerpaná.

Obyvatelé vycházeli do dveří, děti zastavovaly hry, zvednutý závěs dával zahlédnout hlavu v indiánském čepci; jedna slepá stařena o berlích se pokřižovala jako před průvodem; a každý ještě dlouho pohledem sledoval všechny ty krásné dámy z města, které přijely tak zdaleka na první přijímání malé Josefa Riveta. Na truhláře se tím odrážela nesmírná vážnost.

Když prošly kolem kostela, slyšely dětský zpěv: kantiku křičenou k nebi drobnými pronikavými hlásky; ale Madam zabránila vstoupit, aby se nerušili ti cherubíni.

Po okruhu po kraji a výčtu hlavních statků, výnosu země a produkce dobytka, Josef Rivet přivedl své stádečko žen zpátky a usadil ho ve svém domě.

Protože místa bylo málo, byly rozděleny po dvou do pokojů.

Rivet tentokrát spal v dílně na hoblinách; jeho žena sdílela postel se švagrovou, a vedle v komůrce odpočívaly spolu Fernanda a Rafaela. Lujza a Flora byly uloženy v kuchyni na matraci hozené na zem; a Rů-

žena obývala sama malou tmavou kabinku nad schodištěm vedle vchodu do úzkého přístěnku, kde měla tu noc spát přijímající.

Když přišla dívenka, zasypaly ji polibky; všechny ženy ji chtěly pohladit, s tou potřebou něžného rozlévání, s tím profesním zvykem mazlit se, pro který ve vagoně všechny líbaly kachny. Každá si ji posadila na kolena, hladila její jemné plavé vlasy, tiskla ji v náručí v návalech bouřlivé a spontánní náklonnosti. Hodné dítě, celé prodchnuté zbožností, jako uzavřené rozhřešením, nechávalo se dít, trpělivé a soustředěné.

Protože byl den pro všechny vyčerpávající, šlo se brzy po večeři spát. Nekonečné ticho polí, které se zdá téměř náboženské, obklopovalo malou vesnici, ticho klidné, pronikavé a široké až ke hvězdám. Dívky, zvyklé na bouřlivé večery veřejného domu, se cítily dojaty tím němým odpočinkem spícího kraje. Měly chvění na kůži, ne zimou, ale chvěním samoty vycházejícím z neklidného a zmateného srdce.

Jakmile byly v posteli po dvou, objímaly se, jako by se bránily proti té invazi klidu a hlubokého spánku země. Ale Růžena Macatá, sama ve své tmavé kabince a málo zvyklá spát s prázdnou náručí, se cítila zachvácena nejasným a nepříjemným pohnutím. Převalovala se na posteli, nemohla usnout, když za dřevěnou příčkou u své hlavy uslyšela slabé vzlyky, jako pláče dítě. Vyděšená, slabě zavolala, a drobný přerývavý hlas jí odpověděl. To byla dívenka, která vždy spávala v matčině pokoji a která se bála ve své úzké komůrce.

Růžena, nadšená, vstala a tiše, aby nikoho nevzbudila, přešla si pro dítě. Přinesla si ji do své dobře teplé postele, přitiskla ji k hrudi, líbajíc ji, hýčkala ji, zahalovala ji svou něhou v přehnaných projevech, a pak, sama zklidněná, usnula. A až do rána přijímající spočívala čelem na nahé hrudi prostitutky.

Hned v pět, při klekání, malý zvon kostela, zvonící naplno, probudil ty dámy, které obvykle prospávaly celé dopoledne, svůj jediný odpočinek od nočních únav. Rolníci ve vesnici už byli vzhůru. Místní ženy

chodily zaneprázdněně od dveří ke dveřím, povídaly si čile, nesly s opatrností krátké šaty z mušelínu naškrobené jako karton nebo nesmírné svíce s uzlíkem hedvábí lemovaným zlatem uprostřed a s voskovými ozdobami naznačujícími místo pro ruku. Slunce už vysoko zářilo na celém modrém nebi, které si u obzoru uchovávalo trochu růžový odstín jako oslabenou stopu úsvitu. Rodinky slepic se procházely před svými domy; a tu a tam černý kohout s lesklým krkem zvedal hlavu zdobenou purpurem, mával křídly a vrhal do větru svůj kovový zpěv, který opakovali ostatní kohouti.

Káry přijížděly z okolních obcí a vyklápěly na práh dveří vysoké Normandky v tmavých šatech, s šátkem zkříženým na hrudi a připevněným stříbrným stařičkým šperkem. Muži si přes nové redingoty nebo přes staré kabáty ze zeleného sukna, jehož cípy čouhaly, přetáhli modrou halenu.

Když byli koně ve stájích, byla po celé hlavní silnici dvojitá řada rustikálních kraksen, žebříňáků, kabrioletů, tilbury vozíků, selských bryček, vozů všech tvarů a všech stáří, nakloněných na nos nebo zadkem na zemi a s ojem k nebi.

Dům truhláře byl plný ruchu jako úl. Dámy, v košilce a v spodničce, s vlasy spuštěnými na záda – vlasy řídkými a krátkými, které by člověk řekl zašlými a sžranými používáním – se zabývaly oblékáním dítěte.

Malá, stojící na stole, se nehýbala, zatímco paní Tellierová řídila pohyby svého létajícího praporu. Omyly ji, učesaly, upravily účes, oblékly ji, a pomocí množství špendlíků uspořádaly záhyby šatů, utáhly příliš široký pas, zorganizovaly eleganci toalety. Pak když bylo hotovo, usadily trpělivou a připomněly jí, že se nesmí hýbat; a rozrušené vojsko žen běželo nastrojit se zase samo.

Malý kostel začínal znovu zvonit. Jeho křehké zvonění chudého zvonu stoupalo a ztrácelo se v nebi jako příliš slabý hlas, rychle utopený v modré nesmírnosti.

Přijímající vycházeli z dveří, mířili k obecní budově obsahující dvě školy a radnici, umístěné na úplně druhém konci vesnice, zatímco „boží dům" zabíral konec druhý.

Rodiče ve svátečním šatě, s neohrabanou fyziognomií a s těmi nešikovnými pohyby těl trvale ohnutých prací, následovali svá dítka. Malé dívky mizely v oblaku sněhobílého tylu podobnému šlehané smetaně, zatímco malí chlapci, podobní embryím kavárenských číšníků, s hlavou nalepenou pomádou, kráčeli s rozkročenýma nohama, aby si neposkvrnili černé kalhotky.

Pro rodinu to byla sláva, když velký počet příbuzných, přišlých z daleka, obklopoval dítě: tak i triumf truhláře byl úplný. Pluk Tellierové, s paní domu v čele, následoval Konstanci; a otec dávaje rameno sestře, matka jdoucí vedle Rafaely, Fernanda s Růženou a obě Pumpy spolu, oddíl se rozvinul majestátně jako generální štáb v plné parádě.

Dojem ve vesnici byl ohromující.

Ve škole se dívky seřadily pod čapkou dobré sestry, chlapci pod kloboukem učitele, krásného muže, který reprezentoval; a vyrazilo se za zpěvu kantiky.

Mužské děti v čele natahovaly své dvě řady mezi dvěma řadami vypřažených vozů, dívky následovaly ve stejném pořadí; a protože všichni obyvatelé postoupili z úcty místo dámám z města, přišly ty hned za dětmi, prodlužujíce ještě dvojitou linii průvodu: tři nalevo a tři napravo, se svými oslňujícími toaletami jako kytice ohňostroje.

Jejich vstup do kostela pobláznil obyvatele. Tlačili se, otáčeli se, strkali se, aby je viděli. Pobožné ženy mluvily skoro nahlas, ohromené podívanou na ty dámy ozdobnější než klenoty zpěváků. Starosta nabídl svou lavici, první lavici vpravo u kůru, a paní Tellierová tam usedla se švagrovou, Fernandou a Rafaelou. Růžena Macatá a obě Pumpy obsadily druhou lavici ve společnosti truhláře.

Kůr kostela byl plný dětí na kolenou, dívky na jedné straně, chlapci na druhé, a dlouhé svíce, které drželi v ruce, vypadaly jako kopí uklo-

něná do všech stran.

Před pulpitem tři muži vestoje zpívali plným hlasem. Nekonečně prodlužovali slabiky znějící latiny, protahovali *Ámeny* nekonečnými *á-á*, které had podpíral svou monotónní notou vrhanou bez konce, hvízdanou tím měděným nástrojem se širokou tlamou. Pronikavý hlas dítěte dával repliku, a čas od času kněz, sedící v chórové lavici a nasazený hranatým biretem, vstal, zabrukal něco a zase si sedl, zatímco tři zpěváci znovu začali, s okem upřeným na velkou knihu chorálu otevřenou před nimi a nesenou rozloženými křídly dřevěného orla na čepu.

Pak nastalo ticho. Celé shromáždění jediným pohybem pokleklo a objevil se celebrant, starý, ctihodný, s bílými vlasy, nakloněný nad kalichem, který nesl v levé ruce. Před ním šli dva ministranti v červených šatech a za ním se objevil houf zpěváků v hrubých botech, kteří se seřadili po obou stranách kůru.

Malý zvoneček zazvonil uprostřed velkého ticha. Bohoslužba začínala. Kněz pomalu kráčel před zlatým tabernáklem, dělal pokleknutí, odříkával rozpadlým hlasem, chvějícím se stářím, přípravné modlitby. Jakmile ztichl, všichni zpěváci a had vybuchli naráz, a muži v kostele také zpívali, ne tak silným, pokornějším hlasem, jak musí zpívat přítomní.

Náhle vytryskl k nebi *Kyrie Eleison*, hnaný všemi prsy a všemi srdci. Dokonce zrnka prachu a úlomky zpráchnivělého dřeva padaly ze staré klenby otřesené tím výbuchem výkřiků. Slunce, které bilo do břidlic střechy, dělalo z malého kostela výheň; a veliké pohnutí, úzkostlivé očekávání, přibližující se nevyslovitelné tajemství svíralo srdce dětí, drtilo hrdla jejich matek.

Kněz, který si na chvíli sedl, znovu vystoupil k oltáři, a prostohlavý, pokrytý svými stříbrnými vlasy, s rozechvělými gesty se blížil nadpřirozenému úkonu.

Obrátil se k věřícím a s rukama k nim nataženýma pronesl: „*Orate, fratres*", „modlete se, bratři". Modlili se všichni. Starý kurát teď polohlasně koktal tajuplná a svrchovaná slova; zvoneček zvonil ránu po ráně; pokleklý dav vzýval Boha; dětí omdlévaly nesmírnou úzkostí.

Tehdy se Růžena, s čelem v dlaních, náhle vzpomněla na svou matku, na kostel své vesnice, na své první přijímání. Zdálo se jí, že se do toho dne vrací, když byla tak maličká, celá utopená v bílých šatech, a dala se do pláče. Nejprve plakala tiše: pomalu jí z víček tekly slzy, pak, se vzpomínkami, její pohnutí rostlo, a s nabobtnalým krkem, s bušícím hrudníkem vzlykala. Vytáhla kapesník, utírala si oči, tiskla si nos a ústa, aby nekřičela: marně; jakési chroptění jí vyšlo z hrdla, a dva další hluboké, trhavé povzdechy jí odpověděly; obě její sousedky, zhroucené vedle ní, Lujza a Flora, zachvácené těmiž vzdálenými vzpomínkami, také sténaly, s potoky slz.

Protože slzy jsou nakažlivé, Madam také brzy cítila vlhká víčka, a obrátivši se ke švagrové, viděla, že celá její lavice také pláče.

Kněz plodil tělo Boží. Děti už neměly myšlenku, hozené na dlaždice jakýmsi zbožným strachem; a v kostele se tu a tam žena, matka, sestra, zasažená zvláštním souzněním bodavých dojetí, pohnutá také těmi krásnými dámami na kolenou, kterými otřásala chvění a škytavé vzlyky, máčela kapesník z indiánské kostičkované látky a levou rukou prudce tiskla své poskakující srdce.

Jako jiskra, která zapaluje oheň přes zralé pole, slzy Růženy a jejích družek získaly v okamžiku celý dav. Muži, ženy, starci, mladí hoši v nových halenách, všichni brzy vzlykali, a nad jejich hlavou jako by se vznášelo cosi nadlidského, rozšířená duše, nesmírný dech neviditelné a všemocné bytosti.

Pak v kůru kostela zazněl drobný suchý úder: dobrá sestra, bouchnuvši do své knihy, dávala signál k přijímání; a děti, chvějíce se božskou horečkou, přistoupily ke svatému stolu.

Celá řada klekala. Starý kurát, drže v ruce stříbrné pozlacené ciborium, procházel před nimi, podával mezi dvěma prsty svatou hostii, tělo Kristovo, vykoupení světa. Otvírali ústa s křečemi, s nervózními grimasami, se zavřenýma očima, s úplně bledou tváří; a dlouhé plátno natažené pod jejich bradami se chvělo jako tekoucí voda.

Náhle kostelem proběhlo jakési šílenství, jako by se dav zbláznil, bouře vzlyků se zdušeným křikem. Prošlo to jako ty větrné nárazy, které ohýbají lesy; a kněz zůstal stát, nehybný, s hostií v ruce, ochromený dojetím, říkaje si: „To je Bůh, to je Bůh, kdo je mezi námi, kdo projevuje svou přítomnost, kdo sestupuje na mé volání na svůj klečící lid." A koktal pominuté modlitby, nenacházeje slova, modlitby duše v zuřivém vznesu k nebi.

Dokončil udělení přijímání s takovým vybičováním víry, že se mu nohy pod ním podlamovaly, a když sám vypil krev svého Pána, ponořil se v záchvat zoufalého díkůvzdání.

Za ním se lid ponenáhlu uklidňoval. Zpěváci, zvednutí v důstojnosti bílé rochety, znovu začínali méně jistým hlasem, ještě vlhkým; a had také vypadal zachraptěle, jako by sám instrument plakal.

Pak kněz, zvednuv ruce, jim pokynul, aby ztichli, a projda mezi dvěma řadami přijímajících ztracených v extázi štěstí, přistoupil k mřížce kůru.

Shromáždění se posadilo v hluku židlí, a všichni teď silně smrkali. Jakmile uviděli kuráta, nastalo ticho a začal mluvit velmi tichým, váhavým, zahaleným tónem: „Mí drazí bratři, mé drahé sestry, mé děti, děkuji vám z hloubi srdce: právě jste mi dali největší radost mého života. Cítil jsem Boha, jak na moje volání na nás sestoupil. Přišel, byl zde, přítomný, naplňoval vaše duše, přetékal vám z očí. Jsem nejstarší kněz diecéze, jsem dnes také ten nejšťastnější. Mezi námi se stal zázrak, pravý, veliký, vznešený zázrak. Zatímco Ježíš Kristus poprvé pronikal do těl těchto maličkých, Duch svatý, nebeský pták, dech Boží,

se na vás spustil, zmocnil se vás, zasáhl vás, sklonil vás jako rákosí v brízě."

Pak jasnějším hlasem, obraceje se k oběma lavicím, kde byli hosté truhláře: „Zvláště děkuji vám, mé drahé sestry, které jste přišly tak zdaleka a jejichž přítomnost mezi námi, jejichž viditelná víra, jejichž tak živá zbožnost byla pro všechny spasitelným příkladem. Jste poučením mé farnosti; vaše pohnutí zahřálo srdce; bez vás by snad tenhle veliký den neměl ten vskutku božský charakter. Někdy stačí jediná vybraná ovce, aby přiměla Pána sestoupit nad stádo."

Chyběl mu hlas. Dodal: „To je milost, kterou vám přeji. Staniž se." A vrátil se k oltáři, aby bohoslužbu dokončil.

Teď se spěchalo odejít. I děti se neklidně hemžily, unavené tak dlouhým napětím mysli. Měly ostatně hlad, a rodiče postupně odcházeli, aniž čekali na poslední evangelium, aby dokončili přípravy hodu.

Byla to tlačenice u východu, hlučná tlačenice, směsice pronikavých hlasů, v nichž zpíval normandský přízvuk. Obyvatelé vytvořili dva živé ploty, a když se objevily děti, každá rodina se vrhla na tu svou.

Konstance byla uchopena, obklopena, políbena celou tou domácností žen. Zvláště Růžena se nenasytila ji objímat. Nakonec jí vzala jednu ruku, paní Tellierová se zmocnila druhé; Rafaela a Fernanda zvedly její dlouhé mušelínové šaty, aby se nevláčely v prachu; Lujza a Flora uzavíraly průvod s paní Rivetovou; a dítě, zahloubané, celé prostoupené Bohem, kterého v sobě neslo, se vydalo na cestu uprostřed této čestné eskorty.

Hostina byla naservírována v dílně na dlouhých prknech položených na příčných kozách.

Otevřenými dveřmi do ulice vcházela celá radost vesnice. Hodovalo se všude. Z každého okna bylo vidět stoly s nedělně oblečenými lidmi a z domů v náladě vycházely výkřiky. Rolníci v košili pili čistý mošt plné sklenice, a uprostřed každé společnosti bylo vidět dvě děti, tady dvě dívky, tam dva chlapce, obědvající v jedné ze dvou rodin.

Občas pod těžkým poledním vedrem procházela krajem selská bryčka s poskakujícím klusem starého koníka, a muž v haleně, který ji řídil, vrhal závistivý pohled na všechny ty rozložené hody.

V truhlářově obydlí si veselost udržovala jistou zdrženlivost, zbytek ranního pohnutí. Jen Rivet byl v náladě a pil přes míru. Paní Tellierová se každou chvíli dívala na hodinky, protože aby neprošvihla dva dny po sobě, musely stihnout vlak v tři padesát pět, který je dopraví do Fécampu večer.

Truhlář vynakládal veškeré úsilí, aby pozornost odvedl a společnost zdržel až do zítřka; ale Madam se nedávala rozptylovat; a nikdy nežertovala, pokud šlo o obchod.

Jakmile byla káva vypita, nařídila svým chovankám, aby se rychle připravily; pak, obracejíc se k bratrovi: „Ty hned zapřáhneš"; a sama šla dokončit poslední přípravy.

Když se vrátila dolů, švagrová ji čekala, aby s ní promluvila o malé; a začala dlouhá rozprava, při níž se nic nevyřešilo. Selka manipulovala, falešně dojatá, a paní Tellierová, která držela dítě na kolenou, se k ničemu nezavázala, vágně slibovala: postarají se o ni, mají čas, ostatně se zase uvidí.

Mezitím vůz nepřijížděl a ženy nescházely dolů. Dokonce bylo nahoře slyšet velké smíchy, rvačky, výkřiky, tleskání. Pak zatímco žena truhláře šla do stáje podívat se, zda je spřežení hotové, Madam konečně vystoupala nahoru.

Rivet, hodně zpitý a napůl svlečený, se marně pokoušel znásilnit Růženu, která se smíchy omdlévala. Obě Pumpy ho drželi za paže a snažili se ho uklidnit, šokováni touto scénou po ranní obřadnosti; ale Rafaela a Fernanda ho popichovaly, zmítajíce se smíchy, drže se za boky; a vrhaly ostré výkřiky při každém zbytečném úsilí opilce. Zuřící muž, s rudým obličejem, celý rozpoutaný, prudkými pohyby chvěl obě ženy přišpendlené k němu, tahal ze všech sil za Růženinu sukni a kok-

tal: „Čubko, nechceš?" Ale Madam, pobouřená, vrhla se, chytila bratra za ramena a tak prudce ho vyhodila ven, že narazil do zdi.

Minutu poté byl slyšet na dvoře, jak si pumpuje vodu na hlavu; a když se znovu objevil ve svém voze, byl už úplně klidný.

Vydaly se na cestu jako včera, a malý bílý kůň se znovu vydal svým čilým a tancujícím krokem.

Pod palčivým sluncem se radost, uspaná při obědě, uvolňovala. Děvčata se teď bavila otřesy kraksny, dokonce strkala do židlí sousedek, propukala v smích co chvíli, přivedená do nálady ostatně marnými pokusy Rivetovými.

Bláznivé světlo plnilo pole, světlo zrcadlící v očích; a kola zvedala dvě brázdy prachu, které se dlouho vznášely za vozem na hlavní silnici.

Náhle Fernanda, která měla ráda hudbu, prosila Růženu, aby zazpívala; a ta vesele začala *Tlustého kuráta z Meudonu*. Ale Madam ji hned zarazila, protože ten popěvek shledala pro tenhle den málo vhodným. Dodala: „Zazpívej nám spíš něco od Bérangera." Pak Růžena, po pár vteřinách váhání, se rozhodla a svým opotřebovaným hlasem začala *Babičku*:

Babička jedou k svátku večer vína dvě špičky vypila a nám povídala s hlavou kývavou: Kolik měla jsem milých kdys! Jak lituju v světě paži svou kypře, nohu stavěnou a čas ztracený!

A chór dívek, který sama Madam vedla, opakoval:

Jak lituju v světě paži svou kypře, nohu stavěnou a čas ztracený!

„Tohle, to sedí!" prohlásil Rivet, zapálený rytmem; a Růžena hned pokračovala:

Jakže, mamko, nebyla jste rozumná? – Rozumná ne! A svých vnad já jediná jsem v patnácti znalost získala, že v noci nespala.

Všichni dohromady řvali refrén; a Rivet bušil nohou do oje, bil takt otěžemi do zad bílého koníka, který, jako by byl sám uchvácen ryt-

mem, chytil se do cvalu, do bouřlivého cvalu a nahromadil dámy jednu na druhou do dna vozu.

Zvedaly se se smíchem jako bláznivé. A píseň pokračovala, řvaná z plna hrdla krajem, pod spalujícím nebem, uprostřed zrajících úrod, při zuřivém kroku malého koně, který se teď při každém návratu refrénu rozohnil a pokaždé zabral svých sto metrů cvalu, k velké radosti cestujících.

Tu a tam se nějaký drtič kamení narovnal a díval se přes své drátěné brýle na tenhle rozzuřený a řvoucí vůz, hnaný v prachu.

Když vystupovali před nádražím, truhlář se dojal: „Je škoda, že odjíždíte, bylo by se dobře bavili."

Madam mu rozumně odpověděla: „Všechno má svůj čas, nemůžeme se bavit pořád." Tu Riveta ozářil nápad: „Hele," řekl, „přijedu vás příští měsíc navštívit do Fécampu." A pokukoval na Růženu lstivě, s lesklým a šibalským okem. „Jedeš," uzavřela Madam, „ale musíš být rozumný; přijdeš, jestli chceš, ale nebudeš provádět blbosti."

Neodpověděl, a protože bylo slyšet píšťalu vlaku, hned se začal se všemi líbat. Když přišla řada na Růženu, zavilele hledal její ústa, která mu ona, smějíce se za zavřenými rty, pokaždé rychlým pohybem stranou unikala. Držel ji v náručí, ale nemohl se k nim dostat, obtěžován velkým bičem, který si nechal v ruce a kterým v marném úsilí zoufale mával za dívčinými zády.

„Cestující do Rouenu, nastupovat!" vykřikl zřízenec. Nastoupily.

Zazněla tenká píšťala, hned opakovaná mohutným hvizdem stroje, který hlasitě vyplivl svůj první proud páry, zatímco kola začínala s viditelným úsilím se trochu otáčet.

Rivet, opouštěje interiér nádraží, utíkal k zábradlí, aby ještě jednou viděl Růženu; a když vagón plný tohoto lidského zboží jel kolem něho, začal klepat svým bičem, skákaje a zpívaje ze všech sil:

Jak lituju v světě paži svou kypře, nohu stavěnou a čas ztracený!

Pak se díval, jak se vzdaluje bílý kapesník, kterým se mávalo.

III

Spaly až do příjezdu klidným spánkem spokojených svědomí; a když se vrátily do domu, občerstvené, odpočaté na večerní práci, Madam si nemohla pomoct, aby neřekla: „Já už se po domě vlastně stýskala."

Rychle se povečeřelo, pak, když se vzaly bojové šaty, čekalo se na obvyklé zákazníky; a malá lucerna rozsvícená, malá lucerna madony, ohlašovala chodcům, že do ovčince se stádo vrátilo.

V mžiku se zpráva rozšířila, nikdo neví jak, nikdo neví kým. Pan Philippe, syn bankéře, dokonce zašel tak daleko, že úmyslně po poslíčkovi upozornil pana Tournevaua, uvězněného v rodině.

Nakladač ryb měl totiž každou neděli několik bratranců na večeři, a zrovna se pila káva, když se objevil muž s dopisem v ruce. Pan Tournevau, celý rozrušený, roztrhl obálku a zbledl: byla tam jen tahle slova psaná tužkou: „*Náklad tresek nalezen; loď dorazila do přístavu; dobrý obchod pro vás. Pojďte rychle.*"

Zašátral si v kapsách, dal poslíčkovi dvacet centimů, a najednou zrudl až po uši: „Musím," řekl, „vyjít ven." A podal ženě lakonický a tajemný lístek. Zazvonil, a když se objevila služka: „Můj plášť, rychle, rychle, a klobouk." Sotva na ulici dal se do běhu, pohvizdoval si melodii, a cesta mu připadala dvakrát delší, tak byla jeho nedočkavost veliká.

Podnik Tellierové měl sváteční vzhled. V přízemí hlučné hlasy přístavních mužů dělaly ohlušující rámus. Lujza a Flora nevěděly, komu odpovídat, pily s jedním, pily s druhým, zasluhovaly si víc než kdy jindy svou přezdívku „obě Pumpy". Volali je všude naráz; už nestačily na práci a noc se jim rýsovala úmorná.

Spolek v prvním patře byl kompletní už od deváté. Pan Vasse, soudce obchodního soudu, zapřisáhlý ale platonický ctitel Madam, s ní tichounce povídal v koutě; a oba se usmívali, jako by se dohoda chýlila k uzavření. Pan Poulin, bývalý starosta, držel Růženu obkročmo na

nohou; a ona, nos na nose s ním, hladila krátkýma rukama bílé licousy toho dědka. Kousek obnažené stehna přesahoval ze zvednuté sukně ze žlutého hedvábí, prořezával černé sukno kalhot, a červené punčochy byly staženy modrým podvazkem – dárkem obchodního cestujícího.

Velká Fernanda, natažená na pohovce, měla obě nohy na břiše pana Pimpesse, výběrčího, a trup na vestě mladého pana Philippa, jehož krk zachycovala pravou rukou, zatímco levou držela cigaretu.

Rafaela se zdála být v jednání s panem Dupuisem, pojišťovacím agentem, a rozhovor uzavřela těmito slovy: „Ano, miláčku, dnes večer, souhlasím." Pak, dávajíc sama rychlou valčíkovou otočku salonem: „Dnes večer, všechno, co se bude chtít," zavolala.

Dveře se prudce otevřely a objevil se pan Tournevau. Vyrazily nadšené výkřiky: „Ať žije Tournevau!" A Rafaela, která se ještě otáčela, mu padla na srdce. Chytil ji strašlivým objetím, a aniž řekl slovo, zvedl ji ze země jako pírko, přešel salonek, dostihl zadních dveří a zmizel se svým živým břemenem v schodišti vedoucím k pokojům uprostřed potlesku.

Růžena, která se bavila s bývalým starostou, líbajíc ho ránu po ráně a tahajíc za jeho dva licousy, aby mu udržela hlavu rovně, využila příkladu: „Jdeme, dělej jako on," řekla. Pak se dědek zvedl, a upravuje si vestu, následoval dívku, šátraje v kapse, kde dřímaly jeho peníze.

Fernanda a Madam zůstaly samy se čtyřmi muži, a pan Philippe zvolal: „Platím šampaňské: paní Tellierová, nechte přinést tři láhve." Pak ho Fernanda, objímajíc, požádala do ucha: „Dej nám zatancovat, viď, chceš?" Vstal a usedl za sekulární spinet dřímající v koutě a vyloudil valčík, chraplavý, slzavý valčík z sténavého břicha nástroje. Velká dívka objala výběrčího, Madam se oddala pažím pana Vasseho; a oba páry se otáčely a vyměňovaly si polibky. Pan Vasse, který kdysi tančil ve společnosti, dělal půvab, a Madam se na něj dívala okouzleným pohledem, tím pohledem, který odpovídá „ano", „ano" diskrétnější a lahodnější než slovo!

Frédéric přinesl šampaňské. Vylétla první zátka, a pan Philippe spustil pozvání ke čtverylce.

Čtyři tanečníci ji provedli po společenském způsobu, slušně, důstojně, s pozdravy, úklony a poklonami.

Potom se začalo pít. Pak se znovu objevil pan Tournevau, spokojený, ulevený, zářivý. Zvolal: „Nevím, co má Rafaela, ale dnes večer je dokonalá." Pak, když mu podali sklenku, naráz ji vypil a zabrukal: „U všech, to je přepych!"

Vzápětí pan Philippe spustil svižnou polku a pan Tournevau se vrhl s krásnou Židovkou, kterou držel ve vzduchu, aniž nechával její nohy dotknout země. Pan Pimpesse a pan Vasse začali s novým zápalem. Čas od času se jedna z dvojic zastavila u krbu, aby polkla kalíšek šumivého vína; a tenhle tanec hrozil, že se protáhne donekonečna, když Růžena pootevřela dveře se svícnem v ruce. Byla v rozpuštěných vlasech, v pantoflích, v košili, celá rozpálená, úplně rudá: „Chci tancovat," křikla. Rafaela se zeptala: „A co ten tvůj dědek?" Růžena se rozchechtala: „On? Už spí, usne hned." Chytla pana Dupuise, který zůstal bez práce na divanu, a polka začala znovu.

Ale lahve byly prázdné: „Jednu platím," prohlásil pan Tournevau. „Já taky," oznámil pan Vasse. „Já také," uzavřel pan Dupuis. A všichni tleskali.

Organizovalo se to, stal se z toho opravdový bál. Chvílemi dokonce Lujza a Flora rychle vylezly nahoru, udělaly rychlý okruh valčíku, zatímco jejich klienti dole netrpěli; pak se běžely vrátit do své kavárny, se srdcem nabobtnalým lítostí.

O půlnoci se ještě tancovalo. Občas jedna z dívek zmizela, a když se po ní pátralo pro vis-à-vis, najednou se zjistilo, že chybí i jeden z mužů.

„Odkud se vracíte?" ptal se žertem pan Philippe v okamžiku, kdy se pan Pimpesse vracel s Fernandou. „Dívali jsme se, jak spí pan Poulin," odpověděl výběrčí. To slovo mělo obrovský úspěch; a všichni, jeden po

druhém, chodili dívat se, jak spí pan Poulin, s tou nebo onou slečnou, které té noci projevily nepředstavitelnou povolnost. Madam zavírala oči; a v koutech vedla dlouhé rozpravy stranou s panem Vasseem, jako by se vyjednávaly poslední podrobnosti už dohodnuté věci.

Konečně v jednu hodinu oba ženatí mužové, pan Tournevau a pan Pimpesse, prohlásili, že se vzdalují, a chtěli zaplatit. Napočítalo se jen šampaňské, a to po šesti francích za láhev místo deseti, obvyklé ceny. A protože se divili té štědrosti, Madam, zářivá, jim odpověděla:

„Není každý den svátek."

Slečna Fifi

Major, pruský velitel, hrabě de Farlsberg, dočítal svou poštu, zády zabořený do velkého tapiserijního křesla a s botama od ostruh položenýma na elegantním mramoru krbu, kde jeho ostruhy za tři měsíce, co obýval zámek v Uville, vyryly dva hluboké otvory, které se den po dni prohlubovaly.

Šálek kávy se kouřil na stolečku z marketérie, poznamenaném likéry, popálenému od doutníků, zasekaném kapesním nožem důstojníka dobyvatele, který občas, přerušiv ořezávání tužky, vryl do krásné mozaiky čísla nebo kresby podle rozmaru své ledabylé snění.

Když dočetl dopisy a prolistoval německé noviny, které mu právě přinesl pošťák polní pošty, zvedl se, a vhodiv do ohně tři čtyři obrovské kusy zeleného dřeva – ti páni totiž kus po kuse káceli park, aby se zahřáli – přistoupil k oknu.

Déšť se lil proudem, normandský déšť, o němž by člověk řekl, že je vržen zuřivou rukou, déšť šikmý, hustý jako záclona, tvořící jakousi zeď šikmých čar, déšť šlehavý, cákající, všechno topící, pravý déšť okolí Rouenu, toho nočníku Francie.

Důstojník se dlouho díval na zaplavené trávníky a tam v dálce na nabobtnalou říčku Andelle, která se vylévala z břehů; a bubnoval do skla rýnský valčík, když ho zvuk přiměl se otočit: byl to jeho zástupce, baron de Kelweingstein v hodnosti kapitána.

Major byl obr, široký v ramenou, zdobený dlouhou vějířovitou bradou, která mu tvořila na prsou plátno; a celá jeho velká slavnostní postava vzbuzovala představu vojenského páva, páva, který by nesl ocas

rozložený až k bradě. Měl modré, chladné a mírné oči, tvář rozťatou šavlí z rakouské války; a říkalo se o něm, že je stejně dobrý člověk jako dobrý důstojník.

Kapitán, malý brunát s velkým břichem silně staženým v páse, nosil svůj ohnivý vlas skoro na ježka, a jeho vlákna by, ve zvláštním osvětlení, byla dala uvěřit, že má obličej potřený fosforem. Dva zuby ztracené v jedné svatební noci, aniž si přesně pamatoval jak, mu nutily plivat zpěvná slova, kterým nebylo vždy rozumět; a byl plešatý jen na temeni, s tonzurou jako mnich, se smyčkou drobných kudrnatých, zlatých a lesklých vlasů kolem toho kruhu nahého masa.

Velitel mu stiskl ruku a jedním douškem vypil šálek kávy (šestý od rána), poslouchaje přitom hlášení podřízeného o událostech, které se staly ve službě; pak oba přistoupili k oknu a prohlásili, že to není moc veselé. Major, klidný muž, doma ženatý, se spokojil se vším; ale baron kapitán, zarytý flamendr, lovec v putykách, bezuzdný sudič děvčat, zuřil, že musí už tři měsíce dodržovat vynucenou cudnost v tomhle zapadlém posádkovém stanovišti.

Když někdo zaškrabal na dveře, velitel zvolal, aby otevřeli, a ve veřejích se objevil muž, jeden z jejich vojáků-automatů, který jen svou přítomností říkal, že oběd je hotov.

V jídelně našli tři důstojníky nižší hodnosti: poručíka Otta de Grossling; dva podporučíky, Fritze Scheunauburga a markýze Viléma d'Eyrika, úplně malého plavovlasého mladíka, pyšného a surového k lidem, tvrdého k poraženým a prudkého jako střelná zbraň.

Od jeho vstupu do Francie mu kamarádi už neříkali jinak než Slečna Fifi. Ta přezdívka pocházela z jeho koketní postavy, z jeho štíhlého těla, o němž by člověk řekl, že je drženo v korzetu, z jeho bledé tváře, na níž byl rašící knír sotva vidět, a také ze zvyku, který si osvojil, aby vyjadřoval svou svrchovanou pohrdavost tvory a věcmi: každou chvíli užíval francouzský obrat „fi, *fi donc*", který vyslovoval s lehkým syčením.

Jídelna zámku v Uville byla dlouhá a královská síň, jejíž zrcadla ze starého křišťálu, poseté hvězdami od kulek, a vysoké vlámské tapiserie, rozsekané šavlemi a místy visící, mluvily o zábavách Slečny Fifi v hodinách zahálky.

Na stěnách tři rodinné portréty – rytíř oděný do železa, kardinál a předseda soudu – kouřily dlouhé porcelánové dýmky, zatímco v rámu zlacení pozbyvším léty urozená dáma s utaženou hrudí ukazovala nadutě obrovský pár knírů namalovaných uhlem.

A oběd důstojníků proběhl skoro v tichu v této znetvořené síni, zasmušilé lijákem, zarmucující svým poraženým vzhledem, a jejíž staré dubové parkety ztvrdly jako podlaha nálevny.

Když přišla hodina tabáku a po dojídání začali pít, dali se jako každý den do řeči o své nudě. Lahve koňaku a likérů putovaly z ruky do ruky; a všichni, nahrbení na židlích, srkali po malých douškách, drže v koutku úst dlouhou zahnutou trubičku zakončenou keramickým vejcem, pokaždé pomalovaným, jako by lákalo Hotentoty.

Jakmile byla sklenice prázdná, naplnili ji s gestem rezignované unavenosti. Ale Slečna Fifi každou chvíli svou sklenici rozbil a voják mu bezprostředně podal jinou.

Mlha hořkého kouře je topila, a zdálo se, že se noří do ospalého a smutného opojení, do té pochmurné otupělosti lidí, kteří nemají co dělat.

Náhle však baron se napřímil. Zmocnila se ho vzpoura; zaklel: „U všech čertů, takhle to nejde dál, musí se konečně něco vymyslet."

Zároveň poručík Otto a podporučík Fritz, dva Němci obdaření převyšující mírou těžkými a vážnými německými fyziognomiemi, odpověděli: „Co, kapitáne?"

Chvíli uvažoval, pak pokračoval: „Co? Nu, musíme uspořádat slavnost, pokud to velitel dovolí."

Major odložil dýmku: „Jakou slavnost, kapitáne?"

Baron přistoupil: „Já se o všechno postarám, pane veliteli. Pošlu do Rouenu *Povinného*, přiveze nám dámy; vím, kde je sehnat. Tady se připraví večeře; ostatně nic nechybí, a aspoň si uděláme pěkný večer."

Hrabě de Farlsberg pokrčil s úsměvem rameny: „Vy jste blázen, příteli."

Ale všichni důstojníci už byli na nohou, obstoupili náčelníka a prosili: „Nechte kapitána, pane veliteli, je tu tak smutno."

Nakonec major povolil: „Tak dobře," řekl; a hned baron nechal zavolat *Povinného*. Byl to starý poddůstojník, kterého nikdo nikdy neviděl smát se, který ale fanaticky plnil všechny rozkazy svých představených, ať byly jakékoliv.

Stál s nehybnou tváří, přijal baronovy pokyny, pak vyšel; a pět minut poté vyrazil velký vůz vojenské správy, přikrytý mlynářskou plachtou napnutou do kupole, pod zarputilým deštěm, cvalem čtyř koní.

Hned jako by proběhlo mysly chvění probuzení; schlíplé postoje se napřímily, tváře ožily a začalo se povídat.

Ačkoli liják pokračoval se stejnou zuřivostí, major tvrdil, že se méně stmívá, a poručík Otto s přesvědčením oznamoval, že se obloha vyjasní. Ani Slečna Fifi už neseděl na místě. Vstával, znovu si sedal. Jeho jasné a tvrdé oko hledalo něco, co by rozbilo. Náhle, zafixovav pohled na dámu s knírem, mladý plavovlásek vytáhl revolver. „To ty neuvidíš," řekl; a aniž opustil sedadlo, zamířil. Dva výstřely postupně prostřelily dvě oči portrétu.

Pak zvolal: „Udělejme si minu!" A najednou se rozhovory přerušily, jako by se všech zmocnil mocný a nový zájem.

Mina, to byl jeho vynález, jeho způsob ničení, jeho oblíbená zábava.

Když opouštěl zámek, legitimní majitel, hrabě Fernand d'Amoys d'Uville, neměl čas nic odnést ani nic schovat, kromě stříbra zabořeného do otvoru ve zdi. Protože byl ovšem velmi bohatý a nádherný,

jeho velký salon, jehož dveře se otvíraly do jídelny, poskytoval před překotným útěkem pána dojem muzejní galerie.

Na stěnách visely obrazy, kresby a akvarely cenné, zatímco na nábytku, na policích a v elegantních vitrínách zabydlovaly rozlehlý byt tisíce drobnůstek, váz, sošek, saských panáčků a čínských božků, starých slonovin a benátských skel, svým vzácným a bizarním davem.

Teď z nich zbylo sotva co. Ne že by je byli vyplenili, major hrabě de Farlsberg by to nedovolil; ale Slečna Fifi čas od času dělala *minu*; a všichni důstojníci se ten den opravdu pět minut bavili.

Malý markýz šel do salonu pro to, co potřeboval. Přinesl drobnou čínskou čajovou konvičku z famille rose, kterou naplnil střelným prachem, a nálevkou do ní delikátně vložil dlouhý kus troudu, zapálil ho a odběhl položit tenhle pekelný stroj do sousední místnosti.

Pak se rychle vrátil, zavíraje dveře. Všichni Němci čekali ve stoje s úsměvnou tváří dětské zvědavosti; a jakmile výbuch zatřásl zámkem, všichni se tam vrhli najednou.

Slečna Fifi, vstoupivší první, bila bez sebe tleskala před hliněnou Venuší, které konečně odletěla hlava; a každý sbíral kousky porcelánu, divil se zvláštním zubatým okrajům střepů, zkoumal nové škody, dohadoval se, zda některé spoušti pocházejí z předchozího výbuchu; a major pozoroval otcovsky velký salon rozvrácený touto neronskou kartáčovou palbou a posypaný troskami uměleckých předmětů. Vyšel jako první a dobromyslně prohlásil: „Tohle se dnes povedlo."

Ale do jídelny vnikl takový vír kouře, mísící se s kouřem tabákovým, že se už nedalo dýchat. Velitel otevřel okno, a všichni důstojníci, kteří se vrátili vypít poslední sklenku koňaku, se k němu přiblížili.

Vlhký vzduch vrazil do místnosti a přinesl jakousi vodní prachovou mlžinu, která pudrovala brady a zápach povodně. Dívali se na velké stromy skrývané pod lijákem, na širokou dolinu zahalenou tím vylitím temných a nízkých mraků, a daleko na věž kostela, vztyčenou jako šedý hrot v šlehavém dešti.

Od jejich příchodu už nezvonila. To byl ostatně jediný odpor, s nímž se invaze v okolí setkala – odpor věže. Kurát se nijak nevyhýbal přijímat a živit pruské vojáky; dokonce několikrát přijal, že si s nepřátelským velitelem vypije láhev piva nebo bordeaux, který ho často zaměstnával jako laskavého prostředníka; ale nesmělo se po něm žádat jediné zazvonění zvonu; raději by se nechal zastřelit. To byl jeho způsob, jak protestovat proti invazi – protest pokojný, protest ticha, jediný, říkal, který se hodí kněži, muži mírnosti a ne krve; a každý na deset mil kolem chválil pevnost a hrdinství abbého Chantavoinea, který se odvažoval vyhlásit veřejný smutek, prohlásit ho zarytou němotou svého kostela.

Celá vesnice, nadšená tímto odporem, byla připravena vytrvat se svým pastýřem do konce, čelit čemukoli, pokládajíc tento mlčenlivý protest za ochranu národní cti. Rolníkům se zdálo, že se tím zasloužili o vlast víc než Belfort a Štrasburk, že dali rovnocenný příklad, že jméno jejich vísky se tím stane nesmrtelné; a kromě toho vítězným Prusům neodpírali nic.

Velitel a jeho důstojníci se společně smáli této neškodné odvaze; a protože se celý kraj projevoval vůči nim ochotně a poddajně, snášeli ochotně jeho mlčenlivé vlastenectví.

Jen malý markýz Vilém by byl rád donutil zvon zvonit. Zuřil nad politickou shovívavostí svého nadřízeného ke knězi; a každý den velitele prosil, aby ho nechal udělat „Dyng-don-don", jednou, jen jednou maličko, jenom pro trochu zábavy. A žádal to s koketními gesty kočky, s mazlivostmi ženy, se sladkostmi hlasu milenky zešílelé po svém přání; ale velitel nepovoloval, a Slečna Fifi, aby se utěšila, dělala *minu* v zámku v Uville.

Pět mužů tam zůstalo pohromadě pár minut, dýchajíce vlhko. Konečně poručík Fritz pronesl, pouštěje mazlavý smích: „Ty tamičelki fakticky nebutou mít pěkné počasí pro svou procházku."

Nato se rozdělili, každý šel ke své službě, a kapitán měl plno práce s přípravami večeře.

Když se znovu sešli za soumraku, dali se do smíchu, když se viděli všichni elegantní a vyšňoření jako o přehlídce, napomádovaní, navoněni, úplně svěží. Vlasy velitele vypadaly méně šedé než ráno; a kapitán se oholil, nechal si jen knír, který mu dělal pod nosem plamen.

Přes déšť nechali okno otevřené; a občas jeden z nich šel poslouchat. V šest hodin deset minut baron oznámil vzdálené dunění. Všichni se vrhli; a brzy přijel velký vůz se čtyřmi koňmi stále ve cvalu, celými zablácenými až po záda, kouřícími a odfukujícími.

A pět žen sestoupilo na schody před vchodem – pět krásných děvčat pečlivě vybraných kamarádem kapitána, jemuž *Povinný* dojel odevzdat navštívenku svého důstojníka.

Nenechaly se dvakrát prosit, jisté, že budou dobře zaplaceny, protože ostatně Prusy znaly už tři měsíce, co je okoušely, a přijímaly muže jako věci. „Řemeslo si to žádá," říkaly si cestou, aby odpověděly nejspíš jakémusi tajnému píchnutí zbytků svědomí.

A hned se vešlo do jídelny. Osvětlená vypadala v politováníhodném zpustnutí ještě pochmurněji; a stůl pokrytý masy, bohatým nádobím a stříbrem, které bylo nalezeno v zdi, kam ho schoval majitel, dával tomu místu vzhled lupičské krčmy, v níž se vrahové večeřejí po loupeži. Kapitán, zářivý, se zmocnil žen jako důvěrně známé věci, oceňoval je, líbal je, čichal je, odhadoval jejich hodnotu jako holek k zábavě; a protože tři mladíci chtěli mít každý jednu, s autoritou se tomu postavil, vyhrazuje si rozdělení, zcela spravedlivě podle hodnosti, aby nijak neporanil hierarchii.

Aby tedy předešel všem diskusím, všem námitkám a všemu podezření ze zaujatosti, seřadil je podle výšky, a obrátil se k té největší, s rozkazujícím tónem: „Jméno?"

Hlubokým hlasem odpověděla: „Pamela."

Pak prohlásil: „Číslo jedna, zvaná Pamela, přidělena veliteli."

Políbil pak Blondýnu, druhou, na znamení vlastnictví, a nabídl poručíku Ottovi tlustou Amandu, Évu *Rajče* podporučíku Fritzovi, a nejmenší ze všech, Ráchel, celou mladou brunetu s černým okem jako inkoustová skvrna, židovku, jejíž ohrnutý nos potvrzoval pravidlo, které přisuzuje zahnuté zobáky celé její rase, nejmladšímu z důstojníků, křehkému markýzi Vilémovi d'Eyrikovi.

Všechny byly ostatně hezké a kyprá, bez výraznějších fyziognomií, udělané postavou a kůží do značné míry stejně každodenními milostnými praktikami a společným životem veřejných domů.

Tři mladíci chtěli hned své ženy odvést, pod záminkou, že jim nabídnou kartáče a mýdlo, aby se umyly; ale kapitán se tomu moudře postavil, tvrdě, že jsou dost čisté na to, aby se posadily ke stolu, a že ti, kdo by šli nahoru, se budou chtít po návratu převléct a budou obtěžovat ostatní páry. Jeho zkušenost zvítězila. Došlo jen k mnoha polibkům, polibkům na účet očekávání.

Náhle se Ráchel zalkla, kašlala až k slzám, chrlila dým z nozder. Markýz, pod záminkou polibku, jí právě vdechl do úst proud tabákového kouře. Nerozzlobila se, neřekla jediné slovo, ale uporně se podívala na svého vlastníka s hněvem, který se jí probudil hluboko v černém oku.

Posadili se. Velitel sám vypadal okouzlen; vzal si napravo Pamelu, Blondýnu nalevo, a rozkládaje ubrousek prohlásil: „To byl kouzelný nápad, kapitáne."

Poručíci Otto a Fritz, zdvořilí jako u dam ze společnosti, trochu zastrašovali své sousedky; ale baron de Kelweingstein, puštěný do své neřesti, zářil, metal necudná slova, zdál se v ohni se svou korunou rudých vlasů. Nadbíhal rýnskou francouzštinou; a jeho krčmařské lichotky, vyplivované dírou po dvou zlomených zubech, přicházely k dívkám uprostřed kartáče slin.

Nerozuměly beztak ničemu; a jejich inteligence jako by se probudila teprve tehdy, když vyplivl obscénní slova, syrové výrazy, zkomolené

svým přízvukem. Pak se, všechny najednou, začaly šíleně smát, padajíce na břicho svých sousedů a opakujíce výrazy, které baron tedy začal pro potěšení komolit, aby je přiměl říkat sprosťárny. Chrlily je, jak chtěly, opilé už po prvních lahvích vína; a stávajíce se znovu samy sebou, otvírajíce dveře svým zvyklostem, líbaly kníry napravo i nalevo, štípaly do paží, vydávaly zuřivé výkřiky, pily ze všech sklenic, zpívaly francouzské sloky a útržky německých písní naučené z každodenního styku s nepřítelem.

Brzy se i muži sami, opojeni tím ženským masem rozloženým jim pod nosem a pod rukama, pominuli, křičeli, rozbíjeli nádobí, zatímco za jejich zády sloužili lhostejní vojáci.

Jediný velitel si zachovával zdrženlivost.

Slečna Fifi si vzal Ráchel na kolena, a vzrušuje se nachladno, chvíli šíleně líbal ebenové kadeře jejího krku, nasával úzkou mezerou mezi šaty a kůží sladké teplo jejího těla a celou vůni její osoby; chvíli ji přes látku zuřivě štípal, dokud nekřičela, zachvácen zuřivou krutostí, hnětený potřebou pustošit. Často také, drže ji v plné náruči a svíraje ji, jako by ji chtěl smísit se sebou, přitiskl dlouze rty na její svěží ústa židovky, líbal ji, až jim docházel dech; ale náhle ji kousl tak hluboko, že se mladé ženě po bradě spustil pramínek krve a stekl jí za živůtek.

Ještě jednou se mu podívala přímo do tváře a utírajíc ránu zamumlala: „Tohle se zaplatí." Dal se do smíchu, tvrdého smíchu. „Zaplatím," řekl.

Došlo k dezertu; naléval se šampaňský. Velitel se zvedl, a stejným tónem, jaký by byl zvolil pro přípitek na zdraví císařovny Augusty, pil:

„Našim dámám!" A následovala řada přípitků, přípitků v galantnosti žoldnéřů a opilců, s příměsí obscénních žertů, které byly tím brutálnější, že jim chyběla znalost jazyka.

Vstávali jeden po druhém, snažili se o vtipnost, nutili se být směšní; a ženy, opilé k padnutí, s nejistým zrakem, s mazlavými rty, pokaždé bez sebe tleskaly.

Kapitán, chtěje nejspíš dát té orgii galantní nádech, zvedl ještě jednou sklenku a pronesl: „Na naše vítězství nad srdci!"

Pak poručík Otto, jakýsi medvěd z Černého lesa, se zvedl, vzplanulý, prosycený nápoji. A najednou pohlcen alkoholickým vlastenectvím zvolal: „Na naše vítězství nad Francií!"

Byť opilé, ženy ztichly; a Ráchel, chvějíc se, se otočila: „Víš, znám já Francouze, před kterými bys to neřekl."

Ale malý markýz, drže ji pořád na klíně, se dal do smíchu, veselý ze vína: „Á! á! já jsem je nikdy neviděl. Jakmile se objevíme, prchnou jako o život!"

Dívka, rozzuřená, mu křikla do obličeje: „Lžeš, prase!"

Vteřinu na ni upíral své jasné oči, jako je upíral na obrazy, jejichž plátna prostřeloval revolverem, pak se dal do smíchu: „Á, no jo, mluvme o nich, krasavice! Byli bychom tu, kdyby byli stateční?" A rozohňoval se: „My jsme jejich pány! Francie je naše!"

Trhnutím mu seskočila z kolen a padla zpátky na židli. On vstal, natáhl sklenku až doprostřed stolu a opakoval: „Naše je Francie i Francouzi, lesy, pole i domy Francie!"

Ostatní, úplně opilí, náhle zmítáni vojenským nadšením, zvířecím nadšením, uchopili sklenky a vyřvávali: „Ať žije Prusko!" a vyprázdnili je naráz.

Dívky neprotestovaly, zahnány do ticha a zachváceny strachem. Sama Ráchel mlčela, neschopná odpovědi.

Tu malý markýz postavil židovce na hlavu svou znovu naplněnou šampaňskou číši: „Naše budou taky," křičel, „všechny ženy Francie!"

Ona vstala tak rychle, že se křišťál převrátil a vylil, jako při křtu, žluté víno do jejích černých vlasů, pak spadl a rozbil se na zem. S třesoucími se rty se jen pohledem postavila důstojníkovi, který se dál smál, a vysoukala hlasem rdoušeným hněvem: „To, to, to není pravda, přece, nedostanete ženy Francie."

Posadil se, aby se mohl pohodlně smát, a vyhledávaje pařížský přízvuk: „Je to pien pěkný, pien pěkný, co pak sem ale pro to přišla, holka?"

Zaražená, zprvu mlčela, ve zmatku jen matně chápala, pak, jakmile dobře zachytila, co říká, mu hodila do tváře, rozhořčeně a prudce: „Já! Já! Já nejsem žena, já jsem courá; to je právě všechno, co Prusové potřebujou."

Nedořekla, když ji vší silou udeřil přes tvář; ale když ještě jednou zvedal ruku, zmatená vzteky, chytila na stole malý desertní nožík se stříbrnou čepelí, a tak rychle, že to nikdo nejprve neviděl, mu ho vrazila přímo do krku, do té prohlubně, kde začíná hruď.

Slovo, které vyslovoval, mu v hrdle zůstalo přetnuté; a zůstal zevlovat se strašlivým pohledem.

Všichni řvali a hlučně vstávali; ale ona hodila židli do nohou poručíkovi Ottovi, který se svalil celou délkou, a utekla k oknu, otevřela ho dřív, než ji mohli dostihnout, a vrhla se do noci, do deště, který pořád padal.

Za dvě minuty byla Slečna Fifi mrtvý. Fritz a Otto vytasili šavle a chtěli ženy pobít, které se vlekly k jejich kolenům. Major, nikoli bez námahy, té jatkě zabránil, nechal pod stráží dvou mužů zavřít v jedné komoře čtyři zděšené dívky; potom, jako by rozestavoval své vojáky k boji, zorganizoval pronásledování uprchlice, zcela jist, že ji dopadne.

Padesát mužů, hnaných výhrůžkami, bylo vysláno do parku. Dalších dvě stě prohledalo lesy a všechny domy v údolí.

Stůl, v okamžiku uklizený, sloužil teď jako máry, a čtyři důstojníci, strnulí, vystřízlivělí, s tvrdými obličeji vojáků ve službě, zůstávali stát u oken a propátrávali noc.

Prudký liják pokračoval. Nepřetržité šplouchání plnilo temnoty, kolísavý šumot vody, která padá, a vody, která teče, vody, která se trousí v kapkách, a vody, která vystřikuje.

Náhle zazněl výstřel, pak jiný velmi daleko; a čtyři hodiny bylo tak občas slyšet detonace blízké i vzdálené a shromažďovací výkřiky, zvláštní slova vrhaná jako volání hrdelními hlasy.

Ráno se všichni vrátili. Dva vojáci byli zabiti a tři další zraněni svými kamarády v zápalu honu a zmatku toho nočního pronásledování.

Ráchel se nenašla.

Pak byli obyvatelé zastrašeni, obydlí rozvrácena, celý kraj projet, propátrán, obrácen. Židovka jako by nezanechala jedinou stopu po svém průchodu.

Generál, uvědoměn, nařídil zametení věci, aby nedal armádě špatný příklad, a potrestal disciplinárním trestem velitele, který potrestal své podřízené. Generál řekl: „Válku se nedělá pro zábavu a mazlení s veřejnými holkami." A hrabě de Farlsberg, rozzuřený, se rozhodl pomstít se na kraji.

Protože potřeboval záminku, aby mohl zasáhnout bez omezení, nechal zavolat kuráta a nařídil mu, aby zvonil při pohřbu markýze d'Eyrika.

Proti všemu očekávání se kněz ukázal poddajný, pokorný, plný ohledů. A když tělo Slečny Fifi, nesené vojáky, uváděné, obklopené a následované vojáky, kteří pochodovali s nabitou puškou, opustilo zámek v Uville a šlo na hřbitov, zvon poprvé zazvonil svou pohřební hranu s rozjařeným zápalem, jako by ho hladila přátelská ruka.

Večer ještě zazvonil, a druhého dne také, a každý den; zvonil, kolik se chtělo. Někdy dokonce, v noci, se sám rozhoupal a jemně vrhal do stínů dva tři zvuky, zachvácen zvláštní veselostí, probuzen nevědomo proč. Všichni rolníci v tom místě ho pak prohlašovali za očarovaný; a kromě kuráta a kostelníka se už nikdo k věži nepřibližoval.

To proto, že tam nahoře žila chudá dívka, v úzkosti a samotě, tajně živena těmi dvěma muži.

Zůstala tam až do odchodu německých vojsk. Pak jednoho večera kurát si vypůjčil pekařovu bryčku a sám odvezl svou vězenkyni až

k rouenské bráně. Tam kněz dívku políbil; ona sestoupila a čile se po svých vrátila do veřejného domu, kde ji paní pokládala za mrtvou.

Nějaký čas poté ji vysvobodil jeden vlastenec bez předsudků, který ji miloval pro její krásný čin, pak si ji oblíbil pro ni samotnou a oženil se s ní, udělal z ní Dámu, která stála za tolik jako mnoho jiných.

Dva přátelé

Paříž byla obklíčena, hladovějící a chroptící. Vrabci se už na střechách sotva ukázali a stoky se vylidňovaly. Jedlo se cokoli.

Když se jednoho jasného lednového rána smutně procházel po vnějším bulváru, s rukama v kapsách uniformních kalhot a s prázdným břichem, pan Morissot, povoláním hodinář a při příležitosti vojákem domobrany, zastavil se jako přibitý před kolegou, v němž poznal přítele. Byl to pan Sauvage, známý od vody.

Každou neděli, před válkou, odcházel Morissot s úsvitem, s bambusovou holí v jedné ruce a plechovou krabicí na zádech. Nasedl na dráhu do Argenteuil, vystoupil v Colombes a pak pěšky došel na ostrov Marante. Sotva dorazil do toho vysněného místa, dal se do rybaření; rybařil až do noci.

Každou neděli tam potkával podsaditého a veselého mužíčka, pana Sauvagea, obchodníka s galanterií v Rue Notre-Dame-de-Lorette, dalšího vášnivého rybáře. Trávili často půl dne vedle sebe, s udicí v ruce a nohama pohupujícíma se nad proudem; a padli si do oka.

V některé dny si nic neříkali. Jindy si povídali; ale rozuměli si obdivuhodně i beze slov, protože měli stejný vkus a stejné pocity.

Na jaře, ráno kolem deseti, když omlazené slunce rozlévalo nad klidnou řekou tu drobnou mlžnou páru, která plyne s vodou, a sálalo na záda obou nadšených rybářů příjemné teplo nové sezony, Morissot občas říkal svému sousedovi: „Á, taková něha!" a pan Sauvage odpovídal: „Nic lepšího neznám." A to jim stačilo, aby se shodli a vážili si navzájem.

Na podzim, k večeru, když nebe, zkrvavené zapadajícím sluncem, vrhalo do vody tvary šarlatových mraků, zbarvovalo celou řeku do nachu, zapalovalo obzor, dělalo oba přátele rudé jako oheň a zlatilo stromy, které už dávno zrudly, chvějící se zimním zimomřením, pan Sauvage se díval s úsměvem na Morissota a pronášel: „Jaká podívaná!" A Morissot, nadšený, odpovídal, aniž spustil oči ze splávku: „To je lepší než bulvár, co?"

Jakmile se poznali, energicky si potřásli rukou, celí dojatí, že se shledávají za tak odlišných okolností. Pan Sauvage s povzdechem zabručel: „To jsou mi věci!" Morissot, celý pochmurný, zasténal: „A to počasí! Dnes je první krásný den v roce."

Nebe bylo opravdu celé modré a plné světla.

Dali se do chůze bok po boku, snění a smutní. Morissot pokračoval: „A ty ryby? To byla krásná vzpomínka!"

Pan Sauvage se zeptal: „Kdy tam zas půjdeme?"

Vešli do malé kavárny a vypili spolu absint; pak se vrátili na chodník na procházku.

Morissot se najednou zastavil: „Ještě jednu zelenou, co?" Pan Sauvage souhlasil: „K vašim službám." A vešli k dalšímu obchodníkovi s vínem.

Při odchodu byli zcela omámení, zmatení jako lidé nalačno, kterým naplnil břicho alkohol. Bylo mírno. Hladivý vánek je lechtal na obličeji.

Pan Sauvage, kterého teplý vzduch úplně dopil, se zastavil: „Co kdybychom tam šli?"

„Kam?"

„Přece na ryby."

„Ale kam?"

„Na náš ostrov. Francouzské přední stráže jsou u Colombes. Znám plukovníka Dumoulina; nechají nás snadno projít."

Morissot se zachvěl touhou: „Platí. Jdu do toho." A rozloučili se, aby si vzali nářadí.

Za hodinu kráčeli vedle sebe po hlavní silnici. Pak došli k vile, v níž bydlel plukovník. Usmál se jejich žádosti a přistoupil na jejich rozmar. Vydali se dál, opatřeni propustkou.

Brzy přešli přední stráže, prošli opuštěnými Colombes a ocitli se na okraji malých vinic, které sestupují k Seině. Bylo asi jedenáct hodin.

Naproti se obec Argenteuil zdála mrtvá. Výšiny Orgemontu a Sannois ovládaly celý kraj. Velká pláň, která sahá až k Nanterre, byla prázdná, celá prázdná, se svými holými třešněmi a šedou zemí.

Pan Sauvage, ukazuje prstem na vrcholy, zamumlal: „Prusové jsou tam nahoře!" A obavy ochromily oba přátele před touto pustou krajinou.

„Prusové!" Nikdy žádného neviděli, ale cítili je tam už měsíce, kolem Paříže, jak ničí Francii, jak loupí, vraždí, vyhladovují, neviditelní a všemocní. A jakási pověrečná hrůza přistupovala k nenávisti, kterou chovali k tomuto neznámému a vítěznému národu.

Morissot zakoktal: „Á, co kdybychom na nějakého narazili?"

Pan Sauvage odpověděl s tím pařížským šibalstvím, které se navzdory všemu znovu objevilo:

„Nabídli bychom jim smaženou rybičku."

Ale váhali vydat se do krajiny, zastrašeni mlčením celého obzoru.

Nakonec se pan Sauvage rozhodl: „Tak co, do toho! ale opatrně." A sestoupili do vinice, celí sehnutí, plazili se, kryli se křovím, s neklidným zrakem, s nastraženým uchem.

Zbývalo přejít holý pruh země, aby se dostali k břehu řeky. Dali se do běhu; a jakmile dosáhli břehu, přikrčili se v suchém rákosí.

Morissot přitiskl tvář k zemi, aby poslouchal, zda se někde nechodí. Nic neslyšel. Byli opravdu sami, úplně sami.

Uklidnili se a dali se do rybaření.

Naproti nim je opuštěný ostrov Marante kryl před druhým břehem. Malý dům restaurace byl zavřený, zdál se opuštěný už léta.

Pan Sauvage chytil prvního pstruha, Morissot chytil druhého, a chvíli co chvíli zvedali udice s malým stříbrným zvířátkem zmítajícím se na konci šňůry. Opravdový zázračný rybolov.

Vkládali ryby delikátně do kapsy sítě s velmi hustými oky, která se máčela u jejich nohou. A pronikala jimi lahodná radost, ta radost, co člověka zachvátí, když znovu najde oblíbenou zábavu, které byl dlouho zbaven.

Dobré slunce jim rozlévalo své teplo mezi ramena; už nic neslyšeli; už na nic nemysleli; nevnímali zbytek světa; rybařili.

Náhle však tlumený zvuk, který jako by přicházel z podzemí, zatřásl půdou. Dělo začalo znovu burácet.

Morissot otočil hlavu a nad břehem spatřil daleko vlevo mohutnou siluetu Mont-Valérienu, který měl na čele bílou chocholku, mlžnou páru střelného prachu, kterou právě vyplivl.

A hned druhý výtrysk kouře vyšel z vrcholu pevnosti; a několik okamžiků poté zahřměla nová detonace.

Pak následovaly další, a chvíli co chvíli hora vrhala svůj dech smrti, chrlila své mléčné páry, které pomalu stoupaly do klidného nebe a tvořily nad ní oblak.

Pan Sauvage pokrčil rameny: „Zase začínají," řekl.

Morissot, který úzkostlivě pozoroval, jak se mu zcela nenadále potápí pírko na splávku, byl náhle zachvácen hněvem pokojného muže vůči těm zuřivcům, kteří se takto rvou, a zabručel: „To musí být lidé pitomí, aby se takhle zabíjeli."

Pan Sauvage dodal: „Je to horší než zvířata."

A Morissot, který právě chytil ouklejku, prohlásil: „A pomyslíš si, že to tak bude pořád, dokud budou vlády."

Pan Sauvage ho zarazil: „Republika by válku nevyhlásila…"

Morissot ho přerušil: „S králi má člověk válku venku; s republikou má válku uvnitř."

A klidně se dali do rozpravy, luštili veliké politické problémy se zdravým rozumem mírných a omezených mužů, shodli se na tom bodě, že nikdy nebudou svobodní. A Mont-Valérien hřměl bez oddechu, bořil ranami dělových koulí francouzské domy, drtil životy, mačkal bytosti, dával konec mnoha snům, mnoha očekávaným radostem, mnoha nadějím ve štěstí, otvíral v srdcích žen, v srdcích dívek, v srdcích matek, tam daleko, v jiných zemích, utrpení, která už neskončí.

„Takový je život," prohlásil pan Sauvage.

„Řekněte spíš, že to je smrt," odvětil se smíchem Morissot.

Ale sebou trhli, vylekaní, že cítí za sebou kroky; a když otočili oči, uviděli, že se jim nad rameny tyčí čtyři muži, čtyři velcí ozbrojení vousatí muži, oblečeni jako sluhové v livreji a s plochými čepicemi na hlavě, kteří je drželi na mušce svých pušek.

Obě udice jim vypadly z rukou a začaly sjíždět po řece.

Během několika vteřin byli chyceni, svázáni, odneseni, hozeni do loďky a převezeni na ostrov.

A za domem, který měli za opuštěný, uviděli asi dvacet německých vojáků.

Jakýsi chlupatý obr, který kouřil, obkročmo na židli, velkou porcelánovou dýmku, se jich zeptal výbornou francouzštinou: „Nu, pánové, chytli jste pěkně?"

Pak položil voják důstojníkovi k nohám síť plnou ryb, kterou si dával pozor přinést. Prus se usmál: „Á, á, vidím, že vám to šlo docela dobře. Ale jde o něco jiného. Poslouchejte mě a nedejte se vyrušit.

Já vás považuji za dva špiony vyslané, aby mě špehovali. Zatýkám vás a dám vás zastřelit. Předstírali jste rybaření, abyste lépe zakryli své záměry. Padli jste mi do rukou, tím hůře pro vás; to je válka.

Ale protože jste prošli předními strážemi, máte určitě heslo, abyste se mohli vrátit. Dejte mi to heslo a já vám odpustím."

Oba přátelé, bledí jako smrt, bok po boku, s rukama rozechvělýma lehkým nervózním třasem, mlčeli.

Důstojník pokračoval: „Nikdo se to nikdy nedoví, pokojně se vrátíte. Tajemství zmizí s vámi. Pokud odmítnete, čeká vás smrt, a to okamžitě. Vyberte si."

Zůstali nehybní, aniž otevřeli ústa.

Prus, pořád klidný, pokračoval, naznačuje rukou k řece: „Považte, že za pět minut budete na dně této vody. Za pět minut! Máte přece příbuzné?"

Mont-Valérien hřměl dál.

Oba rybáři stáli a mlčeli. Němec vydal ve svém jazyce rozkazy. Pak přesunul židli, aby nebyl příliš blízko vězňům; a dvanáct mužů přišlo stanout na dvacet kroků, s puškou u nohy.

Důstojník pokračoval: „Dávám vám minutu, ani o dvě vteřiny víc."

Pak se prudce zvedl, přistoupil k oběma Francouzům, vzal Morissota pod paží, odtáhl ho stranou a tiše mu řekl: „Rychle, to heslo? Váš druh se nic nedoví, budu dělat, jako bych se obměkčil."

Morissot neodpověděl.

Prus pak odtáhl pana Sauvagea a položil mu stejnou otázku.

Pan Sauvage neodpověděl.

Opět se ocitli bok po boku.

A důstojník začal velet. Vojáci zvedli zbraně.

Tu Morissotův pohled padl náhodou na síť plnou pstruhů, zůstavší v trávě pár kroků od něj.

Sluneční paprsek rozzařoval kupu ryb, které se ještě hýbaly. A zachvátila ho slabost. Přes veškerou snahu se mu oči naplnily slzami.

Zakoktal: „Sbohem, pane Sauvage."

Pan Sauvage odpověděl: „Sbohem, pane Morissote."

Potřásli si rukou, zmítáni od hlavy k patě nepřemožitelným chvěním.

Důstojník zavolal: Pal!

Dvanáct ran se slilo v jednu.

Pan Sauvage padl jako špalek na nos. Morissot, vyšší, zakolísal, otočil se a svalil se napříč přes svého druha, obličejem k nebi, zatímco se mu z prostřelené tuniky na prsou valily chuchvalce krve.

Němec vydal nové rozkazy.

Jeho muži se rozestoupili, pak se vrátili s provazy a kameny, které přivázali k nohám obou mrtvých; pak je odnesli na břeh.

Mont-Valérien nepřestával hřmět, teď s čepicí z celé hory kouře.

Dva vojáci vzali Morissota za hlavu a za nohy; dva další uchopili pana Sauvagea stejným způsobem. Těla, chvíli silně rozhoupaná, byla vržena daleko, opsala křivku, pak se potopila, vzpřímená, do řeky, kameny stahovaly nejprve nohy.

Voda vystříkla, zavířila, zachvěla se, pak se uklidnila, zatímco malinké vlnky došly až ke břehům.

Trochu krve plavalo na hladině.

Důstojník, pořád klidný, polohlasně řekl: „Teď je řada na rybách."

Pak se vrátil k domu.

A najednou spatřil v trávě síť s pstruhy. Zvedl ji, prohlédl, usmál se, vykřikl: „Vilhelme!"

Voják přiběhl v bílé zástěře. A Prus, hodiv mu úlovek obou zastřelených, rozkázal: „Osmaž mi hned ta zvířátka, dokud jsou ještě živá. Bude to lahůdka."

Pak se znovu pustil do kouření své dýmky.

Náhrdelník

Byla to jedna z těch hezkých, půvabných dívek, které jako omylem osudu přijdou na svět v úřednické rodině. Neměla věno, neměla naději, neznala způsob, jak si vydobýt pozornost, jak být pochopena, milována a provdána za muže bohatého a vzácného; a nechala se tedy provdat za drobného úředníka ministerstva osvěty.

Oblékala se prostě, protože neměla za co se strojit, a trpěla jako žena vyvržená z vlastního postavení. U žen totiž neplatí ani stav, ani rod: krása, grácie a kouzlo nahrazují původ i rodinu. Vrozená jemnost, instinktivní cit pro eleganci a pružnost ducha, to jsou jediné výsostné znaky, které z dcer prostého lidu dělají rovnocenné partnerky prvních dam.

Nepřetržitě trpěla, protože v sobě cítila předurčení k veškeré jemnosti a k veškerému přepychu. Trpěla chudobou svého bytu, oprýskanými zdmi, ošoupanými židlemi, ošklivostí látek. Všechno to, čeho by si jiná žena jejího postavení ani nevšimla, ji trýznilo a pobuřovalo. Pohled na malou Bretonku, která u nich vedla skrovnou domácnost, v ní budil zoufalou lítost a bláznivé sny. Snila o tichých předpokojích vystlaných orientálními závěsy, osvětlených vysokými bronzovými svícny, o dvou velkých lokajích v krátkých kalhotech, kteří pod tíhou tepla z kalorií dřímají ve širokých křeslech. Snila o velkých salonech oděných do starého hedvábí, o jemném nábytku s nedocenitelnými ozdobami, o malých koketních salóncích, provoněných, stvořených pro odpolední rozhovor s nejbližšími přáteli, s muži známými a vyhledávanými, o jejichž pozornost každá žena stojí.

Když si v obyčejné hodinu sedala k večeři ke kulatému stolu pokrytému ubrusem starým tři dny, naproti manželovi, který odkryl polévkovou mísu a nadšeně hlaholil: „Á, výborný guláš! Nic lepšího neznám…" – ona snila o vybraných večeřích, o lesku stříbra, o gobelínech, jejichž postavy ze starých časů a podivní ptáci oživovaly stěny uprostřed pohádkového lesa; snila o lahůdkách servírovaných na pohádkovém porcelánu, o pošeptaných lichotkách, které se poslouchají s úsměvem sfingy, zatímco se jí růžové maso pstruha nebo křidélka tetřívka.

Neměla toalety ani šperky, prostě nic. A nic jiného než to si neoblíbila; cítila, že je právě pro to stvořena. Toužila líbit se, být záviděna, být svůdná a vyhledávaná.

Měla jednu bohatou přítelkyni, kamarádku z kláštera, kterou už přestala navštěvovat, protože se vždy vracela nešťastná. A plakala celé dny, žalem, lítostí, zoufalstvím a tísní.

Jednoho večera se manžel vrátil domů s vítězoslavnou tváří; v ruce držel velikou obálku.

„Hleďme," řekl, „něco pro tebe."

Rychle papír roztrhla a vytáhla z něj tištěnou kartu, na níž stálo:

„Ministr osvěty a paní Georgesová Ramponneauová mají čest pozvat pana a paní Loiselovy, aby přijali účast na večeru na ministerstvu v pondělí osmnáctého ledna."

Místo radosti, kterou od ní manžel čekal, hodila pozvánku s rozmrzelostí na stůl a zamručela:

„A co s tím mám podle tebe dělat?"

„Ale miláčku, myslel jsem, že budeš nadšená. Vůbec nikdy nevycházíš, a tohle je příležitost, přímo skvělá! Měl jsem obrovskou práci ji vyjednat. Všichni ji chtějí; je velmi žádaná a běžným úředníkům se moc nerozdává. Uvidíš tam celý oficiální svět."

Dívala se na něj podrážděně a netrpělivě prohlásila:

„Co podle tebe mám na sebe vzít, abych tam šla?"

Na to nepomyslel; zakoktal:

„No… ty šaty, v nichž chodíš do divadla. Zdají se mi moc hezké…"

Zarazil se, zděšený a zmatený, když viděl, že žena pláče. Dvě veliké slzy jí pomalu sjížděly od koutků očí ke koutkům úst; vykoktal:

„Co je ti? Co je ti?"

Prudkým úsilím však ovládla žal a klidným hlasem odpověděla, utírajíc si vlhké tváře:

„Nic. Jenom nemám žádnou toaletu, a tím pádem nemůžu na ten večer jít. Dej svou pozvánku nějakému kolegovi, jehož žena bude lépe vystrojena než já."

Byl zdrcen. Pokračoval:

„Podívej, Matyldo. Kolik by stála slušná toaleta, která by se ti hodila i při jiných příležitostech, něco úplně prostého?"

Chvíli uvažovala, propočítávala si to v hlavě a také myslela na částku, kterou by si mohla říct, aby ji její šetrný úředník rovnou nezamítl s úlekem.

Nakonec zaváhavě odpověděla:

„Nevím přesně, ale zdá se mi, že za čtyři sta franků bych to dokázala."

Trochu zbledl, protože právě tuto částku si odkládal, aby si koupil pušku a dopřál si několik honů příští léto v Nanterrské nížině s pár kamarády, kteří tam v neděli chodí střílet skřivany.

Přesto řekl:

„Dobře. Dám ti čtyři sta franků. Ale snaž se mít opravdu krásné šaty."

Blížil se den slavnosti a paní Loiselová se zdála smutná, neklidná, úzkostlivá. Toalety však měla hotové. Manžel jí jednoho večera řekl:

„Co je ti? Vždyť už tři dny ti není do řeči."

A ona odpověděla:

„Mrzí mě, že nemám jediný šperk, jediný kámen, nic, co bych si vzala na sebe. Budu vypadat jako chudačka. Skoro bych raději na ten

večer ani nešla.“

Pokračoval:

„Dej si tam přírodní květy. V téhle sezoně je to velmi šik. Za deset franků budeš mít dvě nebo tři nádherné růže.“

Nebyla přesvědčena.

„Ne… není nic ponižujícího než vypadat chudě mezi bohatými ženami.“

Manžel však zvolal:

„Jsi hloupá! Zajdi za svou kamarádkou paní Forestierovou a požádej ji, aby ti půjčila nějaké šperky. Jste přece dost dobré přítelkyně, abys o to mohla požádat.“

Vykřikla radostí:

„Pravda. Vůbec mě to nenapadlo.“

Druhého dne se vypravila k přítelkyni a vylíčila jí svou tíseň.

Paní Forestierová šla ke své zrcadlové skříni, vzala velkou kazetu, přinesla ji, otevřela a řekla paní Loiselové:

„Vyber si, drahá.“

Nejprve uviděla náramky, pak perlový náhrdelník, pak benátský kříž, zlato a drahokamy, obdivuhodné práce. Zkoušela ty šperky před zrcadlem, váhala, nemohla se odhodlat je sundat, vrátit. Pořád se ptala:

„Nemáš nic jiného?“

„Ale ano. Hledej. Nevím, co by se ti líbilo.“

Náhle objevila ve skřínce z černého saténu nádherný diamantový náhrdelník; a srdce se jí rozbušilo nezkrotnou touhou. Ruce se jí třásly, když ho brala. Zapjala si ho kolem krku na vysoké šaty a zůstala u toho obrazu u sebe nadšeně stát.

Potom se zeptala, zaváhavě, plná úzkosti:

„Můžeš mi tohle půjčit, jen tohle?“

„Ale ano, samozřejmě.“

Vrhla se příteli kolem krku, bouřlivě ji políbila, pak s pokladem utekla.

Nadešel den slavnosti. Paní Loiselová slavila úspěch. Byla krásnější než všechny ostatní, elegantní, půvabná, usměvavá a bez sebe radostí. Všichni muži se po ní dívali, ptali se po jejím jméně, snažili se, aby jim ji představili. Všichni atašé kabinetu s ní chtěli valčíkovat. Ministr si jí povšiml.

Tančila opojená, nadšená, zpitá rozkoší, na nic už nemyslela, uprostřed triumfu své krásy, uprostřed slávy svého úspěchu, v jakémsi oblaku štěstí složeném ze všech těch poklon, ze všech těch obdivů, ze všech těch probuzených tužeb, z toho tak úplného a srdci žen tak sladkého vítězství.

Odešla kolem čtvrté ráno. Manžel od půlnoci spal v malém opuštěném saloně se třemi dalšími pány, jejichž ženy se tam výborně bavily.

Hodil jí na ramena oděv, který si přinesl k odchodu, skromný oděv každodenního života, jehož ubohost se tloukla s elegancí plesových šatů. Cítila to a chtěla utéci, aby si jí nevšimly ostatní ženy, které se halily do bohatých kožichů.

Loisel ji zadržel:

„Počkej přece. Venku se nachladíš. Zavolám drožku."

Ale neposlouchala a rychle sbíhala schody. Když se ocitli na ulici, žádný povoz nenašli; a dali se do hledání, křičíce za kočími, které zahlédli projíždět v dálce.

Sestupovali k Seině, zoufalí, prostydlí. Konečně našli na nábřeží jednu z těch starých nočních drožek, které v Paříži vyjíždějí teprve s příchodem noci, jako by se za svou ubohost ve dne styděly.

Drožka je dovezla až k jejich dveřím v Rue des Martyrs, a smutně vystoupali k sobě. Pro ni to byl konec. A on myslel na to, že v deset už bude muset být na ministerstvu.

Před zrcadlem svlékla šaty, které jí halily ramena, aby se ještě jednou viděla v plné slávě. Náhle však vykřikla. Náhrdelník už kolem krku

neměla!

Manžel, už napůl svlečený, se zeptal:

„Co se stalo?"

Otočila se k němu zděšená:

„Já... já... já už nemám náhrdelník paní Forestierové."

Vyskočil, bez sebe:

„Cože?... Jak?... To není možné!"

A hledali v záhybech šatů, v záhybech pláště, v kapsách, všude. Nenašli ho.

Ptal se:

„Jsi si jistá, že jsi ho ještě měla, když jsi odcházela z plesu?"

„Ano, dotýkala jsem se ho v předsíni ministerstva."

„Kdybys ho byla ztratila na ulici, slyšeli bychom ho spadnout. Musí být v drožce."

„Ano, to je pravděpodobné. Vzal jsi si číslo?"

„Ne. A ty, tys na něj nekoukala?"

„Ne."

Zdrceni se na sebe dívali. Konečně se Loisel znovu oblékl.

„Jdu," řekl, „projít celou tu cestu, kterou jsme ušli, jestli ho nenajdu."

A vyšel. Zůstala ve večerní toaletě, bez síly jít spát, zhroucená na židli, bez ohně, bez myšlenky.

Manžel se vrátil k sedmé. Nic nenašel.

Zašel na policejní prefekturu, do novin, aby mu slíbili vypsat odměnu, do společností s drožkami, zkrátka všude, kam ho zahnala poslední naděje.

Čekala celý den v témže stavu zděšení před tou strašlivou pohromou.

Loisel se vrátil večer, s vpadlou, bledou tváří; nic neobjevil.

„Musíš," řekl, „napsat té kamarádce, že jsi rozlomila zapínání jejího náhrdelníku a dala ho opravit. To nám dá čas se obrátit."

Napsala podle jeho diktátu.

Po týdnu ztratili veškerou naději.

A Loisel, o pět let starší, prohlásil:

„Musíme se postarat o náhradu toho šperku."

Druhého dne vzali kazetu, ve které byl, a šli ke klenotníkovi, jehož jméno bylo uvnitř. Nahlédl do svých knih:

„To jsem nebyl já, paní, kdo prodal ten náhrdelník; dodal jsem jen tu kazetu."

Chodili tedy od klenotníka ke klenotníkovi, hledajíce šperk podobný druhému, pátrali ve vzpomínkách, oba nemocní žalem a úzkostí.

V jednom obchodě v Palais-Royal našli diamantový řetěz, který se jim zdál zcela podobný tomu, co hledali. Stál čtyřicet tisíc franků. Nechali by jim ho za třicet šest tisíc.

Prosili tedy klenotníka, aby ho tři dny neprodával. A podmínili si, že jim ho vezme zpět za třicet čtyři tisíce franků, kdyby se první našel do konce února.

Loisel měl osmnáct tisíc franků, které mu zanechal otec. Zbytek by si půjčil.

Půjčoval si, žádal jednoho o tisíc franků, druhého o pět set, pět louisů sem, tři louisy tam. Dával směnky, přijímal zničující závazky, jednal s lichváři, se všemi druhy věřitelů. Dal v sázku celou zbývající část svého života, riskoval svůj podpis, aniž věděl, zda ho bude moct dostát, a sžírán úzkostí nad budoucností, nad černou bídou, která se na něj měla snést, nad vyhlídkou všech tělesných odříkání a všech morálních muk, šel si pro ten nový náhrdelník, položil na pult kupce třicet šest tisíc franků.

Když paní Loiselová vracela šperk paní Forestierové, ta jí dotčeným tónem řekla:

„Měla jsi mi ho vrátit dřív, mohla jsem ho totiž potřebovat."

Neotevřela pouzdro, čeho se její přítelkyně obávala. Kdyby si byla povšimla záměny, co by si pomyslela? Co by řekla? Nepokládala by ji

za zlodějku?

Paní Loiselová poznala strašlivý život nuzných. Vzala si to ostatně jedním vrzem, hrdinsky. Musela se ta nesmírná pohledávka splatit. Zaplatí ji. Propustili služku; vyměnili byt; najali si pod střechou podkroví.

Poznala těžkou práci v domácnosti, odporné kuchyňské povinnosti. Myla nádobí, dřela si růžové nehty na mastných hrncích a dnech kastrolů. Namydlovala špinavé prádlo, košile a hadry, které sušila na provaze; ráno co ráno snášela na ulici odpadky a vynášela nahoru vodu, zastavujíc se na každém patře, aby si odfoukla. A oblečená jako prostá žena z lidu chodila k ovocnáři, k pekaři, k řezníkovi, s košíkem na paži, smlouvala, snášela urážky, bránila sou po sou své mizerné peníze.

Každý měsíc se musely platit směnky, obnovovat jiné, získávat čas.

Manžel pracoval po večerech, přepisoval načisto účty jednoho obchodníka, a v noci často opisoval za pět sou od strany.

A takový život trval deset let.

Po deseti letech všechno vrátili, všechno, i s úrokem lichvy a s nahromaděním úroků z úroků.

Paní Loiselová teď vypadala jako stará žena. Stala se z ní ta silná, tvrdá a drsná žena chudých domácností. Špatně učesaná, se sukněmi nakřivo a červenýma rukama mluvila hlasitě, drhla podlahy proudem vody. Ale občas, když byl manžel v kanceláři, sedávala u okna a myslela na onen večer dávno minulý, na ten ples, kde byla tak krásná a tak oslavovaná.

Co by se stalo, kdyby ten šperk nebyla ztratila? Kdo ví? Kdo ví? Jak je život zvláštní, proměnlivý! Jak málo stačí k tomu, abys přišel nazmar nebo byl zachráněn!

Jednou v neděli se vypravila na procházku na Champs-Élysées, aby si odpočinula od týdenní dřiny, a najednou spatřila ženu, která vedla dítě. Byla to paní Forestierová, stále mladá, stále krásná, stále svůdná.

Paní Loiselové se zachvělo srdce. Měla ji oslovit? Ano, jistě. A teď, když zaplatila, řekne jí všechno. Proč ne?

Přistoupila.

„Dobrý den, Jano."

Ta druhá ji nepoznávala, divila se, že jí tak familiárně říká tahle měštka. Vykoktala:

„Ale… madam!… Nevím… Musíte se mýlit."

„Ne. Jsem Matylda Loiselová."

Přítelkyně vykřikla:

„Och!… ubohá Matyldo, jak ses změnila!…"

„Ano, prožila jsem těžké dny od té doby, co jsem tě neviděla; a mnoho bídy… a to kvůli tobě!…"

„Kvůli mně?… Jakto?"

„Vzpomínáš si na ten diamantový náhrdelník, co jsi mi půjčila, abych šla na večer na ministerstvu."

„Ano. No a?"

„No a já jsem ho ztratila."

„Jak to? Vždyť jsi mi ho vrátila."

„Vrátila jsem ti jiný, úplně stejný. A deset let už ho splácíme. Jistě chápeš, že to pro nás nebylo lehké, pro nás, kteří jsme neměli nic… Konečně je po všem, a já jsem opravdu šťastná."

Paní Forestierová se zastavila.

„Říkáš, že jsi koupila diamantový náhrdelník, abys nahradila ten můj?"

„Ano… Nevšimla sis toho, viď? Byly si tak podobné."

A usmívala se radostí hrdou a naivní.

Paní Forestierová, hluboce dojatá, vzala obě její ruce do svých.

„Ach, ubohá Matyldo! Vždyť ten můj byl falešný. Nestál víc než pět set franků!…"

Provázek

Harrymu Alisovi.

Po všech cestách kolem Godervillu šli rolníci se svými ženami do městečka; byl totiž trh. Chlapi kráčeli klidným krokem, při každém pohybu dlouhých zkřivených nohou nakláněli celé tělo dopředu – nohou zdeformovaných tvrdou prací, nalehnutím na pluh, které zároveň zvedá levé rameno a stáčí tělo, žetí obilí, při němž se musejí roztáhnout kolena pro pevnou oporu, a všemi těmi pomalými a trýznivými polními pracemi. Jejich modrá halena, naškrobená, lesklá jak nalakovaná, se stojáčkem a manžetami vyšitými drobným vzorkem z bílé nitě, nafouklá kolem kostnatého trupu, vypadala jako balón, co se chystá odletět, z něhož vyčnívala hlava, dvě paže a dvě nohy.

Někteří táhli na provaze krávu, telátko. A jejich ženy, za zvířetem, mu šlehaly bedra ještě olistěnou ratolestí, aby mu pomohly v chůzi. V ohbí paže nesly široké koše, z nichž tu vykukovaly hlavy kuřat, tam hlavy kachen. A šly rychlejším, čilejším krokem než jejich chlapi, s hubenou, rovnou postavou halenou ve stísněný šátek připnutý špendlíkem na ploché prsa, hlavu obalenou do bílé plachetky přilepené na vlasech, převršené čepcem.

Pak projela selská bryčka za trhavým poklusem starého koníka, zvláštně nadhazovala dva muže sedící vedle sebe a jednu ženu v zadní části vozidla, která se držela okraje, aby ztlumila tvrdé drncání.

Na godervillském náměstí byl dav, mačkanice lidí a dobytka smíšených dohromady. Hovězí rohy, vysoké klobouky s dlouhým chlupem bohatých rolníků a čepce selek vyčnívaly nad hladinu shromáždění.

A pronikavé, ostré, kvičivé hlasy tvořily nepřetržitou a divokou vřavu, nad níž občas zazněl mohutný výbuch z robustních prsou veselého vesničana nebo táhlé bučení krávy uvázané u zdi domu.

Všechno to vonělo stájí, mlékem a hnojem, senem a potem, všechno šířilo ten nakyslý, hrozný, lidský i zvířecí pach, zvláštní pro lidi z venkova.

Mistr Hauchecorne z Bréauté právě přišel do Godervillu a mířil k náměstí, když na zemi uviděl kousek provázku. Mistr Hauchecorne, šetrný jako pravý Normand, si pomyslel, že co se dá upotřebit, to se vyplatí sebrat; a s námahou se shýbl, protože ho sužovaly revma. Zvedl ze země ten tenký kousek motouzu a chystal se ho pečlivě svinout, když na prahu dveří zahlédl mistra Malandaina, sedláře, který se za ním díval. Měli spolu kdysi nějakou při kolem jedné ohlávky a zůstali rozhněvaní, protože oba uměli dlouho chovat zášť. Mistra Hauchecornea popadl jakýsi stud, že ho tak jeho nepřítel vidí šťourat se v blátě po kousku provázku. Rychle svůj nález schoval pod halenu a pak do kapsy kalhot; potom předstíral, že na zemi hledá ještě něco, co ale nenachází, a vydal se k trhu, s hlavou předkloněnou, celý sehnutý svými bolestmi.

Hned se ztratil v hlučícím a pomalém davu, čeřeném nekonečným smlouváním. Rolníci ohmatávali krávy, odcházeli, vraceli se, nerozhodní, pořád v obavě, že budou napáleni, nikdy neodhodláni, slídíce po pohledu prodavače, pořád se snažíce odhalit mužskou lest a vadu zvířete.

Ženy si postavily ty své velké koše k nohám a vyndaly z nich drůbež, která teď ležela na zemi, nohama svázaná, s vyděšeným zrakem a šarlatovým hřebínkem.

Poslouchaly nabídky, držely své ceny, s tváří suchou, nepohnutou, nebo naopak najednou, kývnuvše na navrženou slevu, zavolaly na zákazníka, který se pomalu vzdaloval:

„Platí, mistře Antýme. Dám vám ji."

Potom se náměstí ponenáhlu vylidňovalo, a když klekání odbilo poledne, ti, kdo bydleli daleko, se rozlétli do hospod.

U Jourdaina byla veliká světnice plná jedlíků, tak jako byl rozlehlý dvůr plný vozidel všech druhů, žebřiňáků, kabrioletů, selských bryček, tilbury vozíků, nepojmenovatelných káry, žlutých od bláta, zdeformovaných, zalátaných, zvedajících k nebi jako dvě paže svá oje nebo s nosem na zemi a zadkem nahoru.

Hned u strávníků sedících za stolem vrhal nesmírný krb, plný jasného plamene, sálavé teplo do zad těm, kdo seděli v pravé řadě. Tři rožně se otáčely, obtížené kuřaty, holuby a kýtami; a lahodná vůně pečeného masa a šťávy stékající po opékané kůži létala od ohniště, podněcovala rozjaření a sliny.

Veškerá aristokracie pluhu jídala tam, u mistra Jourdaina, hostinského a koňského handlíře, prohnaného chlapíka, který měl pěkných pár tolarů.

Mísy přicházely, vyprazdňovaly se jako džbány žlutého moštu. Každý vyprávěl o svém, o nákupech a prodejích. Vyptávalo se na úrodu. Počasí bylo dobré pro traviny, ale trochu plesnivé pro obilí.

Tu se najednou na dvoře před domem rozvinul buben. Všichni byli hned na nohou, až na pár lhostejných, a utíkali ke dveřím, k oknům, s plnými ústy a ubrouskem v ruce.

Když vyvolávač skončil s bubnováním, spustil trhavým hlasem, oddělující věty podivně v nemístných pauzách.

„Dává se na vědomost obyvatelům Godervillu a vůbec všem – osobám přítomným na trhu, že se dnes ráno na cestě do Beuzeville, mezi – devátou a desátou, ztratila peněženka z černé kůže obsahující pět set franků a obchodní papíry. Prosíme, aby se vrátila – na radnici bezodkladně nebo k mistru Fortuné Houlbrèqueovi z Manneville. Odměna dvacet franků."

Potom muž odešel. Ještě jednou bylo slyšet v dálce tlumené údery nástroje a zesláblý hlas vyvolávače.

Pak se začalo o té události mluvit a vypočítávalo se, jaké má mistr Houlbrèque šance peněženku najít nebo nenajít.

A oběd se dojídal.

Končili zrovna u kávy, když se na prahu objevil četnický strážmistr.

Zeptal se:

„Je tu mistr Hauchecorne z Bréauté?"

Mistr Hauchecorne, sedící na druhém konci stolu, odpověděl:

„Tady sem."

A strážmistr pokračoval:

„Mistře Hauchecorne, buďte tak laskav a doprovoďte mě na radnici. Pan starosta by s vámi rád mluvil."

Rolník, překvapený, znepokojený, hodil do sebe skleničku, zvedl se a ještě sehnutější než ráno – protože první kroky po každém odpočinku byly obzvlášť obtížné – vydal se na cestu, opakuje:

„Tady sem, tady sem."

A šel za strážmistrem.

Starosta ho čekal, usazený v křesle. Byl to místní notář, muž tlustý, vážný, s nabubřelými frázemi.

„Mistře Hauchecorne," řekl, „ráno vás viděli, jak jste na cestě do Beuzeville zvedl peněženku, kterou tam ztratil mistr Houlbrèque z Manneville."

Vesničan, zaražený, díval se na starostu, už i vylekaný podezřením, které na něm leželo, aniž chápal proč.

„Já že sem zved tu péněženku!"

„Ano, vy sám."

„Na mou věru, vůbec sem o ní nevěděl."

„Viděli vás."

„Mě viděli? Kdopak mě viděl?"

„Pan Malandain, sedlář."

Tu si stařík vzpomněl, pochopil, a rudnoucí vzteky:

„Á, ten mě viděl, ten křivák! Ten mě viděl zvedat tenhlecten provázek, tady, pane starosto."

A zašátral si hluboko do kapsy, odkud vytáhl kousek motouzu.

Ale starosta, nedůvěřivě, kroutil hlavou.

„Mistře Hauchecorne, nenamluvíte mi, že pan Malandain, který je důvěryhodný člověk, si vzal tenhle motouz za peněženku."

Rolník, zuřící, zvedl ruku, odplivl si stranou na dotvrzení své cti a opakoval:

„A přece je to svatá pravda Pánaboha, pane starosto. Tak, na mou duši a spasení, povídám to."

Starosta pokračoval:

„Dokonce poté, co jste tu věc zvedl, jste prý ještě dlouho hledal v blátě, zda se z ní nevysypala nějaká mince."

Starý muž se dusil rozhořčením a strachem.

„Jak to může někdo říct!... Jak to může říct... takové lži, aby ocejchoval poctivého člověka! Jak to může říct!..."

Marně protestoval, nevěřili mu.

Byl konfrontován s panem Malandainem, který své tvrzení zopakoval a trval na něm. Hodinu si nadávali. Na jeho vlastní žádost prohledali mistra Hauchecornea. Nic u něj nenašli.

Konečně starosta, velmi na rozpacích, ho propustil s upozorněním, že to oznámí státnímu zastupitelství a požádá o pokyny.

Zpráva se roznesla. Když vyšel z radnice, obklopili starce, vyptávali se ho s vážnou nebo posměšnou zvědavostí, do níž však nevstupovalo žádné rozhořčení. A on začal vyprávět příběh o provázku. Nevěřili mu. Smáli se.

Šel, zastavován každým, zastavoval svoje známé, znova a znova začínal své vyprávění a své protesty, obracel kapsy naruby, aby dokázal, že u sebe nic nemá.

Říkali mu:

„Ty starý chytráku, jen jdi!"

A on se zlobil, mučil se, rozpalován horečkou, zoufalý, že mu nevěří, nevěda si rady, a pořád vyprávěl svůj příběh.

Přišla noc. Musel odejít. Vydal se na cestu se třemi sousedy, kterým ukázal místo, kde zvedl kus motouzu; a celou cestu mluvil o svém dobrodružství.

Večer udělal okruh po vesnici Bréauté, aby to řekl všem. Potkával jen samé nevěřící.

Celou noc z toho byl nemocen.

Druhý den kolem jedné odpoledne přinesl Marius Paumelle, čeledín z farmy mistra Bretona, hospodáře v Ymauville, peněženku i s obsahem mistru Houlbrèqueovi z Manneville.

Ten muž tvrdil, že skutečně nalezl tu věc na cestě; neuměl ale číst, přinesl ji proto domů a dal ji svému pánovi.

Zpráva se po okolí roznesla. Mistr Hauchecorne se o tom dozvěděl. Hned se vydal na obchůzku a začal vyprávět svůj příběh doplněný rozuzlením. Triumfoval.

„Co mě na tom bolelo," říkal, „ani tak není ta věc sama, chápete; ale ta lež. Nic nám tak neublíží, jako když se stanem terčem výčitek za lež."

Celý den mluvil o svém dobrodružství, vyprávěl ho na cestách lidem, kteří šli kolem, v hospodě lidem, kteří pili, při vycházení z kostela následující neděli. Zastavoval cizí lidi, aby jim ho pověděl. Teď byl klidný, a přece ho něco tížilo, aniž přesně věděl co. Vypadalo to, že si z něj při poslechu dělají legraci. Nevypadali přesvědčeně. Zdálo se mu, že za zády slyší řeči.

V úterý následujícího týdne se vydal na trh do Godervillu, puzen jedině potřebou vyprávět svou věc.

Malandain, stojící ve dveřích, se dal do smíchu, když ho viděl projít. Proč?

Oslovil jednoho statkáře z Criquetot, ten mu nedal domluvit a plácnuv ho dlaní do měkkých břicha, křikl mu do obličeje: „Starý chytrá-

ku, jen jdi!" Potom se otočil k němu zády.

Mistr Hauchecorne zůstal zaražen a stále více znepokojen. Proč mu říkali „starý chytráku"?

Když si sedl ke stolu v hospodě u Jourdaina, dal se znova do vysvětlování věci.

Jeden koňský handlíř z Montivilliers mu zavolal:

„Jdiž, jdiž, starý taktiku, znám já ten tvůj provázek!"

Hauchecorne zakoktal:

„Vždyť se ta péněženka našla!"

Ten druhý ale pokračoval:

„Mlč, dědku, jeden najde a druhej donese. Ani vidu ani slechu, zamotal jsi to pěkně."

Rolník zůstal dušen. Konečně pochopil. Byl obviňován, že nechal peněženku odnést přes jiného, přes komplice.

Chtěl protestovat. Celý stůl se dal do smíchu.

Nemohl dojíst a odešel uprostřed posměšků.

Vrátil se domů zahanben a rozhořčen, dušen vztekem, zmatkem, tím zdrcenější, že by s normandskou zchytralostí byl schopen udělat to, z čeho ho obviňovali, a dokonce se tím pochlubit jako dobrým kouskem. Jeho nevina mu matně vyvstávala jako něco nemožné dokázat, protože byl znám jako šibal. A cítil se zasažen v srdci nespravedlností podezření.

Pak začal znova vyprávět to dobrodružství, prodlužuje den po dni své vyprávění, přidávaje pokaždé nové důvody, energičtější protesty, slavnostnější přísahy, které si vymýšlel, které si připravoval v hodinách samoty, s myslí zaměřenou výhradně na příběh provázku. Věřili mu tím méně, čím komplikovanější byla jeho obhajoba a jemnější jeho argumentace.

„To jsou řeči lhářů," říkali za jeho zády.

Cítil to, hlodalo to v něm, vysiloval se marným úsilím.

Chřadl před očima.

Posměváčci si teď nechávali vyprávět „Provázek" pro zábavu, jako se nechává starému vojákovi vyprávět jeho bitva. Jeho mysl, zasažená do hloubky, slábla.

Koncem prosince ulehl.

Zemřel v prvních dnech ledna, a v blouznění smrtelného zápasu dotvrzoval svou nevinu, opakuje:

„Takovej malej provázek... malej provázek... tady, pane starosto, hle, tady je."

Můj strýc Jules

Panu Achillu Bénouvillovi.

Starý žebrák s bílou bradou nás poprosil o almužnu. Můj kamarád Josef Davranche mu dal sto sou. Byl jsem překvapen. Řekl mi:

„Ten chuďas mi připomněl příběh, který ti teď povím a jehož vzpomínka mě pronásleduje bez ustání. Tady je:

Naše rodina pocházela z Le Havru a bohatá nebyla. Vycházeli jsme a nic víc. Otec pracoval, vracel se z kanceláře pozdě a nevydělával mnoho. Měl jsem dvě sestry.

Matka se trápila tísní, ve které jsme žili, a často nacházela trpká slova pro manžela, zahalené a prohnané výčitky. Chudák měl pak takový pohyb, který mi lámal srdce. Projel si otevřenou dlaní čelo, jako by si otíral pot, který tam nebyl, a neodpovídal. Cítil jsem jeho bezmocnou bolest. Šetřilo se na všem; nikdy se nepřijala večeře, aby se nemusela oplácet; nákupy se dělaly zlevněné, zbytky z krámku. Sestry si šily šaty samy a vedly dlouhé spory o cenu stuhy, která stála patnáct centimů za metr. Naše obvyklá strava byla tučná polévka a hovězí upravované na všechny způsoby. Prý je to zdravé a vydatné; já bych byl raději něco jiného.

Byly mi dělány příšerné scény kvůli ztraceným knoflíkům a roztrženým kalhotám.

Ale každou neděli jsme chodili na náš okruh po přístavní hrázi v plné parádě. Otec v redingotu, s velkým kloboukem a v rukavicích podal matce rameno, matce vyparáděné jako loď o svátečním dnu. Sestry, které byly první hotové, čekaly na signál k odchodu; ale v posled-

ní chvíli se vždycky objevila nějaká zapomenutá skvrna na redingotu rodinného otce, kterou bylo nutno rychle smýt hadrem namočeným do benzinu.

Otec s velkým kloboukem na hlavě čekal v košili bez saka, dokud se operace nedokončila, zatímco matka pospíchala, nasadivši si krátkozraké brýle a stáhnuvši rukavice, aby je nezničila.

Vydávali jsme se na cestu s obřadností. Sestry šly vepředu, zavěšené do sebe. Byly v letech na vdávání, a ve městě se ukazovaly. Já jsem byl po levici matky, jejíž pravici si držel otec. A pamatuji si, jak slavnostně vypadali moji chudí rodiče při těch nedělních procházkách, strnulost jejich tváří, přísnost chůze. Postupovali vážným krokem, s tělem rovným, s nohama ztuhlýma, jako kdyby na jejich držení záviselo něco nesmírně důležitého.

A každou neděli, když viděl vplouvat velké lodě, které se vracely z neznámých a dalekých zemí, pronášel otec vždy stejná slova:

„Jo, kdyby tam byl Jules, to by bylo překvapení!"

Můj strýc Jules, otcův bratr, byl jedinou nadějí rodiny, poté co býval její hrůzou. Slyšel jsem o něm mluvit od dětství a připadalo mi, že bych ho poznal od prvního pohledu, tak důvěrně jsem si zvykl na myšlenku na něj. Znal jsem všechny podrobnosti jeho života až po den jeho odjezdu do Ameriky, i když o tomto období se mluvilo jen tiše.

Vedl prý nespořádaný život, to znamená, že projedl nějaké peníze, což je u chudých rodin ten nejhorší ze zločinů. U bohatých muž, který se baví, *dělá bláznoviny*. Je to, jak se s úsměvem říká, flamendr. U nuzných chlapec, který donutí rodiče ukrojit si z kapitálu, se stává špatným subjektem, ničemou, holomkem!

A to rozlišení je spravedlivé, přestože skutek je týž, neboť jedině důsledky určují závažnost činu.

Zkrátka strýc Jules citelně zmenšil dědictví, s kterým můj otec počítal; ostatně předtím projedl svůj díl do posledního sou.

Posadili ho na loď do Ameriky, jak se tehdy dělávalo, na obchodní plavidlo plující z Le Havru do New Yorku.

Jakmile byl tam, usadil se strýc Jules jako obchodník nevím s čím a brzy psal, že vydělává trochu peněz a doufá, že bude moct otci nahradit škodu, kterou mu způsobil. Ten dopis vyvolal v rodině hluboké pohnutí. Jules, který, jak se říká, nestál ani za vyhození, se najednou stal čestným mužem, chlapem se srdcem, pravým Davranchem, poctivým jako všichni Davranchové.

Jeden kapitán nám navíc řekl, že si pronajal velký krám a dělá významný obchod.

Druhý dopis o dva roky později zněl: „Můj drahý Filipe, píšu ti, abys neměl obavy o mé zdraví, které je dobré. Obchody jdou také dobře. Zítra se vydávám na dlouhou cestu do Jižní Ameriky. Možná budu několik let bez zpráv. Pokud ti nepíši, nedělej si starosti. Vrátím se do Le Havru, jakmile budu zajištěn. Doufám, že to nebude moc dlouho trvat a budeme spolu šťastně žít…"

Ten dopis se stal evangeliem rodiny. Předčítal se při každé příležitosti, ukazoval se každému.

Deset let totiž strýc Jules o sobě nedával vědět; ale otcova naděje rostla, jak plynul čas; a matka také často říkala:

„Až tu bude ten hodný Jules, naše situace se změní. To je mi někdo, kdo se uměl vymotat z problémů!"

A každou neděli, když se díval, jak od obzoru připlouvají velké černé parníky chrlící do nebe hady z kouře, otec opakoval svou věčnou větu:

„Jo, kdyby tam byl Jules, to by bylo překvapení!"

A téměř se čekalo, že ho uvidíme mávat kapesníkem a křičet:

„Hola! Filipe!"

Nastavěli jsme si tisíc plánů ohledně toho jistého návratu; dokonce jsme si měli, za strýcovy peníze, koupit malý venkovský domek neda-

leko Ingouville. Netvrdil bych, že otec v této věci už nezačal nějaká jednání.

Starší z mých sester měla tehdy dvacet osm let; druhé bylo dvacet šest. Nevdávaly se, a to pro všechny byl velký žal.

Konečně se nabídl nápadník pro tu druhou. Úředník, nebohatý, ale solidní. Vždy jsem byl přesvědčen, že dopis strýce Julese, ukázaný jednoho večera, ukončil mladíkovy pochyby a strhl jeho rozhodnutí.

Byl přijat s horlivostí, a bylo rozhodnuto, že po svatbě podnikne celá rodina společně malý výlet na Jersey.

Jersey je ideál cesty pro chudé lidi. Není daleko; přeplaví se moře paroplavidlem, a člověk je v cizí zemi, protože ten ostrůvek patří Angličanům. Takže Francouz si může za dvě hodiny plavby dopřát pohled na sousední národ u něho doma a studovat jeho zvyky, ostatně politováníhodné, zvyky toho ostrova pokrytého britskou vlajkou, jak říkají lidé mluvící prostě.

Ta cesta na Jersey se stala naší starostí, naším jediným očekáváním, naším ustavičným snem.

Konečně jsme vyjeli. Vidím to, jako by to bylo včera: paroplavidlo nabírající páru u granvillského nábřeží; můj otec, celý vzrušený, dohlížející na naložení našich tří zavazadel; moje matka úzkostlivá, zavěšená do neprovdané sestry, která se zdála ztracená od odjezdu té druhé jako kuře, které zbylo z vrhu samo; a za námi novomanželé, kteří pořád zůstávali vzadu, čímž jsem se často otáčel.

Loď hvízdla. Jsme na palubě, a loď, odpoutávajíc se od hráze, se vzdalovala po moři plochém jako deska zeleného mramoru. Dívali jsme se, jak nám břehy mizí, šťastní a hrdí jako všichni, kteří cestují jen zřídka.

Otec vypínal břicho pod redingotem, z něhož ještě ráno byly pečlivě smyty všechny skvrny, a šířil kolem sebe ten pach benzinu typický pro vycházkové dny, podle kterého jsem poznával neděle.

Náhle si všiml dvou elegantních dam, kterým dva pánové nabízeli ústřice. Starý otrhaný námořník otvíral řeznutím nože mušle a podával je pánům, kteří je potom nabízeli dámám. Jedly vybraným způsobem, přidržujíce lasturu nad jemným kapesníkem a předklánějíce ústa, aby neposkvrnily šaty. Pak krátkým rychlým pohybem vypily vodu a lasturu hodily do moře.

Otec se bezpochyby nechal okouzlit tím vybraným úkonem – jíst ústřice na plující lodi. Zdálo se mu to jako dobrý styl, vytříbený, nadřazený, a přistoupil k matce a mým sestrám s otázkou:

„Chcete, abych vám objednal pár ústřic?"

Matka váhala kvůli výdaji; ale mé dvě sestry hned souhlasily. Matka řekla rozmrzelým tónem:

„Bojím se, že by mi od toho bylo zle v žaludku. Objednej to jenom dětem, ale nepřeháněj, bylo by jim zle."

Pak se obrátila na mne a dodala:

„A pokud jde o Josefa, ten to nepotřebuje; kluky se nemají rozmazlovat."

Zůstal jsem tedy vedle matky, pokládaje to rozlišení za nespravedlivé. Očima jsem sledoval otce, jak slavnostně vedl obě dcery a zetě ke starému otrhanému námořníkovi.

Obě dámy právě odešly a otec sestrám ukazoval, jak se mají při jídle počínat, aby nenechaly vodu stéct; chtěl dokonce dát příklad, uchopil ústřici. Pokoušeje se napodobit dámy, hned si vylil všechnu tekutinu na redingot, a slyšel jsem, jak matka zabručela:

„Udělal by líp, kdyby se nehýbal."

Ale najednou se mi otec zdál znepokojen; poodešel pár kroků stranou, upřeně se zahleděl na svou rodinu natlačenou kolem loupače ústřic, a náhle přišel k nám. Zdál se mi hodně bledý, s nápadnýma očima. Řekl matce polohlasem:

„Je to neuvěřitelné, jak ten člověk, který otvírá ústřice, se podobá Julesovi."

Matka, zaražená, se zeptala:

„Kterému Julesovi?"

Otec pokračoval:

„No… mému bratrovi… Kdybych nevěděl, že je v dobrém postavení v Americe, myslel bych si, že to je on."

Matka, polekaná, zakoktala:

„Ty jsi blázen! Když přece dobře víš, že to není on, proč říkáš takovéhle nesmysly?"

Ale otec trval na svém:

„Zajdi se tam přece podívat, Klarino; mám raději, když se o tom přesvědčíš sama, vlastníma očima."

Zvedla se a šla za dcerami. Já jsem se také díval na toho muže. Byl starý, špinavý, celý zvrásněný, a neodvracel pohled od své práce.

Matka se vrátila. Zpozoroval jsem, že se třese. Řekla velmi rychle:

„Myslím, že je to on. Jdi se zeptat kapitána. Hlavně buď opatrný, aby nám ten darebák teď nespadl zpátky na krk!"

Otec se vzdálil, ale šel jsem za ním. Cítil jsem podivné pohnutí.

Kapitán, velký štíhlý pán s dlouhými licousy, se procházel po můstku důležitým krokem, jako by velel kurýrní lodi do Indie.

Otec k němu obřadně přistoupil a dotazoval se ho na jeho řemeslo za doprovodu lichotek:

„Jak velký je Jersey? Jeho produkce? Jeho obyvatelstvo? Jeho mravy? Jeho zvyky? Druh půdy? Atd. atd."

Člověk by řekl, že jde přinejmenším o Spojené státy americké.

Pak se mluvilo o plavidle, které nás neslo, o *Expressu*, pak se došlo k posádce. Otec konečně rozechvělým hlasem:

„Máte tam starého loupače ústřic, který se mi zdá dost zajímavý. Víte nějaké podrobnosti o tom muži?"

Kapitána, kterého tenhle rozhovor nakonec dráždil, odpověděl suše:

„To je takový starý francouzský vagabund, kterého jsem našel loni v Americe a dovezl zpátky do vlasti. Prý má v Le Havru příbuzné, ale nechce se k nim vrátit, protože jim dluží peníze. Jmenuje se Jules… Jules Darmanche nebo Darvanche, něco takového. Zdá se, že tam byl na chvíli bohatý, ale vidíte, k čemu dospěl teď."

Otec, který zbledl jak křída, vysoukal se zaškrceným hrdlem a zděšeným zrakem:

„Á! Á! velmi dobře… velmi dobře… Nijak mě to nepřekvapuje… Mnohokrát vám děkuji, kapitáne."

A odešel, zatímco se za ním námořník s údivem díval.

Vrátil se k matce tak zdeptán, že mu řekla:

„Posaď se, lidé si něčeho všimnou."

Padl na lavici koktajíc:

„Je to on, je to opravdu on!"

Pak se zeptal:

„Co uděláme?"

Rázně odpověděla:

„Musíme děti odvést. Protože Josef všechno ví, půjde pro ně. Hlavně musíme dávat pozor, aby náš zeť nic netušil."

Otec vypadal zdrcený. Zamumlal:

„Taková pohroma!"

Matka dodala, zcela najednou rozzuřená:

„Vždycky jsem si myslela, že z toho zloděje nic nebude a že nám spadne zpátky na záda! Jako by se dalo něco čekat od nějakého Davranche!…"

A otec si projel rukou čelo, jak to dělával pod manželčinými výčitkami.

Dodala:

„Dej teď peníze Josefovi, ať jde zaplatit ty ústřice. Chybělo by jen, kdyby nás ten žebrák poznal. To by na lodi udělalo pěkný dojem. Pojď-

me na druhý konec a zařiď to tak, aby se k nám ten člověk nepřibližoval!"

Zvedla se a oni se vzdálili, poté co mi dali minci sto sou.

Mé sestry, překvapené, čekaly na otce. Potvrdil jsem jim, že se maminka cítí trochu nedobře kvůli moři, a požádal jsem loupače ústřic:

„Kolik vám dlužíme, pane?"

Měl jsem chuť říct: strýčku.

Odpověděl:

„Dva franky padesát."

Podal jsem mu svých sto sou a on mi vrátil zpátky.

Díval jsem se na jeho ruku, chudou námořnickou ruku celou zvrásněnou, a díval jsem se mu do tváře, do staré a ubohé tváře, smutné, zdrcené, říkaje si:

„To je můj strýc, otcův bratr, můj strýc!"

Dal jsem mu deset sou spropitného. Děkoval mi:

„Bůh vám žehnej, mladý pane!"

S přízvukem chudáka, který přijímá almužnu. Pomyslel jsem si, že tam musel žebrat!

Mé sestry mě zděšeně pozorovaly, ohromené mojí štědrostí.

Když jsem vrátil otci dva franky, matka, překvapená, se zeptala:

„Bylo to za tři franky?... To není možné."

Pevným hlasem jsem prohlásil:

„Dal jsem deset sou spropitného."

Matka sebou trhla a podívala se mi do očí:

„Ty ses zbláznil! Dát deset sou tomu muži, tomu žebrákovi!..."

Zarazila se pod otcovým pohledem, který mířil na zetě.

Pak nastalo mlčení.

Před námi se na obzoru objevil fialový stín, který jako by vystupoval z moře. To byl Jersey.

Když jsme se blížili k přístavním hrázím, dostal jsem v srdci prudkou touhu uvidět ještě jednou strýce Julese, přistoupit k němu, říct

mu něco útěšného, něžného.

Ale protože už nikdo nejedl ústřice, zmizel, nejspíš sestoupil dolů do té zavápaného podpalubí, kde ten ubožák bydlel.

A vrátili jsme se lodí od Saint-Malo, abychom ho už nepotkali. Matka byla sžírána úzkostí.

Nikdy jsem už bratra svého otce nespatřil!

A proto mě někdy uvidíš dát sto sou vagabundovi."

Matka Divoška

Georgesovi Pouchetovi.

I

Nebyl jsem ve Virelogne už patnáct let. Vrátil jsem se tam na podzim na lov k svému příteli Servalovi, který konečně nechal znovu postavit svůj zámek, zbořený Prusy.

Měl jsem ten kraj nesmírně rád. Jsou místa na světě tak lahodná, že mají pro oči smyslné kouzlo. Milujeme je láskou tělesnou. My ostatní, které svádí země, si uchováváme něžné vzpomínky na jisté prameny, jisté lesy, jisté rybníky, jisté kopce, viděné často a dojímavé jako šťastné události. Někdy se myšlenka vrací k zákoutí lesa, k břehu, k sadu posypanému květy, viděnému jedinkrát za jasného dne, jenž nám zůstal v srdci jako ty obrazy žen potkaných na ulici za jarního rána, oděných do jasné a průzračné toalety, které nám v duši a v těle zanechávají neukojenou, nezapomenutelnou touhu, pocit štěstí, jež nás jen tak minulo.

Ve Virelogne jsem miloval celý ten kraj, posetý malými hájky a protkaný potůčky, které v půdě plynuly jako žíly, přinášející krev zemi. Chytali se v nich raci, pstruzi a úhoři! Božská blaženost! Místy se dalo koupat, a v tučné trávě, co rostla na břehu těch tenkých vodních stezek, se často nalezly sluky.

Šel jsem lehce jako koza, pozoruje své dva psy slídit přede mnou. Serval, sto metrů po mé pravici, procházel vojtěškové pole. Obešel jsem křoví, které tvoří hranici lesa u Saudres, a spatřil jsem rozvalenou chalupu.

Náhle jsem si ji vybavil, jak jsem ji viděl naposledy, roku tisíc osm set šedesát devět, uklizenou, oděnou vinnou révou, se slepicemi před dveřmi. Co může být smutnějšího než mrtvý dům, s kostrou dosud stojící, zpustošenou, zlověstnou?

Vzpomněl jsem si také, že mi v něm jednoho dne velké únavy dala jedna hodná žena vypít sklenici vína, a že mi tehdy Serval vyprávěl příběh těch, kdo tam bydleli. Otec, starý pytlák, byl zabit četníky. Syn, kterého jsem kdysi viděl, byl vysoký suchý chlapec, který také platil za divokého hubitele zvěře. Říkali jim Divoši.

Bylo to jméno, nebo přezdívka?

Zavolal jsem Servala. Přišel svým dlouhým chůdovitým krokem.

Zeptal jsem se:

„Co se stalo s těmi lidmi?"

A on mi vyprávěl toto dobrodružství.

II

Když byla vyhlášena válka, syn Divoch, kterému bylo tehdy třiatřicet, se dal naverbovat a nechal matku samotnou doma. Starou tolik nelitovali, protože se vědělo, že má peníze.

Zůstala tedy úplně sama v tomto osamoceném domě tak daleko od vesnice, na okraji lesa. Ostatně nebála se, byla ze stejného rodu jako její mužové, drsná stařena, vysoká a hubená, která se nesmála často a s níž se nežertovalo. Ženy z venkova se ostatně moc nesmějí. To je věc mužů! Mají duši smutnou a omezenou, protože vedou život bezútěšný a bez světla. Rolník se naučí trochu hlasité veselosti v hospodě, ale jeho družka zůstává vážná, s neustále přísným výrazem. Svaly jejich tváře se nenaučily pohybům smíchu.

Matka Divoška pokračovala ve svém obvyklém životě ve své chalupě, kterou brzy přikryly sněhy. Jednou týdně chodila do vesnice pro chleba a trochu masa; pak se vracela do své chatrče. Protože se mluvilo o vlcích, chodila s puškou přes rameno, se synovou puškou, zrezivělou, s pažbou ošoupanou od tření ruky; a byla divný pohled, ta velká

Divoška, trochu sehnutá, kráčející pomalými kroky po sněhu, hlaveň zbraně přesahovala černou pokrývku, která jí svírala hlavu a vězela její bílé vlasy, které nikdo nikdy neviděl.

Jednoho dne přišli Prusové. Rozdělili je po obyvatelích podle majetku a prostředků každého. Stařena, o níž bylo známo, že má peníze, dostala čtyři.

Byli to čtyři tlustí chlapci s plavým masem, s plavou bradou, s modrýma očima, kteří zůstávali tlustí přes všechny vysilující útrapy, co už vytrpěli, a hodní, i když byli v dobyté zemi. Sami u této staré ženy se k ní chovali plni ohleduplnosti, šetřili ji, jak jen mohli, od únavy a výdajů. Bylo je ráno vidět, všechny čtyři, jak si dělají toaletu kolem studny, v košili, jak si proudem vody v syrovém světle sněhů smáčejí bílé a růžové maso lidí ze Severu, zatímco matka Divoška chodila sem a tam a chystala polévku. Pak je bylo vidět, jak uklízejí kuchyni, utírají dlaždičky, štípou dříví, loupou brambory, perou prádlo a vykonávají všechny domácí práce jako čtyři hodní synové kolem své matky.

Ale stařena myslela ustavičně na toho svého, na svého velkého hubeňoura se zahnutým nosem, s hnědýma očima, se silným knírem, který mu tvořil na rtu val černých chlupů. Každý den se ptala každého z vojáků usazených u svého krbu:

„Víte, kam odjel francouzský pluk, dvacátý třetí polní? Můj kluk je tam."

Odpovídali: „Nén, nic nefít, moc nefít." A chápajíce její trápení a její starosti, oni, kteří měli své matky tam doma, prokazovali jí tisíc drobných laskavostí. Měla je ostatně docela ráda, své čtyři nepřátele; neboť rolníci sotva znají vlastenecké nenávisti; to patří jen vyšším vrstvám. Prostí lidé, ti, kteří platí nejvíce, protože jsou chudí a každé nové břemeno je drtí, ti, kteří jsou pobíjeni v masách, kteří tvoří pravé maso pro děla, protože jsou v počtu, ti, kteří konečně nejkrutěji trpí strašlivými útrapami války, protože jsou nejslabší a nejméně odolní, sotva chápou tyto bojové horlivosti, tuto podrážděnou otázku cti a ty údajné

politické kombinace, jež za šest měsíců vyčerpají dva národy, vítězný i poražený.

V kraji se o Němcích matky Divošky říkalo:

„Tihle čtyři si našli pěkný nocleh."

Jednoho rána, když byla stará žena doma sama, zahlédla v dáli na pláni muže, který se blížil k jejímu obydlí. Brzy ho poznala, byl to doručovatel pěšák, pověřený roznášením dopisů. Podal jí složený papír a ona vytáhla z pouzdra brýle, kterých používala k šití; pak četla:

„Paní Divošková, posílám vám tímto dopisem smutnou zprávu. Váš kluk Viktor byl včera zabit dělovou koulí, která ho vlastně rozsekla ve dví. Byl jsem úplně vedle, protože jsme byli v jedné rotě vedle sebe a mluvil o vás, abych vás v den neštěstí uvědomil, kdyby ho potkalo zlé.

Z kapsy jsem mu vzal hodinky, abych vám je po skončení války přinesl.

Zdravím vás přátelsky.

CÉSAIRE RIVOT, Vojín druhé třídy u třiadvacátého polního pluku."

Dopis byl datován před třemi týdny.

Neplakala. Zůstala nehybná, tak sražená, strnulá, že ještě ani netrpěla. Myslela si: „Tak už je Viktor mrtvej." Pak jí ponenáhlu vystoupaly slzy do očí a bolest zaplavila srdce. Myšlenky přicházely jedna po druhé, hrozné, mučivé. Už nikdy ho neobejme, svého chlapce, svého velkého, nikdy víc! Četníci zabili otce, Prusové zabili syna... Byl rozseknut ve dví dělovou koulí. A zdálo se jí, že tu věc vidí, tu příšernou věc: hlavu padající, s otevřenýma očima, zatímco si žvýkal cíp svého mohutného knír u, jak to dělával v hodinách hněvu.

Co s jeho tělem potom udělali? Kdyby jí ho byli aspoň vrátili, jejího chlapce, tak jak jí vrátili muže, s kulkou uprostřed čela?

Ale uslyšela hlasy. To se Prusové vraceli z vesnice. Rychle schovala dopis do kapsy a klidně je přijala s obvyklým obličejem, protože měla čas si dobře utřít oči.

Všichni čtyři se smáli, nadšení, protože nesli pěkného králíka, bezpochyby ukradeného, a dávali stařeně znamení, že se budou jíst dobré věci.

Hned se dala do práce, aby připravila oběd; ale když přišlo na to zabít králíka, srdce ji opustilo. A nebyl to přece první! Jeden z vojáků ho omráčil úderem pěsti za uši.

Když bylo zvíře mrtvé, vytáhla červené tělo z kůže; ale pohled na krev, se kterou manipulovala, která jí pokrývala ruce, na teplou krev, kterou cítila chladnout a srážet se, ji nutil třást se od hlavy k patě; a pořád viděla svého velkého rozseknutého ve dví a také celého rudého jako to zvíře, které ještě sebou cukalo.

Sedla si ke stolu se svými Prusy, ale nemohla jíst, ani sousto. Pozřeli králíka, aniž se o ni starali. Dívala se po nich úkosem, nemluvila, zrál v ní nápad, a tvář měla tak nehnutou, že si ničeho nevšimli.

Náhle se zeptala: „Já ani neznám vaše jména, a máme tu bejt měsíc spolu." Nikoli bez obtíží pochopili, co chce, a řekli jí svá jména. To jí nestačilo; nechala si je napsat na papír, s adresou jejich rodin, a znovu posadivši si brýle na velký nos, prohlížela to neznámé písmo, pak list složila a dala si ho do kapsy, přes dopis, který jí oznamoval smrt jejího syna.

Když oběd skončil, řekla mužům:

„Budu pro vás pracovat."

A začala vynášet seno do podkroví, kde spali.

Divili se té práci; vysvětlila jim, že jim nebude tak zima; a pomáhali jí. Rovnali otepi až ke slaměné střeše; udělali si tak jakousi velkou komnatu se čtyřmi zdmi z pícniny, teplou a provoněnou, kde by báječně spali.

K večeři jeden z nich s obavami pozoroval, že matka Divoška pořád nejí. Prohlásila, že má křeče. Pak založila velký oheň, aby se zahřála, a čtyři Němci vylezli do své ložnice po žebříku, který jim každý večer sloužil.

Jakmile se padací dveře zavřely, stařena odstranila žebřík, pak bez hluku otevřela venkovní dveře a vrátila se pro otepi slámy, kterými naplnila kuchyni. Chodila bosa po sněhu, tak tiše, že nebylo nic slyšet. Čas od času poslouchala zvučné a nepravidelné chrápání čtyř spících vojáků.

Když uznala, že její přípravy jsou dostatečné, hodila do ohniště jednu z otepí, a když vzplanula, rozházela ji po ostatních, pak zase vyšla ven a dívala se.

Prudký jas v několika vteřinách osvětlil celý vnitřek chalupy, pak to byl děsivý žár, obrovská rozpálená pec, jejíž záře šlehala úzkým oknem a vrhala na sníh oslňující paprsek.

Pak se z vršku domu vznesl mohutný výkřik, pak to byla vřava lidských skučení, trhavých výzev úzkosti a hrůzy. Pak, když se padací dveře uvnitř zřítily, vír ohně se vrhl do podkroví, propálil slaměnou střechu, vystoupil do nebe jako obrovský plamen pochodně; a celá chalupa plála.

Uvnitř už nebylo slyšet nic než praskání požáru, trhání zdí, řícení trámů. Náhle se zřítila střecha a hořící kostra domu vyvrhla do vzduchu, uprostřed oblaku kouře, obrovský chochol jisker.

Krajina, bílá, osvětlená ohněm, se leskla jako plátno stříbra zbarveného do červena.

V dáli se rozezněl zvon.

Stará Divoška stála před svým zničeným obydlím ozbrojena svou puškou, synovou puškou, pro případ, že by někdo z těch mužů unikl.

Když viděla, že je po všem, vhodila zbraň do žáru. Zazněl výstřel.

Přicházeli lidé, rolníci, Prusové.

Ženu našli sedět na pařezu, klidnou a spokojenou.

Německý důstojník, který mluvil francouzsky jako syn Francie, se jí zeptal:

„Kde jsou vaši vojáci?"

Natáhla svou hubenou paži k rudé hromadě hasnoucího požáru a silným hlasem odpověděla:

„Tam uvnitř!"

Tlačili se kolem ní. Prus se zeptal:

„Jak oheň vzplanul?"

Pronesla:

„To já jsem ho založila."

Nevěřili jí, mysleli si, že ji ta pohroma najednou zbavila rozumu. Když ji tedy všichni obklopili a poslouchali, vylíčila celou věc od začátku do konce, od příchodu dopisu až po poslední výkřik mužů upálených s jejím domem. Nezapomněla jediný detail toho, co cítila, ani toho, co udělala.

Když skončila, vytáhla z kapsy dva papíry, a aby je rozeznala v posledních záblescích ohně, znovu si nasadila brýle, pak pronesla, ukazujíc na jeden: „Tohle, to je o Viktorově smrti." Ukazujíc na druhý, dodala, a trhnutím hlavy mířila na rudé rozvaliny: „Tohle, to jsou jejich jména, aby se mohlo napsat jejich rodinám." Klidně podala bílý list důstojníkovi, který ji držel za ramena, a pokračovala:

„Napíšete, jak se to stalo, a řeknete jejich rodičům, že jsem to byla já, kdo to udělal, Viktorie Simonová, Divoška! Nezapomeňte."

Důstojník křičel rozkazy německy. Chytli ji, hodili ji proti dosud teplým zdem jejího obydlí. Pak se dvanáct mužů rychle rozestavilo proti ní na dvacet metrů. Nehýbala se. Pochopila; čekala.

Zazněl rozkaz, následovaný bezprostředně dlouhou salvou. Jeden opožděný výstřel vyšel sám, po ostatních.

Stařena nespadla. Sesula se, jako by jí někdo podkosil nohy.

Pruský důstojník přistoupil. Byla téměř rozseknutá ve dví a v křečovitě sevřené ruce držela svůj dopis zbrocený krví.

Můj přítel Serval dodal:

„Z odvety Němci zničili zámek v kraji, který patřil mně."

Já jsem myslel na matky těch čtyř mírných chlapců spálených tam uvnitř; a na strašlivý heroismus této jiné matky, zastřelené u této zdi.

A sebral jsem malý kámen, dosud zčernalý ohněm.

Milion

Byla to skromná úřednická domácnost. Manžel, úředník ministerstva, pořádný a pečlivý, přesně plnil své povinnosti. Jmenoval se Leopold Bonin. Byl to drobný mladý muž, který si o všem myslel to, co se o tom myslet mělo. Vychovaný nábožensky stával se méně věřícím od chvíle, kdy republika směřovala k odluce církve od státu. Rád nahlas prohlašoval v chodbách svého ministerstva: „Já jsem věřící, dokonce velmi věřící, ale věřící v Bohu; nejsem klerikál." Především si zakládal na tom, že je čestný muž, a hlásal to s rukou na prsou. Opravdu byl čestný muž v tom nejvšednějším smyslu toho slova. Chodil přesně včas, odcházel včas, nikdy se nepoflakoval a vždy působil velmi přímo v „otázkách peněz". Oženil se s dcerou chudého kolegy, jehož sestra ale byla bohatá o milion, protože se provdala z lásky. Děti neměla, což bylo pro ni zdrojem zoufalství, a své jmění tudíž mohla odkázat jen své neteři.

To dědictví bylo myšlenkou celé rodiny. Vznášelo se nad domem, vznášelo se nad celým ministerstvem; všichni věděli, že „Boninovi budou mít milion".

Mladí manželé také neměli děti, ale moc o ně nestáli, žili klidně ve své úzké a mírné počestnosti. Byt měli čistý, uklizený, dřímavý, protože byli ve všem klidní a uměření; a mysleli si, že by jim dítě narušilo život, domácnost a klid.

Nedělali nic proto, aby zůstali bez potomstva; ale protože jim nebe žádné neposlalo, tím lépe.

Teta s milionem je kvůli jejich bezdětnosti litovala a dávala jim rady, jak toho zbavit. Sama kdysi bez úspěchu vyzkoušela tisíc praktik odhalených přítelkyněmi nebo chiromantkami; od doby, kdy už sama nebyla v plodném věku, se jí doneslo tisíc dalších prostředků, které považovala za neomylné, a byla zoufalá, že na nich nemůže sama vyzkoušet, zato se zarputile snažila je vnutit synovcovi s neteří a každou chvíli opakovala: „Tak co, vyzkoušeli jste, co jsem vám doporučovala tuhle?"

Zemřela. V srdcích obou mladých lidí byla jedna z těch tajných radostí, které se zahalují do smutku jak před sebou samými, tak před ostatními. Svědomí se halí do černé, ale duše se chvěje blažeností.

Dozvěděli se, že u notáře je uložená závěť. Běželi tam hned po vyjití z kostela.

Teta věrná utkvělé myšlence celého svého života odkazovala svůj milion jejich prvorozenému, s doživotním užíváním rodičů do jejich smrti. Pokud by mladí manželé neměli dědice do tří let, celé jmění by připadlo chudým.

Byli ohromeni, jako by do nich uhodil blesk. Manžel onemocněl a týden nešel do kanceláře. Když se zotavil, slíbil si energicky, že bude otcem.

Šest měsíců se o to zarputile snažil, až z něho zbyl jen stín. Vybavoval si teď všechny tetiny rady a svědomitě je uplatňoval, ale marně. Jeho zoufalá vůle mu dávala umělou sílu, která se mu málem stala osudnou.

Chudokrevnost ho sžírala; obávali se tuberkulózy. Lékař, kterého se poradil, ho vyděsil a přiměl ho vrátit se k pokojnému životu, dokonce ještě pokojnějšímu než dřív, s posilující stravou.

Po ministerstvu kolovaly veselé řeči; všichni věděli o zklamání ze závěti a všechny oddělení si tropily žerty z toho pověstného „milióno-vého úderu". Jedni dávali Boninovi rozpustilé rady; druzí se nestoudně nabízeli, že požadovanou podmínku splní za něho. Zvlášť jeden vysoký

mládenec, který prošel za strašlivého požitkáře a jehož milostné dobrodružství byly po všech kancelářích pověstné, Bonina pronásledoval narážkami a oplzlými vtipy; chlubil se, že do dvaceti minut mu zajistí dědictví.

Leopold Bonin se jednoho dne rozzlobil, prudce vstal s perem za uchem a vmetl mu urážku: „Pane, jste hanebník; kdybych nerespektoval sám sebe, plivl bych vám do obličeje."

Byli posláni svědci, celé ministerstvo kvůli tomu vřelo tři dny. Na chodbách člověk nepotkal nikoho jiného než je, jak si předávají protokoly a stanoviska k té věci. Nakonec čtyři delegáti jednomyslně přijali formulaci, kterou oba zúčastnění přijali, a před přednostou oddělení si vážně vyměnili pozdrav a stisk ruky s koktavou omluvou.

V měsíci, který následoval, se zdravili se strojenou obřadností a dobře vychovanou úctou jako soupeři, kteří se ocitli tváří v tvář. Potom jednoho dne, když se střetli v zatáčce chodby, pan Bonin se důstojně a horlivě zeptal: „Nedělal jsem vám zle, pane?" Druhý odpověděl: „Vůbec ne, pane."

Od té chvíle považovali za slušné prohodit při setkání pár slov. Potom byli pomalu důvěrnější; zvykli si jeden na druhého, pochopili se, vážili se jako lidé, kteří se dřív neznali, a stali se nerozlučnými.

Jenže Leopold byl v manželství nešťastný. Žena ho štvala jízlivými narážkami, mučila ho dvojsmysly. A čas plynul; už uplynul rok od tetiny smrti. Dědictví se zdálo ztracené.

Paní Boninová říkala, když si sedala ke stolu: „Máme k večeři málo; kdybychom byli bohatí, bylo by to jiné."

Když Leopold odcházel do kanceláře, paní Boninová mu podávala hůl a říkala: „Kdybychom měli padesát tisíc liber renty, nemusel bys se tam dřít, pane písálku."

Když paní Boninová za deštivého dne chtěla vyjít ven, mručela: „Kdyby člověk měl kočár, nemusel by se v takovém počasí špinit."

Nakonec každou hodinu a při každé příležitosti jako by vyčítala manželovi něco hanebného a činila ho jediným viníkem, jediným odpovědným za ztrátu toho jmění.

Rozčilen z toho ji nakonec zavedl k velikému lékaři, který po dlouhé konzultaci žádný ortel nevyřkl a prohlásil, že nic nevidí; že se takový případ vyskytuje dost často; že s tělem je to jako s duchem; že vida tolik manželství rozbitých kvůli neslučitelnosti nálad, není divu, že jiná jsou neplodná kvůli tělesné neslučitelnosti. Stálo to čtyřicet franků.

Uplynul rok, mezi manželi vypukla válka, válka neustávající, zarputilá, jakási strašlivá nenávist. A paní Boninová bez ustání opakovala: „To je přece neštěstí, přijít o jmění, protože jsem si vzala blbce!" Nebo: „Když si pomyslím, že kdybych narazila na jiného muže, dnes bych měla padesát tisíc liber renty!" Nebo: „Jsou lidé, kteří ti pořád v životě překážejí. Všechno pokazí."

Večeře, hlavně pak návštěvy večer, se stávaly nesnesitelnými. Nevědouc si rady, Leopold jednoho večera v obavě ze strašlivé scény doma přivedl s sebou přítele Frédérica Morela, s nímž se málem bil v souboji. Morel byl brzy přítel domu, poradce, kterého oba manželé poslouchali.

Zbývalo už jen šest měsíců do uplynutí lhůty, po níž by milion připadl chudým; a Leopold postupně měnil tón vůči manželce, sám se stával útočným, bodal ji temnými narážkami, mluvil tajuplně o ženách úředníků, které svému manželovi vylepšily postavení.

Čas od času vyprávěl nějaký příběh o překvapivém povýšení, které potkalo některého kolegu. „Malý Ravinot, který byl před pěti lety výpomocným úředníkem, byl právě jmenován zástupcem šéfa." Paní Boninová prohodila: „Ty by sis to tak zařídit neuměl."

Leopold tedy pokrčil rameny. „Vždyť nedělá víc než ostatní. Má chytrou manželku, nic jiného. Dovedla se zalíbit přednostovi oddělení a ta dostane, co chce. V životě se člověk musí umět zařídit, aby ho okolnosti neošidily."

Co tím vlastně myslel? Co z toho pochopila ona? Co se stalo? Oba měli kalendář a odškrtávali dny, které je dělily od osudného termínu; a každý týden cítili, jak je zachvacuje šílenství, zoufalá zuřivost, bezmocné rozčilení s takovým zoufalstvím, že by byli schopni zločinu, kdyby bylo třeba.

A tu najednou jednoho rána paní Boninová s očima zářícíma a celou tváří jakoby ozářenou položila obě ruce manželovi na ramena, pohlédla mu až do duše pevným, radostným zrakem a tiše pronesla: „Myslím, že čekám dítě." Jeho srdce dostalo takový náraz, že málem padl na záda; a najednou chytil ženu do náručí, nepříčetně ji líbal, posadil si ji na kolena, znovu ji sevřel jako zbožňované dítě, podlehl dojetí a plakal, vzlykal.

Dva měsíce nato už neměl pochyb. Vedl ji k lékaři, aby její stav potvrdil, a odnesl potvrzení k notáři, který měl v úschově závěť.

Právník prohlásil, že od chvíle, kdy dítě existuje, ať už narozené nebo ještě ne, sklání se před tím a odloží výkon závěti do konce těhotenství.

Narodil se chlapec, kterého pojmenovali Dieudonné – „Bohem daný" – na památku toho, co se dřív praktikovalo v královských rodinách.

Byli bohatí.

A tak jednoho večera, když se pan Bonin vracel domů, kde měl večeřet jeho přítel Frédéric Morel, mu žena prostým tónem řekla: „Právě jsem našeho přítele Frédérika požádala, aby už nikdy nevkročil k nám do bytu, choval se ke mně nemístně." Vteřinku se na ni zadíval s vděčným úsměvem v oku, pak otevřel náruč; vrhla se mu do ní a objímali se dlouho, dlouho jako dva hodní manžílkové, velmi něžní, velmi sjednocení, velmi počestní.

A měli byste slyšet paní Boninovou mluvit o ženách, které zbloudily z lásky, a o těch, které vrh srdce uvrhl do nevěry.

Strach

Po večeři jsme se vrátili na palubu. Před námi se Středozemní moře po celém povrchu ani nezachvělo; velký klidný měsíc po něm kreslil moire. Rozlehlá loď klouzala, chrlila na oblohu, která se zdála posetá hvězdami, hustého hada černého kouře; a za námi voda, celá bílá, vířená rychlým průjezdem těžkého plavidla, tlučená vrtulí, pěnila, zdála se svíjet, pohybovala tolika třpyty, že by člověk řekl, že vře měsíční světlo.

Byli jsme tu, šest nebo osm, mlčeli jsme a obdivovali s očima obrácenýma k vzdálené Africe, kam jsme pluli. Kapitán, který uprostřed nás kouřil doutník, náhle navázal na rozhovor od večeře.

„Ano, ten den jsem měl strach. Má loď zůstala šest hodin s tou skálou v břiše a byla bita mořem. Naštěstí nás k večeru posbírala jedna anglická uhelnická loď, která nás spatřila."

A tu vysoký muž s osmahlým obličejem, vážného vzezření, jeden z těch mužů, u nichž cítíte, že procestovali dlouhé neznámé kraje uprostřed nikdy nekončících nebezpečí, a jejichž klidné oko jako by v své hloubce uchovávalo něco z podivných krajin, které viděl; jeden z těch mužů, o nichž tušíte, že jsou zakalení v odvaze, promluvil poprvé:

„Říkáte, kapitáne, že jste měl strach; já tomu nevěřím. Pletete se ve slově i v pocitu, který jste zažil. Energický muž před blízkým nebezpečím strach nemá. Je pohnutý, rozrušený, úzkostný; ale strach, to je něco jiného."

Kapitán se smíchem pokračoval:

„Hrome! Já vám říkám, že jsem měl strach, já."

A muž s bronzovou pletí pronesl pomalým hlasem:

„Dovolte, abych to vysvětlil! Strach – a i ti nejodvážnější muži mohou mít strach – je něco strašlivého, odporný pocit, jakési rozkládání duše, hrozná křeč myšlenky a srdce, při jehož pouhé vzpomínce vám běhá mráz úzkosti po zádech. Jenže to se nestává, když je člověk statečný, ani před útokem, ani před nevyhnutelnou smrtí, ani před žádnými známými formami nebezpečí: děje se to za určitých neobvyklých okolností, pod určitými tajemnými vlivy, tváří v tvář nejasným hrozbám. Pravý strach je něco jako připomínka fantastických hrůz dávných časů. Muž, který věří v přízraky a který si myslí, že vidí v noci přízrak, musí zažít strach v celé jeho strašlivé hrůze.

Já jsem strach poznal za bílého dne, asi před deseti lety. Pocítil jsem ho zase loni v zimě, jedné prosincové noci.

A přitom jsem zažil nejedno nebezpečí, nejedno dobrodružství, které se zdálo smrtelné. Často jsem bojoval. Zloději mě nechali ležet jako mrtvého. Byl jsem jako povstalec odsouzen k oběšení v Americe a vhozen do moře z paluby lodi u čínských břehů. Pokaždé jsem se cítil ztracen a hned jsem se s tím smířil, bez pohnutí a dokonce bez lítosti.

Ale strach, to není ono.

Předtuchu jsem o něm měl v Africe. A přitom je dcerou severu; slunce ho rozptyluje jako mlhu. Dobře si to zapište, pánové. U Orientálů život za nic nestojí; člověk je okamžitě odevzdán; noci jsou jasné a bez pověstí, duše stejně prázdné těch temných neklidů, které obchází mozky v chladných zemích. Na Východě se dá poznat panika, ale strach se tam nezná.

Takže! Tady je, co se mi stalo na té africké půdě:

Procházel jsem velké duny na jih od Ouarglay. Je to jeden z nejpodivnějších krajů světa. Znáte písek rovný a hladký nekonečných pláží oceánu. Takže! Představte si sám oceán, který se stal pískem upro-

střed vichřice; představte si mlčenlivou bouři nehybných vln v žlutém prachu. Jsou vysoké jako hory, ty nestejné, různé vlny, zvednuté úplně jako rozpoutané vody, ale ještě větší a žíhané jako hedvábný moire. Na tomhle zuřivém, němém a nehybném moři sžíravé slunce jihu vylévá svůj neúprosný, přímý plamen. Musíte šplhat po těchhle vlnách popela ze zlata, zase sestupovat, zase šplhat, šplhat bez ustání, bez odpočinku a bez stínu. Koně chrchlají, zapadají až po kolena a sjíždějí dolů po druhém svahu překvapivých kopců.

Byli jsme dva přátelé, následováni osmi spahii a čtyřmi velbloudy s jejich velbloudáři. Už jsme nemluvili, zmoženi vedrem, únavou, vyschlí žízní jako ta rozpálená poušť. Náhle jeden z těch mužů vydal jakýsi výkřik; všichni se zastavili; a my zůstali nehybní, překvapeni nevysvětlitelným jevem známým cestovatelům v těchhle ztracených krajích.

Někde nablízku, ve směru, který nebylo možné určit, bil bubínek, tajemný bubínek dun; bil zřetelně, chvílemi hlasitěji, chvílemi tišeji, přestával a zase navazoval své fantastické bubnování.

Arabové, vyděšení, se na sebe dívali; a jeden řekl svým jazykem: „Smrt je nad námi." A tu najednou můj druh, můj přítel, skoro můj bratr, padl z koně hlavou napřed, zasažen úpalem.

A dvě hodiny, zatímco jsem se marně snažil ho zachránit, mi ten nepopadnutelný bubínek plnil ucho svým monotónním, přerývaným a nepochopitelným zvukem; a já cítil, jak mi do kostí leze strach, pravý strach, odporný strach, tváří v tvář té milované mrtvole, v té díře zapálené sluncem mezi čtyřmi horami písku, zatímco neznámá ozvěna nám, dvě stě mil od každé francouzské vesnice, vrhala rychlý tlukot bubínku.

Toho dne jsem pochopil, co to je mít strach; ještě líp jsem to pochopil jindy…"

Kapitán vypravěče přerušil:

„Promiňte, pane, ale ten bubínek? Co to bylo?"

Cestovatel odpověděl:

„Nevím. Nikdo neví. Důstojníci, kteří jsou tím zvláštním zvukem často překvapeni, ho obvykle připisují ozvěně zvětšené, znásobené, nesmírně nafouklé zvlněním dun, krupobití písečných zrnek unášených větrem, které naráží do trsu suché trávy; vždycky se totiž pozorovalo, že se ten jev vyskytuje v blízkosti malých rostlin spálených sluncem a tvrdých jako pergamen.

Ten bubínek by tedy nebyl nic jiného než jakýsi zvukový přelud. To je všechno. Ale to jsem se dozvěděl až později.

Přicházím k svému druhému zážitku.

Bylo to loni v zimě, v jednom lese na severovýchodě Francie. Noc přišla o dvě hodiny dřív, tak byla obloha ponurá. Měl jsem průvodce venkovana, který kráčel vedle mě po úzké pěšině pod klenbou jedlí, z nichž rozzuřený vítr vyvolával strašlivé skučení. Mezi vrcholky jsem viděl, jak běží zmatené mraky, zoufalé mraky, které jako by prchaly před nějakou hrůzou. Občas v obrovském poryvu se celý les skláněl ve stejném směru s utrpěným úpěním; a mne přepadávala zima navzdory rychlému kroku a těžkému oděvu.

Měli jsme povečeřet a přespat u jednoho lesního hajného, jehož dům už nebyl od nás daleko. Šel jsem tam lovit.

Můj průvodce občas pozvedl oči a mumlal: „Smutné počasí!" Potom mi vyprávěl o lidech, k nimž jsme šli. Otec před dvěma lety zabil pytláka a od té doby se zdál být ponurý, jako posedlý vzpomínkou. Oba jeho synové, ženatí, žili u něho.

Tma byla hluboká. Neviděl jsem nic před sebou ani kolem sebe, a všechny větve stromů do sebe narážely a plnily noc neustávajícím šumem. Konečně jsem spatřil světlo a brzy můj druh zabouchal na dveře. Odpověděly nám pronikavé výkřiky žen. Potom mužský hlas, přiškrcený, zeptal se: „Kdo je tam?" Můj průvodce se jmenoval. Vstoupili jsme. Byl to nezapomenutelný obraz.

Starý muž s bílými vlasy, s šíleným zrakem, s nabitou puškou v ruce nás čekal uprostřed kuchyně, zatímco dva vysocí chlapi ozbrojení sekerami hlídali dveře. Rozeznal jsem v temných koutech dvě ženy na kolenou, s tváří přitištěnou ke zdi.

Vysvětlili jsme se. Starý postavil pušku ke zdi a nařídil připravit mi pokoj; potom, protože se ženy nehýbaly, mi náhle řekl:

„Víte, pane, zabil jsem jednoho muže, dnes v noci jsou to dva roky. Loni se vrátil mě volat. Čekám ho zas dnes večer."

Potom dodal tónem, který mě přiměl se usmát:

„Takže nejsme v klidu."

Uklidňoval jsem ho, jak jsem mohl, šťastný, že jsem přišel zrovna tenhle večer a že můžu být svědkem téhle pověrčivé hrůzy. Vyprávěl jsem příběhy a víceméně se mi podařilo všechny trochu uklidnit.

U krbu starý skoro slepý pes s dlouhými vousy, jeden z těch psů, kteří připomínají lidi, které znáte, spal s čenichem v tlapách.

Venku se zběsilá bouře tloukla do malého domu, a úzkou tabulkou, jakýmsi špehýrem umístěným blízko dveří, jsem najednou při světle velkých blesků viděl spleť stromů cloumaných větrem.

Přes všechny své snahy jsem cítil, že tyhle lidi drží hluboká hrůza, a pokaždé, když jsem přestal mluvit, všichni poslouchali do daleka. Omrzel jsem si přihlížet těm hloupým strachům a chystal jsem se poprosit, abych si směl jít lehnout, když starý hajný najednou vyskočil ze své židle, znovu popadl pušku a koktal hlasem bez sebe: „Je tady! Je tady! Já ho slyším!" Obě ženy znovu padly na kolena do svých koutů a schovávaly si tváře; a synové znovu vzali sekery. Chystal jsem se je zase pokusit uklidnit, když se najednou spící pes probudil, zvedl hlavu, natáhl krk, podíval se k ohni svým skoro vyhaslým zrakem, a vydal jeden z těch zlověstných výyvů, které cestovatele večer na venkově zamrazí. Všechny oči se obrátily k němu; teď zůstal nehybný, zpřímený na tlapách, jako posedlý viděním, a začal zase vyt na něco neviditelného, neznámého, bezpochyby strašlivého, protože mu srst stála všude

na konci. Hajný zbledl a vykřikl: „Větří ho! Větří ho! Byl tady, když jsem ho zabil." A obě ženy bez sebe se spolu daly do vytí se psem.

Přes všechen svůj odpor mi mráz běžel mezi lopatkami. Ta vidina zvířete v tomhle místě, v tuhle hodinu, uprostřed těch zoufalých lidí byla děsivá na pohled.

Pak hodinu pes vyl, aniž hnul z místa; vyl jako v úzkosti ze snu; a strach, ten strašlivý strach do mě vstupoval; strach z čeho? Vím to snad? Byl to prostě strach, nic víc.

Zůstávali jsme nehybní, bledí, v očekávání nějaké strašlivé události, s napjatým sluchem, s bušícím srdcem, otřeseni při sebemenším zvuku. A pes začal obcházet kolem místnosti, očichával stěny a stále vyl. Tohle zvíře nás přivádělo k šílenství! Tak venkovan, který mě přivedl, se na něho v jakémsi záchvatu zuřivé hrůzy vrhl, otevřel dveře do malého dvora a vyhodil zvíře ven.

Okamžitě ztichl; a my jsme zůstali ponořeni v tichu ještě strašnějším. A najednou jsme všichni dohromady sebou cukli: nějaká bytost klouzala podél vnější zdi směrem k lesu; pak přešla kolem dveří, jako by na ně váhavou rukou osahávala; pak jsme dvě minuty neslyšeli nic a ty dvě minuty z nás udělaly nepříčetné; pak se vrátila, stále se otírala o zeď; a lehce škrábala, jako by to dělalo dítě nehtem; pak najednou se u tabulky špehýru objevila hlava, bílá hlava se svítícími očima jako šelmí. A z jejích úst vyšel zvuk, nezřetelný zvuk, žalostné mumlání.

A v kuchyni vybuchla strašná rána. Starý hajný vystřelil. A synové se okamžitě vrhli, zahradili špehýr tím, že postavili velký stůl, který opřeli o kredenc.

A přísahám vám, že při prasknutí výstřelu, který jsem nečekal, jsem pocítil takovou úzkost srdce, duše i těla, že jsem se cítil omdlít, připraven zemřít strachem.

Zůstali jsme tam až do úsvitu, neschopni se hnout, říct slovo, strnulí v nevýslovném zděšení.

Dveře jsme se odvážili odbarikádovat, teprve když jsme štěrbinou ve stříšce zahlédli tenký paprsek dne.

U paty zdi, u dveří, ležel starý pes s čelistí roztříštěnou kulkou.

Vyšel z dvora tím, že si pod ohradou vyhrabal díru.

Muž se snědou tváří zmlkl; potom dodal:

„Té noci jsem přitom nebyl v žádném nebezpečí; ale raději bych znovu prošel všemi hodinami, v nichž jsem čelil nejstrašnějším nebezpečím, než tu jedinou minutu výstřelu na vousatou hlavu ve špehýru."

Na moři

Nedávno jsme v novinách četli tyto řádky:

„BOULOGNE-SUR-MER, 22. ledna. – Píší nám:

Hrozné neštěstí vrhlo zděšení mezi naše pobřežní obyvatelstvo, které už tak dva roky tolik zkouší. Rybářská loď, které velel kormidelník Javel, přijíždějíc do přístavu byla odhozena na západ a roztříštila se na skalách vlnolamu.

Navzdory snahám záchranné lodi a lan vystřelených pomocí pušky s úvazným lanem zahynuli čtyři muži a plavčík.

Nepříznivé počasí pokračuje. Obáváme se nových neštěstí."

Kdo je ten kormidelník Javel? Je to bratr toho jednorukého?

Pokud ten nebohý muž, kterého převalila vlna a který možná zemřel pod troskami své rozlámané lodi, je ten, na kterého myslím, pak zažil už před osmnácti lety jinou tragédii, strašlivou a prostou, jako takové tragédie vln vždycky jsou.

Starší Javel tehdy velel vlečné lodi.

Vlečná loď je rybářský člun par excellence. Pevný, nebojí se žádného počasí, bříško kulaté, neustále zmítaný vlnami jako korková zátka, pořád venku, pořád zbičovaný tvrdými a slanými větry Lamanšského průlivu, pracuje moře, neúnavný, s plachtou nafouknutou, vlečou po boku velkou síť, která škrabe dno Oceánu, odtrhuje a sbírá všechny živočichy spící ve skalách, ploché ryby přilepené k písku, těžké kraby s pařátky, humry s ostrými vousy.

Když je vítr čerstvý a vlna krátká, loď se dá do lovu. Síť je upevněná podél velké dřevěné tyče okované železem, kterou spouštějí dvěma

lany klouzajícími po dvou válcích na obou koncích plavidla. A loď, unášená větrem a proudem, táhne za sebou tenhle stroj, který pustoší a devastuje dno moře.

Javel měl na palubě svého mladšího bratra, čtyři muže a plavčíka. Vyplul z Boulogne za pěkného jasného počasí, aby spustil síť.

Jenže brzy se zvedl vítr, a nějaká bouře, která se přihnala, přinutila vlečnou loď prchat. Zamířila k anglickým břehům; ale rozbouřené moře bušilo o útesy, vrhalo se na pevninu, znemožňovalo vplutí do přístavů. Malá loď se vrátila na širé moře a vrátila se k francouzským břehům. Bouře dál činila vlnolamy neprůjezdnými, zahalovala pěnou, hlukem a nebezpečím všechny přístupy k útočištím.

Vlečná loď znovu vyplula, běžela po hřbetech vln, zmítaná, otřásaná, zalitá, ohrožená vlnami, ale přesto zdatná, zvyklá na tyhle špatná počasí, která ji někdy držela pět šest dní v bloudění mezi oběma sousedními zeměmi, aniž mohla přistát v jedné nebo v druhé.

Konečně se bouře uklidnila, zrovna když byli na širém moři, a ačkoliv vlna byla ještě silná, kormidelník přikázal spustit síť.

Veliký lovný stroj byl tedy přehozen přes palubu a dva muži vepředu, dva vzadu začali spouštět po válcích lana, která síť držela. Náhle se dotkla dna; ale vysoká vlna loď naklonila a mladší Javel, který byl vepředu a řídil spouštění sítě, zavrávoral a paže se mu uvízla mezi lanem na okamžik uvolněným otřesem a dřevem, po němž klouzalo. Vynaložil zoufalou snahu a druhou rukou se pokusil lano nadzvednout, ale síť už byla pod vodou a napnuté lano nepovolilo.

Muž, křečovitý bolestí, zavolal. Všichni se seběhli. Jeho bratr opustil kormidlo. Vrhli se na lano a snažili se uvolnit končetinu, kterou drtilo. Marně. „Musí se useknout," řekl jeden námořník a vytáhl z kapsy široký nůž, který by na dvě rány zachránil mladšímu Javelovi ruku.

Ale useknout, to znamenalo ztratit síť, a ta síť stála peníze, hodně peněz, patnáct set franků; a patřila staršímu Javelovi, který lpěl na svém majetku.

Vykřikl se srdcem rvaným bolestí: „Ne, neřež, počkej, otočím proti větru.“ A rozběhl se ke kormidlu a dal plné kormidlo pod sebe.

Loď poslechla sotva napolo, ochromená tou sítí, která brzdila její pohyb, a navíc unášená silou větru a proudu.

Mladší Javel padl na kolena, se zuby zaťatými, s očima vytřeštěnýma. Nic neříkal. Bratr se vrátil, pořád v obavě z námořnického nože: „Počkej, počkej, neřež, musíme hodit kotvu.“

Kotva byla hozena, celý řetěz spuštěn, pak se dali točit vratidlem, aby lana sítě povolila. Lana nakonec povolila a oni uvolnili bezvládnou paži pod zakrvácenou vlněnou rukávem.

Mladší Javel vypadal jako přihlouplý. Stáhli mu kabátec a uviděli hroznou věc, kaši masa, z níž tryskala krev proudy, jako by ji pumpa hnala. Muž se podíval na svou paži a mumlal: „Je po ní.“

Potom, protože krev dělala na palubě louži, jeden námořník zakřičel: „On se vykrvácí, musíme podvázat žílu.“

Vzali tedy provaz, tlustý hnědý smolný provaz, obtočili paži nad ranou a utáhli vší silou. Výstřiky krve pomalu ustávaly; nakonec úplně přestaly.

Mladší Javel se zvedl, paže mu visela po boku. Vzal ji druhou rukou, nadzvedl ji, otočil, zatřásl s ní. Všechno bylo zpřetrhané, kosti zlámané; jen svaly ještě držely tenhle kus jeho těla. Zadíval se na ni ponurým zrakem a přemýšlel. Pak si sedl na složenou plachtu a kamarádi mu poradili, aby si ránu bez ustání omýval, aby mu nenaskočila sněť.

Postavili mu ke straně kbelík a každou minutu si z něho sklenicí nabíral a koupal tu strašnou ránu, nechávaje po ní stékat tenký proužek čisté vody.

„Udělal bys líp, kdybys šel dolů,“ řekl mu bratr. Sešel dolů, ale za hodinu se vrátil nahoru, protože se sám necítil dobře. A pak měl radši čerstvý vzduch. Zase si sedl na plachtu a začal si zase paži koupat.

Lov byl dobrý. Veliké ryby s bílým břichem ležely vedle něho, otřásané smrtelnými křečemi; díval se na ně, aniž přestával smáčet své

rozdrcené maso.

Když se chystali vrátit do Boulogne, znovu se rozpoutal vítr; a malá loď začala znovu bláznivě běžet, poskakovala a převalovala se, otřásala smutného raněného.

Přišla noc. Počasí bylo zlé až do úsvitu. Při východu slunce bylo zase vidět Anglii, ale protože moře bylo mírnější, dali se zase k Francii na křižování.

K večeru mladší Javel přivolal kamarády a ukázal jim černé stopy, celou ošklivou podobu hniloby na té části končetiny, která už k němu nedržela.

Námořníci se dívali a říkali svá mínění.

„To by mohla být černá sněť," myslel si jeden.

„Chtělo by to na to slanou vodu," prohlásil druhý.

Přinesli tedy slanou vodu a polili jí ránu. Raněný zbledl, zaskřípal zuby, trošku se zkroutil; ale nekřičel.

Když se pálení uklidnilo, řekl bratrovi: „Dej mi nůž." Bratr mu podal nůž.

„Zvedni mi paži do výšky, úplně rovně, zataháš za ni."

Udělal, co žádal.

Pak si začal řezat sám. Řezal pomalu, s rozvahou, prořezával poslední šlachy tou ostrou čepelí jako břitvou; a brzy mu zbyl jen pahýl. Dlouze vzdychl a prohlásil: „Muselo to tak být. Byl jsem v loji."

Zdálo se, že se mu ulevilo, a silně oddechoval. Začal zase lít vodu na pahýl, co mu zbyl.

Noc byla zase špatná a nemohli přistát.

Když přišel den, mladší Javel vzal svou oddělenou paži a dlouho si ji prohlížel. Hniloba postupovala. Kamarádi přišli také se podívat a podávali si ji z ruky do ruky, osahávali ji, otáčeli, čichali.

Bratr řekl: „Musíme to teď hodit do moře."

Ale mladší Javel se rozzlobil: „Á, to tedy ne, á, to tedy ne. Já nechcu. Je moje, že jo, páč je to moje ruka."

Vzal si ji a položil si ji mezi nohy.

„Stejně se bude kazit," řekl starší. Raněného napadla myšlenka. Aby se ryby uchovaly, když člověk zůstal dlouho na moři, skládaly se do sudů se solí.

Zeptal se: „Nemohli bysme ji dát do lákovitý vody?"

„Jo, to je pravda," prohlásili ostatní.

Vyprázdnili tedy jeden ze sudů, už naplněný úlovkem z posledních dní; a úplně dolů položili paži. Nasypali na ni sůl, pak jeden po druhém vrátili ryby.

Jeden z námořníků udělal takový vtip: „Hlavně aby nám to pak neprodávali v aukci."

A všichni se smáli, kromě obou Javelů.

Vítr pořád foukal. Křižovali ještě v dohledu Boulogne až do deseti hodin příštího dne. Raněný si bez ustání dál lil vodu na ránu.

Čas od času vstával a chodil z jednoho konce lodi na druhý.

Jeho bratr, který měl u kormidla, ho sledoval očima a potřásal hlavou.

Nakonec přistáli v přístavu.

Lékař prohlédl ránu a prohlásil ji za hojící se dobře. Udělal úplný obvaz a nařídil klid. Jenže Javel nechtěl ulehnout, aniž by si vzal zpět paži, a rychle se vrátil do přístavu, aby našel sud, který si označil křížem.

Vyprázdnili ho před ním a on znovu uchopil svou končetinu, dobře uchovanou v nálevu, pokrčenou, osvěženou. Zabalil ji do ručníku, který si pro tento účel přinesl, a vrátil se domů.

Jeho žena a děti si dlouho prohlíželi tenhle otcovský kus, osahávali prsty, odstraňovali zrníčka soli, která zůstala pod nehty; pak zavolali truhláře, který vzal míru na malou rakev.

Druhý den celá posádka vlečné lodi doprovázela pohřeb oddělené paže. Oba bratři kráčeli bok po boku v čele smutečního průvodu. Kostelník farnosti nesl mrtvolu pod paží.

Mladší Javel se už plavit přestal. Získal malé zaměstnání v přístavu, a když později vyprávěl o své nehodě, šeptal potichu posluchači: „Kdyby bratr chtěl useknout síť, měl bych ještě paži, to jistě. Jenže on hleděl na svoje věci."

Bláznivá

„Víte," pravil pan Mathieu d'Endolin, „sluky mi připomínají jednu velmi smutnou příhodu z války.

Znáte mou usedlost na předměstí Cormeilu. Tam jsem bydlel, když přišli Prusové.

Měl jsem tehdy za sousedku jakousi bláznivou, které se rozum pomátl pod ranami neštěstí. Ztratila kdysi, bylo jí tehdy pětadvacet, během jediného měsíce otce, manžela a nedávno narozené dítě.

Jakmile jednou smrt vejde do domu, skoro vždycky se tam hned zase vrátí, jako by znala dveře.

Nebohá mladá žena, zasažená žalem jako bleskem, ulehla a šest týdnů blouznila. Potom po té prudké krizi přišla jakási tichá malátnost: ležela nehybně, skoro nejedla, jen hýbala očima. Pokaždé, když ji chtěli donutit vstát, křičela, jako by ji vraždili. Nechali ji tedy pořád ležet a tahali ji z povlečení jen kvůli hygieně a kvůli převrácení matrací.

Jedna stará služka u ní zůstávala, občas jí dala napít nebo pokousat kousek studeného masa. Co se dělo v té zoufalé duši? Nikdo se to nedověděl, protože už nikdy nepromluvila. Myslela na mrtvé? Snila smutně, bez určité vzpomínky? Nebo její myšlenka, zničená, zůstala stát jako voda bez proudu?

Patnáct let takhle ležela zavřená a nehybná.

Přišla válka. V prvních prosincových dnech vstoupili Prusové do Cormeilu.

Pamatuji si to jako včera. Mrzlo, že se kámen trhal; a já sám jsem ležel nehybně v křesle, přibitý dnou, když jsem uslyšel těžký, rytmický

dupot jejich kroků. Z okna jsem je viděl procházet.

Pochodovali nekonečně dlouho, jeden jako druhý, s tím pohybem loutek, který je pro ně zvláštní. Potom velitelé rozdělili své muže mezi obyvatele. Já jich dostal sedmnáct. Sousedka, ta bláznivá, jich měla dvanáct, mezi nimi jednoho velitele, hotového kasárníka, hrubého a hubatého.

První dny všechno šlo jako obvykle. Důstojníkovi vedle řekli, že dáma je nemocná, a on si toho zprvu nevšímal. Ale brzy ho ta žena, kterou nikdy neviděl, popudila. Vyptal se, co jí je; odpověděli mu, že jeho hostitelka leží patnáct let kvůli velkému žalu. Nejspíš tomu nevěřil a představoval si, že ta nebohá šílená vstává z postele jen z pýchy, aby nemusela vidět Prusy, nemusela s nimi mluvit a nemusela se jich dotknout.

Trval na tom, že ho přijme; uvedli ho do jejího pokoje. Zeptal se úsečně:

„Pšosím vás, madam, apyšte vstala a sešla dolů, apychom vás viděli."

Obrátila k němu nepřítomné, prázdné oči a neodpověděla.

Pokračoval:

„Nestšpím šádnou drzost. Jestli nevstanete dobrovolně, tak já už najdu způsop, jak vás přinutit, apyste se trošku prošla sama."

Nehnula ani brvou, pořád nehybná, jako by ho neviděla.

Zuřil, protože ten klidný mlčení bral jako výraz naprostého opovržení. A dodal:

„Jestli zítra nesejdete dolů..."

A odešel.

Druhý den ji stará služka, celá bez sebe, chtěla obléknout; ale ta bláznivá začala křičet a bránit se. Důstojník rychle vyběhl po schodech; a služka, která se mu vrhla ke kolenům, vykřikla:

„Nechce, pane, nechce. Odpusťte jí; je tak nešťastná."

Voják zůstal v rozpacích a neodvážil se, přes všechen svůj hněv, vytáhnout ji z postele svými muži. Ale najednou se dal do smíchu a vydal rozkazy německy.

A brzy nato jsme viděli, jak vychází oddíl, který nese matraci jako nosítka s raněným. Na tom lůžku, které nikdo nepřestlal, zůstávala ta bláznivá, pořád tichá, lhostejná ke všemu, dokud ji nechali ležet. Jeden muž vzadu nesl ranec ženských šatů.

A důstojník, mnoucí si ruce, prohlásil:

„Dopře uvidíme, jestli se neumíte oplékt sama a jít si na malou pšocházku."

Potom jsme viděli, jak se průvod vzdaluje směrem k Imauvillskému lesu.

Za dvě hodiny se vojáci vrátili sami.

Bláznivou už nikdo nespatřil. Co s ní udělali? Kam ji odnesli? Nikdy jsme se to nedověděli.

Padal teď sníh dnem i nocí, zahaloval pláně a lesy do rubáše z ledové pěny. Vlci chodili výt až k našim dveřím.

Myšlenka na tu ztracenou ženu mi nedávala spát; a já několikrát intervenoval u pruské správy, abych získal zprávy. Málem mě za to zastřelili.

Vrátilo se jaro. Okupační armáda odtáhla. Sousedčin dům zůstal zavřený; na cestičkách rostla hustá tráva.

Stará služka v zimě zemřela. Nikdo se už o tu příhodu nestaral; jenom já na ni pořád myslel.

Co s tou ženou udělali? Utekla snad lesem? Posbírali ji někde a drželi v nějaké nemocnici, aniž by z ní dostali jedinou odpověď? Nic mi mé pochybnosti neulevilo; ale postupně čas trápení v mém srdci uklidnil.

A tak v příštím podzimu táhly sluky v hejnech; a protože mi dna dala trochu pokoje, vlekl jsem se až do lesa. Zabil jsem už čtyři nebo pět těch dlouhozobých ptáků, když tu jsem jednoho srazil tak, že spadl

do příkopu plného větví. Musel jsem tam slézt, abych svou kořist vybral. Našel jsem ptáka ležet vedle lebky. A najednou mi vzpomínka na tu bláznivou projela hrudí jako rána pěstí. V té zlověstné zimě možná v těch lesích zahynuli i jiní; ale sám nevím proč, byl jsem si jist, slyšíte, jist, že vidím lebku té nešťastné pomatené.

A najednou jsem pochopil, uhodl jsem všechno. Opustili ji na té matraci v chladném, pustém lese; a ona věrná své utkvělé myšlence se nechala pod hustou, lehkou peřinou sněhu zemřít, aniž hnula paží nebo nohou.

Potom ji sežrali vlci.

A ptáci si z vlny jejího rozervaného lože postavili hnízdo.

Já ten smutný kousek kosti schoval. A přeji si, aby naši synové už nikdy neviděli válku."

Na poli

Obě chalupy stály jedna vedle druhé pod kopcem, nedaleko malého lázeňského města. Oba sedláci se dřeli těžce na neúrodné půdě, aby uživili všechny své malé. Každá domácnost měla čtyři. Před oběma sousedními dveřmi se celá drobotina od rána do večera hemžila. Dvě nejstarší měly šest let a dvě nejmladší zhruba patnáct měsíců; svatby a potom narození dětí přišly v obou domech skoro ve stejnou chvíli.

Matky by svoje výtvory v té hromadě sotva rozeznávaly; a otcové je úplně pletli. Osm jmen jim tancovalo v hlavě a bez ustání se jim míchalo; a když měli některé z nich zavolat, muži často vykřikli tři, než se dostali k tomu správnému.

První ze dvou příbytků, když se šlo od lázeňského nádraží Rolleport, obývali Tuvacheovi, kteří měli tři dcery a jednoho syna; druhá chatrč dávala přístřeší Vallinovým, kteří měli jednu dceru a tři syny.

Všichni se trmáceli těžce životem polévkou, brambory a čerstvým vzduchem. V sedm hodin ráno, pak v poledne a v šest večer sháněly obě hospodyně svoje haranty na jídlo, jako husopasky shánějí svou drůbež. Děti seděly podle věku u dřevěného stolu, který byl vyleštěný padesátiletým používáním. Nejmenší robeček měl ústa sotva na úrovni desky. Před ně postavily hluboký talíř plný chleba rozmočeného ve vodě, v níž se vařily brambory, s kouskem zelí a třemi cibulemi; a celá řada jedla, dokud se nenasytila. Matka sama krmila to nejmenší. Trošku masa v neděli v hrnci byla pro všechny slavnost; a otec se toho dne u jídla zdržoval a opakoval: „Já bych si na to zvykl i každý den."

Jednoho srpnového odpoledne před oběma chalupami prudce zastavil lehký kočár a mladá žena, která sama vedla koně, řekla pánovi, který seděl vedle ní:

„Á, podívej, Henri, ta hromada dětí! Nejsou roztomilé, jak se tu hemží v prachu!"

Muž neodpověděl, zvyklý na tyhle výlevy nadšení, které pro něho byly bolestí a skoro výčitkou.

Mladá žena pokračovala:

„Musím je obejmout! Ach, jak bych chtěla jedno mít, zrovna tohle, to nejmenší."

A vyskočila z kočáru, běžela k dětem, popadla jedno ze dvou nejmenších, to Tuvachovo, zvedla ho do náručí a vášnivě ho líbala na špinavé tváře, na světlé kudrnaté vlasy slepené hlínou, na ručičky, kterými se ohánělo, aby se zbavilo těch obtížných laskavostí.

Pak zase nasedla do kočáru a odjela v klusu. Ale přijela zase příští týden, sedla si sama na zem, vzala toho harantíka do náručí, nacpala ho koláči, všem ostatním dala bonbony; a hrála si s nimi jako holčička, zatímco její manžel trpělivě čekal v drobném kočárku.

Vrátila se zas, seznámila se s rodiči, objevovala se každý den s kapsami plnými pamlsků a drobných.

Jmenovala se paní Henri d'Hubièresová.

Jednoho rána přijela a manžel vystoupil s ní; a aniž by zdržoval s haranty, kteří ji už dobře znali, vešla do příbytku sedláků.

Byli právě při štípání dříví na polévku; narovnali se celí překvapení, nabídli židle a čekali. Mladá žena přerývaným, chvějivým hlasem začala:

„Hodní lidé, přišla jsem za vámi, protože bych strašně chtěla… strašně chtěla si s sebou odvést vašeho… vašeho malého chlapečka…"

Venkované, ohromení a bez myšlenky, neodpověděli.

Nadechla se a pokračovala.

„Nemáme děti; jsme sami, můj manžel a já… Nechali bychom si ho… chcete?"

Sedlačka začínala chápat. Zeptala se:

„Vy nám chcete sebrat Šárla? No to teda ne, to v žádným případě."

Pan d'Hubières zasáhl:

„Žena to špatně vyložila. Chceme ho adoptovat, ale bude vás navštěvovat. Pokud se bude vyvíjet dobře, jak všechno naznačuje, bude naším dědicem. Kdyby se nám náhodou narodily děti, dědil by s nimi stejným dílem. Jestli by naší péči nedostál, dostal by při zletilosti dvacet tisíc franků, které okamžitě složíme na jeho jméno u notáře. A protože jsme mysleli i na vás, budeme vám vyplácet až do smrti rentu sto franků měsíčně. Rozumíte dobře?"

Sedlačka vstala celá rozzuřená.

„Vy chcete, abych vám prodali Šárla? No to teda ne; takovýhle věci se po mámě nechtějí! No to teda ne! To by byla hrůza."

Muž mlčel, vážný a zamyšlený; ale nepřetržitě pokyvoval hlavou na souhlas se svou ženou.

Paní d'Hubièresová bez sebe začala plakat, otočila se k manželovi a hlasem plným vzlyků, hlasem dítěte, jemuž jsou všechny obvyklé přání plněna, zajíkavě řekla:

„Oni nechtějí, Henri, oni nechtějí!"

Zkusili to naposledy.

„Ale přátelé moji, pomyslete na budoucnost vašeho dítěte, na jeho štěstí, na…"

Sedlačka ho rozzuřeně přerušila:

„Všechno je viděno, všechno slyšeno, všechno promyšleno… Jděte pryč, a ať vás tady už neuvidím. To se smí někomu takhle chtít vzít dítě?!"

Paní d'Hubièresová si přitom na odchodu uvědomila, že jsou tam dvě malinká, a přes slzy se zeptala s houževnatostí ženy svéhlavé a rozmazlené, která nechce čekat:

„Ale to druhé maličké není vaše?"

Táta Tuvache odpověděl:

„Ne, to je sousedovo; můžete tam zajít, jestli chcete."

A vrátil se do svého domu, kde se rozléhal rozhořčený hlas jeho ženy.

Vallinovi seděli u stolu, pomalu jedli krajíce chleba, které šetrně natírali troškou másla, nabíraného nožem z misky mezi nimi.

Pan d'Hubières znovu předložil svůj návrh, ale s více narážkami, řečnickými opatrnostmi a chytrostmi.

Oba venkované kývali hlavami na znamení odmítnutí; ale když se dozvěděli, že by měli sto franků měsíčně, podívali se na sebe, mlčky se poradili pohledem, velmi otřesení.

Dlouho mlčeli, trápení, váhaví. Konečně žena se zeptala:

„Co o tom říkáš, mužiku?"

On pronesl kazatelsky:

„Já říkám, že to není k zahození."

Paní d'Hubièresová, která se celá chvěla úzkostí, jim mluvila o budoucnosti maličkého, o jeho štěstí a o všech těch penězích, které by jim mohl později dát.

Sedlák se zeptal:

„Ta renta dvanácti stovek franků, bude slíbená před notářem?"

Pan d'Hubières odpověděl:

„Samozřejmě, hned zítra."

Sedlačka, která přemýšlela, řekla:

„Sto franků měsíčně, to na to, abysme se o malýho připravili, nestačí; za pár let ten harant bude pracovat; chceme sto dvacet franků."

Paní d'Hubièresová, dupající netrpělivostí, souhlasila na místě; a protože dítě chtěla odvézt, dala sto franků jako dárek, zatímco manžel psal papír. Starosta a jeden soused, které okamžitě přivolali, posloužili jako povolní svědci.

A mladá žena, zářivá, odnesla řvoucího prcka, jako se odnáší vytoužená cetka z obchodu.

Tuvacheovi stáli ve dveřích, mlčky, přísně, snad litujíce svého odmítnutí.

O malém Janu Vallinovi se už nemluvilo. Rodiče si každý měsíc chodili pro svých sto dvacet franků k notáři; a byli pohádaní se sousedy, protože máma Tuvacheová je zasypávala hanbou a pořád od dveří ke dveřím opakovala, že člověk musí být zrůda, aby prodal své dítě, že to je hrůza, špína a zkaženost.

A občas si bombasticky brala svého Šárla do náručí a křičela na něho, jako by jí rozuměl:

„Já tě neprodala, já, já tě neprodala, synku můj. Já neprodávám svý děti, já. Nejsem bohatá, ale neprodávám svý děti."

A po léta a léta to bylo tak každý den; každý den se před dveřmi křičely hrubé narážky, aby bylo slyšet do vedlejšího domu. Máma Tuvacheová nakonec věřila, že je nad celým krajem, protože Šárla neprodala. A ti, kdo o ní mluvili, říkali:

„Vím dobře, že to bylo lákavý, ale co, ona se chovala jako správná matka."

Uváděla se jako příklad; a Šárl, kterému bylo osmnáct let, vychovaný tou myšlenkou, kterou mu bez ustání opakovali, se sám považoval za lepšího než jeho kamarádi, protože ho neprodali.

Vallinovi si díky rentě žili pohodlně. Nehasnoucí vztek Tuvachových, kteří zůstali ubozí, pramenil z toho.

Jejich nejstarší syn narukoval na vojnu. Druhý zemřel; Šárl zůstal sám, aby se dřel se starým otcem, uživil matku a dvě mladší sestry, které měl.

Byl mu jednadvacátý rok, když jednoho rána zastavil před oběma chalupami nablýskaný kočár. Mladý pán se zlatým řetízkem u hodinek slezl a podával ruku staré dámě s bílými vlasy. Stará paní mu řekla:

„Tam je to, dítě moje, v druhém domě."

A on vstoupil do chatrče Vallinových jako k sobě domů.

Stará matka prala zástěry; nemocný otec dřímal u krbu. Oba zvedli hlavu a mladý muž řekl:

„Dobrý den, tatínku; dobrý den, maminko."

Zvedli se, celí vyjevení. Sedlačka pustila překvapením mýdlo do vody a koktala:

„To seš ty, dítě moje? To seš ty, dítě moje?"

Vzal ji do náručí a políbil ji, opakuje: „Dobrý den, maminko." Zatímco stařík, celý rozechvělý, říkal svým klidným tónem, který nikdy neztrácel: „Tak ses vrátil, Jene?" Jako by ho viděl před měsícem.

A když se poznali, chtěli ho rodiče hned ukázat po vsi. Vedli ho ke starostovi, ke zástupci, k faráři, k učiteli.

Šárl stál na prahu své chalupy a díval se, jak přechází.

Večer u večeře řekl rodičům:

„To ste museli bejt pěkně hloupý, že ste nechali Vallinům vzít malýho."

Jeho matka tvrdohlavě odpověděla:

„Já svý dítě prodat nechtěla."

Otec neříkal nic. Syn pokračoval:

„To není neštěstí, bejt takhle obětovanej?"

Táta Tuvache tedy procedil s hněvem:

„Nechceš nám vyčítat, že sme si tě nechali?"

A mladý muž hrubě:

„Ano, vyčítám vám to, páč nejste nic jinýho než pitomci. Takoví rodiče jako vy dělají dětem neštěstí. Zasloužili byste, abych vás opustil."

Hodná ženská plakala do talíře. Nabírala lžíce polévky, z nichž polovinu rozlila, a sténala:

„Tak se zabíjejte, abyste vychovali děti!"

A chasník drsně:

„Radši bych se byl nenarodil, než bejt tím, co jsem. Když sem toho druhýho vodpoledne viděl, krev se ve mně vařila. Řekl sem si: tohle

sem moh bejt teďka.”

Vstal.

„Hele, cejtím, že udělám líp, když tu nezůstanu, páč bych vám to vyčítal od rána do večera a dělal bych vám bídnej život. Tohle, vidíte, vám nikdy neodpustím!”

Oba staří mlčeli, zdrceni, slzeli.

Pokračoval:

„Ne, tahle myšlenka, to by bylo moc tvrdý. Radši si pujdu hledat život někam jinam.”

Otevřel dveře. Dovnitř vletěl zvuk hlasů. Vallinovi oslavovali návrat svého syna.

Šárl tedy dupnul a otočený k rodičům zakřičel:

„Vesničani blbí, hergot!”

A zmizel v noci.

Simonův tatínek

Odbíjelo poledne. Dveře školy se otevřely a kluci se nahrnuli ven, strkajíce se, aby byli co nejrychleji venku. Ale místo aby se rychle rozprchli a šli domů na oběd, jak to dělávali každý den, zastavili se o pár kroků dál, utvořili skupinky a dali se do šepotu.

Toho rána totiž přišel do třídy poprvé Simon, syn Blanchottové.

Všichni o Blanchottové slyšeli ve svých rodinách; a ačkoli ji na veřejnosti vždycky dobře přijali, matky o ní mezi sebou mluvily s jakousi trochu pohrdavou soustrastí, která přešla i na děti, aniž vůbec věděly proč.

Simona ostatně neznali, protože nikdy nechodil ven a nedováděl s nimi po ulicích vesnice ani na břehu řeky. Proto ho taky neměli moc rádi; a s jistou radostí, smíšenou se značným úžasem, přijali a jeden druhému opakovali ta slova pronesená jedním čtrnácti- nebo patnáctiletým klukem, který vypadal, že toho ví hodně, tak jemně mžoural očima:

„Víte… Simon… no, ten nemá tatínka."

Syn Blanchottové se zase objevil na prahu školy.

Bylo mu sedm nebo osm let. Byl trochu bledý, velmi čistotný, s plachým, až nemotorným vzhledem.

Vracel se k matce, když ho jeho spolužáci, kteří pořád šeptali a dívali se na něj těma šibalskýma a krutýma dětskýma očima, co chystají něco zlého, pomalu obstoupili a nakonec úplně uzavřeli. Zůstal stát uprostřed nich, překvapen a v rozpacích, nechápaje, co s ním udělají.

Ale kluk, který přinesl tu zprávu, zpyšnělý už dosaženým úspěchem, se ho zeptal:

„Jak se jmenuješ ty?"

Odpověděl: „Simon."

„Simon jak?" pokračoval ten druhý.

Dítě celé zmatené opakovalo: „Simon."

Kluk mu křikl: „Simon je jméno s něčím… tohle není jméno… Simon."

A on, na pokraji pláče, odpověděl potřetí:

„Jmenuju se Simon."

Uličníci se dali do smíchu. Vítězný kluk zvýšil hlas: „Tak vidíte, že nemá tatínka."

Nastalo velké ticho. Děti byly ohromeny tou věcí mimořádnou, nemožnou, obludnou – chlapec, který nemá tatínka; dívaly se na něj jako na úkaz, bytost mimo přírodu, a cítily, jak v nich roste to pohrdání jejich matek Blanchottovou, do té chvíle nevysvětlené.

Simon se opřel o strom, aby nespadl; zůstal tam jako zdrcen nenapravitelnou pohromou. Snažil se dát to na pravou míru. Ale nemohl nic najít, čím by jim odpověděl a popřel tu strašnou věc, že nemá tatínka. Nakonec, bledý jak stěna, jim naslepo křikl: „Mám ho."

„Kde je?" ptal se kluk.

Simon ztichl; nevěděl to. Děti se smály, celé rozpálené; a tihle synové polí, blíž ke zvířatům, pocítili tu krutou potřebu, která žene slepice na dvoře dorazit jednu z nich, jakmile je zraněna. Simon si najednou všiml malého souseda, syna vdovy, kterého viděl pořád, stejně jako on, úplně samotného s matkou.

„A ty," řekl, „ty taky nemáš tatínka."

„Mám," odpověděl ten druhý, „mám ho."

„Kde je?" opáčil Simon.

„Je mrtvý," prohlásil chlapec s velkolepou pýchou, „je na hřbitově, můj tatínek."

Mezi uličníky proběhl souhlasný šum, jako by to, že má otce mrtvého na hřbitově, povyšovalo kamaráda, aby zdeptal toho druhého, který žádného tatínka nemá vůbec. A ti neřádové, jejichž otcové byli většinou zlí, opilci, zloději a tvrdí k svým ženám, se strkali a tiskli stále víc, jako by oni, zákonití, chtěli stiskem udusit toho, který byl mimo zákon.

Jeden najednou, který byl těsně u Simona, na něj posměšně vyplázl jazyk a vykřikl:

„Žádný tatínek! Žádný tatínek!"

Simon ho popadl oběma rukama za vlasy a dal se mu kopat do nohou, zatímco mu krutě kousal do tváře. Nastala obrovská tahanice. Oba zápasníci byli rozděleni, a Simon se ocitl zbitý, roztrhaný, otlučený, válený po zemi, uprostřed kruhu uličníků, kteří tleskali. Když se zvedal a mimoděk si čistil rukou košili, celou špinavou od prachu, někdo mu zavolal:

„Jdi to říct svýmu tatínkovi."

Tu cítil v srdci veliké zhroucení. Byli silnější než on, zbili ho, a on jim nemohl odpovědět, protože dobře cítil, že je pravda, že nemá tatínka. Plný hrdosti se po pár vteřin pokoušel vzdorovat slzám, které ho dusily. Lapal po dechu, pak, beze křiku, dal se do pláče ve velkých vzlycích, které ho prudce zmítaly.

Pak u jeho nepřátel propukla divoká radost, a jako divoši v svých hrozných veselostech vzali se za ruce a dali se tancovat kolem něho v kole a opakovat jako refrén: „Žádný tatínek! Žádný tatínek!"

Ale Simon najednou přestal vzlykat. Zběsilost ho pominula. Pod nohama měl kameny; sbíral je, a ze všech sil je metal po svých mučitelích. Dva nebo tři byli zasaženi a utekli s křikem; a vypadal tak hrozivě, že mezi ostatními propukla panika. Zbabělí, jako je vždy dav před rozzuřeným mužem, se rozprchli a utekli.

Zůstal sám, chlapec bez otce se dal do běhu k polím, protože mu přišla vzpomínka, která v jeho mysli vyvolala velké rozhodnutí. Chtěl se v řece utopit.

Vzpomněl si totiž, že před osmi dny se do vody vrhl jeden chudák, který prosil o živobytí, protože už neměl peníze. Simon tam byl, když ho vytahovali; a ten smutný človíček, který mu jindy připadal politováníhodný, špinavý a ošklivý, ho tehdy ohromil svým klidným vzhledem, se svými bledými tvářemi, dlouhým mokrým vousem a otevřenýma, velmi klidnýma očima. Kolem říkali: „Je mrtvý." Někdo dodal: „Teď je šťastný." A Simon se také chtěl utopit, protože neměl otce, jako ten ubožák, který neměl peníze.

Došel až k vodě a díval se, jak teče. Pár ryb dovádělo, rychlých, v jasném proudu, a chvíli co chvíli udělaly drobný skok a chytly mušky poletující na hladině. Přestal plakat, aby se na ně díval, protože ho jejich manévr velmi zajímal. Ale občas, jako v útlumech bouře občas proletí veliké poryvy větru, které praskají stromy a ztrácejí se v obzoru, se mu ta myšlenka vracela s ostrou bolestí: „Utopím se, protože nemám tatínka."

Bylo velmi teplo, velmi příjemně. Sladké slunce hřálo trávu. Voda se třpytila jako zrcadlo. A Simon měl chvíle blaženosti, té ochablosti, která následuje po slzách, kdy mu bylo veliké chuti usnout tady, v trávě, v teple.

Malá zelená žabka skočila pod jeho nohy. Pokusil se ji chytit. Unikla mu. Honil ji a třikrát za sebou minul. Konečně ji chytil za konec zadních noh a dal se do smíchu, když viděl, jakou úsilí dělá to zvíře, aby uteklo. Stahovala se na velké nohy, pak náhlým vzpřažením je prudce natáhla, ztuhlé jako dvě tyče; zatímco s úplně kulatým okem s zlatým kroužkem bila do vzduchu předními nožičkami, které se hýbaly jako ruce. Vzpomnělo mu to na hračku udělanou z úzkých dřevěných destiček připevněných k sobě navzájem cik-cak, které podobným pohybem řídily cvičení malých vojáčků na nich zapíchnutých. Potom pomyslel na svůj dům, pak na matku, a zachvácen velikým smutkem, znovu se dal do pláče. Chvění mu procházelo údy; klekl si a odříkal modlitbu jako před spaním. Ale nemohl ji dokončit, protože mu vzlyky

přišly tak naléhavé, tak bouřlivé, že ho celého zaplavily. Už nemyslel; už neviděl nic kolem a jen plakal.

Náhle se mu na rameno opřela těžká ruka a hluboký hlas se ho zeptal: „Co ti dělá takový žal, chlapečku?"

Simon se otočil. Vysoký dělník s černou kudrnatou bradou a vlasy se na něj díval laskavě. Odpověděl se slzami plnýma očima a plným hrdlem:

„Zbili mě... protože... já... já... nemám... tatínka... žádného tatínka."

„Jak to," řekl muž s úsměvem, „vždyť každý ho má."

Dítě pokračovalo mezi křečemi svého žalu: „Já... já... já ho nemám."

Pak dělník zvážněl; poznal syna Blanchottové, a i když byl v kraji nový, znal matně její příběh.

„No tak," řekl, „utěš se, chlapče, a pojď se mnou k mamince. Dostaneš... tatínka."

Vydali se na cestu, velký držel malého za ruku, a muž se znovu usmíval, protože nebyl proti vidět tu Blanchottovou, která prý byla jedna z nejkrásnějších dívek v kraji; a snad si v nitru myslel, že mladá, co jednou klopýtla, může klopýtnout zase.

Došli před malý bílý dům, velmi čistý.

„Tam je to," řekl chlapec, a zavolal: „Mami!"

Objevila se žena, a dělník se najednou přestal usmívat, protože hned pochopil, že se už nežertuje s tou vysokou bledou dívkou, která zůstala přísná ve dveřích, jako by chtěla zakázat muži vstup do toho domu, kde ji už jednou jiný zradil. V rozpacích a s čapkou v ruce zakoktal:

„Hele, paní, vracím vám vašeho chlapečka, který se zatoulal u řeky."

Ale Simon skočil matce kolem krku a řekl jí, dávaje se znovu do pláče:

„Ne, mami, chtěl jsem se utopit, protože mě ti ostatní zbili... zbili... protože nemám tatínka."

Palčivý ruměnec pokryl tváře mladé ženy, a zraněná až do hloubi srdce, bouřlivě dítě objala, zatímco jí po tváři tekly rychlé slzy. Dojatý muž tam zůstal, nevěda, jak odejít. Ale Simon náhle běžel k němu a řekl mu:

„Nechcete být mým tatínkem?"

Nastalo velké ticho. Blanchottová, oněmělá a mučená studem, se opírala o zeď, s oběma rukama na srdci. Dítě, vida, že mu nikdo neodpovídá, pokračovalo:

„Jestli nechcete, tak se půjdu zase utopit."

Dělník to vzal jako žert a odpověděl se smíchem:

„Ano, chci."

„A jak se jmenuješ," ptalo se pak dítě, „abych ostatním mohl odpovědět, až se budou chtít dovědět tvoje jméno?"

„Filip," odpověděl muž.

Simon se na vteřinu zarazil, aby si to jméno pořádně vryl do hlavy, pak natáhl paže, celý utěšen, a řekl:

„Tak tedy, Filipe, ty jsi můj tatínek."

Dělník ho zvedl ze země a zprudka ho políbil na obě tváře; pak velmi rychle utekl dlouhými kroky.

Když dítě druhého dne vstoupilo do školy, přivítal ho zlý smích; a při odchodu, když chtěl ten kluk začít znovu, Simon mu hodil ta slova do hlavy, jako by hodil kamenem: „Jmenuje se Filip, můj tatínek."

Výkřiky radosti vyšlehly ze všech stran:

„Filip kdo?... Filip co?... Co je to zač ten Filip?... Kdes toho Filipa vzal?"

Simon neodpovídal; a neochvějný ve své víře je vyzýval zrakem, hotov nechat se raději mučit, než před nimi utéct. Učitel ho vysvobodil, a vrátil se k matce.

Tři měsíce velký dělník Filip často procházel kolem domu Blanchottové, a občas se opovážil s ní promluvit, když ji viděl šít u okna. Odpovídala mu zdvořile, pořád vážně, nikdy se s ním nesmála a nikdy ho

nenechala vejít. Nicméně, trochu domýšlivý jako všichni muži, představoval si, že bývá při rozhovoru s ním často rudější než obvykle.

Ale pověst, která padla, se napravuje tak těžko a zůstává tak křehká, že navzdory nedůvěřivé zdrženlivosti Blanchottové se v kraji už povídalo.

Co se Simona týče, měl svého nového tatínka velmi rád a procházel se s ním skoro každý večer, když byla práce hotová. Chodil pilně do školy a procházel mezi spolužáky velmi důstojně, nikdy jim neodpovídaje.

Jednoho dne mu však kluk, který ho první napadl, řekl:

„Zalhal jsi, nemáš tatínka, co se jmenuje Filip."

„Proč?" ptal se Simon celý rozrušen.

Kluk si mnul ruce. Pokračoval:

„Protože kdybys ho měl, byl by to manžel tvý mámy."

Simon se zmátl před správností té úvahy, přesto odpověděl: „Je to můj tatínek i tak."

„To může být," řekl kluk s úšklebkem, „ale není to tvůj tatínek úplně."

Blanchottovic malý sklonil hlavu a šel zasněný ke kovárně otce Loizona, kde Filip pracoval.

Ta kovárna byla jakoby pohřbena pod stromy. Bylo tam velmi tma; jenom červený odlesk mohutného výhně osvětloval ve velkých záblescích pět kovářů s holýma rukama, kteří bušili do kovadlin se strašným rachotem. Stáli vzpřímeni, rozžhaveni jako démoni, s očima upřenýma na žhavé železo, které mučili; a jejich těžká myšlenka stoupala a zase padala s jejich kladivy.

Simon vešel, aniž si ho všimli, a tichounce šel zatahat svého přítele za rukáv. Ten se otočil. Náhle se práce přerušila a všichni muži se dívali, velmi pozorně. V tom neobvyklém tichu vystoupil tenký slabý Simonův hlásek.

„Hele, Filipe, ten kluk od Michaudových mi před chvíli řekl, že nejsi můj tatínek úplně."

„Proč?" zeptal se dělník.

Dítě odpovědělo v celé své naivitě:

„Protože nejsi manžel maminky."

Nikdo se nesmál. Filip zůstal stát, opřel čelo o hřbet velkých rukou, které svíraly rukojeť kladiva vztyčeného na kovadlině. Snil. Jeho čtyři druzi se na něj dívali, a úplně malý mezi těmi obry, Simon úzkostlivě čekal. Náhle jeden z kovářů, odpovídaje na myšlenku všech, řekl Filipovi:

„Je to přece jen dobrá a statečná dívka, ta Blanchottová, pracovitá a pořádná přes to své neštěstí, a byla by to důstojná žena pro poctivého muže."

„To je pravda," řekli tři ostatní. Dělník pokračoval:

„Je její chyba, té dívky, že klopýtla? Slíbili jí manželství, a znám já víc než jednu, které si dneska lidi váží, a která udělala úplně totéž."

„To je pravda," odpověděli sborem tři muži.

Pokračoval: „A jak se dřela, chuděra, aby vychovala svého kluka sama, a jak plakala od té doby, co nevychází z domu než do kostela, to ví jen pánbůh."

„To je taky pravda," řekli ostatní.

Pak už bylo slyšet jen měch, který rozdmychával oheň výhně. Filip se najednou sklonil k Simonovi:

„Jdi říct mamince, že k ní přijdu večer promluvit."

Pak chlapce vystrčil ven za ramena.

Vrátil se k práci a najednou pět kladiv dopadlo zároveň na kovadliny. Bušili tak do železa až do noci, silní, mocní, radostní jako kladiva spokojená. Ale stejně jako velký zvon katedrály o svátcích zní nad zvoněním ostatních zvonů, tak i Filipovo kladivo, převažující nad rachotem ostatních, dopadalo vteřinu po vteřině s ohlušujícím rámusem. A on, se zapáleným okem, vášnivě koval, stoje v jiskrách.

Nebe bylo plné hvězd, když přišel zaklepat na dveře Blanchottové. Měl na sobě svou nedělní halenu, čistou košili a oholený vous. Mladá žena se objevila na prahu a smutně mu řekla: „Je zlé přijít takhle za tmy, pane Filipe."

Chtěl odpovědět, zakoktal a zůstal zmatený před ní.

Pokračovala: „Chápete přece, že se o mně už nesmí mluvit."

Pak on najednou:

„Co na tom záleží," řekl, „jestli chcete být mou ženou?"

Žádný hlas mu neodpovídal, ale zdálo se mu, že ve stínu světnice slyší zvuk těla, které se sesouvá. Vešel velmi rychle; a Simon, který ležel ve své posteli, rozeznal zvuk polibku a několik slov, které matka šeptala velmi tichounce. Pak najednou se cítil zvednut rukama svého přítele, a ten, drže ho na délku svých herkulesovských paží, mu zavolal:

„Řekni to svým spolužákům, že tvůj tatínek je Filip Rémy, kovář, a že přijde natrhat uši všem, kdo ti ublíží."

Druhého dne, když byla škola plná a vyučování se mělo začít, malý Simon vstal, celý bledý a s rozechvělými rty: „Můj tatínek," řekl jasným hlasem, „je Filip Rémy, kovář, a slíbil, že natrhá uši všem, kdo mi ublíží."

Tentokrát se už nikdo nesmál, protože Filipa Rémyho, kováře, dobře znali, a tohle byl tatínek, na kterého by každý byl hrdý.

V rodině

Tramvaj do Neuilly právě projela bránou Maillot a teď uháněla po celé délce velké aleje, která ústí k Seině. Malý stroj zapřažený do vagónu troubil, aby odháněl překážky, chrlil páru, oddychoval jako udýchaný člověk, který běží; a jeho písty vydávaly překotný zvuk hýbajících se železných nohou. Těžké vedro konce letního dne padalo na silnici, z níž, ačkoli nefoukal žádný vánek, stoupal bílý, křídovitý, neprůhledný, dusivý a horký prach, který se lepil na zpocenou kůži, plnil oči, vnikal do plic.

Lidé vycházeli do dveří, hledajíce vzduch.

Okna vozu byla stažena a všechny záclony plápolaly, čeřeny rychlou jízdou. V interiéru bylo jen pár lidí (za teplých dnů dávali přednost patru nahoře nebo plošinám). Byly to tlusté dámy ve směšných toaletách, ty předměstské měšťky, které nahrazují nedostatek důstojnosti nemístnou vážností; páni unavení z kanceláře, se zažloutlými obličeji, zdeformovanými postavami, s jedním ramenem zdviženým dlouhými pracemi sehnutými nad stoly. Jejich neklidné a smutné tváře ještě vypovídaly o domácích starostech, o neustávajících potřebách peněz, o starých nadějích definitivně zklamaných; neboť všichni patřili k té armádě odřených chuďasů, kteří hospodárně živoří v chatrných sádrových domcích se záhonkem místo zahrady, uprostřed těch skládek, které lemují Paříž.

Hned u dveří vozu drobný tlustý muž, s odulou tváří, s břichem padajícím mezi rozkročené nohy, celý v černém a s vyznamenáním, hovořil s dlouhým hubeným mužem rozhaleného vzhledu, oblečeným do

velmi špinavé bílé bavlněné látky a s nasazeným starým panamákem. Ten první mluvil pomalu, s pauzami, které z něj občas dělaly jakoby koktajícího; byl to pan Caravan, hlavní úředník na ministerstvu námořnictví. Ten druhý, bývalý zdravotnický důstojník na obchodní lodi, se nakonec usadil v Courbevoie, kde na mizerné obyvatelstvo toho místa uplatňoval mlhavé medicínské znalosti, které mu zbyly po dobrodružném životě. Jmenoval se Chenet a nechal si říkat doktor. O jeho morálce kolovaly pověsti.

Pan Caravan vedl odjakživa normální život úředníka. Třicet let chodil neomylně do kanceláře, každé ráno, stejnou cestou, ve stejnou hodinu, na stejných místech potkával stejné tváře mužů jdoucích za svými záležitostmi; a každý večer se vracel stejnou cestou, kde opět nacházel stejné tváře, které viděl stárnout.

Každý den, poté co si na rohu Faubourg Saint-Honoré koupil svůj list za sou, šel pro své dvě housky a pak vcházel do ministerstva jako viník, který se vzdává do vězení; a chvátal do kanceláře, se srdcem plným úzkosti, v trvalém očekávání výtky za nějakou nedbalost, které se mohl dopustit.

Nic nikdy nepřišlo změnit monotónní řád jeho života; neboť mimo kancelářské záležitosti, povýšení a prémie se ho nedotýkala žádná událost. Ať byl na ministerstvu, nebo doma s rodinou (oženil se totiž bez věna s dcerou kolegy), mluvil jenom o službě. Nikdy jeho mysl, atrofovaná tou blbnoucí každodenní dřinou, neměla jiné myšlenky, jiné naděje, jiné sny než ty vztahující se k jeho ministerstvu. Jedna hořkost mu však vždy kazila úřednická uspokojení: přístup námořních komisařů, „plechařů", jak se jim říkalo kvůli stříbrným prýmkům, k postům zástupce šéfa a šéfa; a každý večer při večeři silně argumentoval před ženou, která sdílela jeho nenávisti, aby dokázal, že je ze všech hledisek nespravedlivé dávat místa v Paříži lidem, kteří jsou určeni pro plavbu.

Byl teď starý, aniž pocítil, že mu život utekl, protože po gymnáziu bez přechodu přišla kancelář, a dozorce, před nimiž se kdysi třásl, dnes nahradili šéfové, kterých se strašlivě bál. Práh těchto despotů v pracovnách ho nutil chvět se od hlavy k patě; a z toho ustavičného zděšení si uchovával nemotorný způsob prezentace, pokorné držení těla a jakési nervózní zakoktávání.

Paříž znal ne víc než ji může znát slepec, kterého jeho pes každý den vede stejnými vraty; a když si ve svém jednosouovém listě přečetl události a skandály, vnímal je jako fantazijní povídky vymyšlené pro potěšení, aby bavily drobné úředníky. Člověk pořádku, reakcionář bez určité strany, ale nepřítel „*novinek*", přeskakoval politické zprávy, které ostatně jeho list vždy znetvořoval dle placených potřeb nějaké strany; a když každý večer vystupoval po avenue Champs-Élysées, díval se na vlnící se zástup chodců a na proudící vlnu kočárů jako cestovatel ztracený v cizí zemi, který prochází dalekými krajinami.

Letos dokončil svých třicet let povinné služby a prvního ledna mu byl předán řád Čestné legie, který v těchto zmilitarizovaných administracích odměňuje dlouhé a ubohé poddanství – (říká se „*věrné služby*") – těch smutných galejníků připoutaných k zelenému papundeklu. Tato nečekaná hodnost, dávající mu novou vysokou představu o jeho schopnostech, mu úplně změnila mravy. Od té chvíle potlačil barevné kalhoty a nevšední saka, nosil černé kalhoty a dlouhé redingoty, na nichž jeho *stuha*, velmi široká, vypadala lépe; a holen každé ráno, s nehty čistšími, s povlečením měněným každé dva dny z legitimního pocitu slušnosti a úcty k národnímu *Řádu*, jehož byl členem, se stal ze dne na den jiným Caravanem, umytým, majestátním a snášenlivým.

Doma říkal „moje decoración" při každé příležitosti. Pozdvihla se v něm taková pýcha, že už nemohl snést na klopě druhých žádnou stužku jakéhokoli druhu. Zvláště ho rozčilovaly cizí řády – „které by se ve Francii neměly nechat nosit"; a zvláště nepřál doktorovi Chenetovi,

kterého potkával každý večer v tramvaji, ozdobenému nějakým vyznamenáním, bílým, modrým, oranžovým nebo zeleným.

Rozhovor obou mužů od Vítězného oblouku do Neuilly byl ostatně stále stejný; a tento den jako ty předchozí se zabývali nejprve různými místními nepořádky, které šokovaly jednoho i druhého, zejména starostu z Neuilly, který si dělal, co chtěl. Pak, jak se nevyhnutelně stává ve společnosti lékaře, Caravan přešel na kapitolu nemocí, doufaje tak získat pár drobných rad zdarma, nebo dokonce konzultaci, pokud na to dobře půjde, aniž bude vidět tah za nitku. Jeho matka ho ostatně už nějakou dobu znepokojovala. Měla časté a prodloužené mdloby; a přestože jí bylo devadesát let, nesouhlasila s žádnou léčbou.

Její vysoký věk Caravana dojímal, který opakoval doktoru Chenetovi: „Vidíte to u lidí často?" A s radostí si mnul ruce, ne snad, že by mu tolik záleželo na tom, aby ta hodná žena pobývala na zemi věčně, ale protože dlouhá délka matčina života byla pro něj jakoby příslibem.

Pokračoval: „Á, v mé rodině se žije dlouho; například já jsem si jist, že pokud se mi nic nestane, dožiju se vysokého věku." Zdravotnický důstojník na něj vrhl soucitný pohled; vteřinku zkoumal rudou tvář souseda, jeho tučný krk, jeho bříško visící mezi dvěma ochablými tučnými nohama, celou jeho apoplektickou kulatost starého změkčilého úředníka; a šoupnuvši dlaní šedivý panamák, který mu kryl hlavu, odpověděl s úsměškem: „Nebuďte si tak jist, kamaráde, vaše matka je mumie a vy jste plný polévky." Caravan, zmatený, ztichl.

Ale tramvaj dojela na stanici. Oba společníci sestoupili a pan Chenet nabídl vermut v kavárně Globe naproti, kde oba byli stálými hosty. Majitel, přítel, jim podal dva prsty, které potřásli nad lahvemi na pultu; a šli se připojit ke třem milovníkům domina sedícím u stolu už od poledne. Vyměnilo se pár srdečných slov s nevyhnutelným „Co nového?". Potom se hráči vrátili ke své partii; pak se jim popřál dobrý večer. Natáhli ruce, aniž zvedli hlavu; a každý se vrátil domů na večeři.

Caravan bydlel nedaleko okruhu v Courbevoie v dvoupatrovém domku, jehož přízemí obýval holič.

Dva pokoje, jídelna a kuchyň, kde se podle potřeby přesouvala slepená křesla z místnosti do místnosti, tvořily celý byt, který paní Caravanová trávila čas uklízením, zatímco její dcera Marie-Louisa, dvanáctiletá, a syn Filip-Augustín, devítiletý, dováděli v příkopech aleje se všemi uličníky čtvrti.

Nad nimi Caravan ubytoval matku, jejíž skrblictví bylo v okolí proslulé a jejíž hubenost nutila lidi říkat, že *Pánbůh* aplikoval na ni samu její vlastní zásady šetrnosti. Vždy ve špatné náladě, nestrávila den beze hádek a zuřivých hněvů. Oslovovala z okna sousedy na prahu, zelinářky, zametače a kluky, kteří se jí za pomstu zdáli pronásledovat zdáli, když vycházela, s pokřikem: „Hej, počůraná!"

Malá normandská služka, neuvěřitelně rozpačitá, obstarávala domácnost a spala v druhém patře vedle staré, pro případ nehody.

Když se Caravan vrátil domů, jeho žena, postižena chronickou nemocí úklidu, kouskem flanelu leštila mahagon židlí roztroušených v osamocení pokojů. Nosila vždy nitěné rukavice, zdobila si hlavu čepcem s pestrými stuhami ustavičně převráceným na jedno ucho a opakovala, pokaždé když ji někdo přistihl, jak voskuje, kartáčuje, leští nebo pere: „Nejsem bohatá, u mě je všechno prosté, ale čistota, to je můj přepych, a ten stojí za víc než jiný."

Nadaná zarputilým praktickým smyslem byla ve všem průvodcem svého muže. Každý večer u stolu, a potom v posteli, dlouze rozmlouvali o kancelářských záležitostech, a ačkoli byla o dvacet let mladší než on, svěřoval se jí jako duchovnímu rádci a ve všem se řídil jejími radami.

Nikdy nebyla hezká; teď byla ošklivá, malého vzrůstu a hubenoučká. Nešikovnost oblékání vždy zahalila její slabé ženské atributy, které by měly vystupovat s uměním pod dobře promyšleným oděvem. Sukně se jí zdály stále otočené na jednu stranu; a často se škrábala, kdekoli, bez

ohledu na publikum, jakousi manií, co hraničila s tikem. Jediná ozdoba, kterou si dopřávala, spočívala v záplavě hedvábných stuh promíchaných na honosných čepcích, které zvykla doma nosit.

Jakmile uviděla manžela, vstala, políbila ho na licousy a: „Vzpomněl sis na Potina, miláčku?" (Byl to pochůzkový úkol, který slíbil udělat.) Ale on padl zdrcen na židli; už počtvrté na to zapomněl. „Je to osud," říkal, „je to osud; marně na to myslím celý den, večer vždycky zapomenu." Protože ale vypadal zoufale, utěšila ho: „Myslíš si na to zítra, nic víc. Nic nového na ministerstvu?"

„Ale ano, velká novinka: zase byl jmenován zástupcem šéfa plechař."

Zvážněla:

„V kterém oddělení?"

„V oddělení vnějších nákupů."

Rozzlobila se:

„Na Ramonově místě tedy, zrovna to, které jsem chtěla pro tebe; a on, Ramon? Do penze?"

Zakoktal: „Do penze." Rozzuřila se, čepec jí sjel na rameno:

„Je to po všem, vidíš, s tím podnikem, teď už se tam nedá nic dělat. A jak se jmenuje, ten tvůj komisař?"

„Bonassot."

Vzala Námořní ročenku, kterou vždycky měla po ruce, a hledala: „Bonassot. – Toulon. – Narozen tisíc osm set padesát jedna. – Elev-komisař tisíc osm set sedmdesát jedna, podkomisař tisíc osm set sedmdesát pět."

„A plavil se, ten?"

Na tuhle otázku se Caravan rozjasnil. Došlo mu veselí, které mu třáslo břichem: „Jako Balin, přesně jako Balin, jeho šéf." A s mohutnějším smíchem dodal starý vtip, který celé ministerstvo pokládalo za lahůdku: „Nemělo by se je posílat po vodě inspekovat námořní stanici v Point-du-Jour, bylo by jim špatně na projížďkových loďkách."

Ale zůstala vážná, jako by neslyšela, pak si zabrukala, pomalu si škrabajíc bradu: „Kdybychom tak měli poslance v rukávu! Až Komora pozná, co se tam děje, ministr spadne naráz…"

Na schodech vybuchly výkřiky a přerušily jí větu. Marie-Louisa a Filip-Augustín, kteří se vraceli z příkopu, si schod po schodě dávali facky a kopance. Matka se vrhla, zuřící, a chytila je každého za jednu paži, vhodila je do bytu a silně s nimi lomcovala.

Jakmile uviděli otce, vrhli se na něho, a on je něžně, dlouho líbal; pak, sedě si, posadil si je na kolena a začal si s nimi povídat.

Filip-Augustín byl ohavný fakán, rozcuchaný, špinavý od hlavy k patě, s tváří kreténa. Marie-Louisa už se podobala matce, mluvila jako ona, opakovala její slova, napodobovala ji dokonce v gestech. Zeptala se i ona: „Co nového na ministerstvu?" Odpověděl jí vesele: „Tvůj přítel Ramon, který přichází každý měsíc k večeři, nás opustí, holčičko. Je na jeho místě nový zástupce šéfa." Zvedla oči k otci, a s účastí předčasně dospělého dítěte: „Takže zase někdo tě přeskočil."

Dosmál se a neodpovídal; pak, aby odvedl pozornost, obracel se k ženě, která teď čistila okna: „Matce jde dobře, nahoře?"

Paní Caravanová přestala leštit, otočila se, narovnala si čepec úplně sjetý na záda a s třesoucím se rtem: „Á, ano, povídej mi o tvé matce! Pěkně mi dnes zavařila! Představ si, že před chvílí přišla paní Lebaudinová, žena holiče, nahoru, aby si ode mne vypůjčila škrob, a protože jsem byla venku, tvoje matka ji vyhnala a nazvala ji „žebračkou". Tak jsem jí to vrátila, té stařence. Dělala, že neslyší, jako vždycky, když se jí řekne pravda, ale není víc hluchá než já, vidíš; všechno je to jen předstírání; a důkaz, hned nato se vrátila do pokoje, bez jediného slova."

Caravan, zmatený, mlčel, když se malá služka vrhla, aby ohlásila večeři. Pak, aby upozornil matku, vzal násadu smetáku vždycky schovanou v koutě a třikrát klepl do stropu. Pak se přešlo do jídelny a paní Caravanová mladá nalila polévku, čekajíc na starou. Nepřicházela

a polévka chládla. Pak se začalo jíst velmi pomalu; a když byly talíře prázdné, čekalo se ještě. Paní Caravanová, zuřící, se obracela na manžela: „Dělá to naschvál, víš. A ty ji vždycky podržíš." On, celý na rozpacích, vržený mezi obě, poslal Marii-Louisu pro babičku a zůstal nehybný, se sklopenýma očima, zatímco jeho žena zuřivě bušila koncem nože do nožky sklenky.

Náhle se dveře otevřely a objevilo se dítě samo, celé bez dechu a velmi bledé; řeklo velmi rychle: „Babička spadla na zem."

Caravan jedním skokem byl na nohou, a hodiv ubrousek na stůl, vrhl se po schodech, kde zazněl jeho těžký a překotný krok, zatímco jeho žena, věříc v nějakou zlou lest tchýně, přicházela pomaleji s pohrdlivým krčením rameny.

Stará ležela celou délkou obličejem dolů uprostřed pokoje, a když ji syn obrátil, objevila se, nehybná a suchá, se zažloutlou, zvrásněnou, vysušenou kůží, se zavřenýma očima, se sevřenými zuby a s celým hubeným ztuhlým tělem.

Caravan na kolenou vedle ní sténal: „Moje chudá matko, moje chudá matko!" Ale ta druhá paní Caravanová, poté co ji chvíli zkoumala, prohlásila: „Pch! Má zase mdloby, nic víc; je to proto, aby nám zabránila v večeři, buď si tím jistý."

Tělo přenesli na postel, úplně ho svlékli; a všichni, Caravan, jeho žena, služka, se dali do třídění. Přes jejich úsilí nenabyla vědomí. Pak poslali Rozálii pro doktora Cheneta. Bydlel na nábřeží směrem k Suresnes. Bylo to daleko, čekání bylo dlouhé. Konečně přišel, a poté co staženu ženu prohlédl, pohmatal, poslechl, pronesl: „Je konec."

Caravan padl na tělo, zmítán překotnými vzlyky; a křečovitě líbal strnulou tvář své matky, pláče s takovou hojností, že velké slzy padaly jako kapky vody na obličej zemřelé.

Paní Caravanová mladá měla slušnou krizi žalu, a stojíc za manželem, vydávala slabé stony, zatvrzele si otírajíc oči.

Caravan, s odulou tváří, se svými řídkými vlasy v nepořádku, velmi ošklivý ve svém opravdovém žalu, se najednou napřímil: „Ale… jste si jist, doktore… jste si opravdu jist?…" Zdravotní důstojník se rychle přiblížil, zacházeje s mrtvolou s profesionální obratností jako obchodník, co by chvátal zboží: „Hleďte, kamaráde, podívejte se jí do oka." Zvedl víčko a pohled staré ženy se objevil pod jeho prstem, nijak nezměněný, s panenkou snad trochu širší. Caravan dostal ránu do srdce a chvění mu projelo kostmi. Pan Chenet vzal strnulou paži, nutil prsty, aby se otevřely, a se zuřivou tváří jako před odpůrcem: „Ale podívejte se mi na tu ruku, nikdy se nemýlím, buďte klidný."

Caravan padl zpátky, válel se na posteli, skoro řval, zatímco jeho žena, pořád fňukajíc, dělala, co je třeba. Přisunula noční stolek, na který rozprostřela ubrousek, položila na něj čtyři svíce, které zapálila, vzala větvičku zimostrázu zavěšenou za zrcadlem krbu a položila ji mezi svíce do talíře, který naplnila čistou vodou, protože neměla svěcenou. Ale po rychlé úvaze hodila do té vody špetku soli, představujíc si bezpochyby, že tím provádí jakési posvěcení.

Když dokončila pantomimu, která doprovází Smrt, zůstala stát, nehybná. Pak zdravotní důstojník, který jí pomáhal s rozmisťováním předmětů, jí tiše řekl: „Je třeba Caravana odvést." Souhlasně kývla, a přistoupila k manželovi, který pořád vzlykal, pořád na kolenou, zvedla ho za jednu paži, zatímco pan Chenet ho vzal za druhou.

Posadili ho nejprve na židli, a jeho žena ho líbala na čelo a kázala mu. Zdravotní důstojník opíral její úvahy, radil pevnost, odvahu, odevzdanost, všechno, co se v takových bleskových neštěstích nedá udržet. Pak ho oba znovu vzali pod paží a odvedli.

Slzel jako velké dítě, s křečovitými škytavkami, celý zvadlý, s pažemi visícími, s měkkýma nohama; a sešel dolů po schodech, aniž věděl, co dělá, pohybuje nohama mechanicky.

Posadili ho do křesla, které u stolu obvykle obýval, před jeho skoro prázdný talíř, kde lžíce dosud trčela v zbytku polévky. A zůstal tam bez

pohnutí, s okem upřeným na sklenici, tak otupený, že zůstával dokonce bez myšlenky.

Paní Caravanová v koutě rozmlouvala s doktorem, informovala se o formalitách, žádala všechny praktické údaje. Nakonec pan Chenet, který vypadal, že na něco čeká, vzal klobouk, a prohlásil, že nejedl, pozdravil, aby odešel. Zvolala:

„Jak to, nevečeřel jste? Zůstaňte, doktore, zůstaňte přece! Donese se vám, co máme; chápete totiž, že my, my toho moc nesníme."

Odmítal, omlouval se; naléhala:

„Jakpak to, zůstaňte přece. V takových chvílích je člověk šťastný, že má přátele u sebe; a potom možná rozhodnete mého manžela, aby se trochu posilnil: tolik potřebuje nabrat síly."

Doktor se poklonil, a odkládaje klobouk na nábytek: „V tom případě, přijímám, madame."

Dala rozkazy zmatené Rozálii, pak si sama sedla ke stolu, „aby předstírala, že jí," říkala, „a dělala doktorovi společnost".

Dali si znovu studenou polévku. Pan Chenet si vzal přídavek. Pak se objevila mísa gras-double po lyonsku, která šířila cibulovou vůni a kterou se paní Caravanová rozhodla ochutnat. „Je výborný," řekl doktor. Usmála se: „Není-liž pravda?" Pak obrácena k manželovi: „Vezmi si přece trochu, chudáku Alfréde, jen aby sis dal něco do žaludku; mysli na to, že budeš noc vzhůru!"

Poslušně natáhl talíř, jako by si šel lehnout do postele, kdyby mu to byla přikázala, poslušný všeho bez odporu a bez úvahy. A jedl.

Doktor, sám si přidávaje, vzal si z mísy třikrát, zatímco paní Caravanová čas od času napíchla velký kus na konec vidličky a polkla ho s jakousi studovanou nepozorností.

Když se objevila salátová mísa plná makarónů, doktor zabrukal: „U všech, to je dobrá věc." A paní Caravanová tentokrát obsloužila všechny. Naplnila dokonce šálky, ve kterých se brouzdaly děti, které, nechány bez dozoru, pily čisté víno a už se pod stolem napadaly kopanci.

Pan Chenet připomněl Rossiniho lásku k tomuto italskému jídlu; pak najednou: „Hele! ale to se rýmuje; dalo by se začít psát verše."

Maestro Rossini
rád měl makaróny…

Nikdo ho neposlouchal. Paní Caravanová, náhle zahloubaná, myslela na všechny pravděpodobné důsledky události; zatímco její manžel válel kuličky z chleba, které potom pokládal na ubrus a díval se na ně upřeně s pitomým vzhledem. Protože mu palčivá žízeň sžírala hrdlo, nosil si bez ustání ke rtům sklenici plnou vína; a jeho rozum, už převrácený otřesem a žalem, se stával plovoucím, zdálo se mu, že tanci v náhlém omámení začatého a obtížného trávení.

Doktor ostatně pil jako díra, viditelně se opíjel; a sama paní Caravanová, podrobena reakci, která následuje po každém nervovém otřesu, se také rozrušila, zmatená, i když pila jen vodu, a cítila trochu zamotanou hlavu.

Pan Chenet začal vyprávět historky z úmrtí, které mu připadaly legrační. Protože na tomto pařížském předměstí, naplněném provinčním obyvatelstvem, se nachází ta rolnická lhostejnost k mrtvému, byť by to byl jeho otec či matka, ta neúcta, ta nevědomá krutost tak obvyklá na venkově a tak vzácná v Paříži. Říkal: „Hle, minulý týden, v Rue de Puteaux, mě volají, přibíhám; najdu nemocného zesnulého a vedle postele rodinu, která klidně dojídala láhev anýzovky koupenou předchozího dne, aby se vyhovělo rozmaru umírajícího."

Ale paní Caravanová neposlouchala, pořád myslela na dědictví; a Caravan, s prázdným mozkem, nic nechápal.

Podala se káva, kterou udělali hodně silnou pro posílení morálky. Každý šálek, zalitý koňakem, nažhavil tváře náhlou červení, promíchal poslední myšlenky těch už kolísajících myslí.

Pak se doktor náhle zmocnil láhve pálenky a každému vybledl „polnici". A beze slov, otupělí sladkým teplem trávení, zachváceni proti své

vůli tím zvířecím blahobytem, který dává alkohol po večeři, pomalu kolotali ve sladkém koňaku, který tvořil nažloutlý sirup na dně šálků.

Děti usnuly a Rozálie je uložila.

Pak Caravan, poslušný mechanicky potřebě omámení, které tíží všechny nešťastníky, si několikrát přidal pálenky; a jeho otupené oko se zalesklo.

Doktor konečně vstal, aby odešel, a chopil se paže svého přítele:

„Pojďte, pojďte se mnou," řekl; „trochu vzduchu vám udělá dobře; když má člověk starosti, nesmí zůstat nehybný."

Ten druhý poslušně, nasadil si klobouk, vzal hůl, vyšel; a oba, drže se za paži, sestoupili k Seině pod jasnými hvězdami.

Vonné závany plápolaly v teplé noci, protože všechny zahrady v okolí byly v této roční době plné květin, jejichž vůně, uspané během dne, se zdály probouzet s příchodem večera a vycházely, mísíce se s lehkými vánky, které procházely stínem.

Široká alej byla pustá a tichá se svými dvěma řadami plynových luceren protažených až k Vítěznému oblouku. Ale tam v dálce Paříž hlučela v červeném oparu. Byl to jakýsi nepřetržitý rachot, kterému se zdálo občas odpovídat z dálky, na pláni, hvizd vlaku, který přijíždí plnou párou, nebo prchá přes provincii k Oceánu.

Vzduch zvenčí, který udeřil oba muže do tváře, je nejprve překvapil, otřásl rovnováhou doktora a zvýraznil u Caravana závratě, které ho zachvátily od večeře. Šel jako ve snu, s mysli otupělou, ochromenou, bez chvějivého žalu, zachvácen jakousi morální otupělostí, která mu bránila trpět, pociťuje dokonce úlevu, kterou zvyšovaly vlažné výpary rozlité v noci.

Když dorazili k mostu, zahnuli vpravo a řeka jim do tváře vhodila svěží dech. Tekla melancholicky a klidně před oponou vysokých topolů; a hvězdy se zdály plavat na vodě, čeřeny proudem. Jemná a bělavá mlha, která plápolala na druhém břehu, přinášela do plic vlhkou vůni;

a Caravan se najednou zastavil, zasažen tím pachem řeky, který v jeho srdci rozpohyboval velmi staré vzpomínky.

A najednou znovu viděl matku, dříve, v svém dětství, sehnutou na kolenou před jejich dveřmi, tam v Pikardii, perouc v tenkém vodním toku, který protínal zahradu, prádlo na hromadě vedle sebe. Slyšel její prací prkno v klidném tichu kraje, její hlas, který volal: „Alfréde, přines mi mýdlo." A cítil tutéž vůni tekoucí vody, tutéž odletující mlhu z vlhkých zemí, ten bažinatý opar, jehož chuť v něm zůstala, nezapomenutelná, a kterou právě znovu nacházel i v tenhle večer, kdy mu matka právě zemřela.

Zastavil se, strnulý v návratu bouřlivého zoufalství. Bylo to jako záblesk světla, který najednou osvětlil celou šíři jeho neštěstí; a to setkání s putovním vánkem ho vrhlo do černé propasti nenapravitelných bolestí. Cítil, jak mu to nekonečné odloučení trhá srdce. Život měl rozpůlený; a celé jeho mládí mizelo pohlceno v této smrti. Všechno „*dříve*" skončilo; všechny vzpomínky mládí mizely; nikdo mu už nebude moct povídat o starých věcech, o lidech, které kdysi znal, o jeho kraji, o něm samém, o intimitě jeho minulého života; to byla část jeho bytosti, co přestala existovat; na té druhé teď bylo zemřít.

A začalo defilé vzpomínek. Znovu viděl „maminku" mladší, oblečenou v šatech ošoupaných po sobě, nošených tak dlouho, že se zdály neoddělitelné od její osoby; nacházel ji v tisíci zapomenutých okolnostech: s vybledlými obličeji, s jejími gesty, intonacemi, zvyky, maniemi, hněvy, s rýhami jejího obličeje, s pohyby jejích hubených prstů, se všemi důvěrnými postoji, které už mít nebude.

A tiskna se k doktorovi vydával stony. Jeho ochablé nohy se třásly; celá jeho tlustá osoba byla otřásána vzlyky, a koktal: „Má matka, má chudá matka, má chudá matka!..."

Ale jeho společník, pořád opilý, který snil o tom, že večer skončí na místech, která tajně navštěvoval, netrpěliv tou ostrou krizí žalu, ho

posadil do trávy na břehu, a téměř hned ho opustil pod záminkou, že musí k nemocnému.

Caravan dlouho plakal; pak když mu došly slzy, když tak říkajíc všechen jeho žal odtekl, pocítil znovu úlevu, odpočinek, náhlý klid.

Měsíc vyšel; koupal obzor svým poklidným světlem. Velké topoly se vztyčovaly se stříbrnými odlesky, a mlha nad plání vypadala jako plovoucí sníh; řeka, v níž už neplavaly hvězdy, ale která vypadala pokrytá perletí, dál tekla, zvrásněná lesklými chvěními. Vzduch byl sladký, bríza vonná. Měkkost procházela spánkem země, a Caravan pil sladkost noci; dlouze dýchal, zdálo se mu, že cítí, jak mu až na konec údů proniká svěžest, klid, nadlidská útěcha.

Přesto se tomu zabírajícímu blahobytu bránil, opakoval si: „Má matka, má chudá matka," rozohňuje se k pláči jakýmsi svědomím poctivého muže; ale už nemohl; a žádný smutek už ho dokonce nesvíral před těmi myšlenkami, které ještě před chvílí mu způsobovaly tak silné vzlyky.

Pak se zvedl, aby se vrátil, krátkými kroky, obalen klidnou lhostejností klidné přírody a se srdcem uklidněným proti své vůli.

Když došel k mostu, uviděl světlo poslední tramvaje připravené odjet, a za ním osvětlená okna kavárny Globe.

Pak ho popadla potřeba někomu tu katastrofu vyprávět, vzbudit soucit, učinit se zajímavým. Nasadil žalostný výraz, otevřel dveře podniku a postoupil k pultu, kde jako vždy trůnil majitel. Počítal s efektem, všichni se měli zvednout, přijít k němu s nataženou rukou: „Hle, co se stalo?" Ale nikdo si zoufání na jeho tváři nevšiml. Pak se opřel o pult a tisknouc si čelo do rukou, zabrukal: „Můj Bože, můj Bože!"

Majitel ho pozoroval: „Je vám špatně, pane Caravane?" Odpověděl: „Ne, můj chudý příteli; ale moje matka právě zemřela." Ten druhý vypustil roztržité „Á!"; a protože zákazník vzadu v podniku volal: „Pivo, prosím!" hned odpověděl strašlivým hlasem: „Hned, bum!... už jdu," a vrhl se obsloužit, nechaje Caravana ohromeného.

Na stejném stole jako před večeří, pohlceni a nehybní, tři milovníci domina pořád hráli. Caravan k nim přistoupil hledaje soucit. Protože ho zdánlivě nikdo neviděl, rozhodl se promluvit: „Před chvílí," řekl, „se mi stalo velké neštěstí."

Všichni tři najednou trochu zvedli hlavu, ale se zrakem upřeným na hru, kterou drželi v ruce. „Hele, co?" „Má matka právě zemřela." Jeden z nich zabrukal: „Á, hrome," s tím falešně smutným výrazem, který berou na sebe lhostejní. Druhý, nenacházeje nic k řečení, vydal, kývaje čelem, jakési smutné hvízdnutí. Třetí se vrátil ke hře, jako by si myslel: „To je všechno?"

Caravan čekal jedno z těch slov, o kterých se říká, že „jdou od srdce". Vida se takto přijat, vzdálil se, rozhořčen jejich klidností před bolestí přítele, i když ta bolest byla v této chvíli tak otupená, že ji už sotva cítil.

A vyšel.

Jeho žena ho čekala v noční košili, sedíc na nízké židli u otevřeného okna, pořád myslíc na dědictví.

„Svlékni se," řekla; „povídat si budeme, až budeme v posteli."

Zvedl hlavu a očima ukazuje na strop: „Ale... nahoře... tam není nikdo." „Promiň, Rozálie je u ní, v tři hodiny ráno ji půjdeš vystřídat, až se trochu prospíš."

Zůstal přesto ve spodkách, aby byl na všechno připraven, uvázal si šátek kolem hlavy, pak se připojil k ženě, která se právě vklouzla pod pokrývky.

Zůstali chvíli sedět vedle sebe. Snila.

Její účes, i v tuto hodinu, byl ozdobený růžovou mašlí a nahnutý trochu na jedno ucho, jako by to byl následek nepřemožitelného zvyku u všech čepců, které nosila.

Náhle, obracejíc hlavu k němu: „Víš, jestli tvá matka udělala závěť?" řekla. Zaváhal: „Já... já... myslím, že ne... Ne, bezpochyby ji neudělala." Paní Caravanová se podívala manželovi do očí, a tichým zuřivým hla-

sem: „To je nestoudnost, viď; vždyť se o ni deset let drásáme, bydlí u nás, živíme ji! Není to tvá sestra, kdo by pro ni tolik udělal, ani já ne, kdybych věděla, jak za to budu odměněna! Ano, je to hanba její památky! Řekneš mi, že platila ubytování: pravda; ale péči svých dětí se nedá zaplatit penězi: uznává se závětí po smrti. Takhle se chovají ctihodní lidé. Takže já, já jsem tahala svou práci a své trápení nadarmo! Á, to je mi pěkné! Pěkné!"

Caravan zoufale opakoval: „Miláčku, miláčku, prosím tě, prosím tě."

Postupně se uklidnila a vrátivši se k dennímu tónu pokračovala: „Zítra ráno musíme uvědomit tvou sestru."

Trhl sebou: „Pravda, nevzpomněl jsem si; hned ráno pošlu telegram." Ale zarazila ho, jako žena, která všechno předvídala. „Ne, pošli ho až mezi desátou a jedenáctou, abychom měli čas se obrátit než přijede. Z Charentonu sem to má nanejvýš dvě hodiny. Řekneme, že jsi ztratil hlavu. Když ji uvědomíme v dopoledních hodinách, nebudeme zavřeni za vazbu!"

Ale Caravan se udeřil do čela, a s plachou intonací, kterou vždy nabíral, když mluvil o svém šéfovi, při jehož samotné představě se chvěl: „Taky musíme uvědomit ministerstvo," řekl. Odpověděla: „Proč uvědomit? V takových příležitostech se vždycky dá omluvit, že člověk zapomněl. Neuvědomuj je, věř mi; tvůj šéf nebude moct nic říct a dostaneš ho do pořádné nouze." „Á, ano," řekl, „a bude pěkně zuřit, až mě neuvidí přijít. Ano, máš pravdu, to je báječný nápad. Když mu oznámím, že má matka je mrtvá, bude nucen mlčet."

A úředník, nadšený tím vtípkem, si mnul ruce v myšlenkách na šéfovu tvář, zatímco nad ním leželo tělo staré paní vedle usnuté služky.

Paní Caravanová byla ustaraná, jako obsedována těžko vyslovitelnou starostí. Nakonec se rozhodla: „Tvoje matka ti přece dala své hodiny, ne, ty s dívčinou s kuličkou?" Hledal v paměti a odpověděl: „Ano,

ano; řekla mi (ale je to dlouho, bylo to, když přišla sem), řekla mi: Hodiny budou pro tebe, když se o mě budeš dobře starat."

Paní Caravanová, uklidněná, se rozjasnila: „Takže vidíš, musíme pro ně jít, protože, když necháme přijít tvou sestru, zabrání nám, abychom si je vzali." Zaváhal: „Myslíš?" Rozzlobila se: „Jistě, že si to myslím; jednou tady, ani vidu ani slechu: jsou naše. Je to jako s komodou v jejím pokoji, s tou s mramorovou deskou: tu mi dala, mně, jednou, když měla dobrou náladu. Snesem je současně."

Caravan vypadal nedůvěřivě. „Ale, miláčku, to je velká zodpovědnost!" Otočila se k němu, zuřící: „Á, opravdu! Ty se tedy nikdy nezměníš? Nechal bys své děti umřít hladem, ty, radši než aby ses hnul. Jakmile mi to dala, tu komodu, je naše, ne? A pokud nebude tvá sestra spokojená, řekne mi to, mně! Mám tvou sestru za nic. Dělej, vstaň, hned přineseme to, co nám tvá matka dala."

Chvějící se a poražený vylezl z postele, a jak si natahoval kalhoty, zastavila ho: „Nemá cenu se oblékat, nech si spodky, to stačí; já takhle půjdu."

A oba, v noční toaletě, vyšli, vystoupili bez hluku po schodech, opatrně otevřeli dveře a vešli do pokoje, kde čtyři rozsvícené svíce kolem talířku se svěceným zimostrázem jediné zdály hlídat starou v jejím strnulém odpočinku; protože Rozálie, natažená v křesle, s nohama protaženýma, s rukama zkříženýma na sukni, s hlavou spadlou na stranu, také nehybná a s otevřenými ústy, spala a trochu chrápala.

Caravan vzal hodiny. Byl to jeden z těch groteskních předmětů, jakých vyrobilo mnoho impériální umění. Mladá dívka z pozlaceného bronzu, s hlavou ozdobenou různými květy, držela v ruce kuličku, jejíž koule sloužila jako kyvadlo. „Dej mi to," řekla mu žena, „a vezmi mramor z komody."

Poslechl funě a položil si mramor na rameno s velkým úsilím.

Pak dvojice odešla. Caravan se shýbal pod dveřmi a začal se chvějícím se krokem schodit dolů, zatímco jeho žena, kráčela zády napřed,

mu svítila jednou rukou, drže hodiny pod druhou paží.

Když byli u sebe, vydala velký povzdech. „To nejhorší je uděláno," řekla; „jděme pro zbytek."

Ale šuplíky nábytku byly úplně plné hadrů staré. Bylo třeba to někam schovat.

Paní Caravanová měla nápad: „Jdi tedy pro smrkovou truhlu na dřevo, co je v předsíni; nestojí ani čtyřicet sou, můžeme ji sem umístit." A když truhla byla přinesena, začalo se stěhování.

Vybírali, jeden po druhém, manžety, límce, košile, čepce, všechny ty ubohé hadříky té hodné ženy ležící tam za nimi, a metodicky je rozmisťovali v truhle na dřevo tak, aby oklamali paní Brauxovou, druhé dítě zesnulé, která přijede nazítří.

Když to bylo hotovo, snesli nejdřív šuplíky, pak tělo nábytku, drže ho každý za jeden konec; a oba dlouho hledali, na kterém místě by se nejlépe hodil. Rozhodli se pro ložnici, naproti posteli, mezi oběma okny.

Jakmile byla komoda na místě, paní Caravanová ji naplnila svým vlastním prádlem. Hodiny obsadily krb v jídelně; a pár zkoumal dosažený efekt. Hned z toho byli nadšeni: „Je to moc dobré," řekla ona. On odpověděl: „Ano, velmi dobré." Pak si šli lehnout. Sfoukla svíčku; a brzy všichni spali ve dvou patrech domu.

Byl už velký den, když Caravan otevřel oči. Měl zmatenou mysl při probuzení, a události si vzpomněl až po několika minutách. Ta vzpomínka ho udeřila do hrudi; a vyskočil z postele, znovu velmi dojat, hotov plakat.

Rychle vystoupil do pokoje nahoře, kde Rozálie ještě spala, ve stejné pozici jako včera, protože celou noc dřímala. Poslal ji za její prací, vyměnil shořelé svíce, pak zkoumal svou matku, obraceje si v hlavě ty zdání hlubokých myšlenek, ty náboženské a filozofické banality, co bloudí průměrnými intelekty tváří v tvář smrti.

Ale protože ho žena volala, sešel. Udělala seznam věcí, které bylo třeba udělat dopoledne, a předala mu tu nomenklaturu, nad kterou se zděsil.

Četl: 1. Udělat prohlášení na radnici;

2. Vyžádat pohřebního lékaře;
3. Objednat rakev;
4. Zajít do kostela;
5. Pohřebního ústavu;
6. Do tiskárny pro oznámení;
7. K notáři;
8. Na telegraf, uvědomit rodinu.

Plus množství menších úkolů. Pak vzal klobouk a odešel.

Protože se zpráva rozšířila, sousedky začínaly přicházet a žádaly, aby viděly zesnulou.

U holiče v přízemí dokonce na toto téma proběhla scéna mezi ženou a mužem, zatímco holil zákazníka.

Žena, pletouce punčochu, zabrukala: „Zase o jednu méně, a lakotná, takovou že by víc nebylo. Neměla jsem ji moc ráda, pravda; ale přece budu muset ji jít vidět."

Muž bručel, mydlíc bradu trpělivého: „Co tohle za nápady! Jenom ženy. Není dost, že nás otravují za života, ale ani po smrti nás nemůžou nechat na pokoji." Ale jeho žena, bez rozpaků, pokračovala: „Je to silnější než já; musím tam jít. Drží mě to od rána. Kdybych ji neviděla, zdá se mi, že bych na to myslela celý život. Ale až si ji dobře prohlédnu, abych si zapamatovala její obličej, budu pak spokojená."

Muž s břitvou pokrčil rameny a svěřil se pánovi, jehož tvář škrabal: „Zeptám se vás trochu, co jsou to za nápady, tyhle zatracené ženské! Já se nebudu bavit tím, že se jdu dívat na mrtvého!" Ale jeho žena to sly-

šela a odpověděla bez rozpaků: „Je to tak, je to tak." Pak odloživši pletení na pult, vystoupila do prvního patra.

Dvě sousedky už přišly a mluvily o neštěstí s paní Caravanovou, která vypočítávala podrobnosti.

Zamířilo se do úmrtního pokoje. Čtyři ženy vstoupily po špičkách, pokropily jedna po druhé prostěradlo slanou vodou, poklekly, udělaly znamení kříže broukajíce modlitbu, pak, zvednouce se, s rozšířenýma očima, s pootevřenými ústy, dlouze pozorovaly mrtvolu, zatímco snacha zemřelé s kapesníkem na obličeji předstírala zoufalou škytavku.

Když se otočila, aby vyšla, uviděla stát u dveří Marii-Louisu a Filipa-Augustína, oba v košili, kteří zvědavě koukali. Zapomněla na předstíraný žal a vrhla se na ně se zdviženou rukou, křičíc zuřivým hlasem: „Mazejte, dareby jedni!"

Když o deset minut později vystoupila s další várkou sousedek, a znovu nad svou tchýní setřásla zimostráz, pomodlila se, zaslzela, splnila všechny své povinnosti, našla své dvě děti znovu za sebou, vrátivší se spolu. Zfackovala je ještě pro svědomí; ale příště už si jich nevšimla; a při každém návratu návštěvníků obě dětička vždycky následovaly, také klekaly v koutě a nezaměnitelně opakovaly všechno, co viděly dělat matku.

K začátku odpoledne dav zvědavých klesl. Brzy už nikdo nepřicházel. Paní Caravanová, vrátivší se k sobě, se zabývala přípravou všeho na pohřební obřad; a mrtvá zůstala sama.

Okno pokoje bylo otevřené. Palčivé vedro vcházelo s vlnami prachu; plameny čtyř svíček se vlnily vedle nehybného těla; a na prostěradle, na obličeji se zavřenými očima, na dvou natažených rukou, lezly, chodily, přicházely, odcházely, procházely se bez ustání malé mušky, navštěvovaly starou, čekajíce svou blízkou hodinu.

Ale Marie-Louisa a Filip-Augustín se vrátili bloudit po aleji. Brzy byli obklopeni spolužáky, zvláště děvčaty, bystřejšími, které rychleji větří všechna tajemství života. A dotazovaly se jako dospělí: „Tvoje ba-

bička zemřela?" „Ano, včera večer." „Jaký je mrtvý?" A Marie-Louisa vysvětlovala, povídala o svíčkách, o zimostrázu, o obličeji. Pak se u všech dětí probudila veliká zvědavost; a také prosily, aby mohly k zemřelé.

Hned Marie-Louisa zorganizovala první výpravu, pět dívek a dva chlapce: ti větší, odvážnější. Donutila je sundat boty, aby nebyli odhaleni; parta se vplížila do domu a čile vystoupila jako armáda myší.

Jednou v pokoji dívenka, napodobujíc matku, řídila ceremoniál. Slavnostně vedla spolužáky, pokleka, dělala znamení kříže, hýbala rty, vstala, pokropila postel, a zatímco se děti v těsné kupě, vyděšené, zvědavé a nadšené, přibližovaly, aby pozorovaly obličej a ruce, najednou začala předstírat vzlyky, skrývajíc oči v svém malém kapesníku. Pak, náhle utěšena myšlenkou na ty, co čekali za dveřmi, odtáhla, utíkajíc, celou svou společnost, aby brzy přivedla další skupinu, pak třetí; neboť všichni uličníci z kraje, až i malí žebráčci v hadrech, přibíhali za tím novým potěšením; a ona pokaždé opakovala mateřské grimasy s absolutní dokonalostí.

Nakonec se unavila. Jiná hra odvedla děti daleko; a stará babička zůstala sama, úplně zapomenuta všemi.

Stín naplnil pokoj, a na její suchém zvrásněném obličeji vrhal pohyblivý plamen světel tancující záblesky.

Kolem osmé Caravan vystoupil, zavřel okno a obnovil svíce. Ted vstupoval klidně, zvyklý už považovat mrtvolu za cosi, co je tu měsíce. Dokonce si všiml, že se dosud neobjevilo žádné rozpadání, a zmínil se o tom ženě, když si sedali ke stolu k večeři. Odpověděla: „Vidíš, je ze dřeva; vydržela by rok."

Jedlo se polévka beze slova. Děti, nechány volně po celý den, vyčerpané únavou, dřímaly na židlích a všichni mlčeli.

Náhle světlo lampy pokleslo.

Paní Caravanová hned stočila klíč; ale přístroj vydal dutý zvuk, prodloužený hrdelní zvuk, a světlo zhaslo. Zapomnělo se koupit olej! Jít ke

kupci by zdrželo večeři, hledaly se svíčky; ale jiné nebyly než ty rozsvícené nahoře na nočním stolku.

Paní Caravanová, rychlá v rozhodnutích, hned poslala Marii-Louisu dvě vzít; a čekalo se v tmě.

Jasně bylo slyšet kroky dívenky, která stoupala po schodech. Pak nastalo několik vteřin ticha; pak dítě překotně sešlo dolů. Otevřela dveře, vyděšená, ještě více rozrušená než včera při oznamování katastrofy, a zabrukala, dusíc se: „Á! táto, babička se obléká!"

Caravan vyskočil takovým skokem, že se jeho židle svalila proti zdi. Zakoktal: „Co povídáš?... Co to říkáš?..."

Ale Marie-Louisa, zalknutá rozrušením, opakovala: „Baby... baby... babička se obléká... jde dolů."

Vrhl se bláznivě na schody, následován užaslou ženou; ale před dveřmi druhého patra se zastavil, otřesen hrůzou, neodvažoval se vstoupit. Co uvidí? Paní Caravanová, odvážnější, otočila zámkem a vnikla do pokoje.

Místnost se zdála temnější; a uprostřed se hýbala velká hubená postava. Byla na nohou, ta stará; a probouzejíc se z letargického spánku, dřív než se jí plné vědomí vrátilo, otočivši se na stranu a vyzvedavši se na lokti, sfoukla tři ze svíček, které hořely vedle úmrtního lože. Pak nabrala sílu a zvedla se, aby hledala své hadry. Komoda, která zmizela, ji nejprve zmátla, ale postupně našla své věci úplně dole v truhle na dřevo, a klidně se oblékla. Vyprázdnila talířek plný vody, postavila zimostráz zpátky za zrcadlo a vrátila židle na místo, byla připravena sejít dolů, když se před ní objevili syn a snacha.

Caravan se vrhl, chytil ji za ruce, políbil ji, s slzami v očích; zatímco jeho žena za ním opakovala pokryteckým tónem: „Jaké štěstí, á, jaké štěstí!"

Ale stará, aniž se dojala, aniž snad chápala, strnulá jako socha a s ledovým okem, se zeptala jen: „Je už večeře hotová?" Zakoktal, ztráceje hlavu: „Ano, mami, čekali jsme na tebe." A s nebývalou horli-

vostí ji vzal pod paží, zatímco paní Caravanová mladá se chopila svíce, svítila jim, scházejíc po schodech před nimi, zády napřed a schod po schodu, jak to dělala té samé noci před svým manželem, který nesl mramor.

Když přišli k prvnímu patru, málem narazila na lidi, kteří stoupali. Byla to rodina z Charentonu, paní Brauxová následovaná manželem.

Žena, velká, tlustá, s břichem vodnatelky, které jí odhazovalo trup dozadu, otevřela vyděšené oči, hotova prchnout. Manžel, socialistický obuvník, drobný muž ochlupený až po nos, úplně jako opice, zabrukal bez pohnutí: „No, cože? Vstává z mrtvých!"

Jakmile je paní Caravanová poznala, dávala jim zoufalá znamení; pak hlasitě: „Hleďme! Jak...! Vy jste tady! Jaké milé překvapení!"

Ale paní Brauxová, užaslá, nerozuměla; odpověděla polohlasně: „To váš telegram nás přiměl přijet, mysleli jsme, že je po všem."

Její manžel za ní ji štípal, aby mlčela. Dodal s mazaným smíchem skrytým v husté bradě: „Je od vás velmi laskavé, že jste nás pozvali. Přijeli jsme hned," naznačil tak nepřátelství, které už dlouho vládlo mezi oběma rodinami. Pak, protože stará došla k posledním schodům, čile přistoupil a otřel se o její tváře chlupem, který mu kryl obličej, křičíce jí do ucha kvůli hluchotě: „Jde to dobře, matko, pořád při síle, co?"

Paní Brauxová v užaslosti, že vidí živou tu, kterou očekávala najít mrtvou, se dokonce ani neopovažovala políbit; a její obrovské břicho zabíralo celé odpočívadlo a bránilo ostatním postoupit.

Stará, znepokojená a podezíravá, ale beze slova, dívala se na všechen ten svět kolem; a její drobné šedé oko, zkoumavé a tvrdé, se zafixovalo chvíli na jednom, chvíli na druhém, plné viditelných myšlenek, které její děti znervózňovaly.

Caravan řekl na vysvětlenou: „Byla trochu nemocná, ale teď jí jde dobře, úplně dobře, že, matko?"

Pak hodná žena, znovu se pohybující, odpověděla svým zlomeným hlasem, jakoby vzdáleným: „Byly to mdloby; slyšela jsem vás celou dobu."

Následovalo rozpačité ticho. Vstoupilo se do jídelny; pak si sedli k večeři improvizované za pár minut.

Jen pan Braux si uchoval svou odvahu. Jeho tvář zlé gorily se šklebila; a vypouštěl dvojsmyslná slova, která viditelně rušila všechny.

Ale každou chvíli zvonek v předsíni zazvonil; a bezhlavá Rozálie chodila pro Caravana, který se vrhal, hodiv ubrousek. Jeho švagr se ho dokonce zeptal, jestli má přijímací den. Zakoktal: „Ne, obchůzky, nic jiného."

Pak, protože přinesli balík, rozzmateně ho otevřel, a objevila se pohřební oznámení lemovaná černou. Pak zrudl až k očím, znovu zavřel obálku a pohltil ji ve své vestě.

Jeho matka ho neviděla; zarputile se dívala na své hodiny, jejichž zlatá kulička se houpala nad krbem. A rozpaky rostly uprostřed ledového ticha.

Pak stařena, obracejíc k své dceři zvrásněnou tvář čarodějnice, měla v očích chvění škodolibosti a pronesla: „V pondělí mi přivedeš holčičku, chci ji vidět." Paní Brauxová, s rozzářenou tváří, vykřikla: „Ano, mami," zatímco paní Caravanová mladá, zbledla a omdlévala úzkostí.

Mezitím oba muži pozvolna začali rozmlouvat; a dali se, pro nic za nic, do politické diskuse. Braux hájil revoluční a komunistické doktríny, zmítal se, s očima zapálenýma v ochlupené tváři, křičel: „Majetek, pane, to je krádež na pracujícím; – země patří všem; – dědictví je ohavnost a hanba!..." Ale najednou se zarazil, zmaten jako člověk, co právě řekl hloupost; pak jemnějším tónem dodal: „Ale to není chvíle o tomhle diskutovat."

Dveře se otevřely; objevil se doktor Chenet. Měl vteřinu úleku, pak se vzpamatoval, a přibližuje se ke staré ženě: „Á, á, matko! Dnes to jde

dobře. Á, počítal jsem s tím, viďte; a říkal jsem si zrovna cestou po schodech: Sázím se, že bude na nohou, stařenka." A poklepávaje ji jemně po zádech: „Je pevná jako Pont-Neuf; pohřbí nás všechny, uvidíte."

Posadil se, přijal kávu, kterou mu nabídli, a brzy se zapojil do rozhovoru obou mužů, souhlasil s Brauxem, protože sám byl kompromitován v Komuně.

Pak stará, cítíc se unavená, chtěla jít. Caravan se vrhl. Pak mu upřeně pohlédla do očí a řekla: „Ty mi hned vrátíš nahoru mou komodu a hodiny." Pak, protože zakoktal: „Ano, mami," vzala paži své dcery a zmizela s ní.

Oba Caravanové zůstali vyděšeni, němí, zhrouceni v hrozné pohromě, zatímco Braux si mnul ruce a usrkával kávu.

Náhle paní Caravanová, pominutá vztekem, se na něho vrhla, křičíc: „Vy jste zloděj, lotr, ničema... Plivám vám do tváře, já vám... já vám..." Nenacházela nic, dusíc se; ale on se smál, pořád pil.

Pak, protože jeho žena se zrovna vrátila, vrhla se na švagrovou; a obě, jedna obrovská s hrozivým břichem, druhá epileptická a hubená, se změněným hlasem, s roztřesenou rukou, si plnou hubou posílaly hrsti urážek.

Chenet a Braux se vložili, a tenhle druhý, strkaje svou polovičku za ramena, ji vyhodil ven, křičíc: „Jdi, oslice, bučíš moc!"

A bylo je slyšet na ulici, jak se při vzdalování hádají.

Pan Chenet se rozloučil.

Caravanovi zůstali tváří v tvář.

Pak muž padl na židli se studeným potem na skráních a zabrukal: „Co řeknu svému šéfovi?"

Stařík

Vlažné podzimní slunce dopadalo na dvůr statku přes vysoké buky u příkopů. Pod trávou spasenou kravami byla půda nasáklá nedávným deštěm vlhká, prohýbala se pod nohama se zvukem vody; a jabloně obtěžkané jablky rozsívaly své plody bledě zelené do temně zeleného porostu.

Čtyři mladé jalovice se pásly přivázány v řadě a chvílemi bučely směrem k domu; drůbež přinášela pestré pohyby na hnůj před chlévem, hrabala, pohybovala se, kdákala, zatímco oba kohouti bez ustání kokrhali, hledali červy pro své slepice, které volali čiperným zakvokáním.

Dřevěná branka se otevřela; vešel muž, kterému bylo možná čtyřicet, ale který vypadal starý jako šedesátník, vrásčitý, křivý, chodící dlouhými pomalými kroky, ztíženými vahou těžkých dřeváků plných slámy. Jeho příliš dlouhé paže visely po obou stranách těla. Když se přiblížil ke statku, žlutý ratlík, přivázaný u paty obrovské hrušně, vedle sudu, který mu sloužil jako bouda, zavrtěl ocasem a dal se do štěkání na znamení radosti. Muž zakřičel:

„Ticho, Finote!"

Pes zmlkl.

Z domu vyšla selka. Její kostnaté, široké a ploché tělo se rýsovalo pod vlněnou kazajkou, která obepínala pas. Šedá sukně, příliš krátká, padala do poloviny nohou skrytých v modrých punčochách, a také ona nosila dřeváky plné slámy. Bílá, zažloutlá čepec kryl pár vlasů slepe-

ných na lebce, a její hubená, snědá, ošklivá, bezzubá tvář ukazovala ten divoký a hrubý výraz, který mívají venkovanské tváře.

Muž se zeptal:

„Jak je mu?"

Žena odpověděla:

„Pan farář řikal, že to je konec, že to nedožene přes noc."

Oba vstoupili do domu.

Prošli kuchyní a vstoupili do pokoje nízkého, černého, sotva osvětleného jedinou tabulkou, před kterou visel cár normandského kalika. Hrubé stropní trámy, časem zhnědlé, černé a zakouřené, procházely místností skrz naskrz a nesly tenkou podlahu půdy, kde dnem i nocí pobíhala hejna krys.

Hliněná podlaha, hrbolatá, vlhká, se zdála mastná, a v hloubi příbytku dělala postel nejasně bílou skvrnu. Pravidelný, chraplavý zvuk, těžký, chroptivý, pískavý dech s klokotáním vody, jaký dělá rozbitá pumpa, vycházel ze zastíněného lože, kde dohoříval stařec, selčin otec.

Muž a žena se přiblížili a dívali se na umírajícího svým klidným, odevzdaným zrakem.

Zeť řekl:

„Teďka je to v loji; nedoženuje to ani do noci."

Selka pokračovala:

„Vod poledne to takhle klokotá."

Pak zmlkli. Otec měl zavřené oči, tvář barvy hlíny, tak suchou, že se zdála dřevěná. Pootevřená ústa propouštěla jeho chraplavý, tvrdý dech; a šedé plátno se zvedalo na hrudi při každém nádechu. Zeť po dlouhém mlčení pronesl:

„Musíme ho nechat dokonat. Nemůžeme s tím nic dělat. Je to teda nevhodný kvůli řepě, páč je dobrý počasí, zejtra by se měla přesázet."

Jeho ženu ta myšlenka znepokojila. Chvíli uvažovala, pak prohlásila:

„Když vumře, pochováme ho až v sobotu; na tu řepu budeš mít zejtřek celej."

Sedlák dumal; řekl:

„No jo, ale zejtra budu muset lidi obejít a pozvat na pohřeb, páč mi dá nějakejch pět šest hodin obejít od Tourville až po Manetot."

Žena po dvou třech minutách přemýšlení prohodila:

„Ještě ani neni tři hodiny, mohl bys začít voběcházet dneska a stihnout celou stranu k Tourville. Můžeš klidně říkat, že to je vyřízený, páč mu moc nezejvá než takovej odpolední vzdech."

Muž zůstal chvíli zmaten, vážil důsledky a výhody toho nápadu. Konečně prohlásil:

„No tak, jdu."

Chystal se vyjít; vrátil se a po zaváhání dodal:

„Když nemáš práci, trhej pečicí jablka a pak udělej čtyři tucty jablečných knedlíčků pro ty, co přídou na pohřeb, páč se budou muset posilnit. Zatop pecku s tím chrastím, co je pod kůlnou u lisu. Je suchý."

A vyšel z pokoje, vrátil se do kuchyně, otevřel skříň, vzal šestiliberní chleba, pečlivě z něho ukrojil krajíc, sebral si do dlaně drobky spadlé na poličku a hodil si je do úst, aby se nic neztratilo. Potom špičkou nože vyňal trochu slaného másla ze dna hnědého hliněného hrnku, rozetřel ho po chlebu, který začal pomalu jíst, jak dělal všechno.

A znovu přešel dvůr, uklidnil psa, který se zase dával do štěkání, vyšel na cestu, která vedla kolem jeho příkopu, a vzdálil se směrem k Tourville.

Zůstavší sama, žena se dala do práce. Odkryla truhlu s moukou a připravila těsto na knedlíčky. Dlouho ho hnětla, obracela, zpracovávala, mačkala, drtila. Pak z něho udělala velkou kouli žlutobílou, kterou nechala na rohu stolu.

Potom šla pro jablka, a aby neublížila stromu tyčí, vylezla do něho po štaflích. Pečlivě vybírala plody, aby brala jen ty nejzralejší, a hro-

madila je do zástěry.

Hlas ji zavolal z cesty:

„Hola, paní Chicotová!"

Otočila se. Byl to soused, mistr Osime Favet, starosta, který se jel hnojit svá pole; seděl s nohama visícími na voze s hnojem. Otočila se a odpověděla:

„Co pro vás, mistře Osime?"

„A otec, jak je mu?"

Zvolala:

„Prakticky je po něm. V sobotu pohřeb, v sedm, páč řepa pospíchá."

Soused odpověděl:

„Rozuměl. Hodně štěstí! Mějte se."

Odpověděla na jeho zdvořilost:

„Děkuju, vy taky."

Pak se zase dala do sbírání jablek.

Jakmile se vrátila dovnitř, šla za otcem s tím, že ho najde mrtvého. Ale už od dveří rozeznala jeho hlasité, monotónní chrčení, a nepovažovala za nutné k posteli jít, aby neztrácela čas, a začala připravovat knedlíčky.

Jeden po druhém zabalovala jablka do tenkých plátů těsta a kladla je na kraj stolu. Když měla osmačtyřicet kulí, srovnaných po tuctech jedna před druhou, pomyslela na večeři a pověsila na oheň hrnec, aby uvařila brambory; usoudila totiž, že je zbytečné zapalovat pec ještě ten den, když má celý zítřek na dokončení příprav.

Její muž se vrátil kolem páté. Jakmile překročil práh, zeptal se:

„Je po něm?"

Odpověděla:

„Eště ne; furt to klokotá."

Šli se podívat. Starý byl v naprosto stejném stavu. Jeho chraplavý dech, pravidelný jako hodinový strojek, se nezrychlil ani nezpomalil.

Vracel se vteřinu po vteřině, trochu měnil tón podle toho, jestli vzduch do hrudi vcházel nebo vycházel.

Zeť se na něho podíval, pak řekl:

„Skončí, aniž se naděješ, jako svíčka."

Vrátili se do kuchyně a mlčky se dali do večeře. Když dojedli polévku, snědli ještě chleba s máslem, a jakmile umyli talíře, vrátili se do umírajícího pokoje.

Žena, držící malou olejovou lampičku s čadícím knotem, obešla s ní otcovu tvář. Kdyby nedýchal, člověk by ho jistě považoval za mrtvého.

Postel obou venkovanů byla ukryta na druhém konci pokoje, v jakém si výklenku. Ulehli, aniž řekli slovo, zhasli světlo, zavřeli oči; a brzy nato dvě nestejná chrápání, jedno hlubší, druhé ostřejší, doprovázela nepřerušené chroptění umírajícího.

Krysy pobíhaly na půdě.

Manžel se probudil hned při prvním rozbřesku dne. Jeho tchán ještě žil. Zatřásl manželkou, znepokojen tím stařík ovým vzdorem.

„Hele, Phémie, von nechce skončit. Co bys tomu říkala?"

Věděl, že má dobré rady.

Odpověděla:

„Dneska to nepřežije, to je jistý. Není třeba se bát. Vono starosta nebude mít proti tomu, aby ho tak jako tak zejtra pochovali, páč se to udělalo i mistru Rénardovi, co umřel přesně v setbu."

Byl přesvědčen zřejmostí její úvahy a odešel na pole.

Jeho žena upekla knedlíčky a vykonala všechny práce ve statku.

V poledne stařík pořád nebyl mrtvý. Nádeníci najatí na přesazení řepy přišli ve skupině zvážit starého, který se nechtěl rozloučit se světem. Každý řekl své, pak se vrátili na pole.

V šest, když se vrátili, otec ještě dýchal. Zeť se nakonec zděsil.

„Co bys s tím teďka udělala, Phémie?"

Ani ona nevěděla, co dělat. Šli za starostou. Slíbil, že přivře oči a povolí pohřeb na druhý den. Zdravotní úředník, za kterým šli také,

se zavázal, aby pomohl mistru Chicotovi, antidatovat úmrtní list. Muž i žena se klidně vrátili.

Ulehli a usnuli jako včera, přimíchali svůj zvučný dech ke slabšímu dechu stařík.

Když se probudili, nebyl mrtvý.

Byli zdrceni. Stáli u otcova lože a dívali se na něho nedůvěřivě, jako by jim chtěl zahrát zlý kousek, podvést je, trápit je pro zábavu, a hněvali se na něho hlavně kvůli času, který jim bral.

Zeť se zeptal:

„Co teda budem dělat?"

Nevěděla to; odpověděla:

„To je přece k vzteku!"

Teď už nebylo možné upozornit všechny pozvané, kteří měli každou chvíli přijít. Rozhodli se počkat na ně, aby jim věc vysvětlili.

Kolem sedmé bez deseti se objevili první. Ženy v černém, hlavy pokryté dlouhým závojem, přicházely se smutnou tváří. Muži, nesví v soukenných kabátech, kráčeli odvážněji, po dvou, povídajíce si o pracovních věcech.

Mistr Chicot a jeho žena, celí vedle, je přijímali, naříkali; a oba najednou, ve stejnou chvíli, při oslovení první skupiny se dali do pláče. Vysvětlovali příhodu, vyprávěli své rozpaky, nabízeli židle, pohybovali se, omlouvali se, chtěli dokázat, že by na jejich místě všichni jednali stejně, mluvili bez konce, náhle se stali tak upovídanými, že nenechali nikoho odpovědět.

Chodili od jednoho k druhému:

„To bysme nebyli věřili; vždyť to je k nevíře, že takhle vydrží!"

Hosté, vyvedení z míry, trochu zklamaní jako lidé, kteří přišli o slibovanou slavnost, nevěděli, co dělat, zůstávali sedět nebo stát. Někteří chtěli odejít. Mistr Chicot je zdržel:

„Pujme si teda radši něco nalomit. Nadělali sme knedlíčky; škoda nechat."

Při téhle myšlence se tváře rozzářily. Dali se do hovoru tichými hlasy. Dvůr se postupně plnil; první příchozí sdělovali novinu nově příšlým. Všichni si šeptali, myšlenka na knedlíčky každého rozveselila.

Ženy chodily dovnitř, aby se podívaly na umírajícího. Dělaly kříž u postele, mumlaly modlitbu a vycházely zas. Muži, méně dychtiví téhle podívané, zavítali očima jen z okna, které bylo otevřené.

Paní Chicotová vysvětlovala agónii:

„Dva dny už je takhle, ani víc, ani míň, ani hloub, ani vejš. Jako pumpa, co nemá vodu, co říkáte?"

Když všichni viděli umírajícího, pomyslili na občerstvení; jenže protože bylo moc lidí, aby se vešli do kuchyně, vynesli stůl před dveře. Čtyři tucty knedlíčků, zlatavých, lákavých, vábily zrak uložené ve dvou velkých mísách. Každý natáhl ruku, aby si vzal svůj, obávaje se, že nebude dost. Ale čtyři zbyly.

Mistr Chicot s plnými ústy pronesl:

„Kdyby nás viděl, dědek, trápilo by ho to. Von je měl totiž rád, dokud žil."

Jeden tlustý veselý vesničan prohlásil:

„Von už víc nesní, teďka. Všechno má svůj čas."

Tahle poznámka, místo aby hosty zarmoutila, se zdála je rozveselovat. Teď je řada na nich, jíst ty kuličky.

Paní Chicotová, zarmoucena výdaji, chodila bez ustání do sklepa pro cider. Džbánky následovaly jeden za druhým a vyprazdňovaly se úder za úderem. Teď už se smálo, mluvilo nahlas, začínalo křičet, jak se křičí při obědech.

Náhle se u okna objevila stará selka, která zůstala u umírajícího, zdržovaná chtivým strachem z toho, co ji brzy také potká, a vysokým hlasem zakřičela:

„Vumřel! vumřel!"

Všichni ztichli. Ženy rychle vstaly, aby se šly podívat.

Opravdu byl mrtvý. Přestal chroptět. Muži se dívali jeden na druhého, sklopili oči, bylo jim nepříjemně. Nedojedli ještě ty kuličky. Vybral si špatný okamžik, ten padouch.

Chicotovi už neplakali. Bylo po všem, byli klidní. Opakovali:

„Věděli sme, že to dlouho nevydrží. Kdyby se byl tak rozhodl v noci, nebylo by to tolik mrzení."

Co na tom, bylo po všem. Pohřbí se v pondělí, nic víc, a při té příležitosti se zas pojedí knedlíčky.

Hosté odcházeli a povídali si o té věci, přece jen spokojeni, že to viděli a že si také zakousli.

A když manžel a manželka osaměli, tváří v tvář, řekla, s tváří staženou úzkostí:

„Budem muset upéct dalších čtyři tucty kuliček! Aspoň kdyby se byl rozhodl v noci!"

A muž, odevzdanější, odpověděl:

„Nebude se to opakovat každej den."

Šperky

Když pan Lantin potkal tuhle mladou dívku na jednom večírku u svého zástupce šéfa, zahalila ho láska jako síť.

Byla to dcera venkovského výběrčího daní, zemřelého už před několika lety. Potom přišla do Paříže s matkou, která se stýkala s několika rodinami měšťáků z jejich čtvrti v naději, že mladou dívku provdá. Byly chudé a počestné, klidné a mírné. Mladá dívka se zdála být dokonalým vzorem počestné ženy, které rozumný mladý muž sní svěřit svůj život. Její skromná krása měla kouzlo andělské cudnosti a nepostřehnutelný úsměv, který neopouštěl její rty, se zdál být odrazem jejího srdce.

Všichni ji vychvalovali; všichni, kdo ji znali, bez ustání opakovali: „Šťastný ten, kdo si ji vezme. Lepší by člověk nenašel."

Pan Lantin, tehdy obecní úředník na ministerstvu vnitra s ročním platem tří tisíc pěti set franků, ji požádal o ruku a vzal si ji.

Byl s ní neuvěřitelně šťastný. Vedla domácnost s tak obratnou šetrností, že se zdáli žít v přepychu. Nebylo pozornosti, jemnosti, lichotky, kterou by neměla pro manžela; a kouzlo její osoby bylo tak velké, že ji šest let po jejich setkání miloval ještě víc než v prvních dnech.

Vytýkal jí jen dva sklony: záliba v divadle a záliba ve falešných špercích.

Její přítelkyně (znala několik manželek skromných úředníků) jí v každou chvíli obstarávaly lóže na módní hry, dokonce na premiéry; a tahala rádoby nerada svého manžela na ty zábavy, které ho strašně unavovaly po pracovním dnu. Prosil ji tedy, aby svolila chodit na před-

stavení s nějakou dámou z jejích známých, která by ji potom doprovodila domů. Dlouho se zdráhala, protože se jí ten způsob jednání zdál málo slušný. Nakonec z laskavosti svolila a on jí za to byl nekonečně vděčný.

A ta záliba v divadle v ní brzy vyvolala potřebu zdobit se. Její toalety zůstávaly velmi prosté, pravda, vždy v dobrém vkusu, ale skromné; a její mírný půvab, její neodolatelný, pokorný a usměvavý půvab jako by nabýval nové chuti ze prostoty jejích šatů, ale zvykla si zavěšovat si do uší dva veliké rýnské kameny, které předstíraly diamanty, nosila náhrdelníky z falešných perel, náramky z pozlaceného kovu a hřebínky zdobené různými skelnými ozdobami, které hrály drahé kameny.

Jejího manžela, kterého trochu šokovala tahle láska k pozlátku, často opakoval: „Má drahá, když si člověk nemůže dovolit pravé šperky, ukazuje se zdobený jen svou krásou a půvabem, to jsou totiž ty nejvzácnější klenoty."

Ale ona se mírně usmívala a opakovala: „Co chceš? Mám to ráda. To je moje slabost. Vím dobře, že máš pravdu; ale člověka neopraví. Já bych tak milovala šperky!"

A nechávala si prokluzovat prsty perlové náhrdelníky, nechávala třpytit se broušené krystaly a opakovala: „Ale podívej se, jak je to dobře uděláno. Člověk by přísahal, že je to pravé."

On se také usmíval a prohlašoval: „Máš cikánský vkus."

Někdy večer, když zůstali sami u krbu, přinesla na stolek, kde popíjeli čaj, marocinskou krabičku, kam ukrývala „pacotille" – podle slov pana Lantina; a dávala se zkoumat ty napodobené šperky s vášnivou pozorností, jako by si vychutnávala jakousi tajnou, hlubokou rozkoš; a tvrdošíjně svému muži navlékala kolem krku náhrdelník, aby se potom ze srdce zasmála a vykřikla: „Jak jsi legrační!" Pak se mu vrhla do náručí a vášnivě ho líbala.

Protože byla jednoho zimního večera v Opeře, vrátila se celá rozklepaná zimou. Druhý den kašlala. O týden později zemřela na zápal

plic.

Lantin za ní málem šel do hrobu. Jeho zoufalství bylo tak strašné, že mu během měsíce zbělely vlasy. Plakal od rána do večera, duše mu rvala nesnesitelná bolest, pronásledován vzpomínkou, úsměvem, hlasem, celým kouzlem mrtvé.

Čas jeho bolest neuklidnil. Často v pracovních hodinách, zrovna když kolegové přišli trochu popovídat o věcech dne, bylo náhle vidět, jak se mu nadouvají tváře, jak se mu krčí nos, oči se zalijí vodou; udělal strašnou grimasu a dal se do vzlykání.

Ponechal pokoj své družky nedotčený; zavíral se tam každý den, aby na ni myslel; a všechen nábytek, i její šaty, zůstávaly na svém místě tak, jak byly v poslední den.

Jenže život mu začínal být těžký. Jeho plat, který v rukou jeho ženy stačil na všechny potřeby domácnosti, byl teď pro něho samotného nedostačující. A ptal se sám sebe s úžasem, jak to dokázala zařídit, aby mu vždy nalila výborná vína a vařila mu lahodná jídla, která si teď se svými skromnými zdroji už nemohl pořídit.

Udělal pár dluhů a honil se za penězi po způsobu lidí dohnaných k výpomocným řešením. Jednoho rána konečně, když zůstal bez sou, celý týden před koncem měsíce, pomyslel, že by mohl něco prodat; a hned ho napadlo zbavit se „pacotille" své ženy, protože ve svém srdci stále choval jakousi zášť vůči těm „trompe-l'oeil", které ho dřív rozčilovaly. Dokonce pouhý pohled na ně mu každý den trochu kazil vzpomínku na jeho milovanou.

Dlouho hledal v hromadě pozlátka, které zanechala, protože až do posledních dnů svého života ho tvrdošíjně nakupovala a téměř každý večer přinášela nový předmět, a rozhodl se pro velký náhrdelník, který se jí zdál být nejmilejší, a který mohl stát, myslel si, šest nebo osm franků, protože byl na falešný šperk opravdu velmi pečlivě udělán.

Dal si ho do kapsy a šel na své ministerstvo bulváry a hledal klenotníka, který by mu vzbudil důvěru.

Konečně jeden našel a vstoupil, trochu zahanben tím, že dává najevo svou bídu a chce prodat něco tak malé ceny.

„Pane," řekl kupci, „rád bych věděl, kolik za tenhle kousek dáte."

Muž předmět přijal, zkoumal ho, obracel, vážil, vzal lupu, zavolal pomocníka, pošeptal mu nějakou poznámku, položil náhrdelník na pult a zadíval se na něj zdálky, aby lépe posoudil účinek.

Pan Lantin, znechucený všemi těmi obřady, otevřel ústa, aby prohlásil: „Já vím, že to nemá žádnou cenu." Když tu klenotník pronesl: „Pane, tohle stojí dvanáct až patnáct tisíc franků; ale koupit bych to mohl, jen kdybyste mi přesně oznámil, odkud to máte."

Vdovec vytřeštil oči a zůstal otevřený dokořán, bez porozumění. Konečně zajíkavě řekl: „Vy říkáte?... Jste si jist?" Druhý si jeho údiv vyložil mylně a suchým tónem řekl:

„Můžete zkusit jinde, jestli vám za to dají víc. Pro mě to stojí nejvýš patnáct tisíc. Vraťte se, jestli nenajdete lepšího."

Pan Lantin, úplně vedle, vzal si zpět svůj náhrdelník a odešel, poslušen zmatené potřeby ocitnout se sám a přemýšlet.

Jenže sotva byl na ulici, přemohla ho potřeba se smát a pomyslel si: „To je blb! Ach, to je blb! Kdybych ho byl vzal za slovo! Tak tohle je klenotník, který nerozezná falešné od pravého!"

A vstoupil k jinému kupci na začátku ulice Paix. Jakmile zahlédl šperk, zlatník vykřikl: „Á, hrome; já ten náhrdelník znám dobře; je od nás."

Pan Lantin velmi znepokojen zeptal se: „Kolik stojí?"

„Pane, prodal jsem ho za pětadvacet tisíc. Jsem připraven ho vzít zpět za osmnáct tisíc, až mi, podle zákonných předpisů, oznámíte, jak jste se k němu dostal." Tentokrát si pan Lantin sedl ochromen údivem. Pokračoval: „Ale... ale, prohlédněte si ho dobře pozorně, pane; já jsem si až do teď myslel, že je... že je z falešných kamenů."

Klenotník odpověděl: „Chcete mi říct své jméno, pane?"

„Samozřejmě. Jmenuji se Lantin, jsem zaměstnán na ministerstvu vnitra, bydlím na ulici Martyrů číslo šestnáct."

Kupec otevřel své knihy, vyhledal a pronesl: „Tenhle náhrdelník byl opravdu zaslán na adresu paní Lantinové, ulice Martyrů šestnáct, dvacátého července roku tisíc osm set sedmdesát šest."

A oba muži se podívali do očí, zaměstnanec vedle sebe údivem, zlatník větřil zloděje.

Ten řekl: „Nechcete mi tenhle předmět nechat jen na čtyřiadvacet hodin? Dám vám potvrzenku."

Pan Lantin koktal: „Ale ano, samozřejmě." A vyšel ven, skládaje papír, který si dal do kapsy.

Pak přešel ulici, prošel ji nahoru, všiml si, že se zmýlil cestou, sešel zase k Tuileriím, přešel Seinu, poznal zase svůj omyl, vrátil se k Champs-Élysées bez jediné jasné myšlenky v hlavě. Namáhal se uvažovat, chápat. Jeho žena nemohla koupit předmět takové hodnoty. – Ne, jistě ne. – Ale tedy, to byl dar! Dar od koho? Proč?

Zastavil se a stál uprostřed třídy. Dotkla se ho strašná pochyba. – Ona? – A tedy všechny ostatní šperky byly také dary! Zdálo se mu, že se země pohnula; že před ním padá strom; natáhl paže a zhroutil se, bez vědomí.

Nabyl vědomí v lékárně, kam ho kolemjdoucí odnesli. Nechal se odvézt domů a zavřel se.

Až do noci bezutišně plakal, kousal kapesník, aby nevykřikl. Pak si šel lehnout, zdeptán únavou a žalem, a usnul těžkým spánkem.

Paprsek slunce ho probudil a on pomalu vstal, aby šel na ministerstvo. Bylo těžké pracovat po takových otřesech. Pak si pomyslel, že by se mohl omluvit u šéfa; a napsal mu. Pak si uvědomil, že se musí vrátit ke klenotníkovi; a stud ho zalil ruměncem. Dlouho uvažoval. Náhrdelník ale u toho muže přece nemůže nechat; oblékl se a vyšel.

Bylo krásně, modré nebe se táhlo nad městem, které jako by se usmívalo. Chodci šli před sebe, s rukama v kapsách.

Lantin si při pohledu na ně řekl: „Jak je člověk šťastný, když má bohatství. S penězi se dají setřást i trápení, člověk jde, kam chce, cestuje, baví se! Ach, kdybych byl bohatý!"

Všiml si, že má hlad, protože nejedl od předvčerejška. Kapsa byla prázdná, a vzpomněl si na náhrdelník. Osmnáct tisíc franků! Osmnáct tisíc franků! To je přece suma!

Došel do ulice Paix a začal se procházet po chodníku sem a tam, naproti obchodu. Osmnáct tisíc franků! Dvacetkrát málem vstoupil; ale stud ho vždy zastavil.

Měl ale hlad, veliký hlad, a ani sou. Náhle se rozhodl, přeběhl ulici, aby neměl čas si to rozmyslet, a vrhl se k zlatníkovi.

Jakmile ho spatřil, kupec se k němu horlivě sklonil, nabídl mu židli s úsměvnou zdvořilostí. I pomocníci přišli a dívali se po Lantinovi stranou, s pobaveností v očích a na rtech.

Klenotník prohlásil: „Informoval jsem se, pane, a jestli jste pořád stejného rozpoložení, jsem připraven vám zaplatit částku, kterou jsem navrhl."

Úředník zajíkavě řekl: „Ale samozřejmě."

Zlatník vytáhl ze zásuvky osmnáct velkých bankovek, odpočítal je, podal je Lantinovi, který podepsal krátkou stvrzenku a chvějící se rukou vložil peníze do kapsy.

Pak, když se chystal k odchodu, otočil se ke kupci, který se stále usmíval, a se sklopenýma očima: „Já... já mám i jiné šperky... které pocházejí... které pocházejí... z téhož dědictví. Hodilo by se vám je také koupit?"

Kupec se uklonil: „Ale samozřejmě, pane." Jeden z pomocníků vyšel ven, aby se zasmál podle libosti; druhý se usilovně smrkal.

Lantin bezvýrazně, červený a vážný, oznámil: „Přinesu vám je."

A vzal si drožku, aby pro ty klenoty jel.

Když se o hodinu později vrátil ke kupci, ještě vůbec nesnídal. Dali se zkoumat předměty, kus po kuse, oceňovat každý. Skoro všechny

pocházely z jejich obchodu.

Lantin teď smlouval o ocenění, zlobil se, vyžadoval, aby mu ukázali prodejní knihy, a mluvil stále hlasitěji, jak suma rostla.

Veliké briliantové náušnice stály dvacet tisíc franků, náramky pětatřicet tisíc, brože, prsteny a medailony šestnáct tisíc, souprava se smaragdy a safíry čtrnáct tisíc; solitér visící na zlatém řetězu, který tvořil náhrdelník, čtyřicet tisíc; všechno dohromady dosáhlo sumy sto devadesát šest tisíc franků.

Kupec prohlásil s žertovnou dobrosrdečností: „Tohle pochází od osoby, která ukládala všechny své úspory do šperků."

Lantin pronesl vážně: „To je taky jeden způsob, jak uložit peníze." A odešel, když si s kupcem dohodl, že druhý den se udělá protiocenění.

Když se ocitl na ulici, podíval se na Vendômský sloup s chutí vylézt na něj, jako by to byl prvomájový sloup. Cítil se tak lehký, že by si chtěl zahrát skok přes beránka přes sochu císaře umístěnou tam nahoře na nebi.

Šel si na oběd k Voisinovi a pil víno za dvacet franků láhev.

Pak si vzal drožku a jel se projet do Lesíka. Díval se na kočáry s určitým opovržením a byl stísněn touhou volat na chodce: „Já jsem taky bohatý. Mám dvě stě tisíc franků!"

Vzpomněl si na své ministerstvo. Nechal se tam dovézt, rozhodně vstoupil k šéfovi a oznámil: „Jdu vám, pane, předložit svou výpověď. Zdědil jsem tři sta tisíc franků." Potřásl rukou svých bývalých kolegů a svěřil se jim se svými plány na nový život; pak povečeřel v Café anglais.

Protože se ocitl vedle pána, který se mu zdál urozený, nemohl odolat svrbění svěřit se mu s určitým koketováním, že právě zdědil čtyři sta tisíc franků.

Poprvé v životě se v divadle nenudil a strávil noc s dívkami.

O šest měsíců později se znovu oženil. Jeho druhá žena byla velmi počestná, ale těžké povahy. Hodně mu způsobila utrpení.

Měsíční svit

Nosil dobře své válečnické jméno, páter Marignan. Byl to vysoký hubený kněz, fanatik, duše vždy exaltovaná, ale přímá. Všechny jeho víry byly pevné, bez jakéhokoli kolísání. Upřímně si myslel, že zná svého Boha, že proniká jeho záměry, jeho vůli, jeho úmysly.

Když se dlouhými kroky procházel po aleji své malé vesnické fary, občas se mu v duchu vynořila otázka: „Proč to Bůh udělal?" A tvrdošíjně hledal odpověď, dával se v myšlenkách na Boží místo, a téměř vždy ji našel. Nebyl by to on, kdo by v záchvatu zbožné pokory zamumlal: „Pane, tvé úmysly jsou nevyzpytatelné!" Říkal si: „Já jsem Boží služebník, musím znát jeho pohnutky, a když je neznám, musím je uhodnout."

Všechno mu v přírodě připadalo stvořené s dokonalou a obdivuhodnou logikou. „Proč" a „protože" se mu vždy vyvažovaly. Rána byla stvořena, aby lidé vstávali šťastně, dny, aby zrály úrody, deště, aby je zavlažovaly, večery, aby připravovaly ke spánku, a temné noci, aby se spalo.

Čtyři roční doby dokonale odpovídaly všem potřebám zemědělství; a nikdy by kněze nenapadlo podezření, že příroda nemá žádné úmysly a že se naopak všechno živé podřídilo tvrdým nutnostem epoch, podnebí a hmoty.

Ženu však nenáviděl, nenáviděl ji nevědomky a instinktivně jí pohrdal. Často opakoval slova Kristova: „Ženo, co já s tebou mám?" a dodával: „Říkalo se, že sám Bůh byl nad tímhle dílem nespokojený." Žena pro něho byla to dvanáctkrát nečisté dítě, o němž mluví básník. Byla

pokušitelkou, která svedla prvního člověka a která stále pokračuje ve svém díle zatracení, slabou, nebezpečnou, tajemně znepokojivou bytostí. A ještě víc než jejich tělo zkázy nenáviděl jejich milující duši.

Často cítil jejich něžnost upnutou na něho, a ačkoli věděl, že je nedobytný, rozčilovala ho ta potřeba lásky, která v nich stále chvěla.

Bůh, podle jeho názoru, stvořil ženu jen proto, aby pokoušel muže a zkoušel ho. K ženě se nemělo přibližovat jinak než s obrannými opatřeními a obavami, které člověk má před pastmi. Byla přece úplně podobná pasti s nataženými pažemi a otevřenými rty vůči muži.

Shovívavý byl jen k řeholnicím, protože je jejich slib činil neškodnými; ale i s nimi jednal tvrdě, protože v hloubi jejich spoutaného, pokořeného srdce stále cítil tu věčnou něhu, která k němu stále přicházela, přestože byl knězem.

Cítil ji v jejich pohledech, pokropených zbožností více než pohledy mnichů, v jejich extázích, do nichž se mísila jejich ženskost, v jejich milostných výlevech ke Kristu, které ho pobuřovaly, protože to byla ženská láska, tělesná láska; cítil ji, tu prokletou něžnost, i v jejich samé poddajnosti, ve sladkosti jejich hlasu, když s ním mluvily, v jejich sklopených očích a v jejich odevzdaných slzách, když je drsně káral.

A otřásal svou sutanou, když odcházel z klášterních dveří, a odcházel dlouhými kroky, jako by prchal před nebezpečím.

Měl neteř, která žila s matkou v malém sousedním domě. Zarputile se snažil udělat z ní milosrdnou sestru.

Byla hezká, lehkomyslná a posměšná. Když ji páter kázal, smála se; a když se na ni zlobil, vášnivě ho objímala, tiskla ho k srdci, zatímco se bezděčně snažil vymanit z toho sevření, které mu přitom poskytovalo sladkou radost a probouzelo v něm hluboko ten pocit otcovství, který dřímá v každém muži.

Často s ní cestou polními cestičkami mluvil o Bohu, o svém Bohu. Moc ho neposlouchala a dívala se na nebe, na trávu, na květiny, se životní blažeností, kterou měla v očích. Někdy vyskočila, aby chytila ně-

jakého létajícího brouka, a vracejíc se zvolala: „Podívej, strýčku, jak je hezký; mám chuť ho obejmout.“ A tahle potřeba „objímat mouchy“ nebo zrníčka šeříku kněze znepokojovala, popuzovala a bouřila, protože v tom zase nacházel tu nevykořenitelnou něhu, která vždy vzkvétá v srdci žen.

A tu jednoho dne manželka kostelníka, která se staralá o domácnost pátera Marignana, mu opatrně oznámila, že jeho neteř má milence.

Pocítil strašlivé rozrušení, zůstal udušený, s mýdlem po celé tváři, protože se právě holil.

Když zase byl ve stavu uvažovat a mluvit, zvolal: „To není pravda, lžete, Melánie!“

Ale selka si položila ruku na srdce: „Ať mě náš Pán soudí, jestli lžu, pane faráři. Říkám vám, že tam chodí každej večer, jak si vaše sestra lehne. Scházejí se podél řeky. Stačí tam zajít mezi desátou a půlnocí.“

Přestal se škrabat na bradě a začal prudce chodit, jak to dělal pokaždé v hodinách vážného rozjímání. Když se zase chtěl začít holit, pořezal se třikrát od nosu až k uchu.

Celý den zůstal mlčenlivý, nabobtnalý rozhořčením a hněvem. Ke své zuřivosti kněze vůči nepřemožitelné lásce ještě přidal rozčilení mravního otce, poručníka, správce duše, který byl podveden, okraden, podveden dítětem; to sobecké udušení rodičů, kterým jejich dcera oznámí, že si bez nich a navzdory jim zvolila manžela.

Po večeři se pokusil něco přečíst, ale nebyl toho schopen; a rozčiloval se víc a víc. Když odbila desátá, vzal si hůl, obrovskou dubovou hůl, kterou vždy používal při nočních pochůzkách, když chodil k nemocným. A s úsměvem se podíval na obrovský klacek, kterým točil ve své pevné venkovanské pěsti v hrozivých kolech. Pak ho najednou zvedl a se zaskřípáním zubů ho vrhl na židli, jejíž rozštěpené opěradlo spadlo na podlahu.

A otevřel dveře, aby šel ven; ale zastavil se na prahu, překvapen takovou nádherou měsíčního svitu, jakou člověk sotva vídá.

A protože byl obdařen exaltovanou myslí, jednou z těch myslí, jaké museli mít církevní otcové, ti snící básníci, cítil se najednou roztržitý, dojatý majestátní a klidnou krásou bledé noci.

V jeho zahrádce, celé zalité mírným světlem, jeho ovocné stromy, srovnané v řadě, kreslily na cestičku stín svých štíhlých dřevěných údů sotva oblečených zelení; zatímco obří zimolez, který se vyšplhal po zdi jeho domu, vydechoval lahodné, jakoby sladké dechy, nesl ve vlažném jasném večeru jakousi provoněnou duši.

Dal se do hlubokého dýchání, pil vzduch jako opilci pijí víno, a šel pomalými kroky, nadšený, oslněn, skoro zapomínaje na svou neteř.

Jakmile byl v polích, zastavil se, aby obdivoval celou pláň zaplavenou tím hladivým třpytem, utopenou v tom něžném a mdlém kouzlu klidných nocí. Žáby neustále vrhaly do prostoru svou krátkou, kovovou notu, a vzdálení slavíci mísili svou perlivou hudbu, která nutí snít, aniž nutí myslet, svou lehkou a chvějivou hudbu stvořenou pro polibky, do svůdnosti měsíčního svitu.

Páter se dal znovu do chůze, se srdcem omdlévajícím, aniž věděl proč. Cítil se jako zemdlený, najednou vyčerpaný; měl chuť se posadit, zůstat tam, dívat se, obdivovat Boha v jeho díle.

Tam v dálce se podle vlnění malé říčky táhla řadou veliká linie topolů. Jemná mlha, bílá pára, kterou měsíční paprsky protínaly, stříbřily, dělaly třpytivou, zůstávala viset kolem a nad břehy, zahalovala celý klikatý tok vody do jakési lehké a průzračné vaty.

Kněz se znovu zastavil, proniknut až do nejhlubší duše vzrůstající, neodolatelnou dojetím.

A pochybnost, nejasný neklid ho zachvátil; cítil, jak se v něm rodí jedna z těch otázek, které si občas kladl. Proč to Bůh udělal? Když je noc určená pro spánek, pro nevědomí, pro odpočinek, pro zapomínání na všechno, proč ji dělá okouzlující víc než den, mírnější než rána

a večery, a proč tahle pomalá, svůdná hvězda, poetičtější než slunce, která vypadá, jako by byla určena, tak nenápadná je, k osvětlování věcí příliš jemných a tajemných pro velké světlo, přichází zprůhledňovat tmu?

Proč nejšikovnější ze zpěvných ptáků neodpočívá jako ostatní a dává se do vokalizace v znepokojivém stínu?

Proč tenhle polozávoj hozený přes svět? Proč to chvění srdce, to pohnutí duše, ta malátnost těla?

Proč tenhle výklad svodů, které lidé nevidí, protože leží ve svých postelích? Komu je určená tahle vznešená podívaná, tahle hojnost poezie vrhané z nebe na zemi?

A páter nerozuměl.

Ale hle, tam dole, na okraji louky, pod klenbou stromů smočených v třpytivé mlze, se objevily dva stíny, které kráčely bok po boku.

Muž byl větší a držel za krk svou přítelkyni, a čas od času jí líbal čelo. Náhle oživili tu nehybnou krajinu, která je obklopovala jako božský rám pro ně stvořený. Zdáli se být oba jedinou bytostí, bytostí, které byla určena tato tichá, mlčenlivá noc; a kráčeli ke knězi jako živá odpověď, odpověď, kterou jeho Pán vrhá na jeho otázku.

Zůstal stát, se srdcem bušícím, vyvedený z míry, a zdálo se mu, že vidí něco biblického, jako lásku Rút a Boáze, naplnění vůle Pána v jednom z těch velkých jevišť, o nichž mluví svaté knihy. V jeho hlavě se začaly rozléhat verše Písně písní, výkřiky vášně, volání těl, celá vroucí poezie té básně hořící něhou.

A řekl si: „Bůh snad stvořil tyhle noci, aby ideálem zahalil lásku lidí."

A couval před objímajícím se párem, který stále kráčel. Byla to přece jeho neteř; ale on se teď ptal, zda nemá neposlechnout Boha. A nedovolil Bůh lásku snad, když ji viditelně obklopuje takovou nádherou?

A utekl, bez sebe, skoro zahanbený, jako by vstoupil do chrámu, do něhož neměl právo vcházet.

Horla

8. května. – Jaký nádherný den! Celé dopoledne jsem strávil natažený v trávě před svým domem, pod obrovským platanem, který ho celý zakrývá, chrání a stíní. Mám tenhle kraj rád a mám rád, že tu žiji, protože tu mám své kořeny, ty hluboké a jemné kořeny, které poutají člověka k zemi, kde se narodili a zemřeli jeho předkové, které ho poutají k tomu, co se myslí, a k tomu, co se jí, k zvyklostem jako k pokrmům, k místním obratům, k intonacím rolníků, k pachu půdy, vesnic i samotného vzduchu.

Mám rád svůj dům, v němž jsem vyrostl. Z oken vidím Seinu, která teče podél mé zahrady, za silnicí, skoro u mě doma, velkou a širokou Seinu, která plyne z Rouenu do Le Havru, pokrytou proplouvajícími loděmi.

Nalevo, tam v dálce, Rouen, rozlehlé město s modrými střechami, pod špičatým zástupem gotických věží. Jsou nespočetné, křehké nebo mohutné, převýšeny litinovou věží katedrály, a plné zvonů, které zvonívají v modrém vzduchu krásných rán, posílají až ke mně svůj sladký a vzdálený železný šum, svůj kovový zpěv, který mi přináší vánek, občas silnější, občas slabší, podle toho, zda se probouzí nebo usíná.

Jak bylo dnes ráno krásně!

Kolem jedenácté před mou branou projel dlouhý konvoj lodí tažený vlečným parníčkem velkým jako moucha, který namáhavě chroptěl a chrlil hustý dým.

Za dvěma anglickými škunery, jejichž rudý prapor se vlnil na nebi, plul nádherný brazilský trojstěžník, celý bílý, obdivuhodně čistý a lesklý. Pozdravil jsem ho, nevím proč, tak mi ten koráb udělal radost na pohled.

12. května. – Pár dní mám trochu horečku; cítím se nemocen, nebo spíš cítím se smutný.

Odkud se berou ty tajemné vlivy, které mění naše štěstí v sklíčenost a naši důvěru v tíseň? Člověk by řekl, že vzduch, neviditelný vzduch je plný nepoznatelných Sil, jejichž tajemnému sousedství podléháme. Probudím se plný veselí, s chutí si zazpívat. – Proč? – Jdu podél vody; a najednou po krátké procházce se vracím zoufalý, jako by na mě doma čekalo nějaké neštěstí. – Proč? – Je to mrazivé chvění, které, otírajíc se o kůži, otřáslo mými nervy a zatemnilo mou duši? Je to tvar mraků, nebo barva dne, barva věcí, tak proměnlivá, co procházejíc mýma očima zmátla mou myšlenku? Ví se to? Všechno, co nás obklopuje, všechno, co vidíme, aniž na to hledíme, všeho, čeho se dotýkáme, aniž to známe, všeho, čeho se dotýkáme, aniž to hmatáme, všechno, co potkáváme, aniž to rozlišujeme, má na nás, na naše orgány a jejich prostřednictvím na naše ideje, na samotné naše srdce, účinky rychlé, překvapivé a nevysvětlitelné?

Jak hluboké je to tajemství Neviditelného! Nemůžeme ho sondovat svými ubohými smysly, svýma očima, které neumějí rozeznat ani příliš malé, ani příliš veliké, ani příliš blízké, ani příliš vzdálené, ani obyvatele hvězdy, ani obyvatele kapky vody… svýma ušima, které nás klamou, protože nám přenášejí chvění vzduchu v zvukových tónech. Jsou to víly, které činí ten zázrak, že mění tento pohyb v zvuk a touto proměnou dávají vzniknout hudbě, která činí zpěvným tiché kmitání přírody… se svým čichem, slabším než u psa… se svou chutí, která stěží rozpozná věk vína!

Á! Kdybychom měli jiné orgány, které by pro nás konaly jiné zázraky, co věcí bychom ještě mohli odhalit kolem sebe!

16. května. – Jsem nemocen, rozhodně! Minulý měsíc mi bylo tak dobře! Mám horečku, hroznou horečku, nebo spíš horečnaté podráždění, které činí mou duši stejně trpící jako mé tělo. Bez ustání mám ten strašný pocit hrozícího nebezpečí, tušení neštěstí, které přichází, nebo smrti, která se blíží, ten předtucha, která je bezpochyby útokem nějakého dosud neznámého zla, klíčícího v krvi a mase.

18. května. – Byl jsem u lékaře, protože už nemohu spát. Shledal mi puls rychlý, zorničku rozšířenou, nervy chvějící se, ale bez jediného znepokojivého příznaku. Mám se podrobit sprchám a pít bromid draselný.

25. května. – Žádná změna! Můj stav je opravdu podivný. Jak se blíží večer, nepochopitelná úzkost se mě zmocňuje, jako by noc pro mě skrývala hroznou hrozbu. Večeřím rychle, pak se pokouším číst; ale slovům nerozumím; sotva rozeznávám písmena. Pak chodím po salonu sem a tam, pod tlakem zmateného a neodolatelného strachu, strachu z spánku a strachu z postele.

Kolem desáté stoupám do pokoje. Sotva jsem vešel, dvakrát otočím klíčem a zasunu závory; mám strach... z čeho?... Dosud jsem se nebál ničeho... otvírám své skříně, dívám se pod postel; naslouchám... naslouchám... čemu?... Je zvláštní, že obyčejná slabost, snad porucha oběhu, podráždění nervového vlákna, trochu krevní kongesce, drobounký nepořádek v tak nedokonalém a jemném fungování našeho živého stroje, může udělat z nejradostnějšího z lidí melancholika a z nejstatečnějšího zbabělce? Pak si lehnu a čekám na spánek, jak by člověk čekal kata. Čekám na něj se zděšením z jeho příchodu; a srdce mi tluče, nohy se mi chvějí; a celé tělo se mi třese v teple prostěradel, dokud najednou nespadnu do odpočinku, jak by člověk padl, aby se v ní utopil, do propasti stojaté vody. Necítím ho přicházet, jako dřív, ten zrádný spánek, schovaný u mě, co mě sleduje, který mě chytne za hlavu, zavře mi oči, zničí mě.

Spím – dlouho – dvě nebo tři hodiny – pak mě svírá sen – ne – noční můra. Dobře cítím, že ležím a spím... cítím to a vím to... a cítím také, že se někdo ke mně blíží, dívá se na mě, hmatá mě, leze mi na postel, kleká mi na hruď, bere mi krk do rukou a svírá... svírá... ze všech sil, aby mě uškrtil.

Zápasím, spoutaný tou strašlivou bezmocí, která nás ochromuje ve snech; chci křičet – nemohu; chci se pohnout – nemohu; pokouším se, strašlivým úsilím, lapaje po dechu, otočit se, svrhnout toho tvora, který mě drtí a dusí – nemohu!

A náhle se probouzím, pominutý, pokrytý potem. Rozsvěcím svíčku. Jsem sám.

Po té krizi, která se opakuje každou noc, konečně usnu, klidně, až do úsvitu.

2. června. – Můj stav se ještě zhoršil. Co to mám? Bromid nic nedělá; sprchy nic nedělají. Nedávno, abych unavil tělo, přece tak vyčerpané, jsem šel na procházku do roumareského lesa. Nejprve jsem si myslel, že svěží, lehký a jemný vzduch, plný vůně trav a listí, mi lije do žil novou krev, do srdce novou energii. Dal jsem se velkou lovnou alejí, pak jsem zabočil k La Bouille úzkou cestou mezi dvěma armádami nesmírně vysokých stromů, které tvořily zelenou, hustou, skoro černou střechu mezi mnou a nebem.

Náhle mě popadlo chvění, ne mrazivé chvění, ale podivné chvění úzkosti.

Zrychlil jsem krok, znepokojen tím, že jsem sám v tomto lese, hloupě vylekán hlubokou samotou. Náhle se mi zdálo, že jsem sledován, že mi někdo kráčí v patách, úplně blízko, úplně blízko, že se mě dotýká.

Prudce jsem se otočil. Byl jsem sám. Za sebou jsem viděl jen rovnou a širokou alej, prázdnou, vysokou, strašlivě prázdnou; a na druhou stranu se také táhla do nedohledna, úplně stejná, hrozivá.

Zavřel jsem oči. Proč? A dal jsem se otáčet se na jedné patě, velmi rychle, jako káča. Málem jsem spadl; otevřel jsem oči; stromy tancova-

ly; země plynula; musel jsem si sednout. Pak – ach! už jsem nevěděl, odkud jsem přišel! Zvláštní nápad! Zvláštní! Zvláštní nápad! Vůbec jsem už nevěděl. Dal jsem se stranou, která byla po mé pravici, a vrátil se do aleje, která mě přivedla doprostřed lesa.

3. června. – Noc byla hrozná. Odjedu na pár týdnů. Malá cesta mě bezpochyby zotaví.

2. července. – Vracím se. Jsem vyléčen. Udělal jsem ostatně půvabnou výpravu. Navštívil jsem Mont-Saint-Michel, který jsem neznal.

Jaká vize, když člověk dorazí, jako já, do Avranches, k večeru! Město stojí na kopci; a odvedli mě do městského parku na kraji města. Vykřikl jsem úžasem. Nesmírná zátoka se přede mnou rozkládala do nedohledna, mezi dvěma vzdálenými pobřežími ztrácejícími se v dálce v mlhách; a uprostřed této obrovské žluté zátoky, pod nebem zlata a jasu, se tyčila temná a špičatá podivná hora uprostřed písků. Slunce právě zapadlo, a na obzoru, který ještě plápolal, se rýsoval profil té fantastické skály, jež na vrcholku nese fantastický památník.

S úsvitem jsem k ní vyrazil. Moře bylo nízké, jako včera večer, a díval jsem se, jak se přede mnou vztyčuje, jak jsem se k ní blížil, překvapivé opatství. Po několika hodinách chůze jsem dosáhl obrovského bloku kamenů nesoucího malé město, nad nímž vládl velký chrám. Vystoupil jsem po úzké a strmé ulici, vešel do nejobdivuhodnějšího gotického sídla postaveného Bohu na zemi, rozlehlého jako město, plného nízkých síní rozdrcených pod klenbami a vysokých galerií, které nesou tenké sloupy. Vstoupil jsem do té gigantické žulové šperkovnice, lehké jako krajka, pokryté věžemi, štíhlými věžičkami, do nichž stoupají točitá schodiště, a které vrhají do modrého nebe dní, do černého nebe nocí, své bizarní hlavy ježící se chimérami, ďábly, fantastickými zvířaty, obludnými květy, a spojené navzájem tenkými zdobnými oblouky.

Když jsem byl na vrcholu, řekl jsem mnichovi, který mě doprovázel: „Otče, jak dobře se vám tu musí žít!"

Odpověděl: „Je tu hodně větru, pane"; a dali jsme se do rozhovoru, dívajíce se, jak stoupá moře, které běželo po písku a pokrývalo ho ocelovou zbrojí.

A mnich mi vyprávěl příběhy, všechny staré příběhy toho místa, legendy, pořád legendy.

Jedna z nich mě velmi zasáhla. Lidé z kraje, lidé z hory, tvrdí, že v noci je slyšet mluvit v píscích, pak slyšet mečet dvě kozy, jednu silným hlasem, druhou slabým. Nevěřící tvrdí, že to jsou výkřiky mořských ptáků, které se podobají občas mečení, občas lidským stížnostem; ale opoždění rybáři přísahají, že potkali, bloumajíc po dunách, mezi dvěma přílivy, kolem malého města vrženého tak daleko od světa, starého pastýře, jehož hlava kryjící se v plášti není nikdy vidět, a který vede, kráčeje před nimi, kozla s obličejem muže a kozu s obličejem ženy, oba s dlouhými bílými vlasy, mluvící bez ustání, hádající se v neznámém jazyce, pak najednou přestávají křičet a mečí ze všech sil.

Řekl jsem mnichovi: „Věříte tomu?"

Zabrukal: „Nevím."

Pokračoval jsem: „Kdyby na zemi existovaly jiné bytosti než my, jak to, že bychom je už dávno neznali; jak to, že jste je neviděli vy? Jak to, že jsem je neviděl já?"

Odpověděl: „Vidíme snad stotisícinu toho, co existuje? Hleďte, tady je vítr, který je největší silou přírody, který převrací lidi, boří budovy, vyvrací stromy, zvedá moře do vodních hor, ničí útesy, vrhá velké lodě na skaliska, vítr, který zabíjí, který hvízdá, který sténá, který burácí – viděl jste ho a můžete ho vidět? A přece existuje."

Umlkl jsem před tím prostým uvažováním. Ten člověk byl mudrc, nebo možná blázen. Nedokázal bych to přesně určit; ale umlkl jsem. Co tam říkal, to jsem si myslel často.

3. července. – Špatně jsem spal; jistě, je tu horečnatý vliv, protože můj kočí trpí stejnou nemocí jako já. Když jsem se včera vracel, všiml

jsem si jeho zvláštní bledosti. Zeptal jsem se ho:

„Co se vám stalo, Jene?"

„Nemůžu už vodpočívat, pane, moje noci žerou moje dny. Vod odjezdu pána mě to drží jako kouzlo."

Ostatní služebníci však mají dobře, ale já se moc bojím, že to zas chytnu."

4. července. – Rozhodně, chytilo mě to zase. Mé staré noční můry se vrátily. Této noci jsem cítil, jak někdo dřepí na mně, a ústy na mých mi pil život mezi rty. Ano, čerpal ho mi z hrdla, jako by to udělala pijavice. Pak se zvedl, nasycen, a já jsem se probudil, tak otlučený, zlomený, zničený, že jsem už nemohl pohnout. Pokud to bude pokračovat ještě pár dní, určitě zase odjedu.

5. července. – Ztratil jsem rozum? To, co se stalo, co jsem viděl poslední noci, je tak zvláštní, že se mi hlava ztrácí, když na to myslím!

Jak to teď dělám každý večer, zamkl jsem své dveře; pak, protože jsem měl žízeň, vypil jsem půl sklenice vody, a náhodou si všiml, že má karafa je plná až po křišťálový uzávěr.

Pak jsem si lehl a padl do jednoho z těch svých strašných spánků, z něhož jsem byl vytržen asi po dvou hodinách ještě strašlivějším otřesem.

Představte si muže, který spí, kterého vraždí, a který se probouzí s nožem v plíci, chroptí, pokryt krví, nemůže už dýchat, jde zemřít a nechápe – takhle.

Když jsem konečně znovu dobyl rozum, zase jsem měl žízeň; rozsvítil jsem svíčku a šel ke stolu, kde byla položena má karafa. Zdvihl jsem ji, naklonil nad sklenici; nic neteklo. – Byla prázdná! Byla úplně prázdná! Nejprve jsem tomu nerozuměl; pak jsem najednou pocítil tak hrozné dojetí, že jsem si musel sednout, nebo spíš jsem padl na židli! Pak jsem vyskočil, abych se podíval kolem sebe! Pak jsem se znovu posadil, celý bez sebe údivem a strachem, před průhledným křišťálem! Pozoroval jsem ho upřeným zrakem a snažil se hádat. Ruce se mi třá-

sly! Někdo tedy pil tu vodu? Kdo? Já? Já, bezpochyby? Nemohl to být nikdo jiný než já? Pak jsem byl náměsíčný, žil jsem bez vědomí tím dvojím tajemným životem, který nutí pochybovat, zda v nás jsou dvě bytosti, nebo zda cizí, nepoznatelná a neviditelná bytost chvílemi, když naše duše spí, oživuje naše zajaté tělo, které poslouchá toho druhého jako sebe sama, víc než sebe sama.

Á! Kdo pochopí mou odpornou úzkost? Kdo pochopí dojetí člověka zdravého na duchu, probuzeného, plného rozumu, který se zděšeně dívá skrz sklo karafy na trochu zmizelé vody, zatímco spal! A zůstal jsem tam až do dne, aniž se opovážil se vrátit do postele.

6. července. – Zešílím. Zase někdo vypil celou mou karafu této noci; – nebo spíš já jsem ji vypil!

Ale jsem to já? Jsem to já? Kdo by to byl? Kdo? Á, můj Bože! Zbláznil jsem se? Kdo mě zachrání?

10. července. – Právě jsem udělal překvapivé zkoušky.

Rozhodně, jsem blázen! A přece!

Šestého července, než jsem šel spát, jsem na stůl položil víno, mléko, vodu, chleba a jahody.

Někdo vypil – já jsem vypil – všechnu vodu a trochu mléka. Vína, chleba ani jahod se nikdo nedotkl.

Sedmého července jsem opakoval tutéž zkoušku, která přinesla stejný výsledek.

Osmého července jsem odstranil vodu a mléko. Nikdo se ničeho nedotkl.

Konečně devátého července jsem na stůl dal zpátky jen vodu a mléko, a dával jsem si pozor, abych karafy obalil bílým mušelínem a svázal uzávěry provázkem. Pak jsem si potřel rty, bradu, ruce tuhou a lehl jsem si.

Neporazitelný spánek mě chytil, následován brzy strašlivým probuzením. Nehnul jsem se; sama má prostěradla nenesla žádné stopy. Vrhl jsem se ke stolu. Látky uzavírající láhve zůstaly neposkvrněné.

Rozvázal jsem šňůrky, chvěje se strachem. Někdo vypil všechnu vodu! Někdo vypil všechno mléko! Á, můj Bože!...

Hned teď odjedu do Paříže.

12. července. – Paříž. Minulé dny jsem tedy ztratil hlavu! Musel jsem být hračkou své rozdrážděné představivosti, pokud nejsem opravdu náměsíčný, nebo pokud jsem nepodlehl jednomu z těch zjištěných, ale dosud nevysvětlitelných vlivů, kterým se říká sugesce. V každém případě mé pominutí hraničilo s šílenstvím, a čtyřiadvacet hodin v Paříži stačilo, abych se vzpamatoval.

Včera, po pochůzkách a návštěvách, které mi do duše vlily nový a oživující vzduch, jsem skončil večer v Théâtre-Français. Hrála se tam hra Alexandra Dumase mladšího; a ten čilý a mocný duch mě dokončil vyléčit. Jistě, samota je nebezpečná pro intelekty, které pracují. Potřebujeme kolem sebe lidi, kteří myslí a kteří mluví. Když jsme dlouho sami, zalidňujeme prázdno fantomy.

Vrátil jsem se do hotelu velmi veselý, bulváry. Při těkání davu jsem myslel, nikoli bez ironie, na své hrůzy, na své dohady z minulého týdne, neboť jsem věřil, ano, věřil jsem, že pod mou střechou žije neviditelná bytost. Jak slabá je naše hlava a jak rychle se poblázní, jen co nás zasáhne nějaký drobný nepochopitelný fakt!

Místo abychom uzavřeli těmito prostými slovy: „Nerozumím, protože mi uniká příčina", si hned představujeme hrozivá tajemství a nadpřirozené síly.

14. července. – Svátek Republiky. Procházel jsem se ulicemi. Petardy a prapory mě bavily jako dítě. Je však dost hloupé být radostný ve stanoveném datu z nařízení vlády. Lid je blbé stádo, chvíli hloupě trpělivé, chvíli zuřivě vzbouřené. Řeknou mu: „Bav se." Baví se. Řeknou mu: „Jdi se bít se sousedem." Jde se bít. Řeknou mu: „Hlasuj pro Císaře." Hlasuje pro Císaře. Pak mu řeknou: „Hlasuj pro Republiku." A hlasuje pro Republiku.

Ti, kdo ho vedou, jsou taky blázni; ale místo aby poslouchali lidi, poslouchají zásady, které nemohou být než hloupé, neplodné a falešné právě proto, že jsou zásadami, to znamená ideje považované za jisté a neměnné na tomto světě, kde si člověk není ničím jist, protože světlo je iluze, protože zvuk je iluze.

16. července. – Včera jsem viděl věci, které mě hodně zmátly.

Večeřel jsem u své sestřenice, paní Sabléové, jejíž manžel velí 76. mysliveckému pluku v Limoges. Byl jsem u ní se dvěma mladými ženami, z nichž jedna si vzala lékaře, doktora Parenta, který se hodně zabývá nervovými nemocemi a mimořádnými projevy, které v této chvíli vyvolávají pokusy s hypnotismem a sugescí.

Dlouze nám vyprávěl o pozoruhodných výsledcích anglických vědců a lékařů nancyjské školy.

Fakta, která uváděl, mi přišla tak zvláštní, že jsem se prohlásil za zcela nedůvěřivého.

„Jsme," tvrdil, „na pokraji objevení jednoho z nejdůležitějších tajemství přírody, chci říci, jednoho z jejích nejdůležitějších tajemství na této zemi; neboť má jiná určitě důležitější tam, ve hvězdách. Odkdy člověk myslí, odkdy umí svou myšlenku vyslovit a napsat, cítí se tečen tajemstvím nepronknutelným jeho hrubým a nedokonalým smyslům, a snaží se úsilím svého intelektu nahradit bezmoc svých orgánů. Když tento intelekt zůstával ještě ve stavu rudimentárním, tato obava z neviditelných jevů nabyla banálně hrůzostrašných forem. Z toho se zrodily lidové víry v nadpřirozeno, legendy o toulavých duších, o vílách, o skřítcích, o přízracích, řekl bych, že dokonce i legenda o Bohu, neboť naše pojetí dělníka-stvořitele, z jakéhokoli náboženství k nám přichází, jsou nejprostředností, nejhloupější, nejnepřijatelnější vynálezy vyšedší z vyděšeného mozku tvorů. Nic není pravdivější než ta Voltairova slova: „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, ale člověk mu to pěkně vrátil."

„Ale něco přes jedno století máme pocit, že tušíme něco nového. Mesmer a pár dalších nás uvedlo na nečekanou cestu a došli jsme opravdu, zejména za poslední čtyři nebo pět let, k překvapujícím výsledkům."

Má sestřenice, také nedůvěřivá, se usmívala. Doktor Parent jí řekl: „Chcete, abych vás zkusil uspat, madam?"

„Ano, ráda."

Sedla si do křesla a on se na ni začal upřeně dívat a fascinovat ji. Já jsem se najednou cítil trochu zmaten, srdce mi tlouklo, hrdlo se mi svíralo. Viděl jsem, jak paní Sabléové těžknou oči, jak se jí křiví ústa, jak se jí nadechuje hruď.

Za deset minut spala.

„Postavte se za ni," řekl lékař.

A posadil jsem se za ni. Vložil jí do rukou vizitku a řekl: „Tohle je zrcadlo; co v něm vidíte?"

Odpověděla:

„Vidím svého bratrance."

„Co dělá?"

„Zakrucuje si knír."

„A teď?"

„Vytahuje z kapsy fotografii."

„Jaká je to fotografie?"

„Jeho vlastní."

Bylo to pravda! A tato fotografie mi byla právě ten večer předána v hotelu.

„Jak vypadá na tom obraze?"

„Stojí s kloboukem v ruce."

Takže viděla v této kartičce, v tomto bílém kartonu, jako by viděla v zrcadle.

Mladé ženy, zděšené, říkaly: „Dost! Dost! Dost!"

Ale doktor přikázal: „Vstanete zítra v osm; pak půjdete do hotelu za svým bratrancem a budete ho prosit, aby vám půjčil pět tisíc franků, které od vás žádá váš manžel a které si od vás vyžádá při své příští cestě."

Pak ji probudil.

Když jsem se vracel do hotelu, přemýšlel jsem o té zvláštní seanci a napadly mě pochyby, ne o absolutní, nepochybné dobré víře mé sestřenice, kterou jsem znal jako sestru od dětství, ale o možném podvodu doktora. Neschovával si snad v ruce zrcadlo, které spící mladé ženě ukazoval zároveň se svou vizitkou? Profesionální kouzelníci dělají ještě podivnější věci.

Vrátil jsem se tedy a šel spát.

Dnes ráno kolem půl deváté mě probudil můj komorník se slovy:

„Je tady paní Sabléová, chce s pánem hned mluvit."

Rychle jsem se oblékl a přijal ji.

Sedla si velmi rozrušena, se sklopenýma očima, a aniž zvedla závoj, řekla mi:

„Milý bratranče, mám k tobě velkou prosbu."

„Jakou, sestřenko?"

„Je mi hodně trapné ti to říct, a přece musím. Potřebuji, absolutně potřebuji, pět tisíc franků."

„Vážně, ty?"

„Ano, já, nebo spíš můj manžel, který mě pověřil je najít."

Byl jsem tak ohromen, že jsem své odpovědi koktal. Ptal jsem se sám sebe, jestli si opravdu ze mě s doktorem Parentem nedělala legraci, jestli to není prostě vtípek předem připravený a velmi dobře zahraný.

Ale když jsem se na ni pozorně díval, všechny mé pochybnosti se rozplynuly. Chvěla se úzkostí, tak jí byl ten krok bolestný, a pochopil jsem, že má hrdlo plné vzlyků.

Věděl jsem, že je velmi bohatá, a pokračoval jsem:

„Jak to! Tvůj manžel nemá pět tisíc franků k dispozici? Zamysli se. Jsi si jistá, že tě tím pověřil?"

Chvíli váhala, jako by vynaložila velkou námahu, aby hledala ve své vzpomínce, pak odpověděla:

„Ano... ano... jsem si jistá."

„Napsal ti?"

Zaváhala znovu, přemýšlela. Uhádl jsem mučivou práci její myšlenky. Nevěděla. Věděla jen, že si u mě musí vypůjčit pět tisíc franků pro svého manžela. Pak se opovážila lhát.

„Ano, napsal mi."

„Kdy? Včera jsi mi o ničem nemluvila."

„Jeho dopis jsem dostala dnes ráno."

„Můžeš mi ho ukázat?"

„Ne... ne... ne... obsahoval intimní věci... příliš osobní... spálila jsem ho... spálila jsem ho."

„Takže je to tak, že tvůj manžel dělá dluhy."

Zaváhala znovu, pak zabrukala:

„Nevím."

Náhle jsem prohlásil:

„V této chvíli nemohu disponovat pěti tisíci franky, drahá sestřenko."

Vydala jakýsi křik utrpení.

„Á! Á! Prosím tě, prosím, najdi je..."

Rozohňovala se, spojovala ruce, jako by mě prosila! Slyšel jsem, jak její hlas mění tón; plakala a koktala, pronásledována, ovládána neodolatelným rozkazem, který obdržela.

„Á! Á! Snažně prosím... kdybys věděl, jak trpím... musím je mít dnes."

Smilovával jsem se nad ní.

„Dostaneš je později, přísahám."

Vykřikla:

„Á, díky! Díky! Jak jste hodný.”

Pokračoval jsem: „Vzpomínáš si, co se včera večer stalo u tebe?”

„Ano.”

„Vzpomínáš si, že tě doktor Parent uspal?”

„Ano.”

„Á! Nu, nařídil ti, abys dnes ráno šla ode mne vypůjčit pět tisíc franků, a ty v této chvíli posloucháš tuto sugesci.”

Chvíli přemýšlela a odpověděla:

„Vždyť je žádá můj manžel.”

Hodinu jsem se ji snažil přesvědčit, ale nepodařilo se mi to.

Když odešla, běžel jsem k doktorovi. Právě odcházel; a s úsměvem mě vyslechl. Pak řekl:

„Věříte teď?”

„Ano, musím.”

„Jděme k vaší příbuzné.”

Dřímala už na pohovce, úplně vyčerpaná. Lékař jí vzal puls, chvíli ji pozoroval, jednou rukou zdviženou k očím, které postupně zavírala pod nesnesitelným úsilím té magnetické síly.

Když usnula:

„Váš manžel už nepotřebuje pět tisíc franků! Zapomenete tedy, že jste prosila bratrance, aby vám je půjčil, a bude-li s vámi o tom mluvit, nebudete rozumět.”

Pak ji probudil. Vytáhl jsem z kapsy peněženku:

„Tady je, drahá sestřenko, co jste mě dnes ráno žádala.”

Byla tak překvapená, že jsem si nedovolil naléhat. Pokusil jsem se však oživit její paměť, ale silně popírala, myslela si, že si z ní dělám legraci, a nakonec se málem rozzlobila.

Á! Právě jsem se vrátil; a nemohl jsem obědvat, tak mě ta zkušenost rozrušila.

19. července. – Mnoho lidí, kterým jsem to dobrodružství vyprávěl, si ze mě dělalo legraci. Nevím už, co si myslet. Moudrý říká: Snad?

21. července. – Byl jsem na večeři v Bougivalu, pak jsem strávil večer na plese veslařů. Rozhodně všechno závisí na místech a prostředích. Věřit v nadpřirozeno na ostrově Grenouillière by byla vrcholná šílenost… ale na vrcholu Mont-Saint-Michelu?… Ale v Indiích? Jsme hrozně vystaveni vlivu toho, co nás obklopuje. Vrátím se domů příští týden.

30. července. – Vrátil jsem se do domu včera. Všechno jde dobře.

2. srpna. – Nic nového; krásné počasí. Dny trávím díváním se, jak teče Seina.

4. srpna. – Hádky mezi mými služebníky. Tvrdí, že se v noci rozbíjejí sklenice ve skříních. Komorník obviňuje kuchařku, která obviňuje prádelnici, která obviňuje druhé dvě. Kdo je viník? Chytrý, kdo to řekne?

6. srpna. – Tentokrát nejsem blázen. Viděl jsem… viděl jsem… viděl jsem!… Už nemohu pochybovat… viděl jsem!… Ještě mi je zima až v nehtech… ještě mám strach až v morku kostí… viděl jsem!…

Procházel jsem se ve dvě hodiny, v plném slunci, po záhonu růží… po aleji podzimních růží, které začínají kvést.

Když jsem se zastavil, abych se podíval na *obr des batailles*, který měl tři nádherné květy, viděl jsem, zřetelně viděl, docela blízko sebe, jak se stonek jedné z těch růží ohýbá, jako by jej neviditelná ruka zkroutila, pak se zlomí, jako by ho ta ruka utrhla! Pak se květina zvedla, následujíc křivku, kterou by opsala paže ji nesoucí k ústům, a zůstala viset ve vzduchu, zcela sama, nehybná, hrozivá rudá skvrna tři kroky od mých očí.

Zděšený jsem se po ní vrhl, abych ji chytil! Nic jsem nenašel; zmizela. Pak jsem byl zachvácen zuřivým hněvem na sebe sama; neboť rozumnému a vážnému člověku není dovoleno mít podobné halucinace.

Ale byla to opravdu halucinace? Otočil jsem se, abych našel stonek, a hned jsem ho našel na keři, čerstvě zlomený, mezi dvěma dalšími

růžemi zůstavšími na větvi.

Pak jsem se vrátil domů s rozrušenou duší; neboť jsem si teď jist, jist jako střídáním dní a nocí, že u mě existuje neviditelná bytost, která se živí mlékem a vodou, která se může věcí dotýkat, brát je a přesouvat je, a tedy obdařená materiální povahou, byť nepostřehnutelnou pro naše smysly, a která žije jako já pod mou střechou…

7. srpna. – Spal jsem klidně. Vypil vodu z karafy, ale nerušil můj spánek.

Ptám se sám sebe, jsem-li blázen. Při procházce nedávno, za plného slunce, podél řeky, mi přišly pochybnosti o rozumu, ne mlhavé pochybnosti, jaké jsem měl doposud, ale přesné, absolutní pochybnosti. Viděl jsem blázny; znal jsem takové, kteří zůstávali inteligentní, jasní, dokonce bystří ve všech životních věcech, kromě jediného bodu. O všem mluvili jasně, s pružností, s hloubkou, a najednou jejich myšlenka, narazivši na úskalí jejich šílenství, se tam roztrhala na kousky, rozptýlila se a ponořila se do toho hrozivého a zuřivého oceánu, plného poskakujících vln, mlh, bouří, jemuž se říká „pominutí smyslů".

Jistě bych se měl za blázna, úplného blázna, kdybych nebyl při vědomí, kdybych neznal dokonale svůj stav, kdybych ho nesondoval analýzou s úplnou jasností. Byl bych tedy jen rozumujícím halucinovaným. V mém mozku by vznikla nějaká neznámá porucha, jedna z těch poruch, které se dnes fyziologové snaží zaznamenat a určit; a ta porucha by způsobila v mém duchu, v řádu a logice mých myšlenek, hlubokou trhlinu. Podobné jevy se dějí ve snu, který nás vede přes nejnepravděpodobnější fantasmagorie, aniž nás překvapují, protože ověřovací aparát, protože smysl pro kontrolu spí; zatímco imaginativní schopnost bdí a pracuje. Nemůže se stát, že některá z nepostřehnutelných kláves mozkové klaviatury se u mě ochromila? Lidé po úrazech ztrácejí paměť vlastních jmen nebo sloves či čísel, nebo jen dat. Lokalizace všech částí myšlenky jsou dnes prokázány. A tedy, co udivují-

cího na tom, že moje schopnost kontrolovat nereálnost některých halucinací je u mě v tuto chvíli otupena!

Myslel jsem na všechno tohle, kráčeje podél vody. Slunce pokrývalo řeku jasem, dělalo zemi lahodnou, naplňovalo můj pohled láskou k životu, k vlaštovkám, jejichž hbitost je radostí mých očí, k trávám na břehu, jejichž chvění je štěstím mých uší.

Pozvolna mě však pronikala nevysvětlitelná slabost. Síla, zdálo se mi, okultní síla mě otupovala, zastavovala, bránila mi jít dál, vracela mě. Pocítil jsem tu bolestnou potřebu návratu, která vás tísní, když člověk nechal doma milovaného nemocného a popadne ho předtucha zhoršení jeho stavu.

Vrátil jsem se tedy proti své vůli, jist, že najdu v domě špatnou zprávu, dopis nebo telegram. Nic tam nebylo; a zůstal jsem překvapenější a znepokojenější, než kdybych měl zase nějakou fantastickou vizi.

8. srpna. – Včera večer jsem prožil strašlivý. Už se neprojevuje, ale cítím ho u sebe, jak mě šmíruje, dívá se na mě, proniká mnou, ovládá mě a je hrozivější, když se tak schovává, než kdyby ohlašoval nadpřirozenými jevy svou neviditelnou a neustálou přítomnost.

Přesto jsem spal.

9. srpna. – Nic, ale mám strach.

10. srpna. – Nic; co se stane zítra?

11. srpna. – Pořád nic; už nemohu zůstat doma s tím strachem a s tou myšlenkou vstupující do mé duše; odjedu.

12. srpna, 10 hodin večer. – Celý den jsem chtěl odejít; nemohl jsem. Chtěl jsem vykonat tenhle tak snadný, tak prostý svobodný čin – vyjít – nasednout do vozu, abych dojel do Rouenu – nemohl jsem. Proč?

13. srpna. – Když člověk onemocní některými chorobami, všechny pružiny tělesné bytosti se zdají rozlomeny, všechny energie zničeny, všechny svaly ochablé, kosti zjemnělé jako maso a maso tekuté jako voda. Prožívám tohle ve své morální bytosti zvláštním a zoufalým způ-

sobem. Nemám už žádnou sílu, žádnou odvahu, žádné sebeovládání, ani sílu uvést v pohyb svou vůli. Nemohu už chtít; ale někdo chce za mě; a já poslouchám.

14. srpna. – Jsem ztracen! Někdo vlastní mou duši a vládne jí! Někdo řídí všechny mé činy, všechny mé pohyby, všechny mé myšlenky. Nejsem už v sobě ničím, ničím jiným než zotročeným a vystrašeným divákem všeho, co provádím. Chci vyjít. Nemohu. On nechce; a zůstávám, bez sebe, chvěje se, v křesle, kde mě drží usazeného. Chci se jen zvednout, pozdvihnout, abych se mohl pokládat ještě za svého pána. Nemohu! Jsem přinýtován na svém sedadle; a mé sedadlo lne k zemi, tak, že žádná síla by nás nezvedla.

Pak najednou je třeba, je třeba, je třeba, abych šel dolů do zahrady utrhnout jahody a sníst je. A jdu. Trhám jahody a jím je! Á! Můj Bože! Můj Bože! Můj Bože! Existuje Bůh? Pokud ano, vysvoboď mě, zachraň mě! Pomoz mi! Odpuštění! Slitování! Milost! Zachraň mě! Á, jaké utrpení! Jaké mučení! Jaká hrůza!

15. srpna. – Jistě, takhle byla posedlá a ovládána má chudá sestřenice, když si přišla ode mne vypůjčit pět tisíc franků. Podléhala cizí vůli vstoupivší do ní, jako jiné duši, jako jiné paraistní a vládnoucí duši. Zda svět končí?

Ale ten, kdo mě vládne, kdo je, ten neviditelný? Ten nepoznatelný, ten tulák z nadpřirozeného rodu?

Takže Neviditelní existují! Jak to tedy, že se od počátku světa dosud neprojevili tak přesně, jak to dělají mně? Nikdy jsem nečetl nic, co by se podobalo tomu, co se děje v mém domě. Á! Kdybych ho mohl opustit, kdybych mohl odejít, utéct a nevrátit se. Byl bych zachráněn, ale nemohu.

16. srpna. – Dnes jsem mohl uprchnout na dvě hodiny, jako vězeň, který najde náhodou otevřené dveře své cely. Pocítil jsem najednou, že jsem volný a že je daleko. Rozkázal jsem rychle zapřáhnout a dojel

do Rouenu. Á, jaká radost moct říct člověku, který poslouchá: „Jedeme do Rouenu!"

Zastavil jsem před knihovnou a požádal, aby mi půjčili velký traktát doktora Hermanna Herestausse o neznámých obyvatelích starověkého a moderního světa.

Pak, v okamžiku, kdy jsem měl nasednout do kočáru, chtěl jsem říci: „Na nádraží!" a vykřikl jsem – ne řekl, vykřikl – hlasem tak silným, že se chodci otáčeli: „Domů!" a padl jsem, pominutý úzkostí, na polštář svého vozu. Zase mě našel a znovu zajal.

17. srpna. – Á! Jaká noc! Jaká noc! A přece se mi zdá, že bych se měl radovat. Do jedné hodiny ráno jsem četl! Hermann Herestauss, doktor filozofie a teogonie, popsal historii a projevy všech neviditelných bytostí plížících se kolem člověka nebo jím vysněných. Popisuje jejich původ, jejich oblast, jejich moc. Ale žádná z nich se nepodobá té, která mě pronásleduje. Člověk by řekl, že člověk, odkdy myslí, tušil a bál se nové bytosti, silnější než on sám, jeho nástupce v tomto světě, a cítě ji blízkou a nemoha předvídat povahu toho pána, vytvořil ve své hrůze celý fantastický lid okultních bytostí, mlhavých fantomů zrozených ze strachu.

Takže, četl jsem do jedné ráno, pak jsem si šel sednout k otevřenému oknu, abych si osvěžil čelo a myšlenku klidným větrem tmy.

Bylo pěkně, bylo vlažno! Jak bych tu noc kdysi miloval!

Bez měsíce. Hvězdy měly v hloubi černého nebe chvějivé třpyty. Kdo obývá tyhle světy? Jaké formy, jaké živé bytosti, jaká zvířata, jaké rostliny tam jsou? Ti, kdo myslí v těch vzdálených vesmírech, co vědí víc než my? Co umějí víc než my? Co vidí, co my neznáme? Nepřejde snad někdy někdo z nich prostor a neobjeví se na naší zemi, aby ji dobyl, jak kdysi Normané přejížděli moře, aby si podrobili slabší národy?

Jsme tak chatrní, tak bezbranní, tak nevědomí, tak maličcí, my tady, na tomto zrnku bláta, které se otáčí rozředěné v kapce vody.

Takhle jsem usnul za svěžího večerního větru.

Když jsem spal asi čtyřicet minut, otevřel jsem oči, aniž jsem se pohnul, probuzen nevím jakým zmateným a podivným pohnutím. Nejprve jsem nic neviděl, pak najednou se mi zdálo, že se list knihy, která zůstala otevřená na mém stole, právě sám otočil. Oknem nevnikl žádný závan vzduchu. Byl jsem překvapen a čekal. Za čtyři minuty jsem viděl, viděl, ano, viděl jsem vlastníma očima, jak se zvedá další list a sklápí na předchozí, jako by ho prst listoval. Mé křeslo bylo prázdné, zdálo se prázdné; ale pochopil jsem, že on tam byl, usazen na mém místě, a že čte. Zuřivým skokem, skokem zbouřeného zvířete, které jde vyvrhnout svého krotitele, jsem překročil pokoj, abych ho uchopil, abych ho sevřel, abych ho zabil!... Ale moje sedadlo, dřív než jsem ho dosáhl, se převrátilo, jako by přede mnou prchlo... můj stůl se zakolísal, má lampa spadla a zhasla a mé okno se zavřelo, jako by překvapený zlosyn vyskočil do noci a plnými rukami uchopil křídla.

Takže se zachránil; měl strach, strach ze mě, on!

Pak... pak... zítra... nebo pozítří... nebo některý jiný den... budu ho tedy moct držet pod pěstmi a drtit ho o zem! Nekoušou snad psi někdy a neuduší svoje pány?

18. srpna. – Přemýšlel jsem celý den. Á, ano, budu ho poslouchat, následovat jeho popudy, naplňovat všechny jeho vůle, dělat se pokorným, poddajným, zbabělým. Je silnější. Ale přijde hodina...

19. srpna. – Vím... vím... vím všechno! Právě jsem to četl v *Revue du Monde Scientifique*: „Dost zvláštní zpráva přichází z Rio de Janeira. Šílenství, epidemie šílenství srovnatelná s nakažlivými pominutími smyslů, která postihovala evropské národy ve středověku, zuří v této chvíli v provincii São Paulo. Zoufalí obyvatelé opouštějí své domy, utíkají z vesnic, nechávají pole, říkajíce, že jsou pronásledováni, posedlí, vedeni jako lidský dobytek neviditelnými, byť hmatatelnými bytostmi, jakýmisi upíry, kteří se živí jejich životem během spánku a kteří navíc pijí vodu a mléko, aniž by se zdáli dotýkat se jiné potravy.

„Pan profesor Dom Pedro Henriquez, doprovázen několika učenými lékaři, odjel do provincie São Paulo, aby na místě studoval původ a projevy tohoto překvapivého šílenství, a aby navrhl Císaři opatření, která se mu zdají nejvhodnější k navrácení rozumu těmto blouzným populacím."

Á! Á! Vzpomínám si, vzpomínám si na krásný brazilský trojstěžník, který mi projel před okny, stoupající po Seině, 8. května! Přišel mi tak hezký, tak bílý, tak veselý! Bytost na něm byla, přicházející odtamtud, kde se její rasa narodila! A spatřila mě! Spatřila i můj bílý dům; a skočila z lodi na břeh. Á! Můj Bože!

Teď vím, hádám. Vláda člověka je u konce.

Přišel, Ten, kterého se obávaly první hrůzy naivních národů, Ten, kterého vymítali neklidní kněží, Ten, kterého vyvolávali kouzelníci za temných nocí, aniž se objevil, a kterému tušení dočasných pánů světa přidělila všechny obludné nebo půvabné formy skřítků, duchů, géniů, víl, strašidel. Po hrubých pojetích prvotní hrůzy ho pronikavější lidé tušili jasněji. Mesmer ho uhodl, a lékaři už za posledních deset let objevili přesně povahu jeho síly, dříve než ji on sám uplatnil. Hráli si s touto zbraní nového Pána, nadvládou tajemné vůle nad lidskou duší stávající se otrokem. Nazvali to magnetismem, hypnotismem, sugescí... co já vím? Viděl jsem je, jak si s tou strašlivou mocí hrají jako nerozvážné děti! Běda nám! Běda člověku! Přišel... Jak se jmenuje... ten... zdá se mi, že mi křičí své jméno, a já ho neslyším... ten... ano... křičí ho... poslouchám... nemohu... zopakuj... ten... Horla... slyšel jsem... Horla... to je on... Horla... přišel!...

Á! Sup sežral holubici, vlk sežral ovci; lev pozřel buvola s ostrými rohy; člověk zabil lva šípem, mečem, prachem; ale Horla udělá z člověka to, co jsme my udělali z koně a vola: svou věc, svého sluhu a svou potravu, pouhou mocí své vůle. Běda nám!

Přesto se zvíře občas vzbouří a zabije toho, kdo ho zkrotil... i já chci... budu moct... ale musím ho poznat, dotknout se ho, vidět ho!

Vědci říkají, že oko zvířete, jiné než naše, nerozlišuje jako to naše... A moje oko nemůže rozeznat toho nového příchozího, který mě utlačuje.

Proč? Á! Vzpomínám si teď na slova mnicha z Mont-Saint-Michelu: „Vidíme snad stotisícinu toho, co existuje? Hleďte, tady je vítr, který je největší silou přírody, který převrací lidi, boří budovy, vyvrací stromy, zvedá moře do vodních hor, ničí útesy a vrhá velké lodě na skaliska, vítr, který zabíjí, který hvízdá, který sténá, který burácí – viděl jste ho a můžete ho vidět? A přece existuje!"

A myslel jsem si dále: mé oko je tak slabé, tak nedokonalé, že nerozeznává ani pevná tělesa, pokud jsou průhledná jako sklo!... Když mi do cesty staví sklo bez odrazu, vrhá mě na ně, jako se pták, který vletěl do pokoje, roztříští o okna. Tisíce věcí mu ještě poblázní a svádí ho? Co udivujícího tedy na tom, že neumí rozeznat nové tělo, kterým prochází světlo.

Nová bytost! Proč ne? Určitě musela přijít! Proč bychom byli ti poslední? Nerozeznáváme ji, stejně jako všechny ostatní stvořené před námi? Je to proto, že její povaha je dokonalejší, její tělo jemnější a dokonalejší než naše, než naše tak slabé, tak neobratně počaté, obtížené orgány vždy unavenými, vždy namáhanými jako příliš složité pružiny, než naše, které žije jako rostlina a jako zvíře, obtížně se živící vzduchem, trávou a masem, zvířecí stroj vystavený nemocem, deformacím, hnilobám, zadýchaný, špatně seřízený, naivní a bizarní, důmyslně špatně udělaný, hrubé a jemné dílo, náčrt bytosti, která by mohla být inteligentní a nádherná.

Je nás pár, tak málo na tomto světě, od ústřice až po člověka. Proč ne jedna víc, až se dovrší perioda, která odděluje postupná vystoupení všech různých druhů?

Proč ne jedna víc? Proč také ne další stromy s obrovskými, zářivými květy, které vonějí celé kraje? Proč ne jiné živly než oheň, vzduch, země a voda? – Jsou čtyři, jen čtyři, tihle vyživující otcové bytostí! Jaká

škoda! Proč jich není čtyřicet, čtyři sta, čtyři tisíce! Jak je všechno chudé, prostřední, mizerné! Lakotně dáno, suše vynalezeno, těžkopádně uděláno! Á! Slon, hroch, taková grácie! Velbloud, taková elegance!

Ale řeknete, motýl! Květina, co létá! Sním o motýlu velkém jako sto vesmírů, s křídly, jejichž tvar, krásu, barvu a pohyb ani neumím vyjádřit. Ale vidím ho… jde od hvězdy ke hvězdě, občerstvuje je a provoňuje je harmonickým a lehkým vánkem svého běhu!… A národy tam nahoře se dívají, jak prochází, u vytržení a nadšené!…

Co to mám? To je on, on, Horla, který mě pronásleduje, který mě nutí myslet tyhle bláznoviny! Je ve mně, stává se mou duší; zabiji ho!

19. srpna. – Zabiji ho. Viděl jsem ho! Včera večer jsem si sedl ke stolu; a předstíral jsem, že píšu s velkou pozorností. Dobře jsem věděl, že přijde kolem mě bloumat, úplně blízko, tak blízko, že bych se ho možná mohl dotknout, chytit ho? A pak!… pak bych měl sílu zoufalých; měl bych ruce, kolena, hruď, čelo, zuby, abych ho uškrtil, drtil, kousal, trhal.

A číhal jsem na něj se všemi orgány rozdrážděnými.

Rozsvítil jsem obě lampy a osm svící na krbu, jako bych ho v tom jasu mohl odhalit.

Naproti mně moje postel, stará dubová postel se sloupky; vpravo krb; vlevo moje pečlivě zavřené dveře, poté co jsem je dlouho nechal otevřené, aby ho vlákaly; za mnou velmi vysoká skříň se zrcadlem, která mi každý den sloužila, abych se holil, abych se oblékal, a kde jsem byl zvyklý se dívat od hlavy k patě pokaždé, když jsem šel kolem.

Předstíral jsem tedy, že píšu, abych ho oklamal, protože i on mě špehoval; a najednou jsem cítil, byl jsem si jist, že čte přes mé rameno, že je tam, že se mi otírá o ucho.

Napřímil jsem se, s rukama nataženýma, otáčeje se tak rychle, že jsem málem spadl. Nu! Co? Bylo tam vidět jako za bílého dne, a já se v zrcadle neviděl!… Bylo prázdné, jasné, hluboké, plné světla! Můj ob-

raz v něm nebyl… a já stál proti němu, já! Viděl jsem velké čisté sklo odshora dolů. A díval jsem se na to pominutýma očima; a neopovažoval jsem se postoupit, neopovažoval se pohnout, cítě přece, že on tam je, ale že by mi zase unikl, on, jehož nepostřehnutelné tělo pohltilo můj odraz.

Jaký jsem měl strach! Pak najednou jsem se začal vidět v mlze, hluboko v zrcadle, v mlze jako přes vrstvu vody; a zdálo se mi, že ta voda pozvolna klouže zleva doprava a vteřinu po vteřině zpřesňuje můj obraz. Bylo to jako konec zatmění. To, co mě skrývalo, se nezdálo mít přesně určené obrysy, ale jakousi neprůhlednou průhlednost, pozvolna se vyjasňující.

Konečně jsem se mohl rozeznat úplně, jak to dělám každý den, když se na sebe dívám.

Viděl jsem ho! Zůstala mi z toho hrůza, která mnou ještě chvěje.

20. srpna. – Zabít ho, jak? Když ho nemohu dostihnout? Jed? Ale on by mě viděl, jak ho míchám do vody; a naše jedy ostatně, mají snad účinek na jeho nepostřehnutelné tělo? Ne… ne… bezpochyby ne… Takže? Takže?

21. srpna. – Nechal jsem si přijet zámečníka z Rouenu a objednal pro svůj pokoj železné okenice, jako mají v Paříži některé městské vily v přízemí ze strachu před zloději. Udělá mi navíc i podobné dveře. Vydal jsem se za zbabělce, ale je mi to jedno!…

10. září. – Rouen, hôtel continental. Je to hotovo… je to hotovo… ale je mrtvý? Má duše je rozrušena tím, co jsem viděl.

Takže včera, poté co zámečník osadil mou okenici a mé železné dveře, nechal jsem všechno otevřené až do půlnoci, přestože už začínalo být zima.

Náhle jsem pocítil, že je tam, a radost, bláznivá radost se mě zmocnila. Zvedl jsem se pomalu a procházel jsem dlouho vpravo, vlevo, aby nic netušil; pak jsem si sundal boty a nedbale nasadil pantofle; pak jsem zavřel železnou okenici a vracel se klidnými kroky ke dveřím, za-

mkl jsem dveře také dvakrát. Vraceje se pak k oknu, zajistil jsem je visacím zámkem, jehož klíč jsem si dal do kapsy.

Náhle jsem pochopil, že se kolem mne hýbá, že má zase strach, že mi přikazuje otevřít. Málem jsem povolil; nepovolil jsem, ale opíraje se o dveře, pootevřel jsem je, zrovna tolik, abych mohl projít, zády napřed; a protože jsem velmi vysoký, moje hlava se dotýkala překladu. Byl jsem si jist, že neunikl, a zavřel jsem ho, úplně samotného, úplně samotného! Jaká radost! Měl jsem ho! Pak jsem sešel, utíkaje; vzal jsem si v salonu pod svým pokojem obě své lampy a vylil všechen olej na koberec, na nábytek, všude; pak jsem to zapálil a zachránil jsem se, poté co jsem dvakrát pořádně zamkl velké vchodové dveře.

A šel jsem se schovat do hloubi zahrady, do houštiny vavřínů. Jak to bylo dlouhé! Jak to bylo dlouhé! Všechno bylo černé, němé, nehybné; ani závan vzduchu, ani jediná hvězda, hory mraků, které nebylo vidět, ale které tížily mou duši tak těžko, tak těžko.

Díval jsem se na svůj dům a čekal. Jak to bylo dlouhé! Už jsem si myslel, že oheň sám zhasl, nebo že ho On uhasil, když jedno z oken dole prasklo pod tlakem požáru, a plamen, velký červený a žlutý plamen, dlouhý, měkký, laskavý, stoupl po bílé zdi a políbil ji až po střechu. Jas běžel ve stromech, ve větvích, v listech, a chvění, chvění strachu také! Ptáci se probudili; pes začal výt; zdálo se mi, že se den rozednívá! Hned praskly další dvě okna a viděl jsem, že celý spodek mého domu je jen strašlivý žár. Ale výkřik, hrozný výkřik, pronikavý, trhavý, ženský výkřik proletěl nocí, a dvě podkrovní okna se otevřela! Zapomněl jsem na své služebníky! Viděl jsem jejich pominuté tváře a jejich mávající paže!...

Pak, pominutý hrůzou, dal jsem se do běhu k vesnici a řval: „Pomoc! Pomoc! Hoří! Hoří!" Potkal jsem lidi, kteří už přicházeli, a vrátil jsem se s nimi, abych viděl!

Dům teď už byl jen hrozná a nádherná hranice, obludná hranice osvětlující celou zemi, hranice, kde hořeli lidé, a kde hořel také On,

On, můj vězeň, nová Bytost, nový pán, Horla!

Náhle se celá střecha propadla mezi zdmi a sopka plamenů vytryskla až k nebi. Všemi okny otevřenými na výheň jsem viděl ohnivou káď a myslel na to, že on tam je, v té peci, mrtvý…

– Mrtvý? Snad?… Jeho tělo? Jeho tělo, kterým procházel den, nebylo nezničitelné prostředky, které zabíjejí naše?

Co když není mrtvý?… Snad jenom čas má moc nad Neviditelnou a Hrozivou Bytostí. Proč to průhledné tělo, to nepoznatelné tělo, to tělo Ducha, pokud se mělo i ono bát zla, zranění, slabosti, předčasného zničení?

Předčasné zničení? Celá lidská hrůza z něj pramení! Po člověku Horla. – Po tom, kdo může zemřít každý den, každou hodinu, každou minutu, při jakékoli nehodě, přišel ten, kdo smí zemřít jen ve svůj den, ve svou hodinu, ve svou minutu, protože se dotkl hranice své existence!

Ne… ne… bezpochyby, bezpochyby… není mrtvý… Pak… pak… bude tedy muset zabít sebe sama já!…

Zpověď

Marguerita de Thérelles umírala. Ačkoli jí bylo teprve šestapadesát let, vypadala přinejmenším na pětasedmdesát. Oddychovala, bledší než prostěradlo, otřásaná strašlivými záchvěvy, s křečovitou tváří a vytřeštěným zrakem, jako by jí někdo ukázal něco hrozného.

Její starší sestra Zuzana, o šest let starší, klečela u lůžka a vzlykala. Stolek přistavený k loži umírající nesl na ubrousku dvě hořící svíce, protože se čekal kněz, který měl přinést poslední pomazání a poslední přijímání.

Byt měl tu zlověstnou podobu, kterou mají pokoje umírajících, ten výraz zoufalého loučení. Lahvičky se povalovaly po nábytku, prádlo leželo v koutech, odkopnuté nohou nebo odstrčené koštětem. Nábytek rozházený v nepořádku vypadal sám jako polekaný, jako by byl prchal na všechny strany. Strašlivá smrt tu byla, skrytá, čekala.

Příběh těch dvou sester byl dojemný. Vyprávěl se daleko široko; vymámil slzy z mnoha očí.

Zuzanu, tu starší, bláznivě miloval kdysi mladý muž, kterého také milovala. Byli zasnoubeni a nečekalo se už nic než den stanovený ke svatební smlouvě, když Henri de Sampierre náhle zemřel.

Zoufalství mladé dívky bylo strašné; přísahala, že se nikdy neprovdá. Dodržela slovo. Oblékla se do vdovských šatů, které už neodložila.

Tehdy její sestra, její malá sestra Marguerita, které bylo teprve dvanáct let, přišla jednoho rána a vrhla se starší sestře do náručí: „Starší sestřičko, nechci, abys byla nešťastná. Nechci, abys plakala celý život.

Nikdy, nikdy, nikdy tě neopustím! Já se taky nikdy neprovdám. Zůstanu u tebe, pořád, pořád, pořád."

Zuzana ji dojatá tou dětskou oddaností objala a nevěřila.

Ale malá taky dodržela slovo a navzdory prosbám rodičů, navzdory naléhání starší sestry se nikdy neprovdala. Byla hezká, velmi hezká; odmítla mnoho mladých mužů, kteří ji zřejmě milovali; sestru už neopustila.

Žily spolu každý den svého života, aniž by se jednou jedinkrát rozešly. Chodily jedna vedle druhé, nerozlučně spojené. Jenomže Marguerita se zdála pořád smutná, zdeptaná, ještě pochmurnější než starší, jako by ji snad její vznešená oběť zlomila. Rychleji stárla, bílé vlasy dostala už ve třiceti letech a často nemocná vypadala, že ji sžírá nějaká neznámá nemoc.

Teď umírala jako první.

Čtyřiadvacet hodin už nemluvila. Řekla jen při prvním úsvitu:

„Jděte pro pana faráře, nadchází chvíle."

Potom zůstala ležet na zádech, otřásána křečemi, se rty, které se škubaly, jako by jí ze srdce stoupala strašná slova a nemohla ven, se zrakem šíleně vyděšeným, hrozným na pohled.

Její sestra, roztržená bolestí, bez sebe plakala, s čelem na okraji lůžka, a opakovala:

„Markétko, nebohá Markétko, maličká moje!"

Vždycky jí říkala „maličká moje", stejně jako mladší jí vždycky říkala „starší sestřičko".

Na schodech bylo slyšet kroky. Dveře se otevřely. Objevil se ministrant, za ním starý kněz v komži. Jakmile ho umírající spatřila, prudce se posadila, otevřela rty, zajíkavě vypravila dvě tři slova a dala se škrábat nehty, jako by si do nich chtěla udělat díru.

Páter Simon přistoupil, vzal ji za ruku, políbil ji na čelo a tichým hlasem řekl:

„Bůh ti odpouští, dítě moje; vzmuž se, přichází chvíle, mluv."

Marguerita se tedy roztřásla od hlavy k patě, celou postelí otřásala svými nervovými pohyby a koktala:

„Posaď se, starší sestřičko, poslouchej."

Kněz se naklonil k Zuzaně, která stále bez sebe seděla u paty lůžka, zvedl ji, posadil do křesla a vzal do každé ruky ruku jedné z obou sester:

„Pane, můj Bože! sešli jim sílu, vylij na ně své milosrdenství."

A Marguerita se dala do řeči. Slova jí vycházela z hrdla jedno po druhém, chraptivě, trhaně, jako zemdlená.

„Odpusť, odpusť, starší sestřičko, odpusť mi! Ach, kdybys věděla, jak jsem se té chvíle celý život bála!..."

Zuzana vzlykla uprostřed slz:

„Co ti mám odpustit, maličká? Dala jsi mi všechno, všeho ses obětovala; jsi anděl..."

Ale Marguerita ji přerušila:

„Mlč, mlč! Nech mě mluvit... nezastavuj mě... Je to strašné... nech mě říct všechno... až do konce, nehýbej se... Poslouchej... Pamatuješ si... pamatuješ si... na Henriho..."

Zuzana se zachvěla a pohlédla na sestru. Mladší pokračovala:

„Musíš slyšet všechno, abys pochopila. Bylo mi dvanáct let, teprve dvanáct let, pamatuješ se, viď? A byla jsem rozmazlená, dělala jsem si, co jsem chtěla!... Pamatuješ si dobře, jak mě rozmazlovali?... Poslouchej... Když přišel poprvé, měl lakované holínky; sesedl z koně před schodištěm a omlouval se za svůj oděv, ale přišel přinést otci nějakou zprávu. Pamatuješ se, viď?... Nic neříkej... poslouchej. Když jsem ho uviděla, byla jsem úplně v šoku, tak krásný mi připadal, a stála jsem v koutě salonu po celou dobu, co mluvil. Děti jsou zvláštní... a hrozné... Ach, ano... snila jsem o něm!

Přicházel... několikrát... dívala jsem se na něho očima dokořán, celou duší... byla jsem na svůj věk velká... a mnohem chytřejší, než si

myslili. Chodil často… Myslela jsem jen na něho. Pošeptem jsem si opakovala:

– Henri… Henri de Sampierre!

Potom se řeklo, že si tě vezme. To byl zármutek… ach, starší sestřičko… zármutek… zármutek! Tři noci jsem probrečela beze spánku. Vracel se každý den, odpoledne, po obědě… vzpomínáš si, viď? Nic neříkej… poslouchej. Pekla jsi mu koláčky, které měl moc rád… s moukou, máslem a mlékem… Ach, moc dobře vím jak… Udělala bych je zase, kdyby bylo třeba. Jedl je najednou, pak se napil skleničku vína… a pak říkal: ‚To je lahůdka.' Vzpomínáš si, jak to říkal?

Žárlila jsem, žárlila!… Blížila se chvíle tvé svatby. Zbývalo jen patnáct dní. Šílela jsem. Říkala jsem si: Nevezme si Zuzanu, ne, já to nechci!… Mě si vezme, až budu velká. Nikdy nenajdu nikoho, koho bych milovala tolik… Ale jednou večer, deset dní před tvou svatební smlouvou, ses s ním procházela před zámkem, za měsíčního svitu… a tam dole… pod jedlí, pod tou velikou jedlí… tě objal… objal… do obou rukou… tak dlouho… Vzpomínáš si, viď? To bylo pravděpodobně poprvé… ano… Byla jsi tak bledá, když ses vrátila do salonu!

Viděla jsem vás; byla jsem tam, v křoví. Zuřila jsem! Kdybych mohla, byla bych vás zabila!

Řekla jsem si: Nevezme si Zuzanu, nikdy! Nevezme si nikoho. Byla bych příliš nešťastná… A najednou jsem ho začala hrozně nenávidět.

Víš, co jsem udělala?… Poslouchej. Viděla jsem zahradníka připravovat kuličky na zabíjení toulavých psů. Rozdrtil kamenem láhev a nasypal rozdrcené sklo do kuličky z masa.

Vzala jsem u maminky malou lékárenskou lahvičku, roztloukla jsem ji kladivem a sklo jsem si schovala do kapsy. Byl to lesklý prášek… Druhý den, když jsi dopekla koláčky, rozřízla jsem je nožem a nasypala do nich sklo… Snědl tři… já taky, jeden jsem snědla… Zbylých šest jsem hodila do rybníka… obě labutě pošly za tři dny… Vzpomínáš si?… Ach, nic neříkej… poslouchej, poslouchej… Já jediná jsem neumřela…

ale pořád jsem byla nemocná… poslouchej… On umřel… víš dobře… poslouchej… to ještě nic není… Je to to potom, později… pořád… to nejhorší… poslouchej…

Celý můj život, celý můj život… jaká to byla muka! Řekla jsem si: Už nikdy sestru neopustím. A ve chvíli, kdy budu umírat, jí všechno povím… To je ono. A od té chvíle jsem pořád myslela na tuhle chvíli, na tu chvíli, kdy ti to všechno povím… Teď přišla… Je to hrozné… Ach!… starší sestřičko!

Pořád jsem myslela, ráno i večer, ve dne i v noci: Jednou jí to musím říct… Čekala jsem… Jaká muka!… Je po všem… Nic neříkej… Ted se bojím… bojím se… ach, bojím se! A co kdybych ho za chvíli, až budu mrtvá, zase viděla?… Zase ho vidět… pomysli jenom?… Jako první!… Neodvážím se… Musím… Umírám… Chci, abys mi odpustila. Chci. Nemohu bez toho odejít před něho. Ach, pane faráři, řekněte mu, ať mi odpustí, řekněte mu to… prosím vás. Nemohu bez toho umřít…"

Odmlčela se a zůstala ztěžka oddychovat, pořád škrábajíc nehty prostěradlo…

Zuzana si schovala tvář do dlaní a nehýbala se. Myslela na toho, kterého by mohla tak dlouho milovat! Jaký dobrý život by měli! Viděla ho znova, v onom zmizelém dávnu, v té staré, navždy zhasnuté minulosti. Milovaní mrtví! Jak nám trhají srdce! Ach, ten polibek, jediný jeho polibek! Nosila ho v duši. A pak už nic, nic po celý život!…

Kněz najednou povstal a silným, chvějivým hlasem zavolal:

„Slečno Zuzano, vaše sestra umírá!"

Zuzana tedy otevřela ruce, ukázala tvář zalitou slzami, vrhla se na sestru a políbila ji vší silou se slovy:

„Odpouštím ti, odpouštím ti, maličká moje…"

Guy de Maupassant: Kulička a výbor povídek

Překlad: Audioknihy CZ. Nový český překlad z originálu, který vznikl pro tento projekt a prošel nezávislou korekturou.

Originální text je volné dílo. Překlad a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/maupassant-povidky/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/maupassant-povidky/.